

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Demográfia és Szociológia Doktori Iskola
Demográfia Doktori Program

**A gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeinek
vizsgálata objektív és szubjektív mutatók segítségével a magyar
cenzusok adatai alapján**

Hogyan befolyásolja a párkapcsolat és a gyermeknevelés a szubjektív jól(1)étet?

PhD disszertáció

Konzulens: Dr. habil. Füzér Katalin

Készítette: Rövid Irén

Pécs, 2020

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom konzulensemnek, Dr. habil. Füzér Katalinnak hasznos tanácsaiért, iránymutatásaiért, szakmai és lelki támogatásáért. Hálás vagyok, hogy mindig szakított időt arra, hogy a disszertáció írása során felmerülő kérdésekre, problémákra megoldást találjunk. Köszönöm a sokszor órákig tartó konzultációkat, valamint a közös munkát.

Köszönet illeti a munkahelyi vitára átadott dolgozat két opponensét, Prof. dr. Utasi Ágnes és Dr. Murinkó Líviát hasznos, építő jellegű, kritikai észrevételeikért, tanácsaikért, melyeket a dolgozat véglegesítése során mindvégig szem előtt tartottam.

A dolgozat nem készülhetett volna el a Központi Statisztikai Hivatal vezetőségének támogatása nélkül, hiszen a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus állományaihoz hozzáférést biztosítottak a számomra. Hálával tartozom a Népszámlálási és népesedési statisztikai főosztály munkatársainak, különösen Kovács Marcellnak és Vörös Csabánénak, hogy szakmai jellegű kérdésekben mindig a rendelkezésemre álltak. Szeretnék köszönetet mondani kollégámnak, Szilágyi Dánielnek a dolgozatban szereplő térképek elkészítéséért, Dr. Takács Bélánénak és Kovács Andreának pedig a szakmai iránymutatásaikért.

Hálával tartozom Erát Dávidnak, hogy módszertani jellegű kérdésekben számíthattam a segítségére.

Nem utolsósorban köszönöm a családomnak, barátaimnak, hogy mindig mellettem álltak, türelemesen várták, hogy a dolgozat elkészüljön.

Az írás elkészültét támogató „EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosítószámú, „Tehetségből fiatal kutató. A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban” megnevezésű projekt a Széchenyi 2020 program keretében, európai uniós (Európai Szociális Alap) társfinanszírozással valósul meg.

„A jelen dokumentum a Központi Statisztikai Hivatal 2001. és 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatállományai felhasználásával készült. A dokumentumban foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag Rövid Irén, mint szerző szellemi termékei.”

Tartalomjegyzék

Köszönetnyilvánítás	2
1. Bevezetés	8
1.1. <i>Problémafelvetés – A kutatás témája, relevanciája.....</i>	8
1.2. <i>A dolgozat felépítése.....</i>	12
2. A kutatás elméleti háttere	14
2.1. <i>A második demográfiai átmenet elmélete.....</i>	14
2.2. <i>Változó családszerkezet, a családformák pluralizációja.....</i>	16
2.2.1. <i>Családszerkezeti változások nemzetközi összehasonlításban .....</i>	17
2.2.2. <i>Családszerkezeti változások Magyarországon 1970 és 2016 között .....</i>	22
2.3. <i>A kapcsolatok formálódása, az egyszülős családdá válás.....</i>	24
3. Az egyszülős családok életkörülményei.....	28
3.1.1. <i>Szegénység az Európai Bizottság jelentése szerint.....</i>	29
3.1.2. <i>Szegénység az Eurostat adatai alapján .....</i>	31
3.2. <i>Szubjektív jóllét, életminőség – megközelítésmódok, vizsgálati szempontok.....</i>	36
3.2.1. <i>Élettel való elégedettség, boldogság az Eurostat és a KSH adatai alapján .....</i>	39
3.2.2. <i>A kapcsolatok hatása a szubjektív jóllétre, életminőségre .....</i>	41
3.2.3. <i>A dolgozatban használt megközelítésmódok a szubjektív jóllét vizsgálatához .....</i>	43
4. Fogalmi meghatározások – A dolgozatban használt főbb fogalmak áttekintése.....	46
4.1. <i>Az egyszülős családok, valamint a gyermekét egyedül élő szülők fogalma családszerkezeti megközelítés szerint.....</i>	46
4.1.1. <i>A gyermeküket egyedül nevelő szülők fogalma a doktori kutatómunka során .....</i>	48
4.2. <i>A szinglik fogalmának értelmezési keretei.....</i>	49
4.2.1. <i>A szinglik típusai .....</i>	53
4.2.1.1. <i>A gyermektelen szinglik.....</i>	53
4.2.1.2. <i>A gyermekes szinglik .....</i>	53
4.2.1.3. <i>Szingli a doktori kutatómunka során.....</i>	54
5. A kutatás módszertani keretei	56
5.1. <i>A kutatás szempontjából releváns adatállományok.....</i>	56
5.2. <i>A kutatás során felhasznált cenzusok adatállományai .....</i>	62
5.2.1. <i>Az adatok előállításával kapcsolatos általános megjegyzések .....</i>	63
5.2.2. <i>A kutatásra előkészített állományok főbb jellemzői, további szűrési szempontjai.....</i>	64
5.3. <i>A kutatás során használt fogalmak mérhetővé tétele .....</i>	65
5.4. <i>Mintanagyság a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban.....</i>	68
5.4. <i>Kutatási módszerek.....</i>	69

5.4.1. Élettel való elégedettség	70
5.4.2. Boldogság	70
5.4.3. Anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélése	71
5.5. Kutatás-módszertani felvetések	71
6. Kutatási kérdések, hipotézisek	74
6.1. A hipotézisek szakirodalmi megalapozása	74
6.2. Élettel való elégedettség	76
6.3. Boldogság	77
6.4. Szubjektív anyagi, jövedelmi helyzet	78
7. Kutatási eredmények	80
7.1. A vizsgált népesség társadalmi, területi jellemzői párhuzamos, gyermeknevelési státusz szerint	80
7.2. Összefüggések, kapcsolatok vizsgálata	89
7.2.1. Élettel való elégedettség	89
7.2.1.1. Leíró eredmények	89
7.2.1.2. Regressziós modellek	97
7.2.1.3. Főbb megállapítások, hipotézisek értékelése	108
7.2.2. Boldogság	109
7.2.2.1. Leíró eredmények	109
7.2.2.2. Regressziós modellek	117
7.2.2.3. Főbb megállapítások, hipotézisek kiértékelése	126
7.2.3. Anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélése	128
7.2.3.1. Leíró eredmények	128
7.2.3.2. Regressziós modellek	136
7.2.3.3. Főbb megállapítások, hipotézisek értékelése	142
8. Összegzés, következtetések	146
9. Ábrák és táblák jegyzéke	148
9.1. Ábrák	148
9.2. Táblák	149
9.3. Térképek	150
10. Melléklet	151
1. sz. melléklet: A kutatás során használt adatállományok kérdőívei	151
2. sz. melléklet: A felhasznált adatokhoz tartozó módszertani leírás	152
3. sz. melléklet: Az EU-SILC kiegészítő moduljai*	152
4. sz. melléklet: Az élettel való elégedettség átlagértékei párhuzamos, gyermeknevelési státusz szerint, 2016*	153

5.	<i>sz. melléklet: Az étellel való elégedettség alakulása iskolai végzettség szerint, 2016*</i>	153
6.	<i>sz. melléklet: Az étellel való elégedettség átlagértékei a háztartás havi nettó jövedelme szerint, 2016*</i>	154
11.	Szakirodalmi jegyzékek	156
11.1.	<i>Felhasznált irodalmak jegyzéke</i>	156
11.2.	<i>Felhasznált internetes adatforrások jegyzéke</i>	165
11.3.	<i>A témával kapcsolatos publikációk jegyzéke</i>	166
12.	Absztrakt	167
13.	Abstract	168
14.	Témavezetői nyilatkozat a dolgozat benyújtásához	169

1. Bevezetés

1.1. Problémafelvetés – A kutatás témája, relevanciája

Az 1960-as évek óta jelentősen megváltozott a családok összetétele Európában. Míg a házasságon alapuló, hagyományos családforma vesztett a súlyából, addig az alternatív együttélési formák egyre elterjedtebbé váltak, sokszínűbbé téve a családformákat. Bár az európai országok családstruktúrája között vannak különbségek, mégis valamennyi esetben elmondható, hogy az utóbbi évtizedekben a házasságban élők száma csökkent, ugyanakkor egyre többen élnek élettársi kapcsolatban, vállalnak gyermeket házasságon kívül is. A párkapcsolatok instabilitásával párhuzamosan nőtt az egyszülős és a mozaik családok, valamint a látogató kapcsolatban élők részaránya is (Monostori 2013, Monostori 2015, Harcsa–Monostori 2014). Továbbá többek között a házasságkötés halasztása, a válási arányszám és a várható élettartam emelkedése miatt (DePaulo–Morris 2005, Cockrum–White 1985, Harcsa–Monostori 2014c) egyre többen élnek egyedül (Földházi 2008, Harcsa–Monostori 2014c, Monostori 2013, 2015, Monostori–Murinkó 2018, Schadt–Pótó 2014, Somlai 1999, 2002, Spéder 2005a, 2005b, 2007, Spéder–Kamarás 2008, Tóth 2006, Sobotka–Toulemon 2008).

A családformák előbb említett átalakulására a volt szocialista országokban valamelyest később került sor, mint a többi európai országban. Míg például a teljes első házasságkötési arányszám¹ csökkenése Svédországban és Észak-Európában már az 1960-as évek közepén, Nyugat- és Dél-Európában pedig az 1970-es években kezdetét vette, addig a volt szocialista országokban az 1990-es években következett be (Sobotka–Toulemon 2008). Hazánkban például 1960-ban a száz nőre számított mutató értéke 100 volt, azaz az adott év házasságkötési gyakoriságának tartós fennállása esetén az előbb említett életkorig minden hajadon frigyre lépett volna, addig ezt követően csökkenés tapasztalható. A mélypontot jelentő 2010-es évben 39-re esett vissza ez az arányszám, ami 2011-ben stagnált, majd újra emelkedni kezdett. A házasságon alapuló párkapcsolatok számának mérséklődését okozhatta az is, hogy a rendszerváltás óta egyre több pár él élettársi kapcsolatban. Továbbá az 1990-es évekhez képest a házasságkötés és a gyermekvállalás átlagos életkora is jelentősen kitolódott. Míg 1990-ben a magyar férfiak átlagosan 25, a nők 22 évesek voltak, amikor először anyakönyvezető elé álltak, addig 2018-ban 33, illetve 30 évesen kötöttek először házasságot.

---

¹ A nők teljes első házasságkötési arányszáma azt fejezi ki, hogy az adott év házasságkötési gyakoriságának tartós megmaradása esetén száz hajadon közül hányan kötnek házasságot 50 éves korukig. Forrás: KSH.

A nők 1990-ben átlagosan 23, 2018-ban 29 évesek voltak, amikor megszületett az első gyermekük (Sobotka–Toulemon 2008, Harcsa–Monostori 2014c, KSH 2019a).

Bár a házasságban élők száma és aránya az utóbbi évtizedekben csökkent, a magyar népesség 36%-a továbbra is házasságon alapuló párkapcsolatban, 9,9%-a pedig élettársi kapcsolatban élt hazánkban a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Míg az előbbiek aránya 8,9 százalékponttal mérséklődött, addig utóbbiaké 7,4 százalékponttal nőtt 1990 és 2016 között. A gyermeküket egyedül nevelő szülők aránya ugyanebben az időszakban 4,3-ról 5,1%-ra, az egyedülállóké – a külön háztartásban egyedül élőké – pedig 9,1-ről 12%-ra emelkedett (KSH 2018a).² A kutatási téma fontosságát jelzi az is, hogy az OECD (2011) jelentése szerint 2025–2030-ra az egyszülős családok aránya Németország kivételével várhatóan valamennyi OECD-tagországban tovább emelkedik majd.

A dolgozat a 20–49 éves magánháztartásban élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeit vizsgálja objektív és szubjektív mutatók segítségével. A doktori kutatómunka arra is különös hangsúlyt fektet, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre vonatkozó adatokat összehasonlítsa többek között az azonos korú gyermeket nevelő, illetve a gyermektelen, párkapcsolatban (házasságban vagy élettársi kapcsolatban) élők jellemzőivel. A gyermeküket egyedül nevelő szülőkre egyes megközelítések szerint „gyermekes szingliként” („Singles mit Kind”, Hradil 1995:9.) is tekinthetünk, így a kapott adatokat nemcsak a párjukkal élő gyermeket nevelő, valamint gyermektelen személyekéhez, hanem a pár és gyermek nélkül élő szinglikéhez viszonyítva is elemezni fogom.

Jelen disszertáció legfőbb célja annak szemügyre vétele, hogy vajon a párkapcsolat, illetve a gyermek léte vagy hiánya a háztartásban befolyásolja-e a szubjektív, egyéni értékelésen alapuló életkörülmények alakulását. Amennyiben igen, akkor azok elégedettebbek-e az életükkel, érzik magukat gyakrabban boldognak, akik házasságban vagy élettársi kapcsolatban élnek, és gyermeket nevelnek, vagy a párkapcsolat és a gyermek nem gyakorol jelentős hatást a szubjektív élethelyzetre? Hogyan jellemezhetjük a házas- és élettárs nélkül élő, gyermeküket egyedül nevelő szülőket az elégedettség és a boldogság szempontjából? Hogyan

---

² A Magyarország esetében felvázolt folyamatok a volt szocialista országok többségében is tetten érhetők. A nemzetközi tendenciák vizsgálatához a 2001. és a 2011. évi népszámlálás adatai állnak a rendelkezésünkre. Ha az előbb említett időszakot nézzük, akkor elmondható, hogy hazánkhoz hasonlóan a volt szocialista országok többségében is csökkent a házasságban élők részaránya, ugyanakkor az élettársi kapcsolatban élőké, a gyermeküket egyedül nevelő szülőké, illetve az egyedül élő személyeké nőtt (Forrás: Az Eurostat honlapján elérhető 2001. és a 2011. évi népszámlálás adatait tartalmazó táblák: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-and-housing-census/census-data/database>.)

befolyásolja az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését az együttélési, párkapcsolati forma, valamint az, hogy nevelnek-e a háztartásban gyermeket? Az összefüggések vizsgálatához részben Verbakel (2012) nyomán egy ún. aktuális párkapcsolati, gyermeknevelési státusz változót hoztam létre („current partnership status” Verbakel 2012: 206.), a hipotézisek teszteléséhez pedig a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatait vettem alapul.

A dolgozat kiindulópontját az a feltételezés adja, hogy az aktuális párkapcsolat léte, annak formája, vagy éppen hiánya szignifikáns hatást gyakorol az életkörülmények szubjektív megítélésére (Cargan 1981, DePaulo–Morris 2005, Diener et al. 1999, Haller–Hadler 2006, Hertel et al. 2007, Hradil 1995, 2003, Ho 2015, Shapiro–Keyes 2008, Verbakel 2012). A párkapcsolat mellett a gyermek léte, nem léte a háztartásban is jelentős szerepet tölt be a szubjektív jóllét szempontjából (Nelson–Coffey 2019, Balbo–Arpino 2016, Molnár–Kapitány 2014, Aassve et al. 2016, Radó 2019). Az e területen zajló, korábbi kutatások tapasztalatai alapján azt feltételezem, hogy mindkét, előbb említett tényező pozitívan befolyásolja az életminőséget. A nemek közötti különbségek vizsgálatára is különös hangsúlyt fektetek, hiszen egyes kutatási eredmények szerint, míg a férfiak közül azok, akik gyermeket nevelnek, étellel való elégedettsége is magasabbra tehető, addig ugyanez az összefüggés a nők esetében már számít olyan jelentősnek (Nelson–Coffey 2019, Nelson et al. 2013). Radó (2019) az *Életünk Fordulópontjai* panelfelvétel adatai alapján például többek között arra a következtetésre jutott, hogy a gyermek a nők számára hosszabb, a férfiaknak viszont csak rövid távon növeli az étellel való elégedettségét.

A kutatás fontosságát jelzi, hogy a család nemcsak a szocializáció folyamatában (Somlai 1997, Tringer 2011) tölt be nélkülözhetetlen szerepet, hanem a humán és a társadalmi tőke, a szülők és a gyermekek közötti kapcsolat révén a felnövekvő generáció jövőbeli lehetőségeire is jelentős hatással bír (Amato 1987, Coleman 1998, Coleman 2005, Teachman et al. 1996, Astone–McLanahan 1991, Bianchi–Robinson 1997).

Az egyszülős családok jellemzőinek, életkörülményeinek vizsgálata a családszerkezetben megfigyelt változások mellett napjainkban azért is relevánsnak tekinthető, mert a kutatási eredmények szerint a gyermekek egy jelentős része hosszabb-rövidebb ideig ilyen típusú családban él (Andersson 2002, Monostori 2015, Murinkó 2012). Az *Életünk Fordulópontjai* Adatfelvétel alapján Monostori Judit (2015) arra a következtetésre jutott, hogy az 1952 és 1983 között született nők 39%-a tapasztalta már meg a legidősebb gyermek világra jövetelétől

számított 18 éven belül, hogy milyen társ nélkül nevelni gyermekét (gyermekeit). A 2016-os mikrocenzus eszmei időpontjában a 18 éves és fiatalabb gyermekek 26%-a élt csak az egyik szülőjével, ugyanakkor jóval magasabb arányt kapnánk, ha azt néznénk meg, hogy az ebbe a korcsoportba tartozó gyermekek hány százaléka tapasztalta már meg, milyen egyszülős családban élni (Monostori 2019). További kutatások arra jutottak, hogy a 2000-es években a hazánkban élő 15 éves és fiatalabb gyermekek egynegyede élete egy bizonyos időszakát egyszülős családban töltötte (Murinkó 2012).

A különböző társadalmi és gazdasági hátrányok miatt az egyszülős családok körében jóval magasabb a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya, mint ami a társadalom egészére, valamint a párkapcsolaton alapuló gyermekes családokra jellemző (Chzhen–Bradshaw 2012, Europäische Kommission 2007, Földházi 2008, Monostori 2015, Monostori 2019, Office for National Statistics 2013, Träger 2009, Gyarmati-Vályi 2015, KSH 2019b, OECD 2011). Sőt az elmúlt években tovább nőtt az egyszülős és a párkapcsolaton alapuló, gyermeket nevelő családok szegénységi mutatói közötti különbség (Monostori 2019).

Az egyszülős családok, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők számának változásával, életkörülményeivel, társadalmi jellemzőik bemutatásával számos, empirikus adatokra támaszkodó szakirodalom foglalkozik, amelyek főbb meglátásai, megközelítésmódjai jelen disszertáció alapjául is szolgálnak (például Amato 1987, Kamarás 1986, Szukicsné Serfőző 1996, Vukovich 1999, Földházi 2008, Chzhen-Bradshaw 2012, Monostori 2013, Monostori 2015, Monostori 2019, Harcsa-Monostori 2014, Vörös-Kovács 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015). A dolgozat ezen ismereteket, megállapításokat szem előtt tartva törekszik arra, hogy e területen végzett kutatásokhoz további releváns eredményekkel, újabb kutatási irányok meghatározásával járuljon hozzá.

Az egyszülős családokra fókuszáló tanulmányokban a keresztmetszeti adatok használata mellett gyakran fordulnak elő longitudinális, panelfelvételeken alapuló adatok is (Földházi 2008, Monostori 2015). Bár az egyszülős családforma, amelyet – a kutatások tapasztalatai alapján – a kialakulás-működés-megszűnés dinamikája jellemez (Földházi 2008, Monostori 2013, Monostori 2015, Harcsa-Monostori 2014), nem tekinthető statikus jelenségnek, mégis annak keresztmetszeti adatokkal történő vizsgálata nélkülözhetetlen a kutatási probléma minél szélesebb körű bemutatása, értelmezése szempontjából. Jelen dolgozat mindkét adatforrást egyaránt fontosnak tartja, azonban azokhoz az elemzésekhez kíván egy sajátos megközelítési móddal csatlakozni, amelyek elsősorban olyan keresztmetszeti adatokra épülnek, mint a

tízévente sorra kerülő népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus (Vörös-Kovács 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015), hiszen ezek a teljesség, illetve a nagyon nagy (a mikrocenzus esetében 10%-os) mintán végzett adatgyűjtés miatt a gyermeküket egyedül nevelők csoportjának bontására, a nemek közötti különbségek vizsgálatára is alkalmasak. Az egyedül nevelő apák és anyák életkörülményeinek bemutatását továbbá az is indokoltá teszi, hogy bár továbbra is túlnyomó többségében nők nevelik egyedül gyermeküket (gyermeküket), az egyedül nevelő apák száma, aránya az utóbbi évtizedekben nemcsak Magyarországon (KSH 2018a), hanem a többi OECD-tagországban is jelentős arányt képviselnek. Ennek ellenére a gyermeküket egyedül nevelő apák szubjektív jóllétéről mindeközéig csak kevés elemzés született (OECD 2011). Jelen disszertáció mintegy hiánypótló jelleggel többek között arra vállalkozik, hogy átfogó adatokat szolgáltatson nemcsak az egyedül nevelő anyák, hanem az apák jóllétéről. Éppen ezért a 2016. évi mikrocenzus alapján készített kutatási eredményeket többnyire nemek szerinti bontásban teszi közzé.

1.2. A dolgozat felépítése

A disszertáció felépítését tekintve nyolc nagyobb szerkezeti egységre osztható. A bevezetésben meghatározom a dolgozat témáját, célját, aktualitását, majd a második fejezetben a dolgozat alapjául szolgáló, főbb elméleti megközelítéseket ismertetem. A harmadik nagyobb szerkezeti egységben kerül sor a gyermeküket egyedül nevelő szülők objektív és szubjektív életkörülményeinek bemutatására a releváns szakirodalmak, felmérések adatai alapján. Ezt követően részletezem azokat a fogalmakat, melyek kutatásom szempontjából fontosak, annak alapjául szolgálnak. Az ötödik fejezetben a főbb módszertani információk, a hatodikban pedig a kutatási kérdések és a vizsgálni kívánt hipotézisek szerepelnek. A kutatási eredményeket ismertető hetedik fejezet nemcsak leíró statisztikai adatokat tartalmaz, hanem az összefüggések tesztelésére, valamint a regressziós modellek bemutatására is itt kerül sor. A dolgozat végül egy összegzéssel, a következtetések levonásával zárul.

2. A kutatás elméleti háttere

A dolgozat kiindulópontját elsősorban a családformák pluralizációjának tétele jelenti. A családszerkezetben végbement változások – egyes kutatói vélemények szerint – bár némi időbeli eltéréssel, de követik a második demográfiai átmenet koncepciója által jelzett folyamatok ütemét (Harcsa-Monostori 2014, Vaskovics 2014), ezért ebben a fejezetben ennek az elméleti megközelítésnek a bemutatására is kitérek. Fontosnak tartom továbbá azoknak az elméleteket a számbavételét is, amelyek az egyszülős családdá válás demográfiai meghatározottságát hangsúlyozzák.

2.1. A második demográfiai átmenet elmélete

A demográfiai folyamatokban, így a felnőtté válásban, a házasodási és a gyermekvállalási szokásokban megmutatkozó időbeli változásokat az első és a második demográfiai átmenet elméletével is magyarázhatjuk. Míg előbbi a legtöbb európai országban a 19. század második felében kezdetét vette, és a második világháború kitörése előtt lezajlott, addig utóbbi azokra a demográfiai fordulatokra hívta fel a figyelmet, amelyek már az individualizációval, az érték- és normarendszer megváltozásával hozhatók összefüggésbe (Lesthaeghe–Sukyn 2012, Lesthaeghe 2010, Murinkó 2013, Sobotka 2008, Spéder 2004, 2007, Spéder–Kapitány 2007, Tárkányi 2008, Van de Kaa 2002, Vaskovics 2014).

A második demográfiai átmenet elméletének főbb mozzanatait elsőként D. van de Kaa (2002) összegezte. Megállapítása szerint a második demográfiai átmenet háttérében az állt, hogy csökkent a párok motivációja, hogy egy vagy két gyermeknél többet vállaljanak, a termékenységi mutatók így reprodukciós szint alá süllyedtek, mely utóbbiban a gyermekvállalás halasztása is szerepet játszott. Az első és a második demográfiai átmenet közötti különbséget D. van de Kaa abban látta, hogy míg az első demográfiai átmenet a mortalitás, addig a második a termékenység csökkenésének a következménye (Van de Kaa 2002:2).

Van de Kaa (2002) szerint a második demográfiai átmenet többek között olyan folyamatokkal jellemezhető, mint a születési arányszámok csökkenése, az első házasságkötés átlagos életkorának és a válások számának emelkedése, az élettársi kapcsolatok egyre népszerűbbé válása, a teljes termékenységi arányszám reprodukciós szint alatti stagnálása (Van de Kaa 2002). Vaskovics László (2014) a demográfiai változások négy legjelentősebb elemének „a posztadoleszcens életszakasz kialakulását és elterjedését, a családalapítás előfeltételeinek változását, az élettársi kapcsolatok és az élettársi kapcsolatokon alapuló

családok elterjedését, valamint a születések gyakoriságának visszaesését” tartotta (Vaskovics 2014:7).

Tárkányi Ákos (2008) szerint, míg a halálozások száma a második világháborút követően jelentősen csökkent, addig a születéseké emelkedett. Az 1960-as évektől azonban a gazdasági növekedés ütemének lassulásával a társadalom termékenységi mutatója is mérséklődött. 1975 és 1985 között meglátása szerint „a fejlett országokban viszont többnyire megállt mind a termékenység, mind a házasság arányának csökkenése abban az értelemben, hogy a mutató vagy nem, vagy alig csökkent a továbbiakban, vagy ha csökkent is még pár évig valamelyest, később már nőtt, elérte az 1975 és 1985 közötti szintjét” (Tárkányi 2008: 408). A megváltozott gyermekvállalási magatartást a fejlett országokban többek között a nők munkaerőpiacon való tömeges megjelenésével, valamint a fogamzásgátló tabletták elterjedésével is magyarázhatjuk. 1975 és 1985 között a fejlett országokban mind a házasságkötések száma, mind a termékenység emelkedni kezdett, míg Dél-Európa országainak többségében kizárólag a házasságkötések száma nőtt. Ebben az időszakban következett be az első házasságkötés, illetve a nők esetében az első gyermekszülés életkorának későbbre tolódása is (Tárkányi 2008).

A többi volt szocialista országhoz hasonlóan Magyarországon is később, csak az 1990-es években kezdett el jelentősen csökkenni a termékenység és a házassági kedv, ugyanakkor a válási arányszám növekedése ezekben az években megállt, majd újra emelkedett. Tárkányi szerint „mintha Magyarországon is érvényesült volna egy sorrend, miszerint a termékenység csökkenésének legintenzívebb szakaszát a házasság visszaeséséé követi, majd a házasságon kívül szülések, kevéssel utána a válások aránya nő meg igen jelentős mértékben” (Tárkányi 2008:425).

A második demográfiai átmenet koncepciója szerint a demográfiai folyamatokban megfigyelt változásokat a társadalmi értékrendszerben végbement átalakulásra vezethetjük vissza. A hagyományos értékrend – amelyek fenntartásáról és átadásáról elsősorban a vallási közösségek gondoskodtak – az individuális, egyéni érdekek mögött háttérbe szorult. A párkapcsolatok felbomlása, a családdal, valamint a termékenységgel kapcsolatos magatartás megváltozása is ezeknek az önmegvalósítást célzó értékeknek az előtérbe kerülésével hozható összefüggésbe (Lesthaeghe–Sukyn 2012, Murinkó 2013, Sobotka 2008, Spéder 2004, Spéder–Kapitány 2007, Tárkányi 2008, Van de Kaa 2002).

2.2. Változó családszerkezet, a családformák pluralizációja

A családok szerkezetében megfigyelt változásokat szokták a családformák pluralizációjának tételével is magyarázni. A nyugat-európai társadalmak vizsgálatára épülő koncepció egyik legismertebb megállapítása, hogy az elmúlt évtizedekben jelentősen mérséklődött a házasságra épülő gyermekes családok társadalmon belüli súlya, nőtt viszont az élettársi kapcsolatban élők, az egyszülős családok, valamint a mozaikcsaládok aránya. Emelkedik még a gyermektelen, társ nélkül élő személyek részaránya is. A házasságon kívüli együttélés, az úgynevezett látogató kapcsolatok (LAT) mind népszerűbbé válása, valamint a házasságok felbomlását követő újabb frigyek kötése mind az újabb családformák körébe illeszkedik. Mindezen folyamatok, a házasságkötési kedv visszaszorulása, ezzel párhuzamosan az élettársi kapcsolatok, valamint a válások minél szélesebb körben történő térnyerése a családok szerkezetét nagymértékben átrendezte (Vaskovics 2002, Vaskovics 2014, Tóth 2006, Földházi 2008, Murinkó 2012, Harcsa-Monostori 2014, Monostori 2015, Vörös-Kovács 2013).

A családok strukturális átrendeződésének hátterében vannak, akik a nők társadalomban elfoglalt helyének, munkaerőpiaci státuszának a megváltozását, illetve a jóléti rendszer kiépülését látják (Lócsei 1978, Tomka 2000, Schadt-Póto 2014). Az átalakulások mögött olyan – a második demográfiai elmélettel is összecsengő – értékrendbeli átformálódás is állhat, amely a hagyományos értékkel szemben az individualizációt, az egyéni érdekeket helyezi előtérbe (Földházi 2008, S. Molnár 2011).

A családformák sokféleségét makro- és mikroszinten is szokták vizsgálni. Míg az előbbi az egyes családszerkezeti formák társadalmon belüli súlyát, valamint annak változását hangsúlyozza, addig utóbbi az egyéni életpályák diverzifikálódását emeli ki. A kutatási témám szempontjából elsősorban az egyszülős családok, valamint az egyedülállók arányának emelkedésére érdemes különös figyelmet szentelni, előbbi többek között a válások számának gyarapodásával, utóbbi a házasságkötés halasztása, a válási arányszám és a várható élettartam növekedésével (DePaulo–Morris 2005, Cockrum–White 1985, Harcsa–Monostori 2014c) hozható összefüggésbe. A vizsgált családszerkezeti változásokat egyéni szinten úgy képzelhetjük el, hogy az élet hosszabb-rövidebb szakaszaiban a gyermekek, a nők, illetve a férfiak megtapasztalják, milyen egyszülős családban, valamint egyedül élni (Harcsa-Monostori 2014, Monostori 2015, Murinkó 2012).

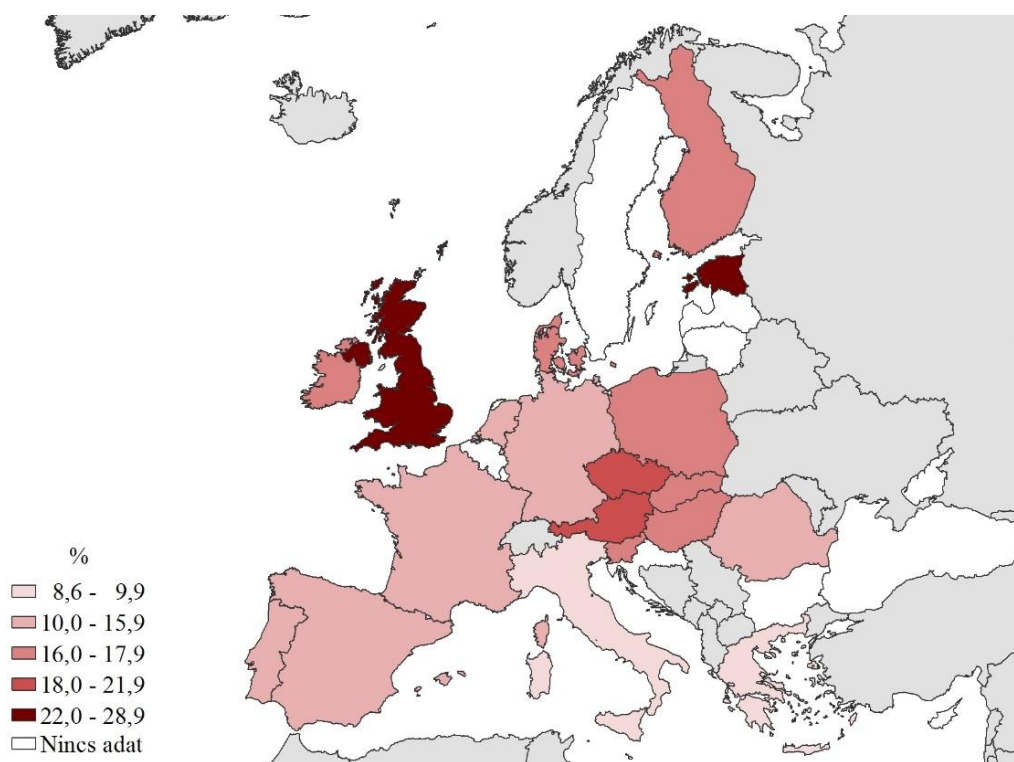
2.2.1. Családszerkezeti változások nemzetközi összehasonlításban

A családformák változására a volt szocialista országokban valamelyest később került sor, mint a többi európai országban. Míg például a teljes első házasságkötési ráta csökkenése Svédországban és Észak-Európában már az 1960-as évek közepén, Nyugat- és Dél-Európában pedig az 1970-es években kezdetét vette, addig a volt szocialista országokban, köztük hazánkban is csak az 1990-es években következett be (Sobotka–Toulemon 2008, Tárkányi 2008). Összességében elmondható, hogy – a nemzetközi folyamatokhoz hasonlóan – az 1990 és 2016 közötti időszakot vizsgálva Magyarországon is csökkent a házasságban élők népességen belüli aránya, ugyanakkor nőtt az élettársi kapcsolatot fenntartó személyeké. Továbbá egyre nagyobb részét alkotják a társadalomnak az alternatív családformák, melyek közül jelen disszertáció szempontjából az egy szülő gyermekkel típusú családok, valamint az egyedülállók – a külön háztartásban egyedül élők – számának és arányának változására érdemes különös hangsúlyt fektetni.

Sobotka és Toulemon (2008) a 2000–2001-es népszámlálás adatait felhasználva vizsgálta a főbb családszerkezeti változásokat Európában. Meglátásuk szerint az egyszülős családok arányának emelkedése többek között a házasságok instabilitásával, valamint az élettársi kapcsolatok és a látogató párok kapcsolatok (LAT) elterjedésével hozható összefüggésbe. Azonban arra is felhívták a figyelmet, hogy míg a házasságon kívüli születések legnagyobb része Észak- és Nyugat-Európában élettársi kapcsolatból származott, addig Közép- és Kelet-Európában annak nagy részét a gyermeküket egyedül nevelő anyák tették ki.

Sobotka és Toulemon azt tapasztalták, hogy Franciaország kivételével valamennyi vizsgált európai országban a gyereket nevelő, 20–44 éves nők között arányaiban több partner nélkül élő, egyedül nevelő anya található, mint élettársi kapcsolatot fenntartó. Nemcsak hazánk, hanem a többi ország esetében is elmondható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők között arányaiban több a nő, mint a férfi. Sobotka és Toulemon számítása szerint Magyarországon a 20–44 éves korcsoportba tartozó nők 17, a férfiak 2,1%-a nevelte egyedül a gyermekét 2001-ben (Sobotka–Toulemon 2008).

1. térkép: A gyermeküket egyedül nevelő anyák aránya a 20–44 éves gyermeket nevelőkön belül az Európai Unió tagállamaiban, 2000–2001*

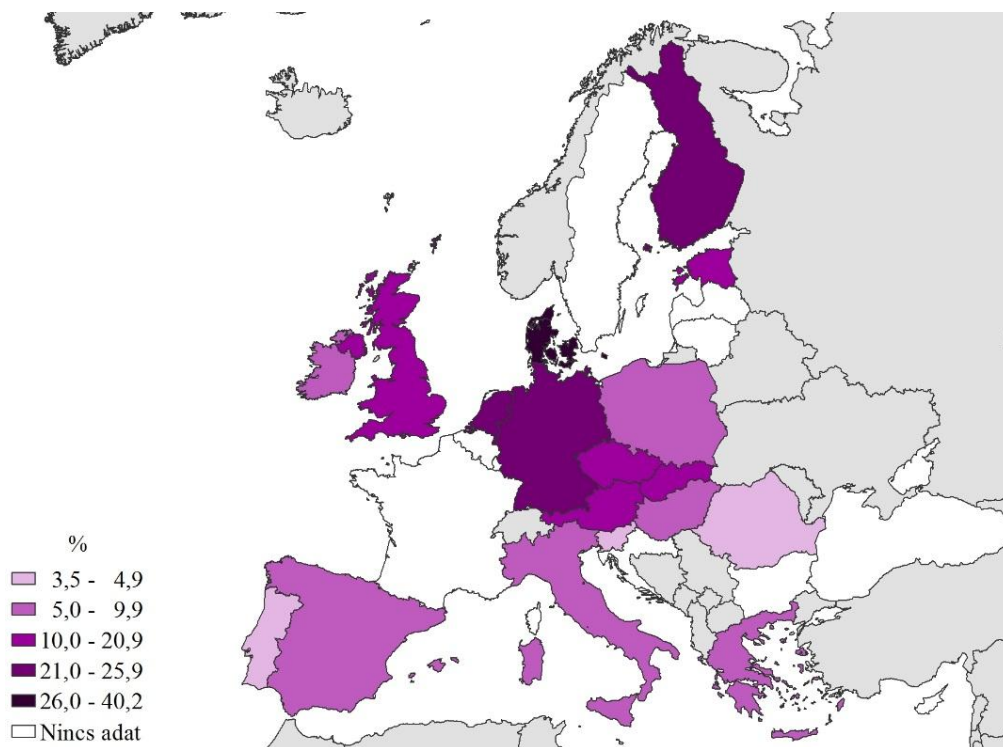
*Forrás: Sobotka és Toulemon számításai alapján saját szerkesztés (Sobotka–Toulemon 2008: 123.).

A gyermeküket egyedül nevelő anyák hányada a felmérésben szereplő országok közül Észtországban (28,9%) és az Egyesült Királyságban (24,5%) volt a legmagasabb, Görögországban (8,6%) és Olaszországban (9,8%) pedig a legalacsonyabb. Hazánk a középmezőnyben helyezkedett el. A magyarországi érték a közép-kelet-európai ország közül csupán a Romániában (11,5%) és a Szlovákiában (16,0%) mértet haladta meg, azonban nyugat- és dél-európai országénál is magasabbra tehető (Sobotka–Toulemon 2008).

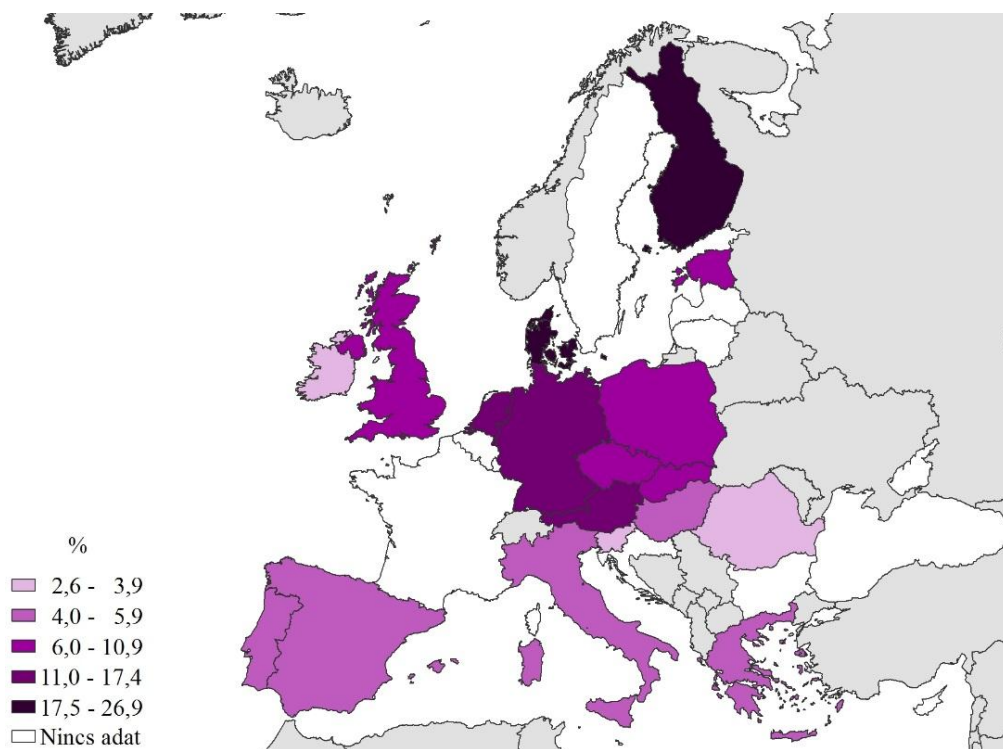
Sobotka és Toulemon (2008) a 2000–2001-es népszámlálás adatai alapján a 20–34 éves gyermektelen szinglik³ népességén belüli arányát is górcső alá vette. Arra a megállapításra jutottak, hogy Magyarországon az ebbe a korcsoportba tartozó férfiak 6,8, a nők 5,6%-a volt szingli 2001-ben. Hazánk ezekkel az értékkel a vizsgált országok utolsó felében helyezkedett el, a szomszédos országok közül Ausztriában és Szlovákiában volt magasabb a gyermektelen szinglik aránya, mint nálunk.

³ A tanulmányban nincs egyértelműen meghatározva az, hogy a szerzők, kit tekintenek gyermektelen szinglinek. Azonban mivel az írás a népszámlálási adatokra épül, feltételezésem szerint a gyermektelen egyedülállókat, vagyis az egyedül élő, gyermektelen személyeket értetett alatta.

2. térkép: A gyermektelen szinglik aránya a 20–34 éves népességén belül az Európai Unió tagállamaiban, a férfiak körében, 2000–2001*

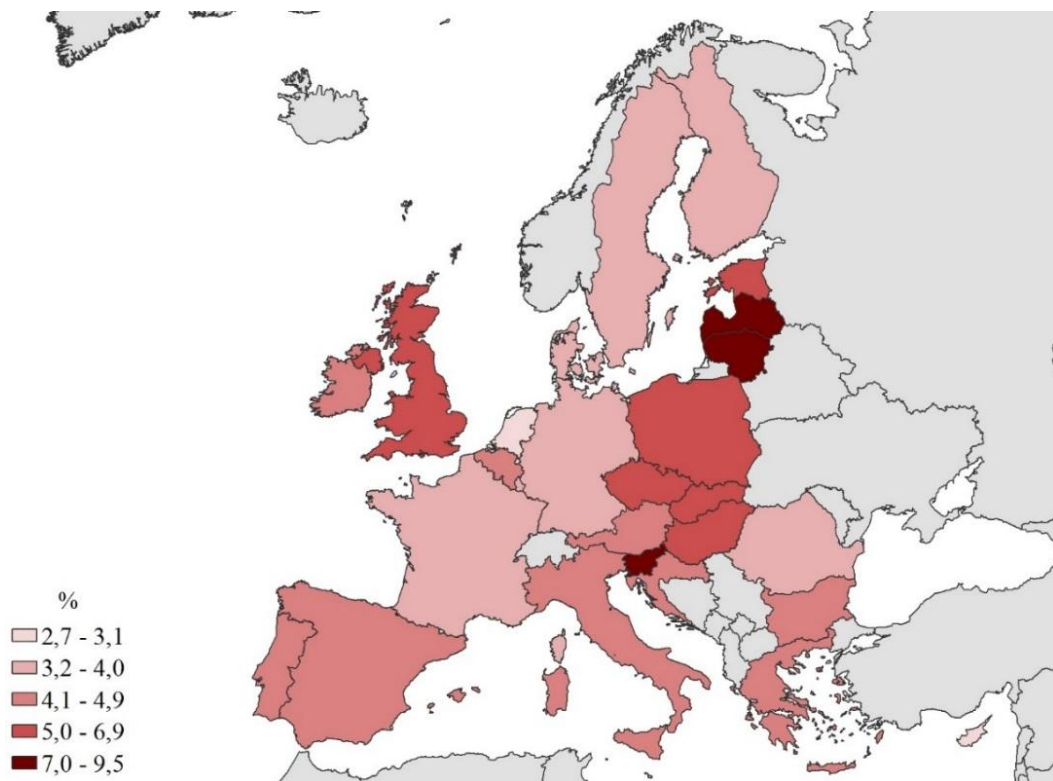
3. térkép: A gyermektelen szinglik aránya a 20–34 éves népességén belül az Európai Unió tagállamaiban, a nők körében, 2000–2001*

*Forrás: Sobotka és Toulemon számításai alapján saját szerkesztés (Sobotka–Toulemon 2008: 106.).

A 2011. évi népszámlálás⁴ alapján az előbbi bontásban nem áll rendelkezésünkre a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre és a szinglikre vonatkozó adat az Európai Unió tagállamai esetén. Előbbinek az az oka, hogy a népszámlálások módszertana szerint a gyermekét egyedül nevelő szülők közé sorolunk minden olyan személyt, aki házastárs, illetve élettárs nélkül neveli nőtlen, hajadon családi állapotú gyermekét, gyermekeit. Azonban mivel a gyermekek életkora szerint nem tesznek különbséget a censusok, így az Eurostat által közétett adatok a gyermeküket egyedül nevelő szülők egy meglehetősen heterogén csoportjára vonatkoznak. Érdemes arra is utalást tenni, hogy bár a hivatalos statisztika nem tartalmaz fogalmi meghatározást a szinglikre, ha azonban az egyedülálló, azaz a külön háztartásban egyedül élők arányát vesszük alapul, akkor képet alkothatunk arról, hogy a 2011-es népszámlálás eszmei időpontjában a népesség hány százaléka élt egyedül az egyes tagországokban. Az adatok értelmezése során azt is figyelembe kell venni, hogy életkortól, családi állapottól függetlenül mindenki egyedülállónak számít, aki külön háztartást alkot.⁵

4. térkép: A gyermeküket egyedül nevelő szülők népességben belüli aránya az Európai Unió tagállamaiban, 2011*

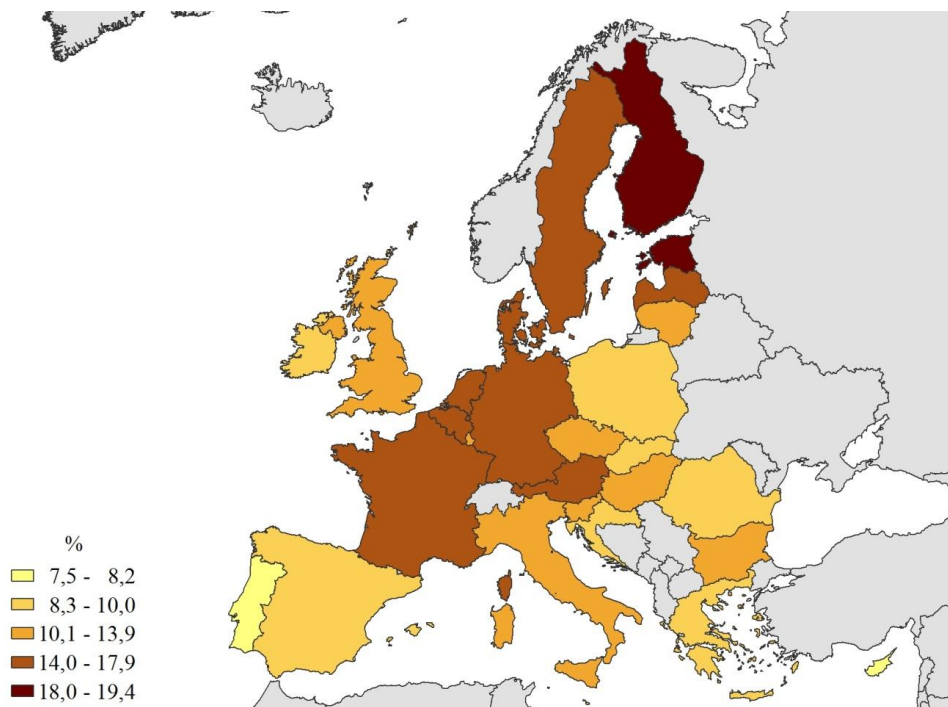
*Forrás: 2011. évi népszámlálás. Az Eurostat adatai alapján saját szerkesztés.

⁴ Az adatok forrása az Eurostat honlapján elérhető [2011 Census Hub alkalmazás](#).

⁵ A népszámlálások módszertanáról részletesebb információk a következő linken érhetőek el: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>.

A népesség 5,4%-a nevelte egyedül gyermekét 2011-ben Magyarországon, ez a 7. legmagasabb érték az Európai Unió tagállamai közül. Arányaiban a legtöbb gyermekét egyedül nevelő szülő Lettországonban (9,5%), Litvániában (7,0%) és Szlovéniában (7,0%), a legkevesebb pedig Cipruson (2,7%) és Hollandiában (3,0%) élt.

5. térkép: Az egyedülállók népességben belüli aránya az Európai Unió tagállamaiban, 2011*

*Forrás: 2011. évi népszámlálás. Az Eurostat adatai alapján saját szerkesztés.

A népesség 13%-a élt egyedül hazánkban a 2011. évi népszámlálás eszmei időpontjában, ezzel az értékkel az uniós rangsor közepmezőnyében helyezkedett el. További érdekességként említhetjük meg azt, hogy az egyedülállók aránya Litvániában és Szlovéniában szinte megegyezik a Magyarországon mérttel. Azokban az országokban volt a legmagasabb ez az arányszám (Finnországban 19,4%, Észtországban 18,5%), ahol a többi észak-európai országhoz hasonlóan a leghamarabb, már az 1960-as években elkezdett csökkenni az első házasságkötési arányszám (Sobotka–Toulemon 2008). Továbbá az előbbi magyarázható azzal is, hogy a fiatalok Észak-Európában korán, már a húszas éveik elején elhagyják a szülői házat⁶ (Murinkó 2013). A népesség legkisebb része tekinthető egyedülállónak Cipruson (7,5%) és Portugáliában (8,2%), miközben a házasságban élők részaránya az uniós tagállamok közül ezekben az országokban volt az egyik legmagasabb.

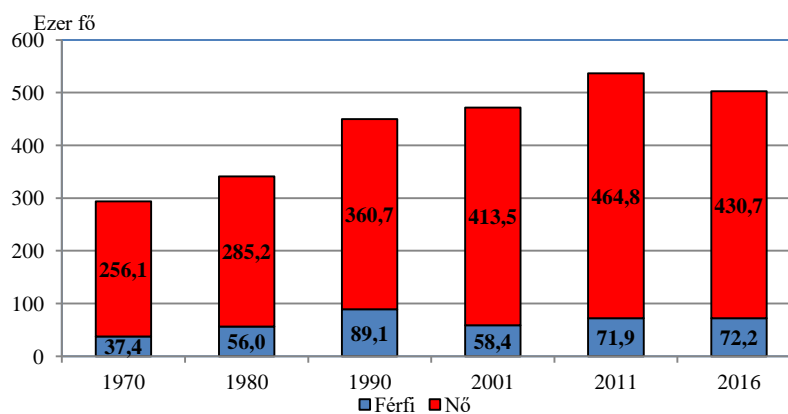
⁶ Az adatok forrása az Eurostat adatbázisa:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en

2.2.2. Családszerkezeti változások Magyarországon 1970 és 2016 között

Számos, a népszámlálási adatokra épülő empirikus kutatás (Harcsa-Monostori 2014, Monostori 2013, Monostori 2015, Vörös-Kovács 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015) mutatott rá arra, hogy a családformák sokszínűsége a magyar társadalom esetében is tetten érhető. Bár az együttélési formák közül a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint továbbra is a család tekinthető a legdominánsabbnak, mégis számos jel mutat arra, hogy a hagyományos értelemben vett, házasságon alapuló család átalakulóban, formálódóban van (KSH 2018a). A családok összetételében történő változások jelen disszertációban nem a családtípusok, hanem a családban betöltött szerep (családi állás) szerint kerülnek bemutatásra.

A főbb családszerkezeti átalakulásokat tekintve Magyarország esetében elmondható, hogy 1990-ben a teljes népesség 45, 2016-ban már csak 36%-a élt házasságban, miközben az élettársi kapcsolatot fenntartóké ugyanebben az időszakban 2,4-ről 9,9%-a emelkedett.⁷ A gyermeküket egyedül nevelő szülők népességén belüli aránya 4,3-ről 5,1%-ra, az egyedülállóké 9,1-ről 12%-ra nőtt ugyanebben az időszakban (KSH 2018a). A kutatási téma szempontjából érdemes bemutatni azt is, hogyan alakult a gyermeküket egyedül nevelő szülők száma 1970 és 2016 között.

1. ábra: A gyermeküket egyedül nevelő szülők számának alakulása nemenként*

*Forrás: KSH 2018a. A népszámlálások és a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A censusok módszertana alapján az adatok a gyermekek életkorától függetlenül minden olyan szülőt tartalmaznak, aki egyedül nevelte a nőfien, hajadon családi állapotú gyermekeit, gyermekeit.

A 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában – a gyermek korától függetlenül – csaknem 503 ezer szülő élt egyedül a gyermekével, gyermekeivel. A gyermeküket egyedül nevelő szülők száma és aránya – részben talán az ezer lakosra jutó válások és a halálozások emelkedése miatt – 1970 és 2011 között folyamatosan nőtt, bár 2016-ra valamelyest csökkent,

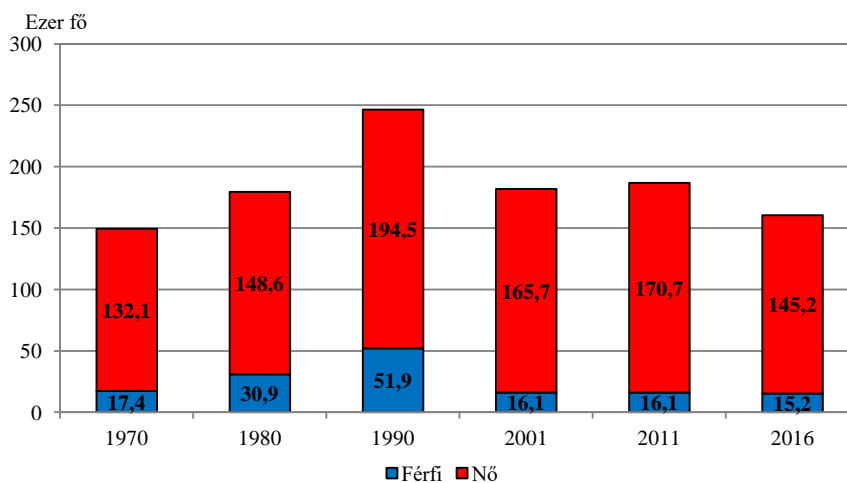
⁷ Az élettársi kapcsolatok alakulásáról az 1990-es évek óta gyűjt rendszeresen adatokat a népszámlálás.

még így is a népesség 5,1%-a tartozott ebbe a csoportba. Az egyedül nevelő szülők arányának elmúlt évtizedekben megfigyelhető emelkedéséhez vélhetően az is hozzájárulhatott, hogy csökkent a társadalom e családtípussal szemben tanúsított negatív megítélése (DeJean et al. 2012, Weinraub et al. 2002).

A statisztikai adatok alapján jól látható, hogy az esetek túlnyomó többségében az anya neveli egyedül a gyermekét (gyermeküket). Továbbá míg a gyermeküket egyedül nevelő anyák száma 1970 és 2011 között évtizedről évtizedre nőtt, 2016-ra pedig némileg mérséklődött, a gyermeküket egyedül nevelő férfiaké hullámzóan alakult (Vörös-Kovács 2013, Monostori 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015, KSH 2018a).

Ha a gyermekek életkorát is figyelembe vesszük, és a 15 éven aluli gyermeket egyedül nevelő szülők számának változását vizsgáljuk, akkor az előbb említettől valamelyest eltérő tendenciára lehetünk figyelmesek: számuk 1970 és 2016 között hullámzóan alakult, azonban míg a nőké 256 ezerről 431 ezerre nőtt, addig a férfiaké 17 ezerről 15 ezerre csökkent. A gyermeküket egyedül nevelő szülők között ebben az esetben is a nők vannak többségben, a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint 10-ből 9 gyermekét egyedül nevelő szülő nő volt.

2. ábra: A 15 éven aluli gyermekét egyedül nevelő szülők számának alakulása nemenkénti bontásban*

Forrás: KSH 2018a. A népszámlálások és a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Az ábra a nőtlen, hajadon családi állapotú gyermeket nevelők számának alakulását mutatja a szülők neme szerinti bontásban.

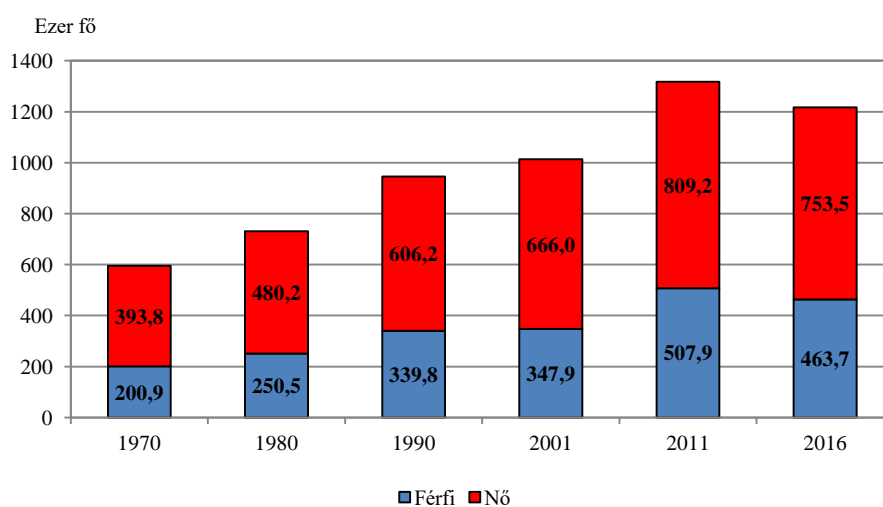
Bár az egyedülállók, azaz a külön háztartásban egyedül élők, statisztikai értelemben nem számítanak családháztartásnak, mégis a dolgozat szempontjából fontosnak tartom, hogy a számukban, valamint a népességen belüli arányukban megfigyelhető változásokra is említést tegyek. Az egyedül élő személyek száma 1970 és 2011 között folyamatosan emelkedett, ami

ugyan 2016-ra némileg csökkent, még így is több mint kétszer annyian éltek egyedül a 2016-os mikrocenzus eszmei időpontjában (1 millió 217 ezren), mint 1970-ben (595 ezren).

Az egyedülállók családi állapot szerinti megoszlását nézve megállapítható, hogy 39%-uk özvegy, 32%-uk nőtlen, hajadon, 24%-uk elvált, 4,8%-uk pedig házas családi állapotú volt 2016-ban. Szembetűnő továbbá, hogy több mint a felük a 60 éves és idősebb korcsoportba tartozott, illetve nagyjából az 50-es életek második felétől – többek között a férfiak magasabb halálozási arányszámai miatt – több nő található közöttük, mint férfi (KSH 2018a).

3. ábra: Az egyedülállók számának alakulása nemenkénti bontásban*

Forrás: KSH 2018a. A népszámlálások és a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A népszámlálás és a mikrocenzus módszertana szerint minden személy egyedülállónak számít, aki egyedül él egy háztartásban, vagyis függetlenül például az életkorától és a családi állapotától, ide soroljuk, ha külön háztartást alkot. Az egyedülállók adatai 1970-ben a jelenlévő népességet tartalmazzák.

2.3. A kapcsolatok formálódása, az egyszülős családdá válás

Korábbi kutatások tapasztalatai szerint egyszülős családok létrejöttére több módon is sor kerülhet. Leggyakrabban azonban a válás és az özvegyülés következtében kialakult egyszülős státuszt szokták példaként megemlíteni (Monostori 2013, 2015, Földházi 2008, S. Molnár-Pongrácz 1996). Az élettársi kapcsolatok – amelyek, mint ismert, sokkal gyakrabban bomlanak fel, mint a házasságok (Spéder 2005a, 2005b) – megszűnése ugyancsak egy szülő gyermekkel típusú családok kialakulásához vezethet. Továbbá az is előfordul, hogy a gyermek egyszülős családba jön a világra, mert érkezéséig a szülők kapcsolata már véget ér (Monostori 2015, Spéder 2007, Földházi 2008, S. Molnár-Pongrácz 1996). Érdeemes azonban arra is említést tenni, hogy „az egyszülős családok léte sem tart feltétlenül örökké: nemcsak

úgy szűnnek meg, hogy a gyermek felnőtt, elköltözik a szülői házból, de úgy is {...}, hogy az egyedül maradt szülő új partnert talál” (Földházi 2008: 11).

Ha az egyszülős családok formálódását keresztmetszeti adatok, mégpedig a 2016. évi mikrocenzus alapján vesszük szemügyre, akkor, ahogyan azt már korábban említettem, a gyermeküket egyedül nevelő szülők legnagyobb hányada, (39%) özvegy családi állapotú volt. Jelentős továbbá a váláskövetkeztében egyszülőssé váló családok társadalom belüli súlya is. A gyermeküket egyedül nevelő szülők csaknem egynegyede ugyanis a mikrocenzus eszmei időpontjában özvegy családi állapotú volt. Az egyszülős családok közel egyharmadában nőtlen, hajadon családi állapotú apa, anya élt egyedül gyermekével (gyermekeivel). Az is előfordult, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülőka törvényes családi állapotukat tekintve még házasok voltak (4,8%) (KSH 2018a).

Az egyszülős családok számának időbeli alakulásával, formálódásával kapcsolatban már számos esetben előtérbe került az az észrevétel, amely annak dinamikus voltát, egyéni életútban betöltött szerepét, folyamatos átalakulását hangsúlyozza (Spéder 2007, Földházi 2008, Harcsa-Monostori 2014, Monostori 2013, 2015). Miként a témával foglalkozó szerzők rámutattak arra, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az egy szülő gyermekkel típusú családok nem statikus „képződmények”, a mikroszinten megfigyelhető változásokat is elemeznünk kell. Egyes kutatók a keresztmetszeti adatokból következtetnek arra, hogy a gyermekek mekkora része tapasztalja meg vélhetően élete hosszabb vagy rövidebb időszakában azt, milyen egyszülős család tagjának lenni (Harcsa-Monostori 2014, Murinkó 2012). Vannak, akik ezt a 15-18 éves gyermekek esetében 40% körüli értékben határozzák meg (Harcsa-Monostori 2014), a 2016-os mikrocenzus eszmei időpontban Monostori Judit (2019) számításai szerint a 18 éven aluli gyermekek 26%-a élt csak az egyik szülőjével.

Az egyszülős családdá válás számos tényezővel összefüggésbe hozható. Monostori (2015) a 2011. évi népszámlálás adatait elemezve többek között arra a következtetésre jutott, hogy például a szülők iskolai végzettsége is szerepet játszik ennek az együttélési formának a kialakulásához. Előbbit azzal magyarázta, hogy hazánkban – szemben a nyugat-európai országok egy jelentős részével – a gyermekével egyedül élő szülők legnagyobb része alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik, mely megnöveli annak a kockázatát, hogy valaki az élete során egyedül nevelő státuszba kerüljön. Az Életünk Fordulópontjai című panel adatfelvétel alapján vizsgálta továbbá azoknak a 2001-ben 18–49 éves nőknek az

életpályáját, akiknek már született gyermeke. Kutatási eredményei szerint minél fiatalabb korcsoportba tartozik valaki, annál nagyobb az esélye annak, hogy párkapcsolata megszűnik, egyedül marad gyermekével. A partnerkapcsolat típusa is hatást gyakorol az egyszülős státusz létrejöttére. Ugyanis az egyszülössé válás valószínűsége magasabb azoknak a nőknek a körében, akik első gyermekük világra jövetelkor élettársi kapcsolatban éltek, mint a házások esetében. Monostori az egyszülős családdá válást meghatározó tényezők közé sorolta a gyermekek számát és életkorát is. Minél több gyermek nevelkedik egy párkapcsolatban, annál stabilabb volt a partnerkapcsolat. A kapott adatok azt mutatták, hogy a legfiatalabb, 0–3 év közötti gyermeket nevelők kapcsolata szűnt meg a legnagyobb valószínűséggel, melynek esélye a gyermekek életkorának emelkedésével csökkent (Monostori 2015).

Ha az Európában lévő országokat az alapján vesszük szemügyre, hogy mekkora az egyszülős családok aránya a társadalom belül, valamint hogy mi vezetett azok kialakulásához, jelentős különbségeket találhatunk. Az Európai Bizottság 2007. évi, valamint az Európai Unió 2010-es gyermeküket egyedül nevelő szülőkre fókuszáló kutatási jelentése egyaránt kiemeli, hogy míg Dél-Európában – főként Olaszországban, Spanyolországban és Portugáliában – meglehetősen alacsony az egyszülős családok aránya, addig az Egyesült Királyságban, a skandináv, illetve a rendszerváltó országokban nagyobb súlyt képviselnek (Europäische Kommission 2007, Supermom 2010).

Az egyszülössé váláshoz vezető utat figyelembe véve négy nagy csoportját különíthetjük el az európai országoknak. Az első csoportba a mediterrán országok tartoznak, ahol az egyszülős családokon belül az elvált, valamint az özvegy családi állapotú anyák képviselik a legnagyobb arányt, azonban a nem házas, nőtlen, hajadon családi állapotú anyák kifejezetten alacsony számban fordulnak elő. Ez utóbbiak részaránya Olaszországban és Spanyolországban a 13%-ot sem érte el, Portugáliában azonban 22%-ra tehető (Europäische Kommission 2007, Supermom 2010).

A kontinentális országok (Franciaország, Németország, Hollandia) jelentik a felosztásban a második kategóriát, amelyeket az elvált, gyermekét egyedül nevelő anyák rendkívül magas, 52%-ot is meghaladó részaránya, valamint a nem házas anyák 28-32% közötti hányada jellemez. Figyelemreméltó továbbá, hogy ezekben az utóbb említett országokban az özvegy családi állapotú, gyermekét egyedül nevelő anyák aránya alacsony volt (Europäische Kommission 2007, Supermom 2010).

A harmadik csoportot Lengyelország és Szlovénia alkotja, amelyek jellemzőik alapján a két elsőként említett országcsoport között helyezkednek el. Esetükben ugyanis a gyermeküket egyedül nevelő anyák között sok az özvegy családi állapotú, azonban a fiatal, nem házas, hajadon anyák száma is magasabbra tehető, mint a mediterrán országokban.

Végül a Németországot, Dániát, Norvégiát, Írországot, illetve Nagy-Britanniát tartalmazó csoportra is érdemes utalást tenni, hiszen úgy találták, hogy ezekben az országokban a legmagasabb a nem házas, hajadon családi állapotú, egyedül nevelő anyák részaránya (37-52%), az özvegy családi állapotúaké pedig a legalacsonyabb (Europäische Kommission 2007, Supermom 2010).

3. Az egyszülős családok életkörülményei

Az egyszülős családok életkörülményeit a szakirodalmak sok esetben a szegénység problematikájára felől közelítik meg. Ahogyan a korábbi kutatások rámutattak arra, a családok e típusa kedvezőtlenebb társadalmi, gazdasági jellemzőkkel rendelkezik, így a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya is magas a körükben (Szelényi 2001, Fodor 2001, Chzhen–Bradshaw 2012, Europäische Kommission 2007, Földházi 2008, Monostori 2015, Office for National Statistics 2013, Träger 2009, Monostori 2019, KSH 2019b, Nichols-Casebolt–Krysik 1997). A 2009. évi Eurobarometer adatfelvétele az alacsonyán kvalifikált, mozgásában korlátozott, krónikus betegségben szenvedő személyek mellett a gyermeküket egyedül nevelő szülőket is a szegénység által leginkább veszélyeztetett csoport közé sorolta (Eurobarometer 2010).

A dolgozatban az előbb felvázoltak ellenére nemcsak azokat a szakirodalmakat, korábbi kutatási eredményeket mutatom be, melyek az egyszülős családok életkörülményeit a szegénység szempontjából vizsgálják, hanem a szubjektív jóllét alakulására is különös hangsúlyt fektetnek. Ugyanis egyes megközelítések szerint az egyén szubjektív jólléte, életminősége összefügg a családi állapottal, különösen azzal, hogy van-e tartós párkapcsolata, illetve gyermeke. Ugyanis azok, akiknek nincsen állandó partnerük, vagy gyermekük, gyakrabban érzik magukat magányosnak, elégedetlenebbek az életükkel, mint a velük egykorú párkapcsolatban, házasságban élő, gyermeket nevelő személyek (Cargan 1981, DePaulo–Morris 2005, Diener et al. 1999, Haller–Hadler 2006, Hertel et al. 2007, Hradil 1995, 2003, Ho 2015, Shapiro–Keyes 2008, Verbakel 2012).

Egyes Magyarországon, az Egyesült Királyságban, Németországban, valamint Európa más országaiban végzett felmérések, amelyek fókuszában főként az egyszülős családok jövedelmi helyzetének a bemutatása állt, a családok e típusáról meglehetősen kedvezőtlen képet festenek. Ezen empirikus adatfelvételek ugyanis arra a következtetésre jutottak, hogy a szegénység kockázata jóval magasabb azon személyek körében, akik egyszülős családban élnek (Szelényi 2001, Fodor 2001, Chzhen–Bradshaw 2012, Europäische Kommission 2007, Földházi 2008, Monostori 2015, Office for National Statistics 2013, Träger 2009, Gyarmat-Vályi 2015).

A kedvezőtlen jövedelmi helyzet mellett egyes kutatások rámutattak arra is, hogy az egyszülős családban nevelkedő gyermekek körében viszonylag gyakran fordulnak elő különböző deviáns viselkedésformák. A családi háttér és a drogfogyasztás közötti kapcsolat

vizsgálatát célzó elemzések többek között azt találták, hogy azok a gyermekek nyúlnak nagyobb valószínűséggel tudatmódosító szerekhez, akik neveléséről csak egy szülő gondoskodik (Andorka–Buda–Cseh–Szombathy 1974, Elekes 2005).

Elekes Zsuzsanna (2005) a fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásait feltáró EPSD- (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) kutatás 2003. évi adatai alapján vizsgálta a 16 éves tanulók körében azokat a tényezőket, amelyek megnövelték annak az esélyét, hogy valaki kipróbálja a különböző tudatmódosító szereket. Elekes a közölt kutatási eredmények alapján arra a következtetésre jutott, hogy mind a dohányzás, mind a tiltott szerek használata összefüggésben áll azzal, hogy a tanulók milyen típusú családban élnek. Többek között azt állapította meg, hogy a dohányzás, főként a marihuánafogyasztás veszélye leginkább az egyszülős és az újrastrukturált családban élő fiatalok körében volt a legnagyobb. A visszaélészerű gyógyszerfogyasztás is azokban a családokban számított gyakoribb jelenségnek, ahol a fiatalok neveléséről csak egy szülő gondoskodott. Az adatok mintha alátámasztanák azt a nézőpontot, hogy a mindkét biológiai szülőből álló család óvó szerepet tölt be a fiatalok életében (Elekes 2005).

Az előbbieken felvázolt kutatási területek vizsgálatát a fenti következtetések mellett a családok szocializációs funkciója szempontjából is fontosnak tekinthető. A családok által közvetített minta, birtokolt anyagi és kulturális javak mennyisége, alapvetően a családi háttér társadalmi egyenlőtlenségei, valamint a szegénység újratermelődésében játszott szerepe a nemzetközi és a hazai szakirodalmak révén is széles körben elfogadott és hivatkozott álláspontnak számít (Bourdieu 1978, Bourdieu 2003, Andor 2001, Bowles 1974, Douglas 1974, Ferge 1980, Gázsó 1988, Mollenhauer 1974, Róbert 2006).

3.1.1. Szegénység az Európai Bizottság jelentése szerint

Az Európai Bizottság 2007-ben nyilvánosságra hozott egy jelentést, amely bár nem tért ki a magyarországi helyzet vizsgálatára, a gyermeküket egyedül nevelő szülők szegénységi kockázatával, valamint társadalmi kirekesztettségének mértékével kapcsolatban a dolgozat szempontjából releváns következtetéseket tartalmaz. A 13 európai országra (Bulgária, Dánia, Németország, Franciaország, Írország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Szlovénia, Spanyolország, Egyesült Királyság) kiterjedő összehasonlító tanulmány többek között megállapította, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében magas azoknak a száma, akiket a munkanélküliség és a szegénység veszélye fenyeget. Hangsúlyozta továbbá azt is, hogy az egyszülős családok „hátrányos” helyzete elleni küzdelem azért is

nélkülözhetetlen, mert a szegénység átörökíthető a következő generáció tagjaira. Nemcsak az oktatás és a munkaerőpiac területén, hanem az anyagi helyzetüket, illetve a lakhatási körülményeiket tekintve is hátrányos helyzetű csoportnak számítanak a gyermeküket egyedül nevelő szülők (Europäische Kommission 2007).

A jelentés kitért a különböző családi állapotú gyermeküket egyedül nevelő szülők iskolázottsági esélyeinek a számbavételére is. A statisztikai adatok azt mutatták, hogy az özvegy családi állapotú, gyermeküket egyedül nevelő szülők sokkal nagyobb valószínűséggel rendelkeztek alacsonyabb iskolai végzettséggel, mint azok, akik válás következtében maradtak egyedül gyermekükkel (gyermekükkel). A törvényes családi állapot ezen hatása azonban, mint kiderült az életkor előrehaladtával veszít az erejéből. Azokban az országokban, ahol a válás elfogadott jelenségnek számít, úgy, mint például Hollandiában, az Egyesült Királyságban és Írországban az elvált családi állapotú, egyedül nevelő anyák a házasoknál nagyobb arányban képviseltetik magukat az alap- vagy középfokú iskolai végzettségűek között. Felhívták továbbá a figyelmet arra is, hogy azokban az országokban (Egyesült Királyság, Írország, Németország, Bulgária, Lengyelország), ahol egyre több nő vállal fiatal korában gyermeket, ott a hajadon családi állapotú, gyermekét egyedül nevelő anyák esetében az alacsony iskolai végzettség előfordulásának aránya négyszer akkora, mint az elváltak körében (Europäische Kommission 2007).

Érdekes a munkaerőpiaci jellemzők és a családi állapot közötti összefüggésben is szemügyre venni a szegénységre vonatkozó adatokat. Ugyanis a jelentés többek között arra a következtetésre jutott, hogy a vizsgált országok többségében az elvált családi állapotú, gyermeküket egyedül nevelő anyák nemcsak alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeztek, hanem a munkanélküliség kockázatának is nagyobb arányban voltak kitéve, mint a házas családi állapotúak. Érdeklődésre adhat számot, hogy – Norvégia, az Egyesült Királyság, valamint Írország kivételével – valamennyi vizsgált országban úgy találták, hogy bár a munkanélküliségi ráta a hajadon családi állapotú gyermeküket egyedül nevelő anyák körében a legmagasabb, a foglalkoztatottsági ráta sokkal kedvezőbb a körükben, mint amit az elváltak esetében tapasztalhatunk (Europäische Kommission 2007).

Bár az özvegy családi állapotú, gyermeküket egyedül nevelő anyák oktatási és munkaerőpiaci jellemzőik a többi csoporttal szemben kedvezőtlenebbek voltak, a jövedelmi szegénységet érintő kockázataik ezzel összefüggésben mégsem voltak számottevően magasabbak. A tanulmányból az is kiderült, hogy Hollandia kivételével mindegyik országban

a gyermeküket egyedül nevelő anyák kedvezőtlenebb, sok esetben hátrányosabb jövedelmi helyzettel jellemezhető társadalmi csoportot képeztek (Europäische Kommission 2007).

A gyermeküket egyedül nevelő szülők társadalmi, gazdasági helyzetét bemutató jelentés végül a lakásviszonyok szempontjából is betekintést nyújt a szegénység, illetve szociális kirekesztettség folyamataiba. Mint olvasható, Spanyolország kivételével valamennyi vizsgált európai országban a gyermeküket egyedül nevelő szülők felül vannak reprezentálva a lakásbérlők körében. A gyermeküket egyedül nevelő szülők közül arányaiban a legtöbben Németországban és Portugáliában éltek szociális bérlakásban (Europäische Kommission 2007).

Az Európai Bizottság jelentésében a gyermeküket egyedül nevelő apák jellemzőinek alakulására is különös hangsúlyt fektet. Figyelemreméltó, hogy a vizsgált európai országok közül Írországon, Norvégiában és Németországban a gyermeküket egyedül nevelő apák körében magasabb az alapfokú befejezett iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, mint az egyedül nevelő anyák esetében. A munkaerőpiaci jellemzőiket tekintve pedig a gyermeküket egyedül nevelő apák munkanélküliségi rátája az Egyesült Királyságban, Írországon, valamint Hollandiában a házas családi állapotú nőkéét is meghaladta. A gyermeküket egyedül nevelő apák foglalkoztatottsági rátája csupán az Egyesült Királyságban és Írországon maradt a házas nőkre jellemző érték alatt (Europäische Kommission 2007).

3.1.2. Szegénység az Eurostat adatai alapján⁸

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek arányát az Eurostat⁹ 2010 óta egy összetett szegénységi mutató¹⁰ alapján vizsgálja, amely a relatív jövedelmi szegénységben, az anyagi nélkülözésben, valamint a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők arányát foglalja magában.¹¹ A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés

---

⁸ Az Eurostat a szegénységi adatokat a felvétel éve, a KSH pedig a vonatkozási év szerint publikálja. Bár a dolgozat e része elsősorban az Eurostat honlapján megtalálható szegénységi adatokra épül, mégis a KSH által használt gyakorlatot követve kerülnek azok bemutatásra.

⁹ Az adatok forrása az Eurostat honlapja: People at risk of poverty or social exclusion by income quintile and household type: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps03&lang=en.

¹⁰ Az Eurostat adatbázisa 2004-től tartalmaz Magyarországra adatot a 2010 óta használt összetett mutató esetében.

¹¹ Relatív jövedelmi szegénynek tekintjük azokat a háztartásokban élő személyeket, akik a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkeznek. Súlyosan depriváltak, nélkülözőnek számítanak azok, akik a következő kilenc tétel közül legalább négyben érintettek: 1) hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralékuk van, 2) a lakás megfelelő fűtésének hiánya, 3) váratlan kiadások fedezetének hiánya, 4) kétnaponta hús, hal, vagy azzal egyenértékű tápanyag fogyasztásának hiánya, 5) évi egyhetes, nem otthon töltött üdülés hiánya, 6) anyagi okból nem rendelkezik személygépkocsival, 7) anyagi okból nem rendelkezik mosógéppel, 8) anyagi okból nem rendelkezik színes televízióval, 9) anyagi okból nem rendelkezik telefonnal. Azokat a munkaképes korú, 18–59 éves személyeket soroljuk a munkaszegények közé, akik a teljes munkapotenciáljuk kevesebb mint 20%-át tette ki a munkavégzés a felvételt megelőző évben. Bővebb leírás a KSH oldalán, a 2.2.2.1. STADAT táblához tartozó módszertani leírásban található.

kockázata azokat a személyeket veszélyezteti, akik az előbb felsoroltak közül legalább egyben érintettek.

A legfrissebb, 2017. évre vonatkozó adatok¹² szerint az Európai Unióban a gyermeküket egyedül nevelő szülők 45,2%-a volt kitéve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának, ami 5,1 százalékponttal elmaradt a 2010. évitől. A mutató értéke az uniós tagállamok többségében mérséklődött. A legjelentősebb visszaesés 2010 és 2017 között Lettországból és Bulgáriából következett be, előbbi 23,0, utóbbi 21,4 százalékponttal alacsonyabb volt, mint 2010-ben. A harmadik legnagyobb mértékű, 17,4 százalékpontos csökkenés Magyarországon figyelhető meg, hiszen míg 2010-ben a gyermeküket egyedül nevelő szülők 57,4, addig 2017-ben már csak 40,0%-a volt kitéve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának. Többek között ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a magyarországi és az uniós átlag közeledni kezdett egymáshoz, 2017-ben pedig már 5,2 százalékponttal alacsonyabb értéket mértek hazánkban, mint az Európai Unióban.

2004-ben az egyszülős háztartások valamivel több mint a felét veszélyeztette a szegénység vagy a társadalmi kirekesztődés kockázata Magyarországon, amely ezt követően a világgazdasági válság kirobbanásáig hullámzóan alakult, majd 2015-ig szinte évről évre emelkedett. A gazdasági válság az egyszülős háztartásokhoz hasonlóan a három vagy több gyermeket nevelő kétszülős háztartásokat is hátrányosan érintette, hiszen míg 2004-ben 46,1, addig 2008-ban 47,4%-uk volt kitéve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának. A válság utáni években azonban a legalább három gyermekből és két szülőből álló háztartások szegénységi kockázata az egyszülős háztartásoknál hamarabb, a körükben megfigyelhető 2012-es mélypont után (ekkor a mutató értéke 53,8% volt) elkezdett csökkenni, így megnőtt a közöttük lévő különbség. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya a többi gyermekes és a gyermektelen háztartásban a válság éveiben valamelyest csökkent, és az azt követő néhány évben, ha némileg emelkedett is, csak rövid ideig haladta meg a válság kirobbanása előtti szintet.

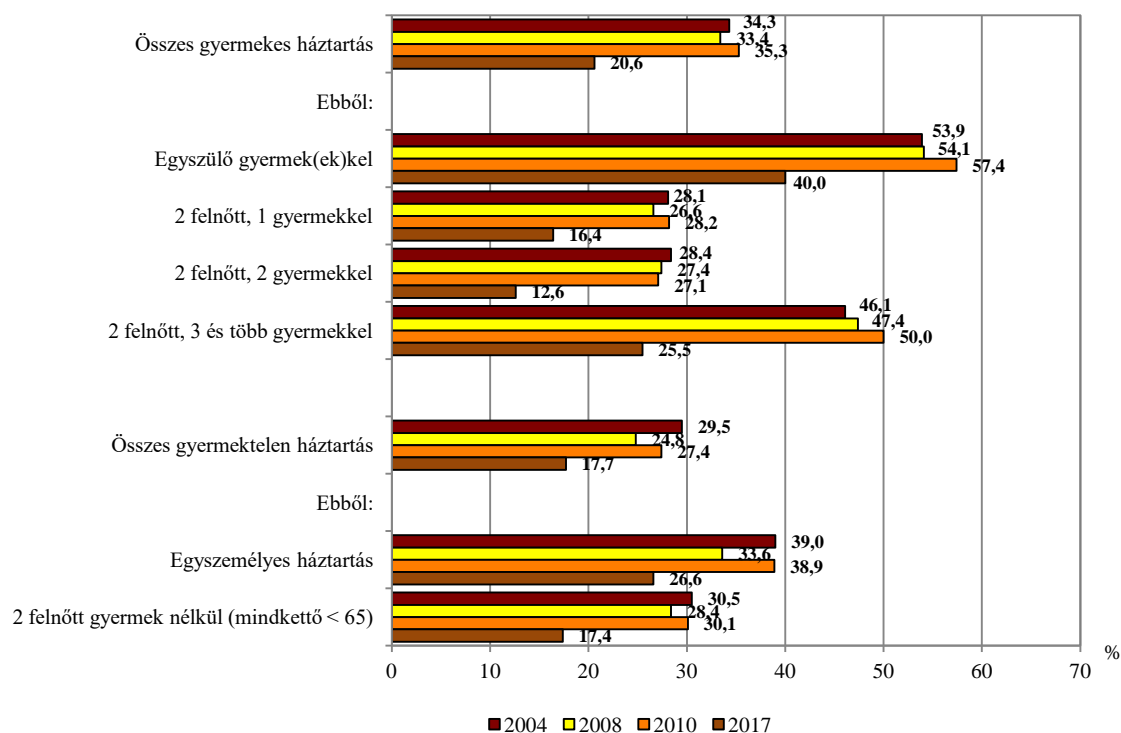
Bár a gyermeküket egyedül nevelő szülők szegénységi mutatója 2016 óta csökkenni kezdett, még mindig az egyszülős háztartások szegénységi kockázata a legnagyobb hazánkban. Tízből négy egy szülő gyermekkel típusú háztartás volt ugyanis kitéve 2017-ben a szegénység vagy

---

¹² A dolgozat szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek arányára vonatkozó része az Eurostat honlapján 2019 decemberéig rendelkezésre álló adatok alapján készült el.

társadalmi kirekesztődés kockázatának, ami csaknem kétszerese az országos átlagnak, valamint a kétszülős és a gyermektelen háztartásokénál is magasabb.

4. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya egyes háztartástípusok szerint Magyarországon*

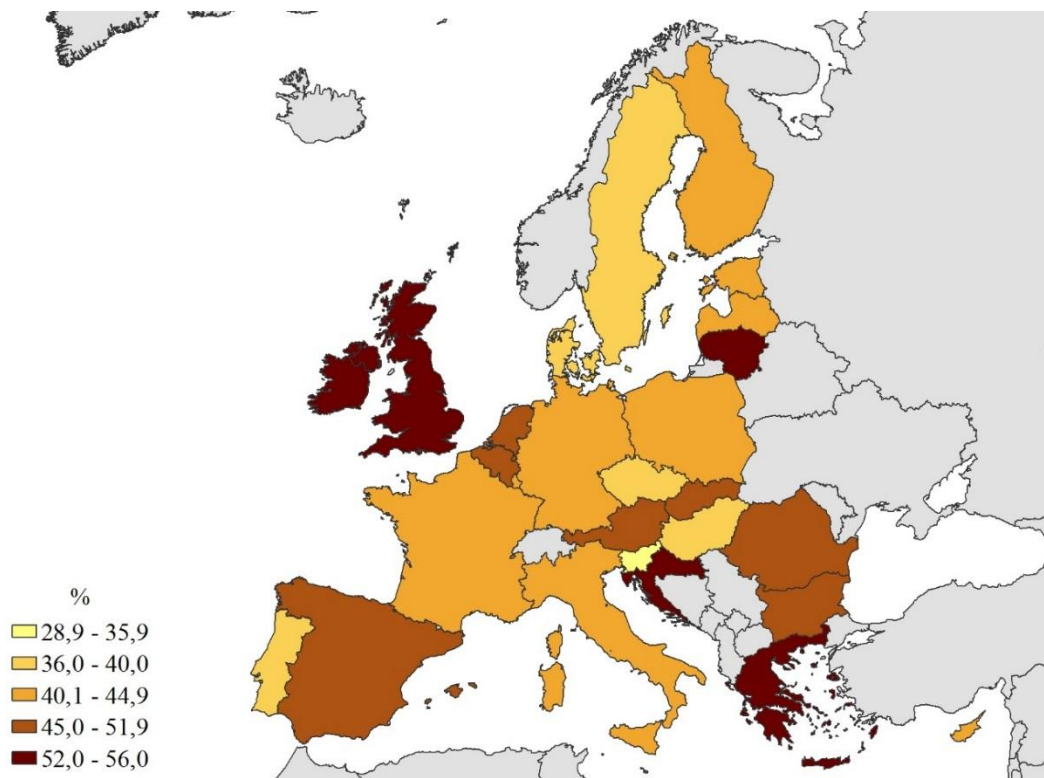

*Forrás: A KSH és az Eurostat honlapja.

Megjegyzés: Az ábrán feltüntetett, gyermekes háztartások adatai az eltartott gyermeket nevelőkre vonatkoznak.

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek arányát tekintve az Európai Unió tagállamai között jelentős különbségeket találhatunk. A gyermeküket egyedül nevelő szülők legnagyobb része 2017-ben Litvániában (53,5%), Görögországban (52,6%), valamint Horvátországban (52,0%) tartozott ebbe a csoportba. A legalacsonyabb érték pedig Szlovéniát (28,9%) jellemezte. Magyarország az uniós tagállamok rangsorában a hatodik legalacsonyabb értékkel rendelkezett (40,0%).

6. térkép: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében az Európai Unió tagállamaiban, 2017*

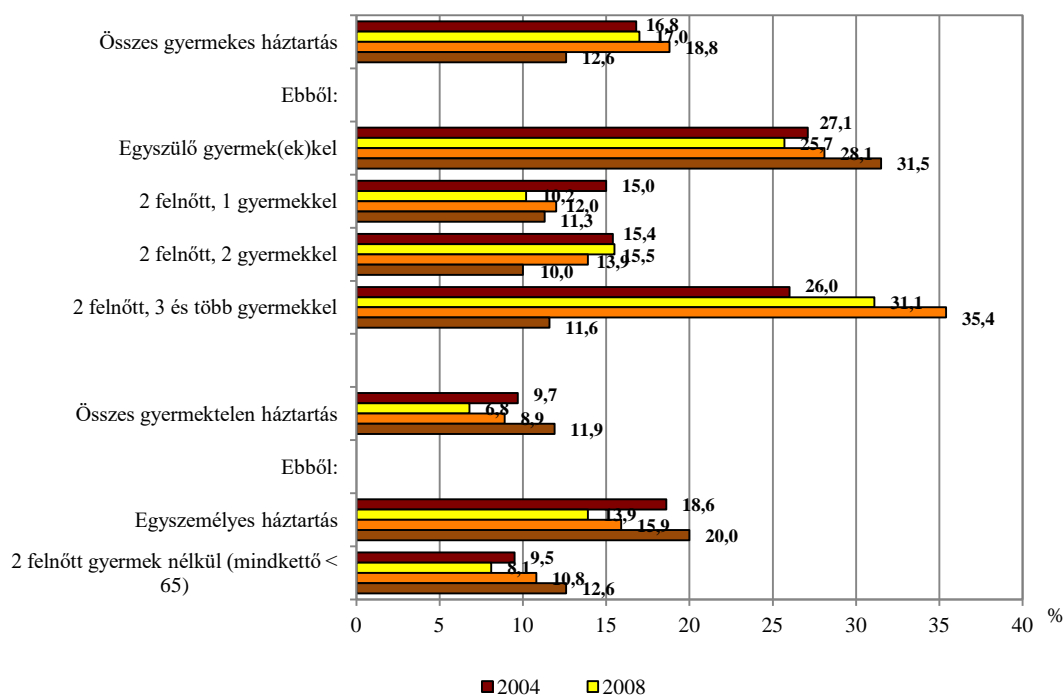

*Forrás: Eurostat, saját szerkesztés.

Megjegyzés: A térkép az eltartott gyermeket nevelők adatait ábrázolja.

A gyermeküket egyedül nevelő szülők legnagyobb része (31,5%-a) 2017-ben – a teljes népességhez hasonlóan – jövedelmi szegénységben, 21,2%-a súlyos anyagi deprivációban, 12,1%-a pedig munkaszegénységben élt hazánkban. A disszertáció célja szempontjából a jövedelmi szegénység alakulására vonatkozó adatok részletesen is bemutatásra kerülnek.

5. ábra: Jövedelmi szegénységi arány egyes háztartástípusok szerint Magyarországon, 2017*

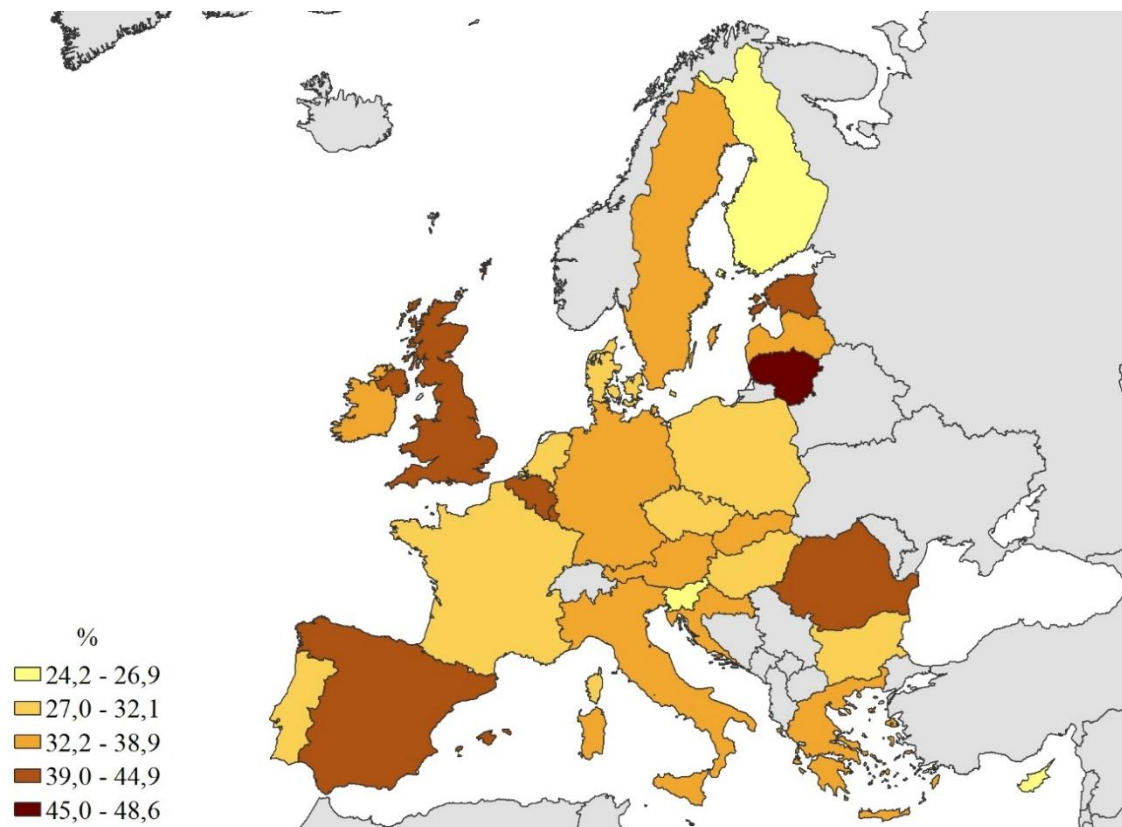

*Forrás: A KSH és az Eurostat honlapja.

Megjegyzés: Az ábrán feltüntetett, gyermekes háztartások adatai az eltartott gyermeket nevelőkre vonatkoznak.

Magyarországon a jövedelmi szegények aránya 2004 és 2007 között a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében 27,1-ről 33,2%-ra emelkedett, majd 2008-ra 25,7%-ra csökkent. Szembetűnő, hogy a mutató értéke ezt követően szinte folyamatosan nőtt, 2014-ben és 2015-ben már 37,5%-ot tett ki, 2017-re pedig bár valamelyest csökkent, még így is 31,5% volt. A világgazdasági válság utáni években, 2010 és 2013 között a három vagy több gyermeket nevelő kétszülős háztartások nagyobb része élt még jövedelmi szegénységben, mint az egyszülős háztartások esetében, ezt követően azonban már az utóbbiak körében figyelhető meg magasabb érték. Nemcsak az előbb említett okok miatt nőtt a két háztartástípus közötti különbség, hanem többek között azért is, mert míg a három vagy több gyermeket nevelő kétszülős háztartások jövedelmi szegénységi aránya 2014 és 2017 között 16, addig az egyszülős háztartásoké mindössze 6 százalékponttal csökkent. A legfrissebb adatok szerint a jövedelmi szegények aránya az egyszülős háztartások körében így már nemcsak a többi gyermeket nevelő kétszülős, hanem a gyermektelen, legmagasabb egy főre jutó havi átlagos nettó jövedelemmel rendelkező egyszemélyes háztartásokénál is magasabbnak számított (KSH 2019b).

7. térkép: Jövedelmi szegénységi arány a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében az Európai Unió tagállamaiban, 2017*

*Forrás: Eurostat, saját szerkesztés.

Megjegyzés: Az ábrán Olaszország és Litvánia esetében szereplő legfrissebb adatok a 2016. évre vonatkoznak. A térkép az eltartott gyermeket nevelők adatait ábrázolja.

A 7. térkép a jövedelmi szegénységben élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők arányát ábrázolja az Európai Unió tagállamaiban.¹³ Minél sötétebb szín látható a térképen, abban az országban arányaiban több jövedelmi szegény található a házas- és élettárs nélkül élő, gyermeket egyedül nevelő szülők körében. A szülők e csoportjába tartozók 35,4%-a számított jövedelmi szegénynek az Európai Unióban 2017-ben. A tagállamok közül a népesség legnagyobb része Máltán (48,6%) és Litvániában (48,4%) élt a szegénységi küszöb alatt. A legalacsonyabb arányszámmal Ciprus (24,2%), Finnország (24,4%), valamint Szlovénia (24,7%) rendelkezett. Hazánk (31,5%) az uniós tagállamok rangsorának utolsó felében helyezkedett el.

3.2. Szubjektív jóllét, életminőség – megközelítésmódok, vizsgálati szempontok

A lakosság életkörülményei objektív és szubjektív mutatók alapján is vizsgálható. Mégis a jóllét méréséhez sokáig, csaknem a kétezres évek elejéig túlnyomórészt szinte csak objektív

¹³ Az adatok forrása az [Eurostat adatbázisa](#).

mérőszámokat, tényszerű adatokat használtak, ilyen például egy ország gazdasági fejlettségét jelző GDP (Eurostat 2015, Kelemen–Schwartz 2016, KSH 2014). A Stiglitz-Sen-Fitoussi Bizottság 2009-es jelentésében sürgette egy, a GDP-nél alkalmasabbnak tartott indikátor kialakítását, amely a komplex társadalmi folyamatokat szubjektív mutatók segítségével térképezné fel (Stiglitz et al. 2009, OECD 2008). Az Eurostat „GDP and Beyond” elnevezésű irányzata¹⁴ is többek között abból indult ki, hogy bár a gazdaság fejlettsége jól mérhető a GDP segítségével, más indikátorokra is szükség van ahhoz, hogy a társadalmi folyamatokról is átfogó képet kapjunk (ESS 2011). Ugyanis bár a válság lecsengése után 2013-tól a gazdaság teljesítménye újra emelkedni kezdett (KSH 2019b), ez nem feltétlenül vonta maga után az életminőség, jóllét érzésének emelkedését is (Eurostat 2016). Ebből is arra következtethetünk, hogy a GDP alakulása önmagában nem tükrözi vissza teljesen azt, ahogyan az emberek érznek, vélekednek az életükről és annak meghatározott területeiről (Eurostat 2015). A szubjektív mutatók használatát az is indokoltá teszi, hogy egyes kutatások szerint az objektív életkörülmények és a megelégedettség érzete nem feltétlenül követik egymást (Utasi 2008).

Európában nagyjából az 1970-es években kerültek előtérbe a szubjektív mutatók, melyek segítségével többek között már azt is megtudhatjuk, hogyan éltek meg az emberek bizonyos élethelyzeteket, mennyire voltak elégedettek az életükkel (Allardt 1973, Ivony 2017). A hivatalos statisztikában először 2013-ban az EU-SILC¹⁵ keretei között került sor az életkörülmények szubjektív vizsgálatára. A KSH 2015-ben beépítette az éves rendszerességgel végrehajtott háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel (HKÉF) kiegészítő moduljába a két évvel korábban, az EU-SILC adatfelvétel kérdőívében szereplő, szubjektív jólléttel kapcsolatos kérdéseket, melyek ezt követően évről évre helyt kaptak a vizsgálatban (KSH 2015, 2016, 2017, 2018c).

Nincs egy egységes, mindenki által elfogadott meghatározása a szubjektív jóllétnek, hanem több megközelítésmód is ismert (Molnár–Kapitány 2006), melyek közül a disszertáció szempontjából releváns definíciók kerülnek felvázolásra. Abban azonban konszenzus mutatkozik, hogy a szubjektív jóllét egy multidimenzionális jelenség (Rojas 2004, Diener

---

¹⁴ Az Eurostat „GDP and Beyond” irányzatának főbb megállapításai az Eurostat honlapján, a következő linken olvasható: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond>.

¹⁵ Statistics on Income and Living Condition: éves gyakorisággal végrehajtott, nagymintás, nemzetközileg összehangolt adatfelvétel, amely az EU-tagállamokban élő lakosság társadalmi, jövedelmi, demográfiai jellemzőiről, munkaerő-piaci helyzetéről, illetve lakás- és életkörülményeiről gyűjt adatokat. Az Eurostat első alkalommal a 2013. évi EU-SILC lakossági adatfelvételbe épített be egy, a népesség szubjektív jóllétével foglalkozó kiegészítő modult. Bővebb információk, részletes adatok az EU-SILC adatfelvételtől az Eurostat oldalán érhetőek el: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>.

1994), melyre objektív és szubjektív, egyéni és társadalmi szintű tényezők is hatással gyakorolnak.

Az OECD által használt definíció szerint például „a szubjektív jóllét az emberek életének, a velük történt eseményeknek, a testükkel, a gondolataikkal és az életkörülményeikkel kapcsolatos különböző értékeléseiknek gyűjtőfogalma” (OECD 2013, idézi Kelemen–Schwartz 2016).

Allardt (1973) egy összetett, objektív és szubjektív mutatókat egyaránt tartalmazó koncepciót dolgozott ki („having, loving, being” Allardt 1973:4.), így vizsgálta a jólét anyagi feltételeit, realizációs szintjét („having”), a kapcsolatok mennyiségét, minőségét, a társadalmi integrációt, a szolidaritás mértékét („loving”) és az önmegvalósítás érzetét („being”). Ezt később módosította, leszűkítette a mutatók körét, mégpedig úgy, hogy a szubjektív életminőségről három (materiális, szociális, személyes fejlődés) objektív mutatóval kifejezhető indikátort használt.

A jóllét dolgozat szempontjából különösen fontosnak tartott megállapítása Diener (1994) nevéhez fűződik, aki azt az elégedettséggel, boldogsággal és az érzelmi jólléttel azonosította.

Utasi (2002) meglátása szerint a jólét (welfare) gazdasági fejlődést, valamint az anyagi javakkal való rendelkezés javulását eredményezi, melyek objektív mutatók segítségével írhatók le. Van azonban az életminőségnek egy másik szegmense, amely az egyéni jóllét alakulásával mérhető, az anyagi javak természetesen ebben az esetben is fontos szerepet játszanak. Hiszen azok megteremtéséhez anyagi javakra van szükség.

A doktori kutatómunka szempontjából Sen felfogására is érdemes röviden utalást tenni, aki szerint „nem az a meghatározó az egyéni jóllét mérésekor, hogy ki mennyi, illetve milyen jellegű javakkal rendelkezik, hanem az, hogy ezeket a rendelkezésre álló javakat hogyan tudja felhasználni (Sen 1993, idézi: Ivony 2017: 1001.). Ugyanis a jóllét éppúgy kapcsolatban áll a társadalmi és a fizikai környezettel, mint az egyén által birtokolt képességekkel, adottságokkal (Ivony 2017).

Magyarországon az ezredforduló után végrehajtott, életminőséggel kapcsolatos felmérések az étellel való elégedettség és a boldogság vizsgálatára fókuszáltak, melyhez objektív és szubjektív mutatókat egyaránt felhasználtak. Többek között olyan társadalmi problémákat társítottak hozzá, mint a szegénység és a társadalmi integráció (Andorka–Spéder 1996, Utasi 2002, Elekes–Paksi 2000).

A hivatalos statisztika, így az Eurostat és a KSH (2014) is az OECD (2013) jóllét fogalmát veszi alapul, az étellel és annak meghatározott területeivel való elégedettséget, a mentális közérzetet (a pozitív és a negatív érzelmek megélésének gyakoriságát), a hasznosságérzetet, a társas kapcsolatokat, az emberekbe és a különböző intézményekbe vetett bizalmat, a biztonságérzetet vizsgálják. A szubjektív jóllét kulcsváltozójának az életelégedettséget és a mentális közérzetet tartják. A KSH (2014) emellett kialakított egy összetett, több mutatóból álló indikátorrendszert is, ami a következő dimenziókat tartalmazza:

- munkaidő és szabadidő;
- anyagi életkörülmények;
- oktatás, tudás, képzettség;
- egészség;
- mentális közérzet;
- lakókörnyezet és infrastruktúra;
- társadalmi tőke, társadalmi részvétel;
- társadalmi megújulás.

3.2.1. Élettel való elégedettség, boldogság az Eurostat és a KSH adatai alapján¹⁶

Az Európai Unió tagállamainak többségében, köztük Magyarországon is 2013 és 2018 között nőtt a 16 éves és idősebb népesség élettel való elégedettsége. A megkérdezettek egy 0-tól 10-ig terjedő skálán¹⁷ értékelhették azt, hogy összességében mennyire elégedettek az életükkel. 2018-ban a Finnországban (8,1) és az Írországból élők (8,0) voltak a legelégedettebbek, Bulgária (6,3), Litvánia (6,3) és Horvátország lakossága pedig a legelégedetlenebb az életével. Bár a mutató értéke hazánkban 2013 és 2018 között 6,1-ről 6,4-re emelkedett, továbbra is a negyedik legalacsonyabb volt az uniós tagállamok rangsorában.

Akárcsak az élettel való elégedettség, úgy a boldog érzelmi állapotok megélésének gyakorisága is emelkedett 2013 és 2018 között az Európai Unió tagállamainak többségében. A legfrissebb adatok szerint hazánkban a 16 éves és idősebb népesség 58%-a érezte magát mindig vagy többnyire boldognak, ami 5,2 százalékponttal alacsonyabb az uniós átlagnál. Ezzel az értékkel hazánk a tagállamok rangsorának utolsó felében helyezkedett el. Az

---

¹⁶ Az adatok forrása az Eurostat adatbázisa. A nemzetközi összehasonlításához a 2013. és a 2018. évi EU-SILC adatfelvétel szubjektív jóllétre vonatkozó blokkja jelenti a támpontot.

¹⁷ A 0 jelentette, hogy egyáltalán nem, 10 pedig, hogy kifejezetten elégedett valaki az életével.

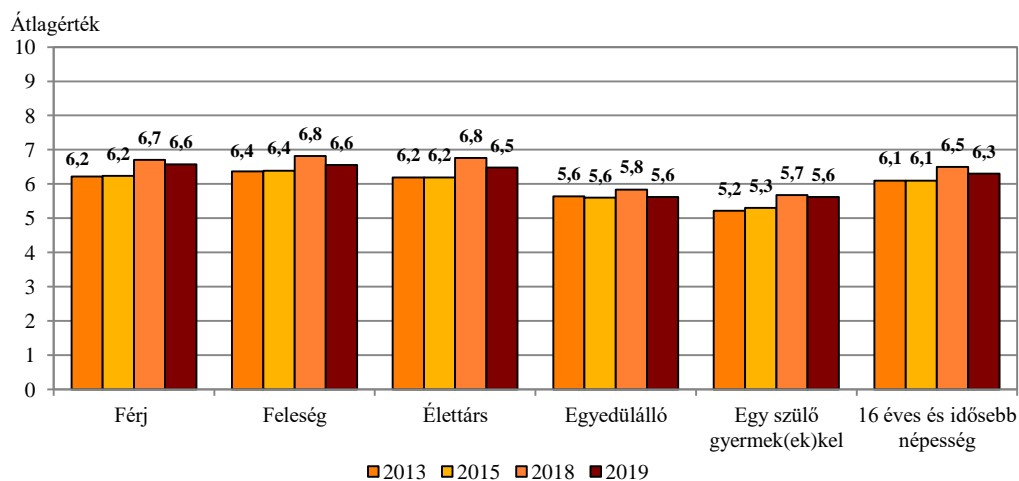

Írországban élők nemcsak az életükkel voltak az egyik legelégedettebbek, hanem ők éltek meg leggyakrabban boldog érzelmi állapotokat is, hiszen csaknem tízből nyolc személy jelölte meg a mindig vagy többnyire válaszlehetőséget. Ezzel szemben ez az arány Lettországban és Bulgáriában nem érte el a 40%-ot.

Az étellel való elégedettséget több tényező is befolyásolhatja: a kérdezettek neme, életkora, iskolai végzettsége, jövedelmi helyzete, valamint a családban betöltött szerepe (családi állása) szerint is jelentős különbségeket találhatunk. A kutatási téma szempontjából a családi állásra¹⁸ vonatkozó adatok kerülnek röviden bemutatásra.

A Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel¹⁹ szerint a gyermeküket egyedül nevelő szülők Magyarországon – egy 0-10-ig terjedő skálán²⁰ – az egyedülállókhöz hasonlóan, átlagosan 5,6-ra értékelték az étellel való elégedettségüket 2019-ben. Bár az egyedül nevelő szülők átlagértéke 2013 és 2019 között 5,2-ről 5,6-ra emelkedett, még így is elmaradt a 16 éves és idősebb népesség, valamint a férj, a feleség és az élettárs családi állású személyek átlagától is.

6. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei a családban betöltött szerep (családi állás) szerint Magyarországon*

*Forrás: KSH, Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel.

Megjegyzés: Az ábrán a dolgozat szempontjából releváns családi állású személyek adatai lettek feltüntetve.

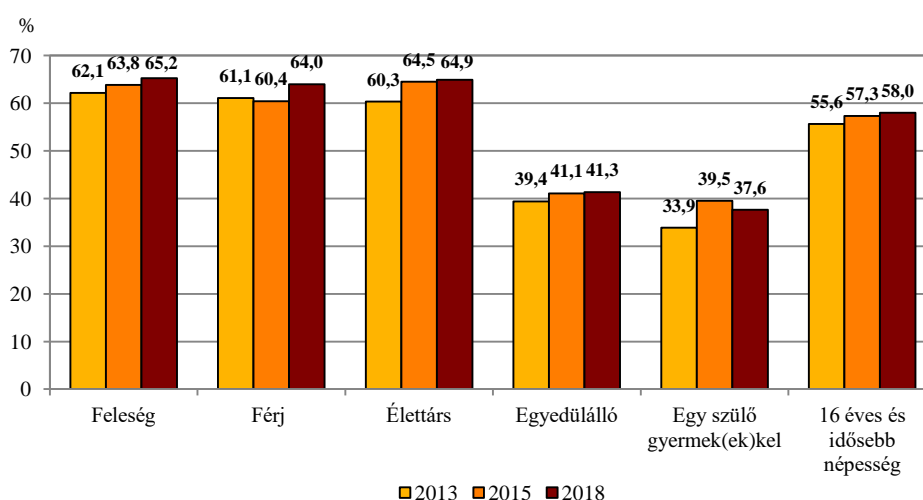
¹⁸ Az étellel való elégedettség, valamint a boldogság megélésének gyakorisága esetében a szegénységhez hasonló nemzetközi összehasonlításra nem nyílik lehetőségünk. Az Eurostat oldalán a háztartástípusok szerinti bontásban elérhető táblázatok ugyanis nem tartalmazzák a gyermeküket egyedül nevelő szülő adatait. A nemzetközi kitekintés helyett a magyarországi adatokat felhasználva törekszem arra, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők szubjektív jóllétét a teljes, 16 éves és idősebb népességéhez viszonyítva mutassam be.

¹⁹ Az adatfelvétel szubjektív jóllétre vonatkozó kérdéseit a 16 éves és idősebb kérdezettek körében kérdezték le. A KSH éves gyakorisággal végrehajtott adatfelvétele, amely minden évben vizsgálja a 16 éves és idősebb népesség szubjektív jóllétét, azonban a teljes kérdésblokk csak minden harmadik évben kerül lekérdezésre.

²⁰ A 0 jelentette, hogy egyáltalán nem, 10 pedig, hogy kifejezetten elégedett valaki az életével.

Az étellel való elégedettséghez hasonlóan a boldogságérzet is több tényezővel hozható összefüggésbe, melyek közül a dolgozat szempontjából a családi státusz szerinti különbségekre érdemes röviden utalást tenni. A magyar adatok ugyanis azt mutatják, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők közül akárcsak a korábbi vizsgált években, úgy 2018-ban is arányaiban kevesebben érezték mindig vagy többnyire boldognak magukat, mint a 16 éves és idősebb népesség, a férj, feleség, valamint az élettárs családi állású személyek.

7. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a családban betöltött szerep (családi állás) szerint Magyarországon*

*Forrás: KSH, Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel.

Megjegyzés: Az ábrán a dolgozat szempontjából releváns családi állású személyek adatai lettek feltüntetve. A jellemző érzelmi állapotok megélésére vonatkozó kérdésblokk nem szerepelt a 2019. évi adatfelvétel kérdőívében.

3.2.2. A kapcsolatok hatása a szubjektív jóllétre, életminőségre

Számos kutatás rámutatott már arra, hogy azok, akik tartós párkapcsolatban, házasságban élnek, boldogabbak, elégedettebbek az életükkel, mint azok, akik pár nélkül, egyedül élnek (Cargan 1981, DePaulo–Morris 2005, Diener et al. 1999, Haller–Hadler 2006, Hertel et al. 2007, Hradil 1995, 2003, Ho 2015, Shapiro–Keyes 2008, Verbakel 2012). A házasság ugyanis nemcsak anyagi biztonságot nyújt a felek számára, hanem érzelmi támogatást is jelent (Hradil 2003, Hertel et al. 2007, Verbakel 2012), utóbbi hatása a férfiak esetében jelentősebb, mint amit a nőknél tapasztalhatunk (Diener et al. 1999).

Cargan (1981) ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a szinglikkel kapcsolatos negatív feltételezések nem érvényesek minden ide tartozó személyre, és a házások is gyakran érzik magukat magányosnak. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szinglik kevésbé tekintettek az egyedüllétre a boldogtalanság forrásaként, hiszen sokan közülük nem is egyedül élnek.

Más kutatások szerint a szubjektív jóllét és a családi állapot között nem található jelentős különbség (Hertel et al. 2007, DePaulo–Morris 2005). Ugyanis, ha a házások jellemzőit azokhoz a szinglikéhez viszonyítanánk, akik még sosem kötöttek házasságot, vagyis nőtlen, hajadon családi állapotúak voltak, akkor a két csoport értékei nem térnének el olyan élesen egymástól (DePaulo–Morris 2005). Ebben az is szerepet játszhat, hogy bár a házásokra jellemzőtől némileg elmaradt, de a szinglik is igen magasra értékelték a szubjektív jóllétüket. A barátokkal, a testvérekkel, a szülőkkel és gyermekekkel való törődés, jó kapcsolat is pozitív hatással van a szinglik jóllétére (Hertel et al. 2007, Haller–Hadler 2006, Cockrum–White 1985).

Verbakel (2012) a „jelenlegi párkapcsolati státuszt” („current partnership status” Verbakel 2012: 206.) alkalmasabbnak találta a szubjektív jóllét vizsgálatához, mint a törvényes családi állapotot. Példaként hozva erre egy özvegy esetét, aki bár időközben újra párkapcsolatban élhet, ha nem kötött újra házasságot, akkor a családi állapotát tekintve mégis özvegynek számít. A részletesebb kategóriákat tartalmazó párkapcsolati státusz szerinti bontást alkalmazva, arra a következtésre jutott, hogy a házások a legelégedettebbek az életükkel, őket követik az élettársak, a látogató párkapcsolatban (LAT) élők, a szinglik, az özvegyek, végül pedig az elváltak.

Nemcsak a párkapcsolat, hanem a természeti körülmények, adottságok is hatással vannak az életminőségre. „Az emberi megelégedettséget és boldogságot nyújtó természeti környezet egyik legfontosabb területe az egyének szervezete, genetikai öröksége, teste, konstans egészségi paraméterei, vagyis az objektív individuális természeti adottságok; a másik a társadalomban élő generációk által éppen birtokolt természeti környezet” (Utasi 2008: 27.). Mindkét előbb említett tényező befolyással van a birtokolható javakra, vagy növeli, vagy csökkenti azok számát. Fontos azt azonban szem előtt tartani, hogy „a társadalmi természeti környezet generációról generációra öröklődik” (Utasi 2008: 27.).

Utasi Ágnes (2008) a társadalmi kapcsolatok és közösségek életminőségre gyakorolt hatásának vizsgálata során többek között abból a feltételezésből indult ki, hogy a kapcsolatok pozitívan és negatívan is befolyásolhatják azt. Példaként hozva erre azt, hogy a jól működő emberi kapcsolatok képesek arra, hogy enyhítsék a negatív környezeti hatásokat. Allardt életminőségi és Maslow szükségletelméletére alapozva a következőt értette szubjektív életminőség alatt: „az objektív életfeltételi kereteken belül s azok hatására formálódó boldogság, megelégedettség szintjét, a feltételek szubjektív érzékelését, megélését” (Utasi

2008:33). Utasi a kapcsolatok és a szubjektív jóllét közötti összefüggés szemügyre vételéhez a következő négy szintet különböztette meg:

- „biztonság”;
- „szűk környező közösséghez fűző szeretetkapcsolatok”;
- „tágabb közösségekhez fűző integrációs szint”;
- „közösségért vállalt közeletiség” (Utasi 2008: 34.).

Utasi (2008) többek között arra a következtetésre jutott, hogy azok, akiknek személyes boldogságukhoz nemcsak a közvetlen szeretetkapcsolatok, hanem a közeletiség is központi szerepet tölt be, anyagi jóléttel és átlagost meghaladó műveltségi szinttel jellemezhetők. A 2006-ban végrehajtott életminőség-kutatás egyik legfontosabb eredményének azt tartom, hogy a különböző rétegekbe tartozó személyek boldogsága és elégedettsége más és más javaktól függ, melyre a referenciának tekintett csoport által birtokolt javak megszerzése utáni vágy is hatást gyakorol. Nemcsak az anyagi biztonság, hanem a közösségi kapcsolatok is jelentősen hozzájárulnak az étellel való elégedettség és a boldogságérzet alakulásához. Az időskorúak egy jelentős részének (27%) csak a család szükséges az elégedett élethez. A fiatalabbak számára a család mellett a barátok is nélkülözhetetlenek ahhoz. Azonban más „kisközösségi kötelék” (Utasi 2008:51.) is befolyásolhatja azt, hogy valaki boldogan, elégedetten élhessen.

3.2.3. A dolgozatban használt megközelítésmódok a szubjektív jóllét vizsgálatához

Több megközelítésmódot is figyelembe véve határoztam meg, hogyan, mely szempontok szerint veszem górcső alá a 20–49 éves magánháztartásban élő népesség, közülük is különösen a gyermeküket egyedül nevelő szülők szubjektív jóllétét. Számos tanulmányhoz hasonlóan (Nelson–Coffey et al. 2019, Nematī–Maralani 2016, Raboteg-Saric–Sakic 2013) jelen dolgozat sem korlátozódik csupán egy mutatóra, hanem egyszerre vizsgálja az étellel való elégedettséget és a boldogság megélésének gyakoriságát, kitér továbbá a szubjektív anyagi, jövedelmi körülmények bemutatására is.

A rendelkezésre álló nemzetközi statisztikai adatok ösztönöztek egyrészt arra, hogy az Eurostat és a KSH által is meghatározott indikátorokat használjam elemzésem során, ezért esett a választásom a jóllét két legfontosabb mutatójára, az étellel való elégedettségre és a jellemző érzelmi állapotokra, melyek közül a dolgozatban a boldogság megélésének gyakoriságával foglalkozok. Másrészt ennek a két mutatónak a választása mellett szólt az is,

hogy Diener (1994) is az elégedettséget, a boldogságot és az érzelmi jóllétet tartotta a jóllét fontos elemeinek, de az Utasi (2008) által használt definíció is tartalmazta az elégedettséget és a boldogságérzetet.

Továbbá mivel az anyagi jólét is befolyást gyakorol az életminőségre (Utasi 2008), ezért egy olyan tényezőt is bevontam a vizsgálatba, amely ezt véleményem szerint jól tükrözi. Azonban az objektív, tényyszerű adatok helyett szubjektív megítélésen alapuló mutatót választottam ennek szemügyre vételéhez, hiszen Sen is utalt arra, hogy a jóllét szempontjából nem a rendelkezésre álló javak mennyisége és jellege, hanem az számít, hogy azokat hogyan tudja felhasználni (Sen 1993, idézi: Ivony 2017: 1001.). Ebben az esetben az anyagi javak felhasználásának megítélését vizsgálom a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélésén keresztül.

4. Fogalmi meghatározások – A dolgozatban használt főbb fogalmak áttekintése

A dolgozat azoknak a szülőknek a jellemzőit, életkörülményeit vizsgálja, akik egyedül, pár nélkül nevelték egy vagy több gyermeküket a 2001. és a 2011. évi népszámlálás és a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában. Ennek a fejezetnek a célja, hogy bemutassa azokat a fogalmakat, melyek segítségével meghatározhatjuk a kutatás célcsoportját. Bár a hipotézisek, melyek helytállóságát tesztelni fogom, nem a családokra, hanem az individuumokra vonatkoznak, mégis fontosnak tartom annak számbavételét is, mit értünk egyszülős család alatt. Ismert olyan megközelítés, amely a gyermeküket egyedül nevelő szülőket „gyermekes szingliként” azonosítja („Singles mit Kind”, Hradil 1995:9.), így részletezem a kutatásom szempontjából releváns szinglifogalmakat, valamint azok főbb értelmezési kereteit is.

4.1. Az egyszülős családok, valamint a gyermekét egyedül élő szülők fogalma családszerkezeti megközelítés szerint

A köznapi szóhasználatban megjelenő, rendszerint érzelmi és morális felhangokkal átitatott család fogalma a tudományos közegben többféleképpen is megjelenik. Miként Cseh-Szombathy László (1979) is írja: „a család sokféle megnyilvánulása, belső szerkezete, a társadalomban elfoglalt helye többféle szempontból vizsgálható, és az egyes definíciók értéke attól függ, hogy a választott szempontból végzett kutatást mennyiben segítik elő” (Cseh-Szombathy 1979:11.).

A tudományos közegben leginkább az interakciós megközelítésmód terjedt el, miszerint a család elsődleges ismérve az, hogy a családot alkotó személyek között állandó kölcsönhatás, interakció zajlik, amely gondoskodik az egység megteremtéséről (Cseh-Szombathy 1979, Földházi 2008). A strukturalista-funkcionalista iskola – Talcott Parsons és követői révén – a családot társadalmi rendszerként közelíti meg, amely értelmezésében „{...} a családi kapcsolatok, a családtagok interakciói nem esetlegesek, hanem összefüggnek egymással, és a családtagok egymáshoz való viszonyából vezethetők le {...}” (Cseh-Szombathy 1979:14.). Az 1960-as években egyre szélesebb körben elterjedt fejlődésszemléletű családszociológiai megközelítésmód a családot folyamatosan formálódó jelenségként írja le, amelyben a családon belüli interakció mellett a családi életciklus töltött be központi szerepet (Cseh-Szombathy 1979, Földházi 2008). A család fogalmának meghatározására használják a rendszerszemléleti megközelítést is, melyben a család olyan intézménynek tekinthető, amely az emberi szervezetekre jellemző szabályszerűségekkel rendelkezik (Cseh-Szombathy 1979, Földházi 2008).

A dolgozat empirikus részében a censusok adatai jelentik a támpontot a hipotézisek helytállóságának teszteléséhez, ezért a család, azon belül pedig az egyszülős család fogalmát a népszámlálások módszertana alapján is bemutatom. A censusok fogalomhasználata leginkább a strukturalista-funkcionalista iskola nukleáris családfogalmával mutat hasonlóságot, amelyet a házaspár és kiskorú gyermekei alkotnak (Cseh-Szombathy 1979). A népszámlálások által használt definíció központi eleme a családmag, hiszen „{...} a család a házastársi vagy élettársi, illetve vérségi kapcsolatban élők legszűkebb köre {...}” (Bojer et al. 2013:270.). E definíció értelmében családnak tekintjük azokat a párkapcsolaton alapuló együttélési formákat, amelyekben házaspár vagy élettársi kapcsolatban lévő személyek élnek együtt nőtlen, hajadon családi állapotú gyermekeikkel. A családok egy további megjelenési formája, amelyet egy szülő és nőtlen, hajadon gyermek alkot (Cseh-Szombathy 1979, Szabó 1984, Bojer et al. 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015).

A népszámlálások fogalomhasználatának egyik sajátossága, hogy a gyermeket a férj, feleség, élettárs vagy apa, anya családi állású személyek nőtlen, hajadon családi állapotú gyermekének tekinti, aki nem rendelkezik önálló családdal, és megélhetési forrással sem. Ez – az ENSZ által is preferált – családfogalom azonban a gyermek családi állású személyek életkorára nem fogalmaz meg kitévelt (Bojer et al. 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015, Szukicsné Serfőző 1996, Kamarás 1986).

Az egyszülős családok népszámláláskor használt statisztikai fogalma néhány Európai uniós tagállam esetében a fenti meghatározástól némileg eltér, olykor részletesebb, több szempontra is kiterjed, hiszen többnyire a gyermek életkora, valamint inaktív státusza is mérlegelésre kerül. Ezen országok közé tartozik – példaként említve – Franciaország is, ahol azokat a személyeket tekintik egyedül nevelő szülőnek, akik 25 éven aluli saját gyermekkel még nem rendelkező gyermeküket egyedül, társ nélkül nevelik. A fogalomhasználat szempontjából egy további kivételt jelent Nagy-Britannia, ahol abban az esetben beszélnek egyszülős családról, ha egy szülő nem házas, gyermektelen, eltartott, vagyis 16 éven aluli, vagy 16-19 év közötti nappali tagozaton tanuló gyermek neveléséről gondoskodik. Végül érdemes röviden az Észak-Írországban megfigyelt sajátosságokra is utalást tenni. Ugyanis azon 18 éven felüli személyeket is a gyermekek között tartják számon, akik fizikailag vagy mentálisan sérültek, önálló ellátásra képtelenek (Supermom 2010).

Az egyszülős családok életkörülményeit nemcsak a gyermekek, hanem a szülők jellemzőin keresztül is szemügyre vehetjük. Utóbbiak alatt – a censusok módszertana szerint – azok a

személyeket értjük, akik házastárs, élettárs nélkül élnek együtt gyermekükkel vagy gyermekeikkel. Bár a doktori kutatómunkám egyik támpontját a népszámlálási fogalmak jelentik, mégis azoktól némileg eltérve, egy sajátos megközelítésmódot használva törekszem a gyermeküket egyedül nevelő szülők jellemzőinek átfogó vizsgálatára.

4.1.1. A gyermeküket egyedül nevelő szülők fogalma a doktori kutatómunka során

Ahhoz, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeiről képet alkothassunk, azt is meg kell határoznunk, hogy kit tekintünk gyermeknek. Ehhez többféle megközelítésmód áll a rendelkezésünkre. Ha az életkor szerinti lehatárolást nézzük, akkor a gyermeket nevelő háztartások jellemzőivel foglalkozó tanulmányokban többféle korcsoportos bontással találkozhatunk. Ezek alapján vizsgálhatjuk például azoknak a családoknak a helyzetét, ahol 3 vagy 6 éven aluli gyermek nevelkedik (Monostori 2013), de gyakran a gyermekkorú, 0–14 év közötti (Harcsa–Monostori 2017, Monostori 2015, Harcsa–Monostori 2014), a 18 évesnél (Harcsa–Monostori 2017, Monostori 2015, Csiszerné Palkó et al. 2015), vagy a 19 évesnél fiatalabb gyermekekre fókuszálnak az elemzések (Monostori–Murinkó 2018, Monostori 2013, 2015, Harcsa–Monostori 2014). Az is előfordul azonban, hogy az előbbiektől idősebb, 25 évesnél fiatalabb gyermekkel rendelkezők életkörülményeit veszik górcső alá a kutatók (Monostori–Murinkó 2018, Harcsa–Monostori 2017).

Statisztikai értelemben életkortól családi állapottól, és megélhetési forrástól függetlenül mindenkit gyermeknek tekintünk, aki férj, feleség, élettárs vagy gyermekével egyedül élő szülő gyermeke. Ide tartoznak az örökbefogadott, a nevelt és a házasságon kívül született gyermekek is. A háztartás– és a családstatistika ettől némileg szűkebb fogalmat használ a gyermekek meghatározására, hiszen csak a nőtlen, hajadon családi állapotú, gyermek családi állású személyeket azonosítja velük (Vörös–Kovács 2013, Csiszerné Palkó et al. 2015, KSH 2018a).

A gyermekek életkorának meghatározása során érdemes azt is figyelembe venni, hogy az elmúlt évtizedekben a felnőtté válás folyamata jelentősen átalakult, az azzal összefüggő események egyre későbbi életkorban következnek be, de az is előfordulhat, hogy egyáltalán nem kerül sor rájuk (Murinkó 2010, 2013). A fiatalok egyre nagyobb része él még a szüleivel,²¹ melyet a kései önállósodásával és a kitolódó gyermekkorral is magyarázhatunk, valamint az is befolyásolhatja, hogy a párkapcsolat felbomlása, illetve anyagi, munkaerőpiaci

---

²¹ Az adatok forrása az Eurostat adatbázisa:

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_lvps08&

okok miatt a fiatalok visszaköltöznek a szülői házba (Harcsa–Monostori 2018, Monostori–Murinkó 2018, Murinkó 2013). Az Eurostat által közzétett legfrissebb adatok szerint 2018-ban hazánkban a 18–24 éves fiatalok 87%-a élt még a szüleivel, ami 7,4 százalékponttal meghaladja a tíz évvel azelőttit. A szülőkkel élő fiatalok arányának emelkedése azonban nemcsak Magyarországon, hanem az Európai Unió tagállamainak többségében is megfigyelhető. A szülőkkel élő fiatalok magas arányát jól tükrözi a szülői ház elhagyásának átlagos életkora is, ami 2018-ban 27,1 év volt.²²

Az előbb felvázoltak értelmében indokoltnak látszik az, hogy a gyermekek életkorát tágabban értelmezve jelöljük ki, figyelembe véve a családi állapotukat és az életkorból adódóan a gazdasági aktivitásukat is. Azokat a személyeket tekintjük gyermeküket egyedül nevelő szülőknél, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában apa, anya családi állásúak voltak, vagyis egyedül nevelték 25 évesnél fiatalabb, nőtlen, hajadon családi állapotú, eltartott, munkanélküli vagy egyéb inaktív (nem foglalkoztatott) gyermeküket, nem volt élettársi kapcsolatuk.

4.2. A szinglik fogalmának értelmezési keretei

A tartós párkapcsolat nélkül élő, párjukat kereső, gyermektelenek jellemzői, az ún. szinglijelenség az elmúlt évtizedekben került a közéleti és a publicisztikai érdeklődés középpontjába. Néhány évtizeddel ezelőtt azokat a nőket, illetve férfiakat, akik a társadalom akkori elvárásainak megfelelően bizonyos életkorig nem kötöttek házasságot, vénlánynak, illetve agglégénynek nevezték. Ahogyan a népszámlálási adatok is mutatják, 1970 és 2011 között folyamatosan nőtt az egyszemélyes háztartások száma, ami a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint ugyan 2016-ban mérséklődött, még így is a háztartások több mint háromtizedében (1 millió 217 ezer háztartásban) csak egy személy élt. A hivatalos statisztikában is használatos az egyedülálló fogalma, amely az egyszemélyes háztartásban élőket foglalja magában. Ez nem teljesen feleltethető meg a médiában és a dolgozat alapjául szolgáló kutatásokban vizsgált szinglik csoportjával. Az említett statisztikai adatokból mégis arra következtethetünk, hogy a magyar lakosság jelentős részét adják azok, akiket az említett népességcsoportba sorolhatunk. Ahhoz, hogy a szinglik jellemzőit a népszámlálási adatok alapján vizsgálni tudjuk, az egyedülálló egy szűkebb csoportját kell meghatároznunk, amelyhez a témával foglalkozó releváns szakirodalmak, empirikus kutatások tapasztalatai jelentik a támpontot.

---

²² Az adatok forrása az Eurostat adatbázisa:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en.

A szinglikérdés hazai és nemzetközi szinten még a kevésbé kutatott témák közé tartozik. Magyarországon először Utasi Ágnes (2004) végzett felmérést a kétezres évek elején a magyarországi szinglik körében. Ez volt az első, részletes adatokat tartalmazó szinglikutatás hazánkban, melynek főbb eredményei, megállapításai jelen disszertációnak is fontos részét képezik. Ezt követően bár készültek, olyan írások, amelyek közvetett módon, de érintik – például a párválasztás kapcsán (Bukodi 2002) – az egyedüllét kérdéskörét, azonban nem került sor további, a szinglik egészére kiterjedő, reprezentatív vizsgálatra Magyarországon. A szinglik számának, jellemzőinek vizsgálata során nemcsak a kevés magyarországi adatforrás, hanem az is nehézséget okozott, hogy az ebben a témában íródott szakirodalmak sok esetben eltérőképpen határozzák meg, kit is tekintenek szinglinek. Nem létezik tehát egy egységes fogalom (Hradil 1995, Hertel et al. 2007, DePaulo–Morris 2005, Vaskovics et al. 2000), melyet alapul lehetne venni, így attól függően, hogy melyik definíciót választjuk, más és más eredményre juthatunk (Hradil 1995).

A szingli kifejezés az 1970-es években jelent meg először Európában. Az Egyesült Államokból származó fogalomra ekkor még az egyedül élő személyek életformájaként tekintettek, ami alatt a tartós párkapcsolat nélkül élő fiatalok sajátos életmódját értették, melyet saját maguk választottak. A definíciónak ezt követően számos változata terjedt el (Hradil 1995), melyek közül a disszertáció szempontjából releváns típusok kerülnek a teljesség igénye nélkül bemutatásra.

Egyre gyakrabban soroltak mindenkit a szinglik közé, akik egyedül éltek. Peter Laslett (1972) például az egyszemélyes háztartások lakóiként tekintett a szinglikre, de több kutatás is a szinglilét egyik fontos jellemzőjének tartotta azt, hogy az ide tartozó személyek egyszemélyes háztartást alkossanak (Hradil 1995, 2003, Vaskovics et al. 2000, Mächler 1995, Rövid 2018).

Ismert olyan megközelítés is, amely a szinglik élethelyzetét sajátos életstílusként azonosítja, és annak okát többek között az individualizálódás folyamatában, illetve a rendszerváltásban keresi (Hradil 2003, Utasi 2003, 2004). Utasi Ágnes (2003, 2004) – az első magyarországi szinglikutatás megvalósítója – fogalomhasználatában is megjelenik ez a fajta megközelítés, hiszen a szingliséget az állandó párkapcsolat nélküli, anyagi jólétben élő fiatalok életformájaként határozta meg.

Stefan Hradil (1995) összehasonlítva a korábbi, életformára vonatkozó megközelítést, az egyedül élőkre használt későbbi fogalommal, arra jutott, hogy míg az előbbi túl szűk, és csak

keveseket érint, addig az utóbbit túl tágnak találta, amibe sokan, olykor nagyon különböző jellemzőkkel bíró személyek is beletartoznak. Éppen ezért felvetette, hogy az egyedül élőkön belül csak azokat tekintsük szinglinek, akik életkoruknál fogva már családot alapíthattak volna. Hiszen, ha minden egyedül élő személy szinglinek számítana, akkor Hradil szerint nem a „szingli terminust” („Singles”), hanem az „egyedül élők” megnevezést („allein Wohnende”) kellene használni (Hradil 2003:40).

DePaulo és Morris (2005) szerint a szingliket az alapján szokták meghatározni, hogy kik nem ők, mivel nem rendelkeznek. Minden olyan személyt a szinglik közé soroltak, akik nem házas családi állapotúak voltak. Értelmezésük szerint így a nőtlenek, hajadonok, az elváltak és az özvegyek is ebbe a csoportba tartoztak.

Vannak azonban olyan kutatások is, amelyek csak a nőtlen, hajadon családi állapotú személyeket tekintik szinglinek (Verbakel 2012, Keith 2008, Cargan 1981, Schad-Seifert 2019). Mások, akárcsak Murinkó Livia és Spéder Zsolt (2015) azokat is bevonják a vizsgálatba, akik korábban már éltek házasságban vagy élettársi kapcsolatban (Laslett 1972, Utasi 2003, 2004, Murinkó–Spéder 2015). Murinkó és Spéder (2015) az egyedülállók közül nemcsak a nőtlen, hajadon családi állapotú személyeket vizsgálták, hanem azokat is ide sorolták, akik bár házasok voltak, de nem éltek együtt a házastársukkal, illetve elvált vagy özvegy családi állapotúak voltak. Továbbá Ruth Mächler (1995) a nőtlenek, hajadonok mellett az elváltakat is szinglinek tekintette.

Hradil (1995) a törvényes családi állapot szerinti különbségtételt nem tartja fontosnak, hiszen meglátása szerint a házasok is élhetnek tipikus szinglinek tekinthető életet. Ellen Verbakel (2012) a családi állapot helyett inkább a „jelenlegi párkapcsolati státuszt” („current partnership status”) használta, mert alkalmasabbnak találta a szubjektív jóllétben mutatkozó eltérések vizsgálatára, mint a családi állapotot (Verbakel 2012: 206.).

A családi állapot és a háztartás típusa mellett az is szempont lehet, hogy csak azokat tekintsük szinglinek, akiknek nincsen tartós párkapcsolatuk (Hradil 1995, 2003, Vaskovics et al. 2000, Verbakel 2012, Utasi 2004, Murinkó–Spéder 2015, Rövid 2018). Hradil őket nevezi „pár nélküli szingliknek” („partnerlose Singles”), akik további jellemzőjének tartotta, hogy 25–54 év közöttiek, és nem él a háztartásukban gyermek (Hradil 2003:41). Ismert azonban olyan megközelítés is, amely nem zárja ki a partner létét, ha a két személy külön háztartást alkot (Mächler 1995).

További tényezőt jelenthet az is, hogy a szingliknek van-e, lehet-e gyermekük. Számos kutatás határozza meg úgy ezt a népességcsoportot, mint gyermekkel nem rendelkezőket (Vaskovics et al. 2000, Sobotka-Toulemon 2008, Murinkó–Spéder 2015, Rövid 2018). Ugyanis, ha lenne gyermekük, akkor nem szingliknek, hanem gyermeküket egyedül nevelő szülőknek számítanának. Ezzel szemben az is gyakorinak számít, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülőket is a szinglik közé sorolják, ebben az esetben „gyermekes szingliként” („Singles mit Kind”) (Hradil 1995:9.) szokták hívni őket (Hradil 1995). Van, aki azokat is szinglinek tekinti, akinek van gyermeke, de nem él vele közös háztartásban (Hradil 1995, 2003).

Nem található konszenzus abban sem, hogy a szinglik milyen életkorú személyeket jelentenek. Ugyanis míg például Hradil a 25–54, Mächler a 25–55, Sobotka és Toulemon, valamint Cargan is a 20–34 éveseket vizsgálta (Hradil 1995, Mächler 1995, Sobotka–Toulemon 2008, Cargan 1981), addig a magyar kutatók közül Utasi Ágnes – az első magyarországi szinglikutatás megvalósítója – a 30–40, Murinkó Livia és Spéder Zsolt pedig a 30–49 éves korcsoportot választotta (Utasi 2004, Murinkó–Spéder 2015). Vannak továbbá olyan megközelítésmódok is, amelyek a szingliket életkoruk alapján több csoportra osztják. Így tett többek között Verbakel is, aki a 35 évesnél fiatalabb, valamint a 35 éves és idősebb korosztály tagjainak jellemzőit vette szemügyre (Verbakel 2012). DePaulo és Morris (2005) a szinglikkel kapcsolatos sztereotípiák vizsgálatához különböztette meg a fiatalabb és az idősebb szingliket, előbbinek a 25, utóbbinak a 40 évesek feleltek meg.

A hivatalos statisztika nem tartalmaz definíciót a szinglikre, ami bár némi nehézséget jelent, ha ezt az adatforrást választjuk, mégis meglátásom szerint az egyedülállókon belül kialakítható egy szűkebb csoport, akiket szinglinek tekinthetünk. Korábban Sobotka és Toulemon is többek között a népszámlálási adatokból indult ki a családszerkezeti változások bemutatása során, melyek közül a szinglik jellemzőire is kitért nemzetközi összehasonlításban (Sobotka–Toulemon 2008). Fontos azonban megjegyezni, hogy a censusokból nem rendelkezünk arra vonatkozóan adatokkal, hogy a szingli életet az érintettek maguk választották-e, így ezt a szempontot nem tudjuk beépíteni, figyelembe venni a kutatásunk során. Érdeemes továbbá azt is szem előtt tartani, hogy a népszámlálás és a mikrocensus módszertana szerint az egyedülállók az egyszemélyes háztartásban élőket jelentik, melyek között nemcsak nőtlen, hajadon, hanem házasságban, elvált és özvegy családi állapotú személyek is előfordulnak. Az egyedülállók korcsoport szerinti megoszlását nézve pedig elmondható, hogy

többségük a 60 éves és idősebb népesség közé tartozott a 2016-os mikrocenzus eszmei időpontjában (KSH 2018a).

4.2.1. A szinglik típusai

A következőkben a szinglik, dolgozat szempontjából releváns, egyes típusai kerülnek bemutatásra, mégpedig abban a vonatkozásban, hogy született-e már gyermekük. Vannak ugyanis olyan szinglifogalmak, amelyek csak a gyermektelen (Murinkó–Spéder 2015, Hradil 1995, Rövid 2018) személyeket tekintik szinglinek, de ismertek olyanok is, melyek nem kizárják ki azokat a szinglik közül, akiknek van már gyermekük (Utasi 2004).

4.2.1.1. A gyermektelen szinglik

A szinglinek tekinthető magyar lakosságról Murinkó Livia és Spéder Zsolt (2015) is közölt adatokat az „Életünk fordulópontjai” című adatfelvétel 2012–2013 közötti 4. hullámának eredményei alapján. A szerzők felvetették többek között azt is, hogy ha a médiában ábrázolt szingliket statisztikai adatok felhasználásával vizsgáljuk, akkor egy viszonylag kis létszámú népességgel találjuk szembe magunkat. Amennyiben azokat a 30–49 éves egyedülállókat soroljuk ebbe a csoportba, akiknek tartós párkapcsolatuk és gyermekük nincsen (tudatosan választják ezt az életformát, anyagilag függetlenek, nagyvárosokban élnek, magasan kvalifikáltak, életük meghatározott részét a munka és a szórakozás teszi ki), akkor az említettek 3%-a tartozna a vizsgált csoportba. A 30–49 éves egyedülállók ezzel szemben nagyobb arányt képviselnek a társadalomban, többségük mégsem tekinthető minden szempontból szinglinek. Murinkó és Spéder (2015) szerint 22%-uknak nem volt tartós párkapcsolata, de korábban már élt élettársi kapcsolatban vagy házasságban, illetve minden másodiknak gyermeke is született.

Stefan Hradil (1995, 2003) azokat a 25–54 éves, egyszemélyes háztartásban élő személyeket tekintette szinglinek, akik saját elhatározásuk szerint életük hosszabb időszakában egyedül szeretnék élni, nincsen tartós párkapcsolatuk, valamint nem található gyermek a háztartásukban.

Sobotka és Toulemon (2008) is a gyermektelen szinglik jellemzőit, népességen belüli arányát vizsgálta a 2000–2001-es népszámlálási adatait néhány európai országban.

4.2.1.2. A gyermekes szinglik

A „gyermeküket egyedül nevelő single szülők” (Utasi 2004: 20.) életformáját vizsgálva „figyeltek fel {...} a harmincas, negyvenes éveik elején járó {...}, tartós párkapcsolat nélkül

élő, egyedülálló, képzett, jómódú fiatalok, a single sajátos életvitelére” (Utasi 2004:20.). A szinglik fogalmának meghatározásában – csatlakozva a korábbi hazai kutatásokhoz – doktori kutatómunkám során fontos kiindulási pontot jelent Utasi Ágnes (2004) vizsgálata a magyar szinglikről. Utasi ”szinglinek az olyan nőtlen/hajadon fiatalot tekint, aki hivatalosan állandó párkapcsolatban él, életkora magasabb az átlagos házasságkötési kornál ({...} harmincas), magasan képzett ({...} diplomás), s ezáltal a munkaerőpiacon többnyire piacképes, a kedvező jövedelme birtokában jórészt relatíve igényes fogyasztó lehet” (Utasi 2004: 65.). Utasi (2004) kutatásának egyik fontos megállapítása, hogy a felmérésben részt vevő személyek közül csak minden másodikról mondható el az, hogy soha nem kötött házasságot, vagy nem élt eddig hivatalosan élettársi kapcsolatban, valamint az adatfelvétel idején nem volt állandó párkapcsolata. Utasi őket tartotta szinglinek. Azokat pedig, akiknek bár volt életvitelszerűen tartós párkapcsolatuk, de nem éltek házasságban, „önmagukat „papíron” egyedülállóknak definiálókat {...} kvázi szinglinek” tekintette (Utasi 2004:65.)

Utasi a szinglik lehatárolása során a gyermek létére nem tekintett kizáró tényezőként, ugyanis minden negyedik, általa szinglinek és kvázi szinglinek tekintett válaszadónak született már gyermeke. Rámutatott továbbá arra is, hogy a szinglik kétharmada vágyik párkapcsolatra, és a későbbiek során gyermekre is. Ez az arány még magasabb, ha a diplomás szingliket nézzük, hiszen négyötödük párral és gyermekkel képzelel el később az életét (Utasi 2004).

4.2.1.3. Szingli a doktori kutatómunka során

A szinglik csoportjának cenzusok alapján történő leválogatásához valamennyi korábban bemutatott definíciót, értelmezési szempontot figyelembe vettem, és többek között arra az elhatározásra jutottam, hogy nem minden egyedül élő személyt tekintek szinglinek. Bár a szinglilét egyik fontos jellemzőjének tartom azt, hogy az ide tartozó személyek egyszemélyes háztartást alkossanak, Hradilhoz hasonlóan (1995), a korábban említett okok miatt azonban túlzottan heterogénnek találom az egyedülálló csoportját. Éppen ezért az önálló háztartás mellett családi állapot és korlátozások mentén a párkapcsolati státusz szerint is különbséget kívánok tenni. Továbbá azzal kapcsolatban is állást foglalok, hogy az általam vizsgálni kívánt személyeknek van-e, lehet-e gyermekük, illetve melyik korcsoportba tartoznak.

A Murinkó és Spéder (2015) által használt szinglifogalomhoz hasonlóan – korábbi kutatási eredményeimmel szemben (Rövid 2018) – nemcsak azokat soroltam a szinglik közé, akik nőtlen, hajadon családi állapotúak voltak, azaz nem kötöttek még soha házasságot, hanem

azokat is bevontam a vizsgálatba, akik elváltak, özvegyek, vagy akár házas családi állapotúak voltak, de nem éltek együtt a házastársukkal. A szinglik definíciójának családi állapot szerinti kiterjesztését indokolja az is, hogy Hradil (1995) a törvényes családi állapot szerinti különbségtételt nem tartja célravezetőnek, éppen ezért akárcsak Verbakel (2012), úgy jelen disszertáció is egy komplexebb, több szempontra kiterjedő megközelítésmódot alkalmaz. Ugyanis csak azokat a személyeket vizsgálja, akiknek nem volt tartós párkapcsolata, vagyis a hivatalos statisztikai adatok értelmében nem volt élettársa. Ez a megközelítésmód bár eltér a Verbakel (2012: 206.) által használt elképzeléstől, mégis fontos szempont lehet akkor, ha kutatásunk célcsoportját a pár nélküli szinglik jelentik.

A családi állapot és a tartós párkapcsolat mellett az élve született, a háztartásban élő gyermekkel kapcsolatban is fogalmaztam meg kitétel. Azokhoz a kutatásokhoz kívánok csatlakozni (Murinkó–Spéder 2015, Hradil 1995, 2003, Sobotka–Toulemon 2008), amelyek csak azokat a személyeket tekintették szinglinek, akiknek még nem született gyermekük, és nem is nevelkedett más gyermek a háztartásukban.

A szinglik lehatárolásánál továbbá azt is figyelembe vettem, hogy csak az egyedül élő személyeket soroljam ide (Hradil 1995, 2003, Vaskovics et al. 2000, Mächler 1995, Rövid 2018).

A korcsoport meghatározása vetheti fel talán a legtöbb módszertani kérdést, hiszen a Magyarországon és a külföldön végzett kutatások sok esetben eltérő korcsoportokra fókuszálnak (Sobotka–Toulemon 2008, Cargan 1981, Utasi 2004, Murinkó–Spéder 2015, Hradil 1995, Mächler 1995, Verbakel 2012, DePaulo–Morris 2005). Azonban mivel a dolgozat elsődleges célja a 20–49 éves, gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeinek a vizsgálata, melyet többek között a gyermektelen szinglikéhez hasonlítok, ezért módszertanilag fontosnak tartom, hogy a pár és gyermek nélkül élő szinglik esetében is ezt a korcsoportot válasszuk ki. Nem vitatom, hogy a szingli életforma leginkább a 30-as és a 40-es éveikben járókra jellemző, illetve azt sem, hogy a még középiskolai tanulmányokat folytató diákok nem felelnek meg teljesen a vizsgálni kívánt célcsoportnak, mégis az adatok teljes körűsége, összehasonlíthatósága miatt emellett a korcsoportos bontás mellett döntöttem. Azonban természetesen azt is szem előtt tartanom, hogy a fiatalabb korcsoportokban kevesebb szingli található, mint a 30-as és a 40-es korosztály esetében.

Mindent összevetve, azokat a 20–49 éves személyeket soroltam a szinglik közé, akiknek nem volt se élettársuk, se gyermekük, egyedül éltek egy háztartásban.

5. A kutatás módszertani keretei

A disszertáció empirikus részében a szakirodalmak alapján előzetesen felállított hipotézisek helytállóságát tesztelem a felhasznált adatállományok másodelemzésén keresztül, matematikai, statisztikai módszerekkel SPSS statisztikai program segítségével. Az egyszülős családokra, gyermeküket egyedül nevelő szülők jellemzőire fókuszáló tanulmányok nemcsak keresztmetszeti, hanem gyakran longitudinális, panelfelvételeken alapuló adatokra épülnek (Földházi 2008, Monostori 2013, 2015). Mindkét adatforrást egyaránt fontosnak tartom, azonban doktori kutatómunkám során azokhoz az elemzésekhez kívánok egy sajátos megközelítésmóddal csatlakozni, amelyek „nagyfelbontású” keresztmetszeti adatokra épülnek, mint a teljes körű adatfelvételen alapuló 2001. és 2011. évi népszámlálás, illetve a háztartások 10%-os nagymintáján megvalósuló 2016. évi mikrocenzus (Vörös-Kovács 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015, KSH 2018a, Monostori–Murinkó 2018, Monostori 2013, 2015, 2019).

A következő fejezet célja többek között az, hogy bemutassa a kutatás szempontjából releváns, rendelkezésre álló adatfelvételeket, valamint kitérjen azokra a lehetséges előnyökre, illetve hátrányokra, melyeket az adatforrás megválasztása vonhat maga után, segítve ezáltal a hasonló témában íródó dolgozatok elkészítését. Ezt követően kerül sor a kutatási kérdések megválaszolásához felhasznált állományok részletes áttekintésére, valamint annak a meghatározására, hogyan tudjuk a szakirodalmi részben áttekintett fogalmakat vizsgálni, mérhetővé tenni a választott adatállományok alapján. A fejezet végül a fontosabb módszertani információk, kutatás-módszertani kérdések felvázolásával zárul.

5.1. A kutatás szempontjából releváns adatállományok

A keresztmetszeti adatfelvételek közül a népszámlálásra, a mikrocenzusra, a Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvételre (HKÉF), az EU-SILC kiegészítő moduljaira, a Munkaerő-felmérésre (MEF), az Európai lakossági egészségfelmérésre (ELEF), illetve az Időmérleg felvételre érdemes röviden említést tenni. Azonban míg azok egy adott időpontra vonatkoznak, addig a longitudinális, követéses vizsgálatok, melyek közé a kutatási téma szempontjából fontosnak tartott Életünk fordulópontjai adatfelvétel is tartozik, dinamikus, az élethelyzetekben történő változások vizsgálatát is lehetővé teszik. Valamennyi, itt felsorolt felmérés alkalmas a gyermeküket egyedül nevelő szülők, vagy az egyszülős háztartások jellemzőinek, életkörülményeinek elemzésére.

*Népszámlálás*²³

A népszámlálás az egyetlen olyan adatforrás, amely a teljes népességre kiterjed, így a felmérés eszmei időpontjában a Magyarországon élő valamennyi lakosra rendelkezünk számos információval. Állapotfelvétel, ami azt jelenti, hogy az adatfelvétel során gyűjtött adatok egy meghatározott időpontra, az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak. Az első népességösszeírásra hazánkban 1870-ben került sor, ekkor nemcsak a népesség, hanem a lakás jellemzőiről is gyűjtöttek adatokat. Legutóbb 2011-ben tartottak népszámlálást Magyarországon, a következő pedig 2021-ben lesz.

A censusok alkalmával tízévente minden magyarországi címen egy lakáskérdőív, valamint az ott élőkről személyi kérdőívek kerülnek kitöltésre. A népszámlálások nemcsak a népesség társadalmi jellemzőiről (mint például nem, iskolai végzettség, vallási hovatartozás, gazdasági aktivitás) tartalmaznak adatokat, hanem a lakáskörülményeket is vizsgálni tudjuk. A népszámlálás teljes körűsége miatt az adatok különböző területi bontásban, akár településrészek, számlálókörzetek szerint is rendelkezésre állnak, így a doktori kutatómunka során nélkülözhetetlen tartott területi különbségek elemzésére, a területi csoportosítások kialakítására is lehetőségünk nyílik.

Egyedi adatokat tartalmazó, anonimizált adatállomány a 2001. és 2011. évi népszámlálás esetében áll rendelkezésünkre, azonban a Központi Statisztikai Hivatal e célra kialakított felületén található táblázatos formában elérhető, aggregált adatokat hosszú időszorban. Érdemes azonban azt is szem előtt tartanunk, hogy a különböző, egyedi csoportosítások kialakításához, az összefüggések teszteléséhez mikroadatokat tartalmazó adatbázisra van szükségünk. A censusok adataiból azok keresztmetszeti jellegéből adódóan okokra, következményekre a censusok alapján nem tudunk magyarázatot adni.

*Mikrocensus*²⁴

Két népszámlálás között, nagyjából félidőben szoktak mikrocenzust, azaz kis népszámlálást tartani. Az első mikrocenzusra Magyarországon 1963-ban, legutóbb pedig 2016-ban került rá sor. Míg előbbi a háztartások 2, addig utóbbi már 10%-os százalékos mintáján valósult meg. A 2016. évi mikrocensus során az ország 2148 településén mintegy 440 ezer háztartást

---

²³ A népszámlálások történetéről, módszertanáról bővebben a KSH honlapján, a következő linken tájékozódhat: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/?langcode=hu>

²⁴ A mikrocensusok módszertanáról, történetéről a KSH honlapján, az erre kialakított felületen (2005: <http://www.nepszamlalas2001.hu/mc2005/>, 2016: <http://www.ksh.hu/mikrocensus2016/>) olvashat.

kerestek fel. Az összeírás eszmei időpontja október 1. 0 óra volt, az adatokat ennek az időpontnak megfelelően kellett megadniuk a mintába került személyeknek.

A mikrocenzusok alkalmával – a népszámláláshoz hasonlóan – a mintába került címeken lakáskérdőívet, illetve az ott élők körében személyi kérdőíveket töltenek ki. A népszámlálással szemben előnynek tekinthető, hogy az adatfelvételhez kiegészítő kérdőívek is társulnak, melyek szubjektív megítélésen alapuló kérdéseket is tartalmaznak. Azonban míg a mintába került személyek számára az alapkérdőív (a lakás- és személyi kérdőív) szenzitívnek számító, nemzetiségi hovatartozásra és a fogyatékosagra, tartós betegségre vonatkozó kérdéseit leszámítva kötelező a válaszadás, addig a kiegészítő felvételekben való részvétel önkéntes volt. A különböző években végrehajtott „kis népszámlálások” más és más kiegészítő kérdésblokkokat vizsgáltak. 2016-ban öt kiegészítő kérdőívet (társadalmi rétegződés, foglalkozások presztízse, szubjektív jóllét, egészségproblémából fakadó akadályozottság, nemzetközi vándorlás) kérdeztek le a mintába került személyek körében, melyek közül a disszertáció szempontjából a szubjektív jóllét, valamint a társadalmi rétegződés kérdésblokkra érdemes külön említést tenni.

A szubjektív jóllét kiegészítő felvétel kérdőívét a 16 éves és idősebb népesség körében került felvételre a 2016. évi mikrocenzus adatfelvételi időszakában. Többek között tartalmazott kérdést az étellel, valamint annak meghatározott területeivel való elégedettség alakulásával, a jellemző érzelmi állapotok megélésének gyakoriságával kapcsolatban, azonban a háztartások havi nettó jövedelméről is információkat gyűjthetünk. A 16 éves és idősebb népesség életkörülményeinek vizsgálata így nemcsak objektív (például az iskolai végzettség, jövedelmi helyzet), hanem szubjektív tényezők mentén is megvalósulhat.

A társadalmi rétegződés kiegészítő felvétel a 15 éves és idősebb népesség rétegződését vizsgálja a foglalkozási, munkaerőpiaci jellemzők alapján. Továbbá többek között a szubjektív jóllét és biztonság, valamint az anyagi helyzet egyéni megítélésére is lehetőséget biztosít, mely utóbbi jelen disszertáció empirikus részének is fontos részét képezi.

Akárcsak a népszámlálás, úgy a mikrocenzus esetében is csak a két legutóbbi felvétel (2005, 2016) egyedi adatokat tartalmazó adatállományai kutathatóak a KSH kutatószobájában. A Központi Statisztikai Hivatal azonban számos aggregált, táblázatos formában elérhető adatot publikált a honlapján található, erre a célra kialakított felületen. A kiegészítő felvételek adatait tartalmazó állományok a főbb háttérváltozók, kulcsváltozók

mentén összefűzhető a személyi és a lakáskérdőívekkel, így szélesebb körű elemzésekre nyílnak lehetőségeink.

A mikrocenzusok a mintavételen alapuló adatfelvételek közé tartoznak, emiatt a népszámlálásokkal szemben ez esetben például települési, illetve számlálókörzetenkénti bontásban nem tudunk adatokat közzétenni. Minél magasabb azonban a mintanagyság, annál kisebb területi szintre vonatkozóan is tehetünk megállapításokat. Míg a 2005-ös felvétel a régiós, addig a 2016-os már a megyei, sőt egyes változók esetében akár a járási szintű adatközlést is lehetővé teszi. A népszámláláshoz hasonlóan a mikrocenzus is keresztmetszeti vizsgálat, azonban a kiegészítő felvételeknek köszönhetően a leíró jellegű statisztikai adatok mellett így összefüggéseket tesztelhetünk, kapcsolatokat kereshetünk egyes, releváns tartott szempontok között.

Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel (HKÉF)²⁵

A Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel (HKÉF) a mikrocenzushoz hasonlóan a mintavételen alapuló felmérések közé tartozik. Az éves gyakoriságú felmérés többek között a háztartások anyagi, jövedelmi helyzetére, eladósodottságára, lakáskörülményeire, tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottságára, illetve a 16 éves és idősebb népesség szubjektív jóllétére vonatkozóan is fogalmaz meg kérdéseket.

A KSH akárcsak a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus, úgy a HKÉF anonimizált, egyedi adatokat tartalmazó adatállományaihoz is kutatószobában biztosít térítési díj nélkül hozzáférést. Hosszú idősorban, jelenleg a 2004 és 2017 közötti időszakban nyílnak lehetőségeink a HKÉF adatok elemzésére kutatószobai környezetben, ha ezt a kutatási módszert választjuk. A mikroadatokat mellett a KSH táblázatos formában is közöl aggregált adatokat a honlapján. A mintanagyság miatt az adatokat legfeljebb regionális bontásban elemezhetjük.

EU-SILC kiegészítő moduljai

Az EU-SILC (Statistics on Income and Living Condition) éves rendszerességű, nagy mintás, nemzetközileg összehangolt adatfelvétel, mely széles körű információkat szolgáltat az EU-tagállamokban élő lakosság társadalmi, jövedelmi, demográfiai jellemzőiről, munkaerőpiaci helyzetéről, lakás- és életkörülményéről (KSH 2015). A nemzetközi adatfelvétel standardizált

---

²⁵ A Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel (HKÉF) módszertanáról [A háztartások életszínvonala, 2016 című kiadványban](#), valamint a KSH honlapján a [módszertani információk](#) között található további, részletes leírás.

kérdőívéhez a minden évben előforduló kérdések mellett kiegészítő modulok is társultak (lásd 3. sz. mellékletben közölt tábla).

Az EU-SILC kiegészítő moduljainak erőssége leginkább abban rejlik, hogy megteremti a nemzetközi összehasonlítás lehetőségét. Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy az adatokhoz való hozzáférés nehézkes, hiszen az uniós tagállamokra kiterjedő adatokat az Eurostat táblázatos formában publikálja, továbbá nem minden, a tagállamok által gyűjtött adatot tesz közre online. Az EU-SILC 2011–2016 közötti felvételeinek eredményei a KSH ingyenes kutatószobai állományai közé tartozik.

Munkaerő-felmérés (MEF)²⁶

A Munkaerő-felmérés (MEF) a KSH mintavételen alapuló lakossági adatgyűjtése, amelynek célja, hogy összehasonlításra alkalmas adatokat szolgáltatson hazánk munkaerőpiaci helyzetéről, a foglalkoztatottságról és a munkanélküliségről. Az adatfelvétel alkalmával, negyedévente körülbelül 36 ezer háztartást keresnek fel és kérnek fel arra, hogy válaszoljanak a demográfiai és munkaerőpiaci helyzetre vonatkozó kérdésekre. Az ország különböző településein élő háztartások véletlen mintavétellel kerülnek kiválasztásra.

A Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvételhez (HKÉF) hasonlóan a Munkaerő-felmérés anonimizált, egyedi adatokat tartalmazó adatállománya is ingyenesen kutatható a KSH kutatószobájában jelenleg a 2004–2017. II. negyedév közötti időszak vonatkozásában. A mikroadatok mellett a KSH táblázatos formában is közöl aggregált adatokat a honlapján. A felvétel mintanagysága miatt a kapott eredményeket legfeljebb regionális szinten számítanak reprezentatívnak.

Európai lakossági egészségfelmérés (ELEF)²⁷

Az Európai lakossági egészségfelmérés egy olyan lakossági adatfelvétel, mely az egészséggel kapcsolatos témakörök vizsgálatára vonatkozik. Célja többek között a lakosság egészségi állapotának, egészségmagatartásának és az egészségügyi szolgáltatásokkal való elégedettségének feltérképezése, a felmérés ötévenkénti megismétlésével az időbeli összehasonlíthatóság biztosítása, valamint adatok szolgáltatása a népegészségügyi programok tervezéséhez. A háztartástagok társadalmi jellemzőinek (nem, születési év, iskolai végzettség,

---

²⁶ Bővebben a KSH Munkaerő felméréséről (MEF) az alábbi linkenken tájékozódhat: <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/munkfelmmod.pdf>.

²⁷ Az Európai lakossági egészségfelmérés (ELEF) részletes módszertana a KSH honlapján, a következő linken található meg: <http://www.ksh.hu/elef/celok.html>.

gazdasági aktivitás, nemzetiségi hovatartozás) megismerésén túl többek között az egészségi állapot szubjektív megítéléséről is információkat szerezhethünk.

A Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvételhez (HKÉF), valamint a Munkaerő-felméréshez hasonlóan az Egészségfelmérés esetében is térítési díj nélkül biztosít a KSH kutatószobai hozzáférést a 2009. és a 2014. évi anonimizált, egyedi adatokat tartalmazó adatállományokhoz. A mikroadatokat mellett a KSH táblázatos formában is közöl aggregált adatokat a honlapján. Mintavételen alapuló adatfelvétel, a kapott eredményeket legfeljebb regionális bontásban közölhetjük.

Időmérleg felvétel²⁸

Az Időmérleg felvétel lényege, hogy egy kijelölt perióduson belül a napokat, valamint a népesség meghatározott körét reprezentáló mintán a nap 24 órájában végzett valamennyi tevékenységet és az ezekre fordított időt az események sorrendjében regisztrálja. Az időmérleg-felvétel eszköze az időmérlegnapló, amely lehet nyitott rendszerű, ahol a felvett tevékenységek száma a megkérdezett közlése alapján változó, vagy zárt rendszerű, ahol a nap 24 óráján belül időrendben egymást követő, azonos tartamú (tízperces, negyedórás) időszavok mellett jegyzik be a végzett tevékenységet. Az Időmérleg 2010. évi egyedi adatokat tartalmazó mikroállománya ingyenesen kutatható a KSH kutatószobájában.

Egyedülálló módon nyílik lehetőségünk a családi élet, kohézió, a szülők gyermekkel történő időtöltésének vizsgálatára, azonban hosszú idősorban nem állnak rendelkezésre adataink, illetve a mintanagyságból adódóan az adatok regionális szintnél kisebb területi bontásban nem tekinthetők reprezentatívnak.

Életünk fordulópontjai adatfelvétel²⁹

Az Életünk fordulópontjai longitudinális panel adatfelvétel, amelynek célja, hogy adatokat gyűjtsön az adatfelvételekben résztvevő országok társadalmi és népesedési helyzetéről, annak változásairól, és azok okairól.

2001 és 2015 között négy magyarországi (2001/2002, 2004/2005, 2008/2009, 2012/2013) és két erdélyi magyar adatgyűjtésre került sor. 2016 végén, 2017 elején a Központi

---

²⁸ Az Időmérleg felvétel módszertanáról a KSH „[Időmérleg-módszertan](#)” című kiadványban tájékozódhat.

²⁹ Az Életünk fordulópontjai adatfelvétel részletes módszertana az alábbi linken, valamint az Életünk fordulópontja című panelkutatáshoz készített [felhasználói kézikönyvben](#) található meg: <http://demografia.hu/hu/tudastar/adatbazisok/22-adatbazisok/160-életünk-fordulopontjai>.

Statisztikai Hivatal kérdezőbiztosai Magyarországon újra felkeresték a kutatásban részt vevő személyeket. Az eredményeket a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet munkatársai önálló kiadványban teszik közzé, illetve kutatási szerződés ellenében az anonimizált, mikroadatokat tartalmazó állományokat ingyenesen kutathatjuk.

Az adatfelvétel követéses, panel jellegéből adódóan nemcsak az aktuális, pillanatnyi állapot rögzítésére alkalmas, hanem az egyes társadalmi, gazdasági folyamatok esetében a dinamikus folyamatok alakulását (kialakulás-működés-megszűnés) is megvizsgálhatjuk. Míg a keresztmetszeti felmérések okokra nem adnak magyarázatot, addig az Életünk fordulópontjai adatfelvétel már az előbbieket is lehetővé teszi.

Az adatfelvétellel kapcsolatban hátránynak tekinthető, hogy az állomány csak az adatfelvétel utolsó hulláma után válik teljessé, illetve mintavételen alapuló jellegéből adódóan az adatok elemzésére területi bontásban csak korlátozottan nyílik lehetőségünk.

5.2. A kutatás során felhasznált cenzusok adatállományai

A gyermeküket egyedül nevelő szülők, illetve az egyszülős családok jellemzői valamennyi, előbb felvázolt adatállomány alapján vizsgálhatóak, azonban a kutatás kérdéseinek megválaszolásához a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus állományait választottam. Hiszen nemcsak a népesség számának és összetételének változását, hanem az életkörülmények alakulását is szemügyre vehetjük tényeken alapuló objektív, valamint szubjektív mutatók alapján.

A népesség számában, összetételében történő változások szemügyre vételéhez a teljes népességre kiterjedő cenzusadatok használatát kulcsfontosságúnak tartom. Ennek okát többek között abban látom, hogy mivel az adatgyűjtés a teljes népességre kiterjed, így az általunk vizsgált népességcsoportról egy adott pillanatban (a népszámlálás és a mikrocenzus eszmei időpontjában) a rendelkezésre álló adatbázisok közül a lehető legrészletesebb adatokat biztosítják a számunkra. Így nemcsak azt tudhatjuk meg, hogy hogyan alakult a gyermeküket egyedül nevelő szülők száma, népességen belüli aránya a népszámlálások és a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában, hanem arról is képet alkothatunk, milyen társadalmi, területi jellemzőkkel rendelkeznek. Az adatfelvétel jellegéből adódóan az időbeli összehasonlítást is lehetővé teszi. Éppen ezért többek között arra is választ kaphatunk, hogy hosszú idősorban, a cenzusok időpontjában hogyan változott a gyermeküket egyedül nevelő szülők száma, illetve népességen belüli aránya. Ezen adatok használata mellett szól az az érv

is, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők adatait más csoportokéval, például a házasságban élő, gyermeket nevelő személyekével is össze tudjuk vetni.

A dolgozat empirikus része túlnyomórészt a 2016. évi mikrocenzus adatainak elemzésére épül. A népszámlálásokkal szemben ugyanis nemcsak a gyermeküket egyedül nevelő szülők számának, főbb társadalmi, területi, vagyis objektív (tényeken alapuló) jellemzőiről szerezhetünk információt, hanem megvizsgálhatjuk az általunk relevánsnak tekintett tényezők közötti kapcsolatot, összefüggést is. Az összefüggések teszteléséhez a mikrocenzushoz kapcsolódó kiegészítő felvételek nyújthatnak támpontot, hiszen azok szubjektív megítélésen alapuló kérdéseket is tartalmaznak. Amennyiben a kiegészítő felvételek állományait a megadott kulcsváltozók alapján összekapcsoljuk a személyek, a lakások, a háztartások, vagy akár a családok adatait tartalmazó állományokkal, akkor kutatásunkat különböző szempontok szerint valósíthatjuk meg.

Kutatásom hipotéziseinek helytállóságát a KSH kutatószobájában a kutatói felületemen elhelyezett, egyedi adatokat tartalmazó állományok segítségével vettem górcső alá. A 2016. évi mikrocenzus teljes adatállománya – beleértve az alap– és a kiegészítő kérdőíveket is – ingyenesen kutatható kutatószobai környezetben. A népszámlálási adatok esetében azonban csak 10%-os reprezentatív minta áll térítésmentesen a kutatók rendelkezésére. A Központi Statisztikai Hivatal munkatársaként azonban lehetőségem nyílt arra, hogy a kutatószobában a 2001. és a 2011. évi népszámlálás teljes, valamennyi adatát magában foglaló állományain is elemzéseket végezhessenek.

Kutatásom hipotéziseit a gyermeküket egyedül nevelő szülők jellemzői, életkörülményei alapján fogalmaztam meg, éppen ezért a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, illetve a 2016. évi mikrocenzus esetében is személyi szintű adatokat tartalmazó állományokkal dolgoztam.

5.2.1. Az adatok előállításával kapcsolatos általános megjegyzések

Valamennyi, a dolgozatom empirikus részében található kutatási eredményt a KSH Szegeden működő kutatószobájában készítettem el. A kutatással töltött idő hozzávetőlegesen egy évet vett igénybe, ami a kutatási témám összetettségével, valamint a kutatószoba működtetésével kapcsolatos szabályozásokkal hozható összefüggésbe.

Kutatószobai környezetben lehetőségem nyílt arra, hogy ne csak aggregált, megadott szempontok alapján elkészített táblázatokból dolgozzak, hanem a KSH által összeállított, közvetlen azonosításra alkalmatlan, mikroadatokat tartalmazó állományok is a

rendelkezésekre álltak, így a saját, általam fontosnak tartott szempontokat is beépíthettem a később tesztelni kívánt modellekbe. A 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus Népszámlálási és a népesedési statisztikai főosztály által leválogatott állományait a kutatószoba nyitvatartási idejében (hétfőtől csütörtökig 9:00 és 16:00, pénteken 9:00 és 13:00 óra között) a kutatószobai felületemen tudtam elérni. Minden kutatómunka alapos felkészültséget, elhivatottságot és kitartást igényel, hiszen a véglegesnek tekinthető eredményeket számos „kísérletezés”, próbálkozás előzheti meg, ami megnövelheti a kutatás időtartamát.

Nemcsak a kutatási eredmények elkészítése, hanem kutatószobai hozzáférés esetén azok kihozatala során is mérlegelni kell azt, hogy az általunk készített táblák először adatvédelmi szempontú ellenőrzésen esnek át, a kutatónak történő kiküldésre csak ezt követően kerülhet sor. Az előbb említett (adatvédelmi szempontból megalapozottnak tartott) korlátok ellenére kivételes lehetőségnek tartom azt, hogy a kutatószobában egyedi adatokat tartalmazó állományokhoz kaphatunk hozzáférést, hiszen így a saját, elemzésünk szempontjából fontos tényezőket is figyelembe tudjuk venni, a kutatásunk céljainknak megfelelően tudjuk kialakítani, szűrni a kihelyezett adatállományokat.

5.2.2. A kutatásra előkészített állományok főbb jellemzői, további szűrési szempontjai

Ahhoz, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeit vizsgálni tudjuk, a kutatásra előkészített személyi szintű állományokból le kell válogatnunk azokat, akik az előre meghatározott szempontok szerint ebbe a csoportba tartoznak. A dolgozat a gyermeküket egyedül nevelő szülők főbb jellemzőinek bemutatása mellett arra is különös hangsúlyt fektet, hogy azokat a párkapcsolatban élő gyermeket nevelő, illetve gyermektelen személyekével, valamint az állandó társ és gyermek nélkül élő szinglikével is összehasonlítsa.

Éppen ezért a kutatói felületemen elhelyezett állományokból olyan részállományt alakítottam ki, amely valamennyi vizsgálni kívánt népességcsoport adatát egyaránt tartalmazza. Az így kapott kutatási eredmények a magánháztartásban élő, 20–49 éves népességre vonatkoznak, amely a nők esetében még a reprodukív kort³⁰ jelöli. Bár a követéses, longitudinális vizsgálatok szerint az egyszülős családforma nem statikus jelenség (Földházi 2008, Monostori 2013, 2015, Harcsa-Monostori 2014), a keresztmetszeti felvételekből mégis lehetőségünk nyílik arra, hogy megnézzük a termékenység (főként a nők)

---

³⁰ A dolgozat kezdetben a magánháztartásba élő, valamint a korábban részletezett szempontoknak megfelelő, reprodukív korban élő összes személy vizsgálatát tűzte ki célul. Azonban a 15–19 évesek többek között az alacsony előfordulásuk miatt mégsem képezik részét az elemzésnek.

szempontjából fontos életszakaszban, milyen jellemzőkkel rendelkezett, valamint milyen életkörülmények között élt a népesség e csoportja.

5.3. A kutatás során használt fogalmak mérhetővé tétele

A 20–49 éves, magánháztartásban élő népesség vizsgálatához Verbakelhez (2012) hasonlóan a törvényes családi állapot (nőtlen, hajadon; házas; elvált; özvegy) helyett egy olyan változó kialakítása volt a cél, amely nemcsak a családi állapotot, hanem többek között a tényleges együttélési, vagyis a párkapcsolati formát is figyelembe veszi. Ugyanis, miként Verbakel (2012) is hangsúlyozza, a nem házasságban élők csoportja meglehetősen összetett, így ha csak a családi állapot szerint tennénk különbséget a személyek között, akkor például azokat is az özvegyek és az elváltak közé sorolnánk, akik bár nem kötöttek újra házasságot, de párkapcsolatban, élettársi kapcsolatban élnek. Mindez természetesen a kapott eredményekre és az azokból levont következtetésekre is hatást gyakorolnának.

A censusok adatai alapján, melyekre jelen disszertáció is épül, a családi állás, vagyis a családban betöltött szerep is vizsgálható, ennél fogva azt is meg tudjuk állapítani, hogy azok, akik nem a házastársukkal élnek, milyen szerepet töltenek be: élettársi kapcsolatban élnek, egyedül nevelik a gyermeküket, vagy egyszemélyes háztartást alkotnak.³¹ Éppen ezért a családi állapot mellett a családi állást is érdemes figyelembe venni az adatok lehatárolása során. Továbbá mivel a dolgozat célja a gyermekét egyedül nevelő szülők életkörülményeinek szemügyre vétele, ezért ahhoz, hogy a népesség e csoportjáról, illetve a párkapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyekről pontos képet kaphassunk, azt is meg kell határoznunk, kit tekintünk gyermeknek.

Ennek a három (családi állapot, családi állás, a gyermeket nevelők esetében pedig a gyermek kategória) tényezőnek az együttes figyelembevételével került kialakításra az az összetett változó, amely részben Verbakel („current partnership status” 2012:206.)³² nyomán párkapcsolati, gyermeknevelési státuszként szerepel a disszertáció kutatási eredményeket bemutató részében. Ez az előbb említett, némileg módosított, csoportosító változó a következő kategóriákat tartalmazza: 1) házas- és élettárs nélkül élő, gyermeküket egyedül

---

³¹ A családi állás a következő kategóriákat tartalmazza: férj, feleség; élettárs; apa, anya (gyermekével egyedül élő szülő); gyermek; felmenő rokon (a családban élő szülő, nagyszülő, ha nem él párkapcsolatban); más rokon személy; nem rokon személy; egyedülálló (a háztartáshoz nem tartozik másik személy). A dolgozat a párkapcsolatban, valamint az egyedül élő személyek adatainak szemügyre vételét tűzte ki célul, ezért az előbb felsoroltak közül a férj, feleség; az élettárs; a gyermekével egyedül élő szülő; valamint az egyedülálló családi állású személyek adatait mutatja be.

³² Verbakel a „jelenlegi párkapcsolati státusz” („current partnership status”) alatt a következő kategóriákat értette: szinglilét; állandó párkapcsolat nélküli együttélés („dating”); élettársi kapcsolat, házasság, elváltak, özvegyek (Verbakel 2012:206.).

nevelő szülők, 2) házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő szülők, 3) élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő szülők, 4) házastársukkal együtt élő, gyermektelen személyek, 5) élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek, 6) szinglik. Az 1. táblázat az előbb felsorolt 6 kategóriát tartalmazza az együttélési forma szerint, valamint azt figyelembe véve, hogy az oda tartozó személyek nevelnek-e gyermeket.

1. táblázat: A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz nevű változó kategóriái az együttélési forma és a gyermeknevelés szempontjából

Párkapcsolati helyzet	Gyermeket nevel	Nem nevel gyermeket
Házastárssal él	Házastárssal él, gyermeket nevel	Házastárssal élő gyermektelen
Élettársi kapcsolatban él	Élettárssal él, gyermeket nevel	Élettárssal élő gyermektelen
Nem él házasságban, élettársi kapcsolatban	Házas- és élettárs nélkül él, gyermekét/gyermekét egyedül neveli	Szingli

Gyermek

A családi állást, a családi állapotot, az életkort, valamint a gazdasági aktivitást is figyelembe véve határoztam meg azt, hogy kiket tekintek a kutatásom során gyermeknek. Azokat a gyermek családi állású személyeket soroltam ide, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában nőtlen, hajadon családi állapotúak, 25 évnél fiatalabbak, valamint gazdasági aktivitásukat tekintve eltartottak, egyéb inaktívak vagy munkanélküliek, azaz nem foglalkoztatottak voltak. Utóbbi azért is fontos figyelembe venni, mert az életkori sajátosságok miatt a gyermekek között olyan személyeket is találhatnánk, akik már alkalmazásban állnak.

Házas- és élettárs nélkül élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők

Azokat az apa, anya, vagyis gyermekével egyedül élő szülő családi állású személyeket tekintettem, gyermeküket egyedül nevelő szülőknek, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában 25 évesnél fiatalabb, nem foglalkoztatott gyermeket neveltek. További fontos szempontnak tartottam azt, hogy a szülőn és a gyermekén, gyermekeken kívül más személy ne tartozzon a háztartáshoz, valamint azt is, hogy az egyedül nevelő szülőnek ne legyen külön háztartásban élő élettársa. Az adatfelvétel jellegéből adódóan az állandó párkapcsolat hiányát az utóbbi figyelembe vételével igyekeztem biztosítani.

Vagyis nem alkották a kutatás célcsoportját azok a gyermeküket (gyermekeiket) egyedül nevelő szülők, akiknek a gyermeke a censusok eszmei időpontjáig betöltötte a 25. életévét, nem nőtlen, hajadon családi állapotú volt, vagy rendszeres jövedelmet biztosító munkahellyel rendelkezett. Amennyiben más személy, például egy nagyszülő is tartozott a háztartáshoz, vagy a gyermekét egyedül nevelő anyának, apának külön háztartásban élő élettársa volt, a dolgozatban használt definíció értelmében szintén nem tekinthető egyedül nevelő szülőnek.

Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő szülők

A férj, feleség családi állású személyek közül azokat soroltam ebbe a csoportba, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocensus eszmei időpontjában házas családi állapotúak voltak, együtt éltek a házastársukkal, 25 éven aluli, nem foglalkoztatott (eltartott, munkanélküli, egyéb inaktív) gyermeket neveltek.

A disszertáció célját tekintve így azok, akik bár a házastársukkal éltek, 20 és 49 év közöttiek voltak, azonban gyermekük az összeírások eszmei időpontja előtt betöltötte a 25. életévét, illetve, ha 25 éven aluli gyermekük nem nőtlen, hajadon családi állapotú volt, vagy foglalkoztatottnak³³ számított, nem képezték részét a doktori kutatómunka célcsoportjának.

Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő szülők

A párkapcsolatban élő, gyermeket nevelők közül nemcsak a házasságban, hanem az élettársi kapcsolatban élő személyeket is tartalmazza az a változó, mely a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti különbségek vizsgálatára lett kialakítva. Az élettárs családi állású, 25 éven aluli, nem foglalkoztatott gyermeket nevelő személyek tartoznak ide, családi állapottól függetlenül.

Azokat az élettársi kapcsolatban élő személyeket nem soroltam ebbe a csoportba, akik 20–49 évesek voltak, de az előbbi pontban részletezetthez hasonlóan gyermekük a censusok eszmei időpontjáig betöltötte a 25. életévét, vagy ha még nem érte el ezt az életkort, de házas, elvált vagy özvegy családi állapotú volt, vagy foglalkoztatottnak számított.

Házastársukkal együtt élő, gyermektelen személyek

A párkapcsolatban élő gyermeket nevelők mellett a gyermekkel nem rendelkezőkre is található kategória az összetett változóban, egyrészt azokat értve alatta, akik a 2001. és a

---

³³ A népszámlálás és a mikrocensus módszertana szerint „minden olyan 15 éves és idősebb népesség foglalkoztatottnak számít, aki legalább egy órát dolgozott az eszmei időpontot megelőző héten, munkavégzéséért bért kapott, vagy rendszeres jövedelmet biztosító munkahelyétől csak átmenetileg van távol.

2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában a családban betöltött szerepük alapján férj, feleség családi állásúak voltak, együtt éltek a házastársukkal, azonban nem volt gyermekük. A vizsgált személyeknek a fenti definíció értelmében nem volt se élveszületett, se velük élő, örökbefogadott, nevelt gyermekük.

Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek

A házasokhoz hasonlóan az élettársi kapcsolatban élők esetében is külön kategóriát alkotnak azok, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában élettársi kapcsolatban éltek, nem volt gyermekük. A vizsgált személyeknek a fenti definíció értelmében nem volt se élveszületett, se velük élő, örökbefogadott, nevelt gyermekük.

Szinglik

A szinglik közé azokat a személyeket soroltam, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában külön háztartást alkottak, vagyis családi állásukat tekintve egyedülállóak voltak, nem volt élettársuk, se élve született vagy nevelt gyermekük.

5.4. Mintanagyság a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban

Míg az adatfelvétel teljeskörűsége miatt a 2001. és a 2011. évi népszámlálás esetében a dolgozat célcsoportjának számító, teljes 20–49 éves népesség adataival dolgozhattam, addig a 2016. évi mikrocenzus³⁴ alapján készített elemzés ugyanezen népesség reprezentatív nagymintáján alapult.

A 2. táblázat tartalmazza a 2016. évi mikrocenzus, kutatáshoz használt állományainak mintanagyságát az általam létrehozott párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban. Jól látható, hogy a társadalmi, területi jellemzők bemutatásával foglalkozó fejezet, mely a személyi állomány alapján készült el, összesen 201,5 ezer fős mintán alapult. A kiegészítő felvételek közül a szubjektív jóllét esetében 15,6, a társadalmi rétegződésnél pedig 31,1 ezer fős minta állt a rendelkezésemre a magánháztartásban élő, 20–49 éves népesség életkörülményeinek vizsgálatához.

---

³⁴ A minta 91%-a valósult meg a 2016. évi mikrocenzus alap (személyi és lakás) kérdőíveinek felvétele során. Megvalósulásról ebben az esetben akkor beszélhetünk, ha lakott vagy nem lakott lakásban sikeres kérdőívet töltenek ki, valamint üres üdülő, üres telek, üzlet-iroda vagy intézeti cím kerül összeírásra. Azokhoz a címekhez, amelyeken valamilyen okból folyólag meghíúsult az adatszolgáltatás, végső becsülő súlyt rendeltek. A mikrocenzus adatainak súlyozásáról részletesebb leírás a következő dokumentumban található: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_2.pdf.

Érdemes továbbá arra is említést tenni, hogy a KSH a mikrocenzus adatainak publikálása során a matematikai, statisztikai módszerekkel súlyozva, teljeskörűsítve közli az adatokat, így lehetőségünk nyílik hosszú időszokban, a népszámlálás és a mikrocenzus adatait egyaránt felhasználva bemutatni a népesség számában, összetételében történő változásokat. Jelen disszertáció is ennek megfelelően készült el.

2. táblázat: A minta elemszáma párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 2016. évi mikrocenzus egyes, kutatáshoz használt állományai alapján

Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Nem	Adatfelvétel, kiegészítő felvétel		
		Személyi kérdőív	Szubjektív jóllét	Társadalmi rétegződés
Házastársukkal együtt élő gyermeket nevelő szülők	Férfi	43 742	3 231	6 537
	Nő	49 183	3 836	7 766
	Összesen	92 925	7 067	14 303
Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő szülők	Férfi	16 766	1 226	2 498
	Nő	17 807	1 449	2 882
	Összesen	34 573	2 675	5 380
Gyermeüket egyedül nevelő szülők	Férfi	1 697	125	243
	Nő	1 4754	1 188	2 413
	Összesen	16 451	1 313	2 656
Házastársukkal együtt élő, gyermektelen személyek	Férfi	7 745	599	1 117
	Nő	9 538	772	1 451
	Összesen	17 283	1 371	2 568
Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Férfi	11 132	818	1 643
	Nő	11 185	884	1 716
	Összesen	22 317	1 702	3 359
Gyermeektelen szinglik	Férfi	10 552	901	1 676
	Nő	7 373	596	1134
	Összesen	17 925	1 497	2 810
Összesen	Férfi	91 634	6 900	13 714
	Nő	109 840	8 725	17 362
	Összesen	201 474	15 625	31 076

5.4. Kutatási módszerek

A dolgozat leíró statisztikai adatokat, összefüggés-vizsgálatokat, valamint regressziós modelleket egyaránt tartalmaz. A kutatási eredmények közül először az általam vizsgált, 20–49 éves magánháztartásban élő népesség számának, népességen belüli arányának alakulását mutatom be 2001 és 2016 között az előbb részletezett párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint. Ezt követi egy, a vizsgált népesség főbb társadalmi, területi jellemzőivel foglalkozó rész, majd pedig a kutatás során meghatározott hipotézisek tesztelése összefüggés-vizsgálatok, regressziós modellek segítségével.

A szubjektív életkörülmények alakulását három tényező (függő változó) mentén vizsgálom:

- az élettal való elégedettségen,
- a boldog érzelmi állapotok megélésén,
- valamint a szokásos kiadások fedezésének megítélésén keresztül.

Míg a szokásos kiadások fedezésének megítélését, valamint a boldog és a magányos érzelmek megélésének gyakoriságát logisztikus regresszió segítségével vizsgáltam, és az eredeti változókból kétértékű, dummy változókat hoztam létre, addig az élettal való elégedettségre gyakorolt hatásokat lineáris regresszióval elemeztem.

5.4.1. Élettal való elégedettség

Diener (1994) és Utasi (2008) nyomán a szubjektív jóllét mérésére egyik leggyakrabban használt mutatót (KSH 2014, 2018b), az élettal való elégedettség alakulását is külön vizsgálni fogom. A 2016. évi mikrocenzus szubjektív jóllét kiegészítő felvételének kérdőívében a mentális közérzet mellett többek között az élettal való elégedettség is vizsgálható. Egy 0-tól 10-ig terjedő skálán nyilatkozhattak a kérdezettek arról, hogy mennyire voltak elégedettek az életükkel mostanában. A 0 jelentette azt, hogy valaki egyáltalán nem, 10 pedig azt, hogy kifejezetten elégedett volt az életével.

5.4.2. Boldogság

Az anyagi, jövedelmi körülmények mellett Diener (1994) és Utasi (2008) fogalomhasználatára, valamint az Eurostat és a KSH által is használt indikátorokra építettem, és ezért vontam be a boldogságérzet is a szubjektív jóllét vizsgálatába. A választás azzal is magyarázható, hogy a szubjektív jóllét egyik kulcsmutatója a mentális közérzet, amely azt mutatja meg, hogy milyen gyakran éltek meg a kérdezettek különböző érzelmi állapotokat (KSH 2014, 2018b). A 2016. évi mikrocenzus szubjektív jóllét kiegészítő felvétel kérdései a mintába került 16 éves és idősebb kérdezettek körében kerültek lekérdezésre. Annak megítélésére, hogy „Mostanában milyen gyakran volt boldog?“, a válaszadóknak öt válaszlehetőség állt a rendelkezésükre: 1) mindig, 2) többnyire, 3) időnként, 4) ritkán, 5) soha.

A boldogság megélésével kapcsolatban kialakított kétértékű dummy változó 1 és 0 értékeket tartalmaz, melyek jelentése a következő:

- 1 – mindig vagy többnyire **boldog** (1: mindig, 2: többnyire);
- 0 – mindig vagy többnyire **nem boldog** (3: időnként, 4: ritkán, 5: soha).

5.4.3. Anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélése

Többek között az anyagi jólét is hatást gyakorol az életminőségre (Utasi 2008), ezért vizsgálom annak alakulását egy szubjektív mutató segítségével. Sen-hez hasonlóan ugyanis fontosnak tartom azt, hogy a birtokolt javak helyett azok felhasználásának képességét vegyük szemügyre (Sen 1993, idézi: Ivony 2017: 1001.). Utóbbiak ugyanis egy szubjektív élethelyzetet jeleznek, melyet a disszertáció témáját tekintve nélkülözhetetlennek tartok.

Az anyag, jövedelmi helyzetről kaphatunk egy szubjektív megítélésen alapuló képet, ha megvizsgáljuk a következő kérdésre adott válaszok alakulását: „Véleménye szerint hogyan tudja fedezni az Ön háztartása a szokásos havi kiadásokat?”. A 2016. évi mikrocenzushoz kapcsolódó, társadalmi rétegződés kiegészítő felvétel kérdőívében található kérdésről a 15 éves és idősebb megkérdezettek nyilatkoztak, melynek során hat válaszlehetőség közül választhattak: 1) nagy nehézségek árán, 2) nehézségek árán, 3) kisebb nehézségek árán, 4) viszonylag könnyen, 5) könnyen, 6) nagyon könnyen.

Az előbb említett hat kategóriából létrehoztam egy kétértékű dummy változót, amely az alábbi változóértékek 0 és 1 értékre történő átranzformálásával keletkezett:

- 1 – **nehézségek árán** (1: nagy nehézségek árán, 2: nehézségek árán, 3: kisebb nehézségek árán);
- 0 – **nem nehézségek árán**, könnyen (4: viszonylag könnyen, 5: könnyen, 6: nagyon könnyen).

5.5. Kutatás-módszertani felvetések

Mind a konceptualizálás, vagyis a vizsgálni kívánt jelenségek, fogalmak pontos meghatározása, mind az operacionalizálás, azok mérhetővé tétele során felmerülhetnek módszertani jellegű kérdések, melyek összegyűjtésére, tisztázására törekedtem a doktori kutatómunka megkezdése előtt.

Bár a dolgozat elsődleges célja a gyermekét egyedül nevelő szülők életkörülményeinek bemutatása objektív és szubjektív mutatók segítségével, mégis ahhoz, hogy az adatokat megfelelően értelmezni tudjuk, azokat más népességsoporthoz is viszonyítanunk kell. Kutatómunkám során talán ez bizonyult az egyik legnagyobb kihívásnak. Ugyanis az általam vizsgált népesség meghatározásához számos szempontot mérlegelnem kellett. Fontosnak tartottam, hogy bár a magyarországi censusok adataival dolgozom, mégse teljesen arra a fogalomra építsek, amelyet ezen adatok interpretálása esetén a KSH használ. Ugyanis sok

esetben túl tágnak, az így keletkező csoportot pedig meglehetősen heterogénnek találtam, különösen a gyermeküket egyedül nevelő szülők, valamint az egyedülállók tekintetében. Statisztikai értelemben ugyanisminden apa, anya családi állású személy egyedül nevelő szülőnek számít, aki egyedül él a gyermekével. Ez nem is okozna problémát a célcsoport meghatározásánál, ha a gyermek életkorára, illetve esetleg a gazdasági aktivitására szerepelne kitétel a definícióban. Erre azonban nem tér ki a módszertan, hiszen életkortól, családi állapottól és megélhetési forrástól függetlenül minden gyermek státuszú személyt ide sorol, akik nem alkotnak önálló családot. Tehát a dolgozat célcsoportját másként kell kijelölnünk, mely során a szülők mellett a gyermekekre is szükséges külön definíciót alkotnunk. A gyermeküket egyedül nevelő szülők csoportja tehát többek között úgy jött létre, hogy először a szülők, majd a gyermekek életkorát határoztam meg, valamint utóbbiak esetében a gazdasági aktivitásra is kitéltelt fogalmaztam meg. Azonban mivel a párral élő gyermeket nevelők jelentették az egyik viszonyítási pontot, ezért a házasságban és az élettársi kapcsolatban élőket is be kellett vonnom a vizsgálatba. Továbbá azoknak az adatait is tartalmazta az általam leválogatott állomány, akik bár párkapcsolatban éltek, de nem volt a népszámlálás és a mikrocenzus eszmei időpontjában gyermekük. Egy másik kategóriát jelentett a pár és gyermek nélküli szinglik csoportja, melynek kialakítása a dolgozat hipotéziseinek szempontjából kulcsfontosságúnak bizonyult.

Nem szabad azonban arról megfeledkezni, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszként elnevezett változó a családi állapot, a családi állás és közvetetten a gyermek egyes jellemzőinek együttes figyelembe vételével jött létre. Ennél fogva nemcsak az együttélési formának a hatását mutatja, hanem például a gyermek léte, hiánya is visszatükröződhet abban. Mégis alkalmasnak tartom arra, hogy az adatok kiértékelése során ez jelentse a fő elemzési szempontot. A kutatási eredmények értelmezése során érdemes azt szem előtt tartani, hogy az elemzéshez használt adatfelvételek jellegéből adódóan egy aktuális állapotot tükröznek, amely a censusok eszmei időpontjában jellemezték a magyar társadalmat.

A dolgozat a 20–49 éves, magánháztartásban élő népesség egy meghatározott körének jellemzőit, életkörülményeit vizsgálja, nem törekszik arra, hogy minden, ebbe a korcsoportba tartozó személyt bevonjon a kutatásba.

A dolgozatban külön kategóriában szerepelnek a szinglik adatai is, akiknek az életkora lehatárolása több kérdést is felvethet. Ugyanis a doktori kutatómunkám során a 20–49 éves népességet jelöltem ki célcsoportként, így ahhoz, hogy az egyes párkapcsolati,

gyermeknevelési státuszú személyeket vizsgálni tudjuk, mindegyik csoport esetében az életkort azonos módon kell meghatároznunk. Tehát bár a szingli életformát nem a tizenéves, még középiskolába járó tanulókkal azonosítottam, az előbb említett ok miatt mégis ezt a lehatárolást használtam. Továbbá bár az általam szinglinek tekintett népességnek se tartós párkapcsolata (ebben az esetben élettársa), se gyermeke nem volt, azonban, ahogyan a szakirodalmak is utalnak rá a szülők, a testvérek és a barátok is kompenzálhatják az egyedüllétből fakadó esetleges negatívnak ítélt körülményeket (Hertel et al. 2007, Haller–Hadler 2006, Cockrum–White 1985).

Végül arra is érdemes említést tenni, hogy se a családi állapot, se a létrehozott párkapcsolati, gyermeknevelési státusz változó alapján nem tudjuk megítélni a házasságban és az élettársi kapcsolatban élők kapcsolatának minőségét, melyre egyes kutatások különös hangsúlyt fektetnek (DePaulo et al. 2005, Erát 2019). Bár a párkapcsolat minősége szintén magyarázó változót képezhetne, ennek kialakítására a felhasznált adatállományok alapján erre vonatkozó kérdés hiányában nem nyílt lehetőség.

6. Kutatási kérdések, hipotézisek

A dolgozat a gyermeküket egyedül nevelő szülők jellemzőit, életkörülményeit vizsgálja, összehasonlítva azokat a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő, azonos korú gyermeket nevelő, a párkapcsolatban élő gyermektelenek, valamint a pár és gyermek nélkül élő szinglik adataival. A kutatás kérdései, hipotézisei így nem a családok, hanem az egyének szintjén kerültek meghatározásra, melyek helytállóságát matematikai, statisztikai módszerekkel tesztelem az SPSS statisztikai program segítségével.

Az életkörülmények vizsgálata során az objektív mutatók mellett különös hangsúlyt fektetek a szubjektív mutatók használatára. Míg előbbiek főként, mint magyarázó, befolyásoló tényezők szerepelnek a dolgozatban, addig utóbbiak jelentik azokat a vizsgálati szempontokat, melyekre a hipotézisek is vonatkoznak. Az életkörülmények bemutatására három szubjektív, egyéni értékelésen alapuló mutatót választottam: az étellel való elégedettséget, a boldogság megélésének gyakoriságát, valamint a szubjektív anyagi, jövedelmi helyzetet. A dolgozat elsődleges célja annak megállapítása, hogy tekinthetünk-e a párkapcsolatra, különösen a házasságra az anyagi jólét, biztonság és a jóllét forrásaként, valamint a háztartásban nevelt gyermek léte, hiánya befolyásolja-e az életminőséget.

6.1. A hipotézisek szakirodalmi megalapozása

Mind a három, előbb említett szubjektív mutató esetében az alábbi magyarázó változók hatását vizsgálom:

- párkapcsolati, gyermeknevelési státusz;
- társadalmi státusz (normatív-funkcionalista osztálymodell);
- iskolai végzettség;
- 3 évesnél fiatalabb gyermekek léte, nem léte a háztartásban;
- a háztartás havi nettó jövedelme;
- nem;
- korcsoport (életkor);
- település igazgatási rangja.

A magyarázó változók közül a párkapcsolati, gyermeknevelési, valamint a társadalmi státusz és az iskolai végzettség hatásának vizsgálatára különös hangsúlyt fektetek. Ugyanis a vonatkozó szakirodalmak alapján azt feltételezem, hogy e három tényező nemcsak a dolgozat

célcsoportjának számító, teljes 20–49 éves népesség, hanem a gyermeküket egyedül nevelő szülők szubjektív jóllétét is jelentősen befolyásolja.

Számos, a dolgozat szakirodalmi részében már hivatkozott szakirodalom mutatott ugyanis rá arra, hogy azok, aki párkapcsolatban, házasságban élnek nemcsak boldogabbak, de az életükkel is elégedettebbek, mint azok, aki egyedül élnek (Cargan 1981, DePaulo–Morris 2005, Diener et al. 1999, Haller–Hadler 2006, Hertel et al. 2007, Hradil 1995, 2003, Ho 2015, Shapiro–Keyes 2008, Verbakel 2012). Fontos azonban azt is megemlíteni, hogy a szűkebb értelemben vett emberi, családi kapcsolatok mellett a közösségi kötelek is fontos szerepet játszanak az életminőség alakulásában (Utasi 2008). Továbbá a barátok, baráti közösségek is hatással lehetnek a jóllétünkre (Hertel et al. 2007, Haller–Hadler 2006, Cockrum–White 1985, Utasi 2008). Mindegyik előbb említett szempontot érdemes lenne figyelembe venni, azonban a dolgozat a családi kapcsolatok, együttélési formák hatását vizsgálja, melyet a létrehozott párkapcsolati, gyermeknevelési státusz meglátásom szerint tükrözni fog. Verbakel (2012:206) a „jelenlegi párkapcsolati státusz” szerint arra a következtetésre jutott, hogy leginkább a házások elégedettek az életükkel, őket követik az élettársak, a látogató (LAT –living apart together) kapcsolatban élők, a szinglik, az özvegyek, majd az elváltak. Bár a hipotézisek teszteléséhez használt párkapcsolati, gyermeknevelési státusz nevű változó nemcsak a Verbakel által meghatározott kategóriákra épül, hiszen a párkapcsolat mellett a gyermeknevelést is fókuszba helyezi, mégis az előbb említett kutatási eredményeket a kutatási téma szempontjából relevánsnak tartom.

Jól dokumentált tény az is, hogy az egyszülős családok számos társadalmi és gazdasági hátránnyal küzdenek, így a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya is magasabb a körükben (Chzhen–Bradshaw 2012, Europäische Kommission 2007, Földházi 2008, Monostori 2015, Monostori 2019, Office for National Statistics 2013, Träger 2009, Gyarmati-Vályi 2015, KSH 2019b). Továbbá mivel a család az érzelmi támogatás mellett anyagi biztonságot is jelent a tagjai számára, ezért a szubjektív anyagi, jövedelmi helyzet esetében is fontosnak tartom ebben az esetben is szemügyre venni a Verbakel (2012) nyomán párkapcsolati, gyermeknevelési státuszként elnevezett változó hatását (Hradil 2003, Hertel et al. 2007, Verbakel 2012).

Másik, különösen fontosnak tartott magyarázó változó a társadalmi státusz, melyet a 2011. évi népszámlálás adatai alapján elkészített, normatív-funkcionalista osztálymodell

segítségével vizsgálók³⁵ (Huszár 2013a, Huszár 2013b, Huszár 2013c, Huszár 2013d, Huszár et al. 2015). E tényező regressziós modellbe történő bevonása mellett szól többek között az az érv, hogy az életminőségre a kapcsolatok mellett a társadalmi, természeti környezet is hatással van, hiszen meghatározza a birtokolható javak körét. Ez azonban generációról generációra öröklődik (Utasi 2008), melynek figyelembe vételét a gyermeket nevelők vizsgálata során nélkülözhetetlennek tartok.

A párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státusz mellett érdemes az iskolai végzettséget is a független változók közé sorolni, ugyanis annak szubjektív jóllétre gyakorolt hatása jól ismert (Ivony 2017, Molnár–Kapitány 2014, KSH 2014, 2018b, 2019b).

Igyekszem továbbá azt is szemügyre venni, hogy mely egyéb társadalmi, területi jellemzők bírnak még befolyással az élettől való elégedettségre, a boldogságra és a szubjektív anyagi, jövedelmi helyzetre. Éppen ezért arra is kitérek, hogy a nem, a korcsoport, a háztartás havi nettó jövedelme, illetve az, hogy található-e 3 éven aluli gyermek a háztartásban, szignifikáns hatást gyakorol-e a függő változókra. Utóbbit azért is tartom fontos elemzési szempontnak, mert miként Molnár és Kapitány (2014) rámutatott arra Magyarországon a gyermekgondozási szabadságon lévő (kisgyermeket nevelő) szülők élettől való elégedettsége különösen magasra tehető, indokoltá téve ezáltal azt, hogy a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte, nem léte a háztartásban is szerepeljen a magyarázó változók között. Az elemzés továbbá a területi jellemzők szemügyre vételét is fontosnak tartja, ezért a település igazgatási rangja is helyet kapott a független változók között.

6.2. Élettől való elégedettség

Doktori kutatómunkám során többek között arra keresem a választ, hogy van-e összefüggés a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és az élettől való elégedettség között. Amennyiben igen, akkor melyik státusz esetén találjuk a legmagasabb és a legalacsonyabb átlagértéket? Hol helyezkednek el a gyermeküket egyedül nevelő szülők a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyhez képest az életelégedettség szempontjából? Mely tényezők befolyásolják az élettől való elégedettség alakulását a teljes, dolgozatban vizsgált

---

³⁵ A társadalmi rétegződés vizsgálatára több megközelítésmód áll a rendelkezésünkre. A KSH évtizedeke keresztül a munkajelleg-csoportosítást használta, ezt a hagyományt a 2001-es népszámlálás törte meg a társadalmi-foglalkozási rétegséma előtérbe helyezésével. A normatív-funkcionalista modell pedig a legutóbbi népszámlálást megelőző szakmai egyeztetés alapján került bevezetésre, a társadalom szerkezetét a kapitalista gazdaságokra jellemző egyenlőség és egyenlőtlenség intézményes normái felől közelíti meg. A séma így a gazdasági aktivitás, valamint a foglalkozási viszony alapján hét csoportot (vállalkozók, alkalmazottak, munkanélküliek, öregségi nyugdíjasok, rokkantsági nyugdíjasok, egyéb inaktívok, gyermekek) különböztet meg egymástól (Huszár 2013a, Huszár 2013b, Huszár 2013c, Huszár 2013d, Huszár et al. 2015).

20–49 éves népesség, valamint az egyedül nevelő szülők esetében? Mely egyéb társadalmi és területi tényezők gyakorolhatnak még hatást az életelégedettségre?

- H₁: Bár az étellel való elégedettséget több tényező is befolyásolja, a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz is szignifikáns hatást gyakorol annak alakulására. Leginkább a házasságban élő, gyermeket nevelők elégedettek az életükkel, őket követik az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők, a házasságban, majd az élettársi kapcsolatban élő gyermektelenek, a szinglik, végül pedig a gyermeküket egyedül nevelő szülők.
- H₂: A teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan, az egyedül nevelő szülők esetében is megfigyelhető, hogy minél magasabb társadalmi státuszba tartozik valaki (vállalkozók; vezetők, menedzserek, szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek), valamint minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, annál inkább elégedett az életével.

6.3. Boldogság

Az étellel való elégedettséghez hasonlóan a boldogság vizsgálata során is elsősorban a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti különbségek bemutatására fókuszálok. Mutatható-e ki összefüggés a boldog érzelmi állapotok megélésének gyakorisága és a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz között? Mely tényezők növelik, vagy csökkentik az esélyét annak, hogy valaki mindig vagy többnyire boldognak érezze magát a kutatás célcsoportjának számító, teljes 20–49 éves népesség, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében?

- H₃: A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorol a boldogság megélésének esélyére. A gyermeküket egyedül nevelő szülőknek kisebb az esélyük arra, hogy a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzanak, mint a párkapcsolatban élő, gyermeket nevelő, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a szinglik.

H₄: A boldogság esélye éppúgy, mint a teljes 20–49 éves népesség, az egyedül nevelő szülők esetében is az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan emelkedik, továbbá a magasabb társadalmi státuszba tartozóknak (vállalkozók; vezetők, menedzserek, szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) is nagyobb esélyük van a boldogságra.

6.4. Szubjektív anyagi, jövedelmi helyzet

A szubjektív anyagi, jövedelmi helyzetet a szokásos havi kiadások fedezésének megítélésén keresztül vizsgálom. Akárcsak az előbb említett két mutatónál, úgy ebben az esetben is a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz jelenti a fő elemzési szempontot. Ugyanis elsősorban arra keresem a választ, hogy az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítéléséhez összefüggésbe hozható-e a párkapcsolati, gyermeknevelési státusszal? Mely tényezők befolyásolják, növelik vagy csökkentik annak az esélyét, hogy valaki a 20–49 éves népesség, illetve a gyermeküket egyedül nevelő szülők közül azok közé tartozzon, akik a szokásos havi kiadások fedezését nehézségek árán tudják fedezni?

- H₅: Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz is jelentősen meghatározza. A gyermeküket egyedül nevelő szülők nagyobb eséllyel tudják nehézségek árán fedezni a szokásos havi kiadásaikat, mint a párkapcsolatban élő gyermeket nevelők, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a szinglik.
- H₆: A gyermeküket egyedül nevelő szülők közül, a teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan, a felsőfokú végzettségűek, valamint a magasabb társadalmi státuszú személyek (vállalkozók; vezetők, menedzserek, szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) kisebb eséllyel tartoznak azok közé, akiknek nehézséget okoz a havonta felmerülő költségek kifizetése.

7. Kutatási eredmények

A kutatási eredmények fejezet először azt mutatja be, hogyan alakult a dolgozatban vizsgált, 20–49 éves, magánháztartásban élő népesség száma, népességen belüli aránya párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint 2001 és 2016 között. Ezt követően ismerteti a gyermeküket egyedül nevelő szülők néhány főbb társadalmi, területi jellemzőjét, összevetve azokat a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyével. A fejezet a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján kitér továbbá arra is, mely tényezők gyakorolnak hatást az étellel való elégedettség alakulására, a mindig vagy többnyire boldog érzelmi állapotok megélésének gyakoriságára, valamint a szubjektív anyagi, jövedelmi helyzet megítélésére. A leíró jellegű statisztikai adatok mellett regressziós modellek is kialakításra kerültek, melyeket kezdetben a dolgozatban vizsgált, teljes, 20–49 éves népességre lefuttattam, elsősorban a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatására fókuszálva. Annak érdekében, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők szubjektív életkörülményeit befolyásoló tényezőket is elemezni tudjak, a népesség e csoportjára külön modelleket készítettem.

7.1. A vizsgált népesség társadalmi, területi jellemzői párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint

A 20–49 éves, doktori kutatómunka során vizsgált népesség számának, valamint népességen belüli arányának alakulását mutatja a 3. táblázat párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint 2001 és 2016 között. Bár a dolgozat nemcsak a gyermeküket egyedül nevelő szülők, hanem a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő és a párkapcsolatban élő gyermektelenek, valamint a szinglik jellemzőinek bemutatását is fontosnak tartja, mégsem törekszik arra, hogy teljes képet adjon a 20–49 éves népesség életkörülményeiről. Ugyanis a kutatás olyan, korábban már részletezett, sajátos fogalmi lehatárolásokra épül, melyek következtében az előbb említett korcsoport egy része nem tartozott a célcsoportba. Továbbá mivel a disszertáció célja, hogy azoknak a személyeknek az életkörülményeit vizsgálja, akik gyermeket nevelnek, vagy életkorukból adódóan még szülővé válhatnak, így az elemzéshez használt állomány az otthon élő gyermekek adatait sem tartalmazza. Az általam vizsgált személyek a 20–49 éves magánháztartásban élők 65%-át tették ki a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint.

A 3. táblázat adataiból jól láthatók a családszerkezetben megfigyelhető változások, hiszen míg például a házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek száma és népességen belüli aránya 2001 és 2016 között évtizedről évtizedre csökkent, addig az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelőké nőtt. Bár a gyermeküket egyedül nevelő szülők száma

ugyanebben az időszakban folyamatosan csökkent, még így is a népesség 4,9%-a, mintegy 196 ezer fő, döntő többségében nő nevelte egyedül a gyermekét (gyermekait) a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában. Míg a házastársukkal együtt élő, gyermektelen személyek száma 2001 és 2016 között 319-ről 241 ezerre csökkent, addig a gyermektelen élettársaké és a pár és gyermek nélkül élő szingliké emelkedett 2001-hez képest.

3. táblázat: A 20–49 éves általam vizsgált népesség számának, arányának alakulása párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként*

Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Nem	Számuk, ezer fő			Népességen belüli arányuk, %		
		2001	2011	2016	2001	2011	2016
Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Férfi	883,3	596,3	558,9	41,0	29,4	27,5
	Nő	953,2	667,5	625,2	43,7	33,1	31,3
	Összesen	1836,5	1263,8	1184,1	42,3	31,3	29,4
Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Férfi	109,3	170,3	199,5	5,1	8,4	9,8
	Nő	113,5	181,7	212,0	5,2	9,0	10,6
	Összesen	222,8	352,0	411,5	5,1	8,7	10,2
Gyermeküket egyedül nevelő szülők	Férfi	22,8	24,7	19,8	1,1	1,2	1,0
	Nő	216,7	237,5	176,3	9,9	11,8	8,8
	Összesen	239,5	262,1	196,1	5,5	6,5	4,9
Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Férfi	139,9	108,4	110,3	6,5	5,3	5,4
	Nő	179,1	129,1	130,4	8,2	6,4	6,5
	Összesen	319,0	237,5	240,7	7,4	5,9	6,0
Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Férfi	89,6	126,4	157,8	6,2	5,0	7,8
	Nő	87,6	126,3	158,8	6,3	3,8	8,0
	Összesen	177,2	252,7	316,6	6,3	4,4	7,9
Szinglik	Férfi	107,4	156,8	157,7	5,0	7,7	7,8
	Nő	83,0	123,3	116,3	3,8	6,1	5,8
	Összesen	190,4	280,1	274,0	4,4	6,9	6,8
Összesen	Férfi	1352,3	1182,8	1204,1	62,7	58,3	59,2
	Nő	1633,1	1465,4	1418,9	74,8	72,8	71,1
	Összesen	2985,4	2648,3	2623,0	68,8	65,5	65,1

*Forrás: A 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

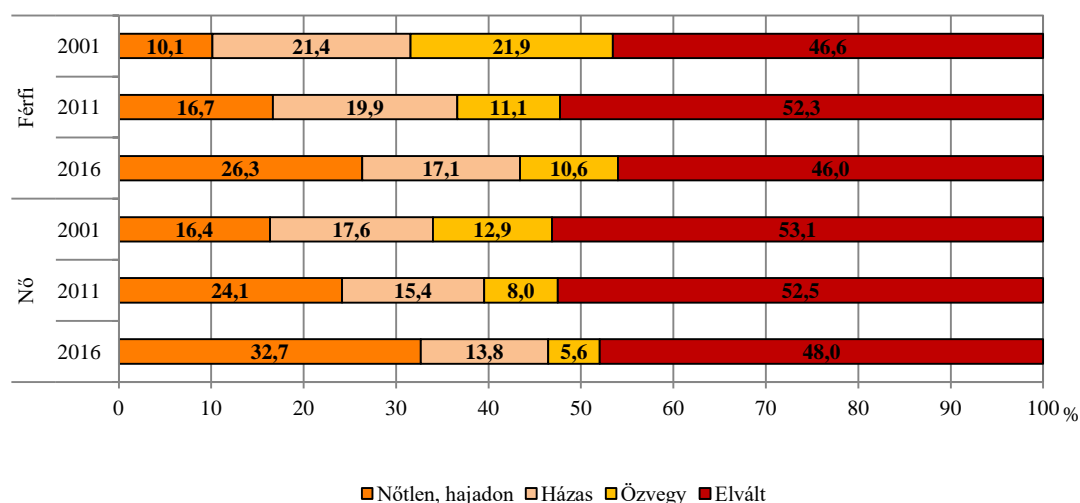
Megjegyzés: A gyermeket nevelők esetében az adatok a 25 éven aluli, nem foglalkoztatott gyermeket nevelőkre vonatkoznak. A népességen belüli arány esetében a 20–49 éves, magánháztartásban élők számához viszonyítottam.

A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti adatok értelmezésekor érdemes azt is szem előtt tartanunk, hogy az elemzéshez használt állományok keresztmetszeti jellegükből adódóan azt az aktuális állapotot tükrözik, amely az összeírások eszmei időpontjában jellemzi

a népességet. Bár az általam vizsgált, gyermeküket egyedül nevelő szülők száma és aránya csökkent az elmúlt évtizedekben, mégis kulcsfontosságú, hogy jellemzőikről, életkörülményeikről részletes adatokkal rendelkezünk, hiszen egyes kutatók rámutattak arra, hogy a gyermekek egy jelentős része már megtapasztalta, milyen egyszülős családban élni (Monostori 2019, Murinkó 2012).

A gyermeküket egyedül nevelő szülők családi állapot szerinti megoszlását szemléltető 8. ábrán jól látható, hogy bár az elváltak aránya 2001 és 2016 között valamelyest csökkent, mégis a férfiak és a nők csaknem fele továbbra is elvált családi állapotú volt. Figyelemreméltó az is, hogy a nőtlenek, hajadonok aránya ugyanebben az időszakban mindkét nem esetében évtizedről évtizedre emelkedett, a nőket azonban magasabb arányszám jellemezte, mint a férfiakat. Minden harmadik gyermekét (gyermeküket) egyedül nevelő anyja a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjáig még sosem kötött házasságot, azaz hajadon családi állapotú volt. Az egyszülős családok korábban elsődlegesen özvegyülés révén jöttek létre, azonban a gazdasági okokkal összefüggésbe hozható, gyakori újrarázasodások miatt nem álltak fenn sokáig (Phillips 2004, idézi Földházi 2008). Amennyiben a 2001 és a 2016 közötti időszakot nézzük, akkor jól látható, hogy az özvegyek aránya a férfiak és a nők körében is csökkent, azonban az egyedül nevelő apák körében magasabb volt, mint az anyák esetében. Bár a házas családi állapotúak részaránya is mérséklődött, még így is a gyermeküket egyedül nevelő apák 17, az anyák 14%-a bár nem élt együtt a házastársával, törvényes családi állapotát tekintve házasnak számított 2016-ban.

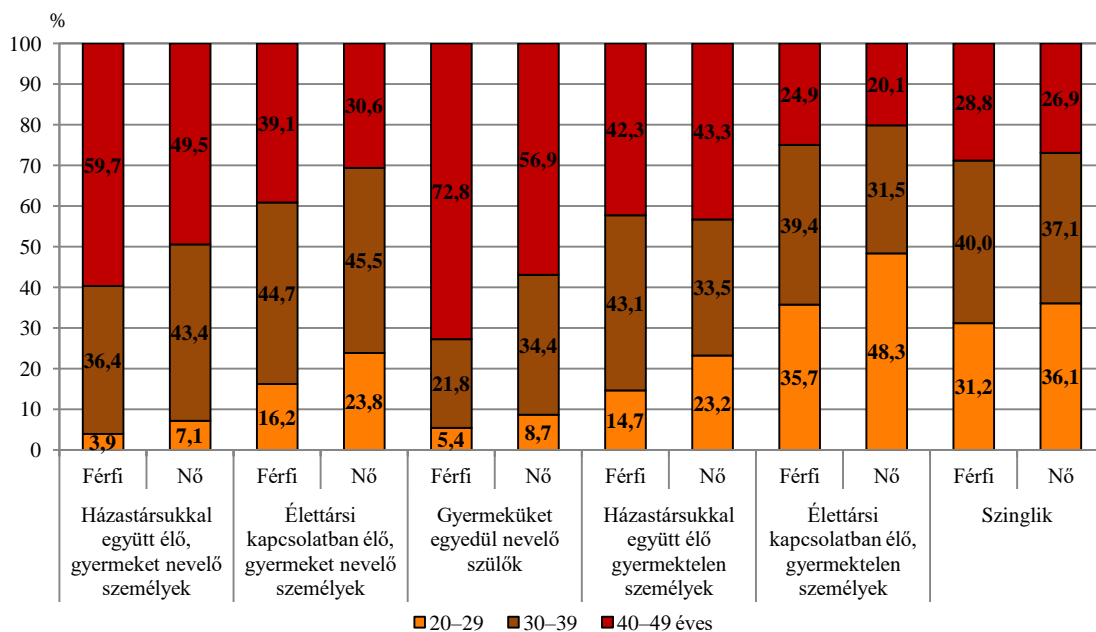
8. ábra: A 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők családi állapot szerinti megoszlása nemenként*

*Forrás: A 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Ha a különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyek korcsoport szerinti megoszlását nézzük nemenkénti bontásban, akkor többek között megállapítható, hogy a 40–49 évesek aránya a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében volt a legmagasabb 2016-ban: a gyermeküket egyedül nevelő apák 73, az anyák 57%-a tartozott ebbe a korcsoportba. Az élettársi kapcsolatban élő gyermektelenek, valamint a szinglik között fordult elő arányaiban a legtöbb 20–29 év közötti személy. „Az első élettársi kapcsolatok nagy része {..} házasság előtti, ún. „próbaházasság”” (Spéder 2005b:204.), vélhetően ezzel is magyarázható, hogy miért a gyermektelen élettársak körében az egyik legmagasabb a legfiatalabb korcsoportba tartozók aránya. A gyermekvállalás és a házasságkötés átlagos életkora az elmúlt évtizedekben jelentősen kitolódott, mely magyarázatként szolgálhat arra, miért a házasságban élők és a gyermeket nevelők közül tartoztak arányaiban a legtöbben a 40–49 évesek közé.³⁶

9. ábra: A 20–49 éves népesség korcsoport szerinti megoszlása nemenként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint jelentős különbségeket találhatunk abban a tekintetben, hogy hány gyermek nevelkedik a háztartásban. A gyermeküket egyedül nevelő szülők 65%-a egy, 27%-a kettő, 6%-a három, 1,8%-a pedig négy vagy több gyermeket nevelt

³⁶ Az első házasságkötés átlagos életkora 1990 és 2018 között a nők és a férfiak esetében is 8 évvel emelkedett. Míg 1990-ben a férfiak átlagosan 25, a nők 22 éves korukban álltak először anyakönyvvezető elé, addig 2018-ban már 33, illetve 30 évesen. Nemcsak a házasságkötés, de a gyermekvállalás átlagéletkora is kitolódott. A nők 1990-ben átlagosan 23, 2018-ban 29 évesek voltak, amikor megszületett az első gyermekük (KSH 2019).

a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában. Szembetűnő, hogy míg az egygyermekesek aránya a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében volt a legmagasabb, addig a házastársukkal együtt élők neveltek arányaiban a legtöbben kettő, illetve három gyermeket. Arányaiban a legtöbb négy vagy több gyermek az élettársi kapcsolatban élők háztartásaiban élt. A házasságban élők 24, az élettársak 37, a gyermeküket egyedül nevelő szülők 10%-a nevelt 3 évesnél fiatalabb gyermeket a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint.

4. táblázat: A 20–49 éves gyermeket nevelők aránya a gyermekek száma szerint párkapcsolati, gyermeknevelési státuszoként*

Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Év	Gyermekek száma szerint, %			
		1	2	3	4 vagy több
Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	2001	41,9	44,1	11,0	3,0
	2011	41,9	41,9	12,5	3,7
	2016	41,1	42,5	13,1	3,3
Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	2001	54,6	28,4	11,2	5,7
	2011	54,3	28,8	10,8	6,2
	2016	54,7	30,2	10,3	4,8
Gyermeüket egyedül nevelő szülők	2001	64,3	28,2	5,9	1,7
	2011	63,7	28,0	7,0	2,3
	2016	65,3	26,8	6,0	1,8

*Forrás: A 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: A táblázat a 25 évesnél fiatalabb, nőtlen, hajadon családi állapotú, nem foglalkoztatott gyermeket nevelők adatait tartalmazza.

A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és a normatív-funkcionalista osztálymodellben elfoglalt hely között szignifikáns összefüggés található. Az 5. táblázat adataiból többek között jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő apák körében a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú férfihoz hasonlóan a szakmunkások fordultak elő arányaiban a legtöbben a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Továbbá talán részben a vizsgált népesség életkora miatt a gyermekek, tanulók, illetve az öregségi nyugdíjasok aránya volt körükben a legalacsonyabb. Figyelemreméltó, hogy arányaiban a legtöbb gyermekét egyedül nevelő apa a szakmunkások után, a betanított munkások, majd a vállalkozók közé tartozott 2016-ban. A gyermeküket egyedül nevelő anyák esetében akárcsak a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő gyermektelen személyeknél, az egyéb szellemiek aránya volt a legmagasabb, ezenkívül még az egyéb inaktívok, a szakértők, értelmiségiek, a segédmunkások és a közmunkások között voltak felülreprezentálva.

5. táblázat: A 20–49 éves népesség normatív- funkcionalista osztálymodell szerinti megoszlása nemenként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, 2016*

						%
Párokapsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermekeiket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
Vállalkozók	14,3	10,4	13,1	11,1	8,9	8,0
Vezetők, menedzserek	6,2	3,1	3,6	5,5	3,1	3,2
Szakértők, értelmiségiek	14,7	5,7	6,7	19,4	14,3	20,2
Egyéb szellemiek	10,8	8,2	8,5	13,7	13,2	14,1
Szaktanácsadók	30,4	31,1	29,7	27,1	29,6	22,3
Betanított munkások	11,9	16,5	14,7	10,7	13,8	8,9
Segédmunkások	4,1	7,7	5,4	3,7	5,7	4,3
Közmunkások	2,3	6,2	4,4	1,8	2,2	2,3
Munkanélküliek	2,5	5,8	5,1	3,4	4,0	4,6
Öregségi nyugdíjasok	0,4	0,1	0,7	0,4	0,2	0,2
Rokkantsági ellátásban részesülők	0,6	0,8	1,7	1,0	0,7	1,4
Egyéb inaktívok	1,8	4,2	6,0	1,9	2,9	3,5
Gyermekek, tanulók	0,0	0,1	0,4	0,4	1,5	6,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nő						
Vállalkozók	6,5	3,9	5,5	7,3	4,9	6,5
Vezetők, menedzserek	3,1	1,7	2,9	3,5	2,9	3,9
Szakértők, értelmiségiek	16,3	6,5	13,1	20,9	15,5	27,6
Egyéb szellemiek	18,2	11,9	18,7	24,3	23,7	23,7
Szaktanácsadók	13,0	12,9	16,1	14,9	19,7	14,3
Betanított munkások	7,5	8,7	10,1	8,3	9,9	4,9
Segédmunkások	3,7	5,3	6,6	4,1	4,4	2,1
Közmunkások	3,2	5,4	5,3	2,5	2,9	1,5
Munkanélküliek	2,5	3,8	4,8	3,1	4,8	3,2
Öregségi nyugdíjasok	0,1	0,1	0,3	0,2	0,0	0,1
Rokkantsági ellátásban részesülők	0,7	0,7	1,1	1,6	1,1	0,8
Egyéb inaktívok	25,2	39,0	15,5	8,6	7,2	2,9
Gyermekek, tanulók	0,1	0,1	0,1	0,7	3,1	8,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

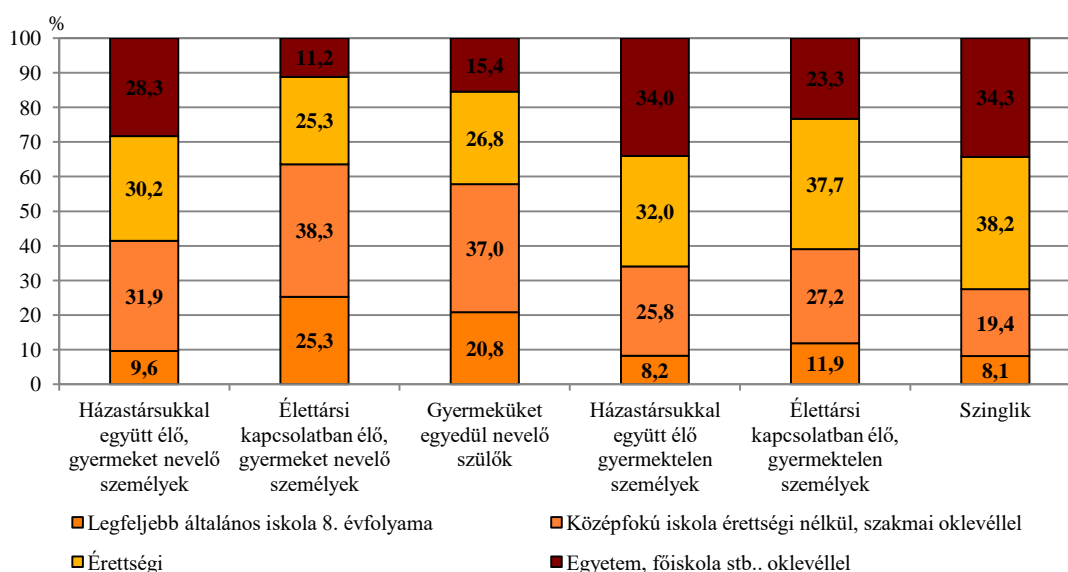
*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A normatív-funkcionalista osztálymodell az öregségi nyugdíjasok közé sorolta azokat is, akik nem saját, hanem hozzátartozói jogon számítanak öregségi nyugdíjasnak. A vizsgált népesség életkori sajátosságai miatt feltehetően ezzel is magyarázható az, hogy elenyésző számban öregségi nyugdíjasokat is találunk a 20–49 évesek között.

A párokapsolati, gyermeknevelési státusz szerint az alábbi chí-négyzet és szignifikancia értékeket kaptuk p=0,05 szinten: 1) házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők (Pearson Chí-négyzet=199819,637, szig.=0,000; 2) élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők (Pearson Chí-négyzet=87087,353, szig.=0,000; 3) gyermekeiket egyedül nevelő szülők (Pearson Chí-négyzet=7010,933; szig.=0,000), 4) házastársukkal együtt élő gyermektelenek (Pearson Chí-négyzet= 15093,909, szig.=0,000; 5) élettársi kapcsolatban élő gyermektelenek (Pearson Chí-négyzet= 15238,290; szig.=0,000; 6) szinglik (Pearson Chí-négyzet= 11079,187, szig.=0,000).

A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz a legmagasabb, befejezett iskolai végzettséggel is összefüggést mutatott.³⁷ A gyermeküket egyedül nevelő szülők körében a legfeljebb általános iskola 8. évfolyamát elvégzők (18%) és az érettségizettek felül, az érettségi nélküli középfokú (23%) és a felsőfokú végzettségűek alul voltak reprezentálva a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Míg az érettségizettek aránya a gyermektelen élettársak (40%) után a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében volt a legmagasabb (36%), addig a főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők aránya pedig a második legalacsonyabb (24%).

10. ábra: A 20–49 éves férfiak legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása párkapcsolati, gyermeknevelési státuszoként, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

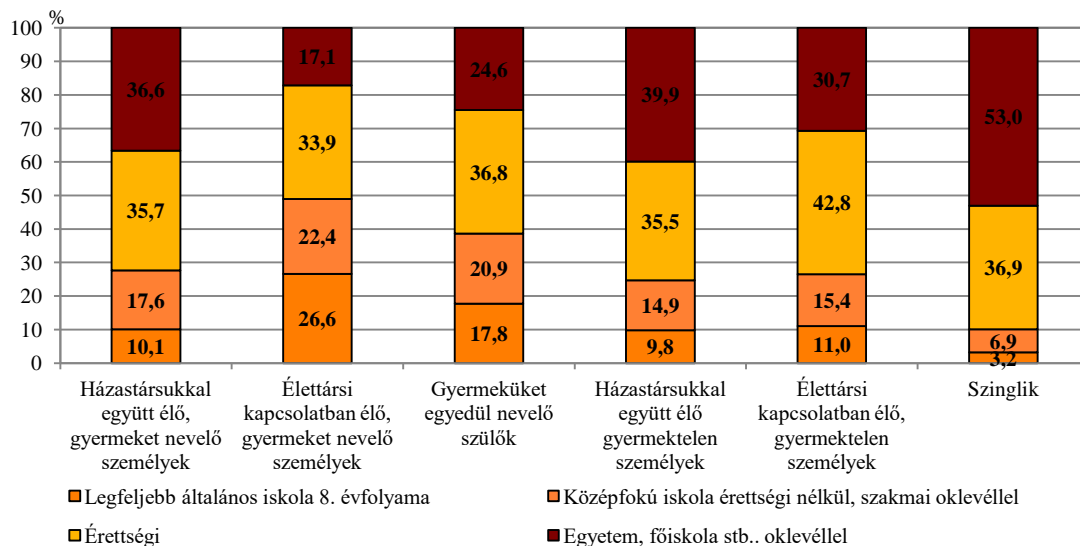
Az iskolai végzettség alakulását érdemes nemek szerinti bontásban is megvizsgálni, hiszen a férfiak és a nők iskolázottsága között jelentős különbség³⁸ figyelhető meg. A 10. és a 11. ábrát összevetve többek között megállapítható, hogy párkapcsolati, gyermeknevelési státusztól függetlenül a nők körében magasabb volt a felsőfokú végzettségűek és az érettségizettek aránya, mint a férfiak esetében. Minden negyedik gyermekét egyedül nevelő anya főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezett a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában, mely 9,2 százalékponttal haladta meg az egyedül nevelő apákra jellemző értéket. Mindkét nem esetében elmondható, hogy a felsőfokú végzettségűek arányát tekintve a

³⁷ Pearson KHI-négyzet= 168084,618, szig.=0,000 (p<0,05)

³⁸ Pearson KHI-négyzet= 62794,479, szig.=0,000 (p<0,05)

gyermeküket egyedül nevelő szülők csak az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyekét előzte meg a párkapcsolati, gyermeknevelés szerinti rangsorban.

11. ábra: A 20–49 éves nők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Ha a háztartás havi nettó jövedelmét vizsgáljuk párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint nemenkénti bontásban, akkor jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők mintegy 20%-a nemtől függetlenül havi szinten legfeljebb 100 ezer forint nettó jövedelemmel rendelkezett a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Ugyanez az arány a szinglik körében némileg magasabb, a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozók esetében pedig alacsonyabb volt annál, amit az egyedül nevelőknél tapasztaltunk. A gyermeküket egyedül nevelő apák és anyák közül arányaiban a legtöbben 101 és 200 ezer közötti összeggel jellemezhetők, előbbieket 36, utóbbiak 39%-a tartozott ebbe a jövedelmi kategóriába. Ennél magasabb havi nettó háztartási jövedelemmel az egyedül nevelő apák 26, az anyák 22%-a bírt. Érdeemes továbbá azt is megemlíteni, hogy a vizsgált 20–49 éves népesség egy részéről nem rendelkezünk jövedelmi adatokkal. A gyermeküket egyedül nevelő szülők 19%-a vagy nem tudta vagy nem akarta megválaszolni az erre vonatkozó kérdéseket. Az összefüggések, hatások vizsgálata során a jelentős adathiány elkerülése érdekében a nem tudja, nem válaszolt válaszlehetőség külön kategóriaként szerepel.

6. táblázat: A 20–49 éves népesség havi nettó háztartási jövedelme párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként, 2016*

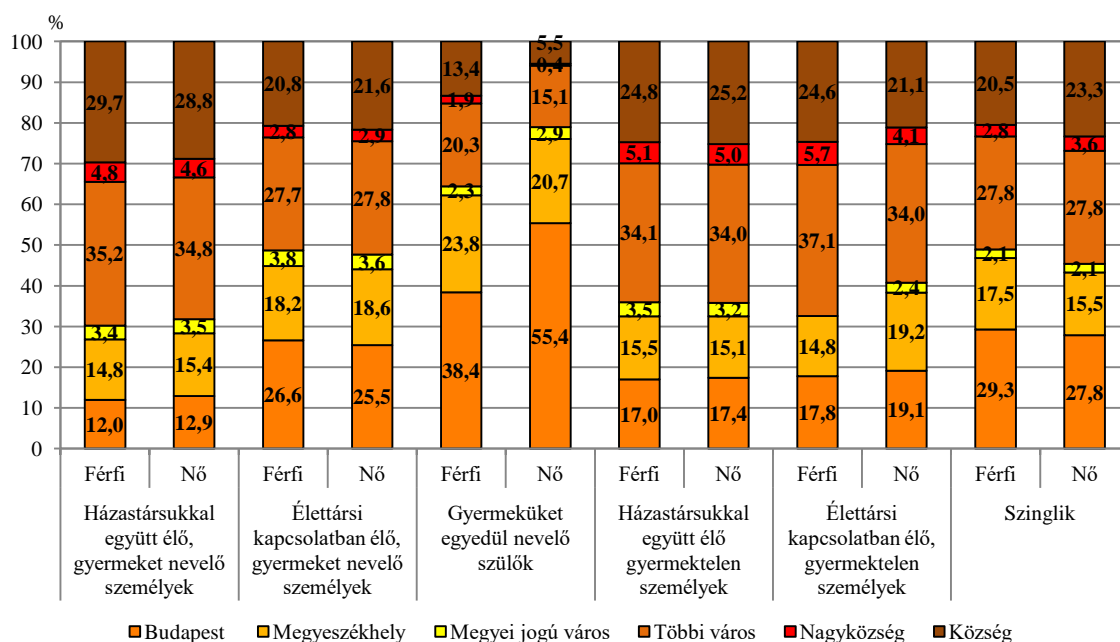
						%
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermekeiket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
25 ezer forint vagy kevesebb	1,0	0,7	1,9	1,8	1,0	5,0
26–50 ezer forint	0,6	1,3	1,5	1,3	1,2	3,0
51–100 ezer forint	4,0	9,1	15,0	3,8	6,8	13,6
101–150 ezer forint	7,4	12,7	18,3	8,8	10,5	18,9
151–200 ezer forint	12,4	20,1	17,8	11,8	14,4	14,6
201–250 ezer forint	11,7	12,6	9,1	11,9	11,1	7,3
251–300 ezer forint	13,1	12,7	8,0	11,3	12,3	6,3
301–400 ezer forint	14,6	9,1	5,0	12,3	12,3	6,2
401–500 ezer forint	8,7	4,0	2,1	9,3	7,2	2,0
501–750 ezer forint	5,5	2,1	0,5	6,7	4,2	1,3
751–999 ezer forint	1,6	0,5	0,7	2,0	0,7	0,1
1 millió forint – nem tudja, nem kíván válaszolni	1,2	0,4	0,8	1,3	0,4	0,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nő						
25 ezer forint vagy kevesebb	0,9	0,8	1,1	1,7	1,0	2,8
26–50 ezer forint	0,7	1,3	2,5	1,0	1,2	2,3
51–100 ezer forint	3,8	8,6	16,1	4,7	6,3	15,5
101–150 ezer forint	7,4	12,5	20,5	8,3	10,1	19,2
151–200 ezer forint	12,4	18,8	18,0	12,9	15,2	17,3
201–250 ezer forint	11,5	12,2	9,6	11,4	10,9	7,8
251–300 ezer forint	13,1	12,4	6,2	12,3	13,6	5,4
301–400 ezer forint	14,3	8,7	4,1	12,1	11,9	4,2
401–500 ezer forint	8,5	4,1	1,6	8,5	7,2	1,6
501–750 ezer forint	5,2	1,9	0,6	5,0	3,8	0,4
751–999 ezer forint	1,4	0,3	0,1	1,5	0,6	0,1
1 millió forint – nem tudja, nem kíván válaszolni	1,2	0,3	0,1	1,1	0,3	0,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A háztartás havi nettó jövedelméről a 2016. évi mikrocenzus személyi kérdőívében nem szerepelt kérdés, de az elemzéshez használt mindkét kiegészítő felvétel (szubjektív jóllét, társadalmi rétegződés) kitért ennek a vizsgálatára. Az adatfelvétel alkalmával volt lehetőség a pontos összeg megadására, de amennyiben a kérdezett nem tudta vagy nem akarta azt megjelölni, akkor egy több kategóriából álló változó állt a rendelkezésükre. Azonban mivel a kiegészítő felvételre, és annak kérdéseire nem volt kötelező a válaszadás, ezért jelentős számban és arányban fordultak elő olyan személyek a mintában, akik nem nyilatkoztak ezzel a kérdéssel kapcsolatban. A táblázat a társadalmi rétegződés kiegészítő felvétel adatai alapján készült el, mert az ott közölt adatok teljesebb körű elemzést biztosítanak a számunkra. Azokat, akik meghatározták a háztartásuk pontos havi nettó jövedelmét, a táblázatban feltüntetett válaszlehetőségeknek megfelelően kategóriáisság alakítottam, csökkentve ezáltal a hiányzó adatokat.

A 12. ábra nemenkénti bontásban szemlélteti a különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyek lakóhely jellege szerinti megoszlását a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján. Szembetűnő, hogy míg a fővárosban élők aránya a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében volt a legmagasabb, addig közülük laktak arányaiban a legkevesebben községekben.

12. ábra: A 20–49 éves népesség megoszlása a település igazgatási rangja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszoként, nemenkénti bontásban, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

7.2. Összefüggések, kapcsolatok vizsgálata

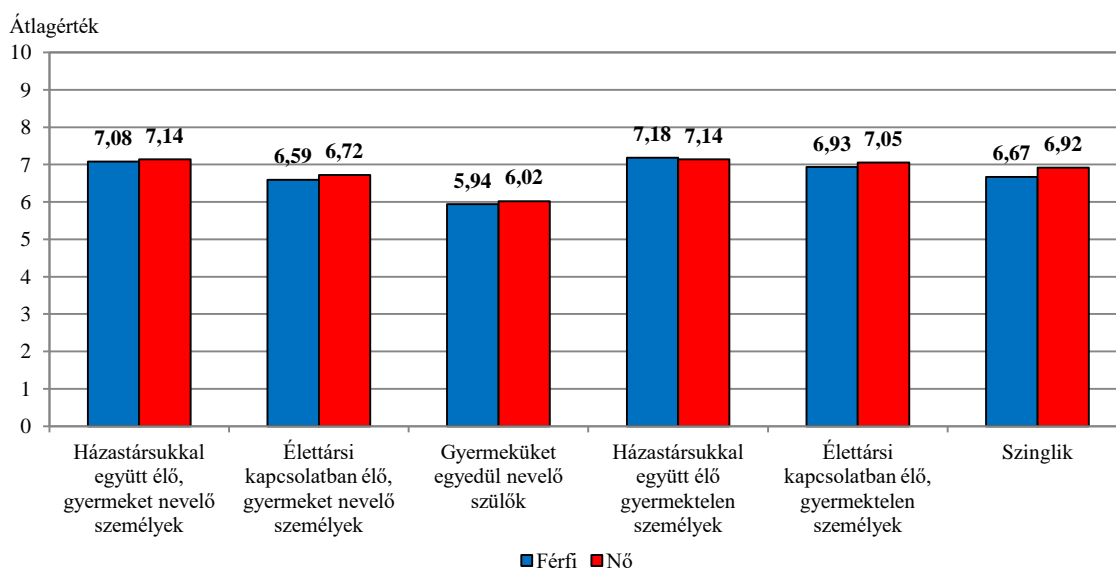
7.2.1. Élettel való elégedettség

7.2.1.1. Leíró eredmények

Az élettel való elégedettség átlagértékei a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint szignifikáns különbséget mutatnak.³⁹ Leginkább a házastársukkal élő gyermektelen (7,16) és a gyermeket nevelő házasságban élők (7,11), legkevésbé pedig a gyermeküket egyedül nevelő szülők voltak elégedettek az életükkel a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint (4. sz. melléklet). Nemek szerint nem mutatható ki jelentős különbség az átlagok között.

³⁹ F=11380,607; szig.=0,000 (p<0,05)

13. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Az étellel való elégedettség megítélésére egy 0-tól 10-ig terjedő skála állt a kérdezettek rendelkezésére, ahol a 0 jelentette, hogy valaki egyáltalán nem, a 10 pedig azt, hogy teljes mértékben elégedett volt az életével.

Az étellel való elégedettségre a társadalmi státusz is szignifikáns hatást gyakorolt. Ha a különböző társadalmi státuszú személyek átlagos életelelégedettségét párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint vizsgáljuk, akkor jól látható, hogy a legtöbb kategória esetében a gyermekeiket egyedül nevelő szülőknél található a legalacsonyabb átlagérték. Ugyanis a segéd munkások, a közmunkások, a munkanélküliek, a rokkantsági ellátásban részesülők és az egyéb inaktív kivételével a férfiak közül a gyermekeiket egyedül nevelő szülők voltak a legkevésbé elégedettek az életükkel. A nőket vizsgálva pedig megállapítható, hogy az egyedül nevelő anyák csupán a vállalkozók, a vezetők, menedzserek, az öregségi nyugdíjasok, a rokkantsági ellátásban részesülők és a gyermekek, tanulók csoportjában haladták meg többnyire a szinglire jellemző átlagértéket. Amennyiben a gyermekeiket egyedül nevelő szülők társadalmi státusz szerinti átlagértékeit nemenként is összehasonlítjuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a szakmunkások, a segéd munkások, a közmunkások, a munkanélküliek, valamint a rokkantsági ellátásban részesülők kivételével az egyedül nevelő anyák elégedettebbek voltak az életükkel, mint az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak.

7. táblázat: Az étellel való elégedettség átlagértékei társadalmi státusz szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

						átlagérték
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermekeket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
Vállalkozók	7,27	7,14	5,88	7,47	7,02	6,84
Vezetők, menedzserek	7,94	7,28	4,30	7,21	7,01	6,79
Szakértők, értelmiségiek	7,79	7,31	6,32	7,57	7,74	7,32
Egyéb szellemiek	7,14	6,86	6,17	7,42	7,38	6,99
Szaktanácsadók	6,93	6,82	6,24	7,35	6,91	6,77
Betanított munkások	6,68	6,69	5,65	6,32	6,36	5,94
Segédmunkások	6,45	6,19	5,49	6,53	6,54	5,04
Közmunkások	6,33	6,56	6,24	5,35	5,67	4,37
Munkanélküliek	5,49	5,18	6,88	6,36	5,72	4,73
Öregségi nyugdíjasok	6,83	7,00	2,00	8,00	6,64	7,75
Rokkantsági ellátásban részesülők	6,21	5,25	5,04	5,12	4,34	4,51
Egyéb inaktívak	6,12	4,36	5,31	6,53	6,71	6,36
Gyermekek, tanulók	9,00	–	–	7,00	7,22	7,66
Összesen	7,08	6,59	5,94	7,18	6,93	6,67
Nő						
Vállalkozók	7,48	7,81	7,05	7,48	7,36	6,71
Vezetők, menedzserek	8,01	7,90	7,39	7,60	8,08	6,50
Szakértők, értelmiségiek	7,64	7,14	6,82	7,93	7,11	7,09
Egyéb szellemiek	7,00	7,29	6,43	7,50	7,47	7,16
Szaktanácsadók	6,91	6,46	6,06	7,00	7,02	6,64
Betanított munkások	6,40	6,46	5,76	6,77	7,12	6,51
Segédmunkások	6,36	6,22	5,09	5,93	6,21	6,23
Közmunkások	6,23	5,92	5,23	6,04	5,95	6,01
Munkanélküliek	6,07	5,75	4,66	5,24	5,75	5,70
Öregségi nyugdíjasok	5,00	4,95	4,79	7,00	5,09	4,21
Rokkantsági ellátásban részesülők	5,00	5,33	3,96	5,92	6,84	2,97
Egyéb inaktívak	7,41	6,81	5,63	6,59	7,68	7,27
Gyermekek, tanulók	7,00	–	8,00	6,52	–	7,74
Összesen	7,14	6,72	6,02	7,14	7,05	6,92

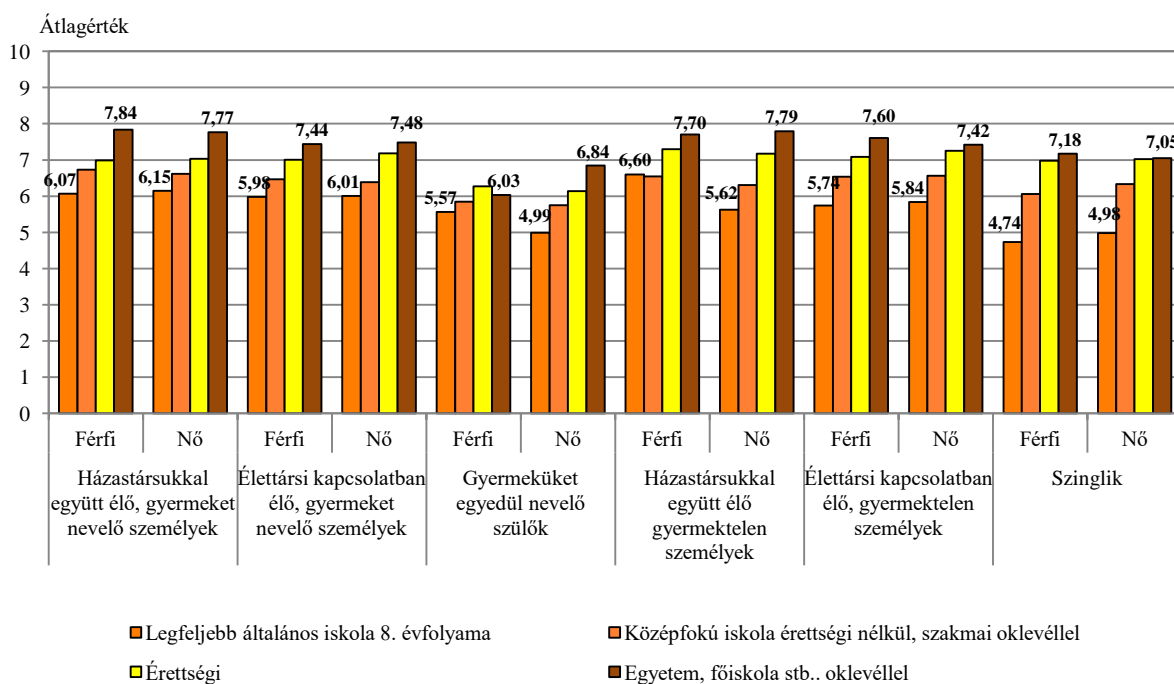
*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: Az átlagok összehasonlítására párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nem szerinti bontásban egy szempontú varianciaanalízist futtattam le 0,05 szignifikancia szinten. Az átlagértékek a társadalmi státusz szerint az alábbiak értelmében szignifikáns különbséget mutatnak: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=3295,124$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=3220,211$, $szig.=0,000$; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: $F=1657,188$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1036,083$, $szig.=0,000$; 3) gyermekeket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: $F=173,034$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1509,294$, $szig.=0,000$; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=657,523$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1230,760$, $szig.=0,000$; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=1160,617$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1075,696$, $szig.=0,000$; 6) szinglik: a) férfiak: $F=2322,411$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=702,618$, $szig.=0,000$).

Az egyedül nevelő anyák körében az alacsony részarányt képviselő gyermekek, tanulók után (8,00) – a gyermeket nevelő, párkapcsolatban élőkhez hasonlóan – a vezetők, menedzserek (7,39), és a vállalkozók (7,05), az egyedül nevelő apák esetében pedig a munkanélküliek (6,88) voltak a legelégedettebbek. Figyelemre méltó továbbá, hogy míg a gyermeküket egyedül nevelő szülők közül a férfiaknál az öregségi nyugdíjasok (2,00) és a vezetők, menedzserek (4,30), addig a nőknél a rokkantsági ellátásban részesülők (3,96) jellemezhetők a legalacsonyabb átlagértékkel.

Az iskolázottság szintjének emelkedésével párhuzamosan az étellel való átlagos elégedettség is emelkedett a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint (5. sz. melléklet). Ha az átlagértékek alakulását párkapcsolati státusz szerint nézzük meg nemenkénti bontásban, akkor jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő apák kivételével valamennyi csoportnál megfigyelhető az előbb említett folyamatos emelkedő tendencia.

14. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei iskolai végzettség szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

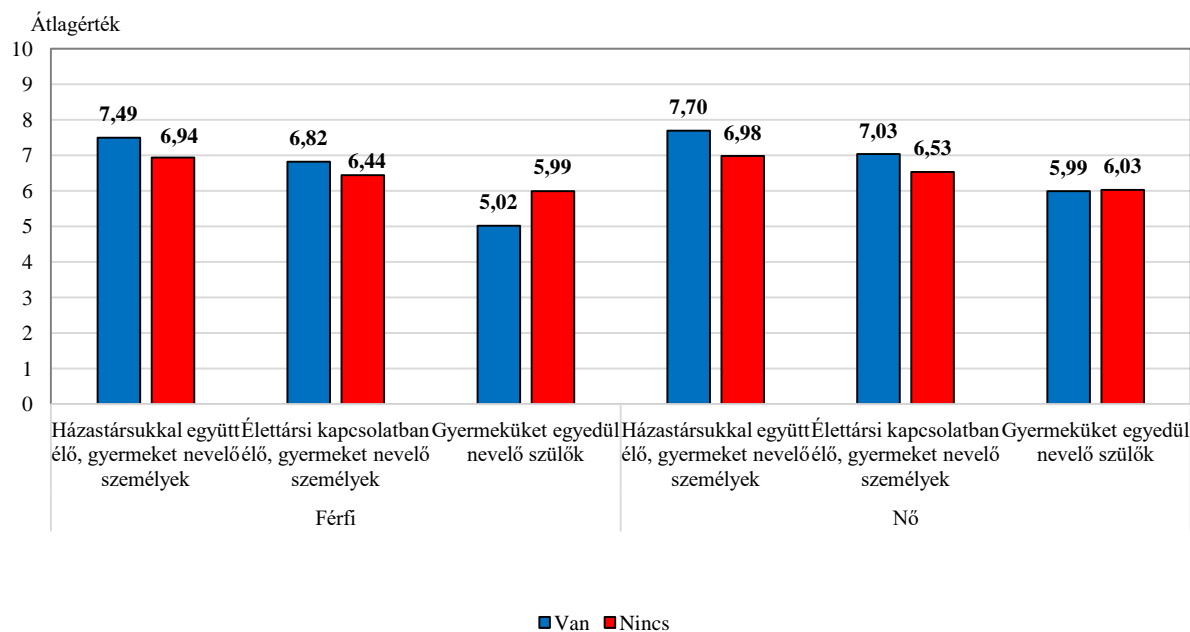

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Az átlagok összehasonlítására párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nem szerinti bontásban egy szempontú varianciaanalízist futtattam le 0,05 szignifikancia szinten. Az átlagértékek az iskolai végzettség szerint az alábbiak értelmében szignifikáns különbséget mutatnak: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=15275,269$, szig.=0,000, b) nők: $F=15555,125$, szig.=0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=3016,004$, szig.=0,000, b) nők: $F=5271,184$, szig.=0,000; 3) gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: $F=84,207$, szig.=0,000, b) nők: $F=4265,903$, szig.=0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=2244,760$, szig.=0,000, b) nők: $F=5415,830$, szig.=0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=4209,659$, szig.=0,000, b) nők: $F=3519,996$, szig.=0,000; 6) szinglik: a) férfiak: $F=6989,028$, szig.=0,000, b) nők: $F=1666,629$, szig.=0,000).

Az élettel való elégedettség átlagértékei abból a szempontból is szignifikáns különbséget mutatnak, hogy nevelkedik-e 3 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásban. A 15. ábra alapján jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők kivételével a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozók esetében elmondható, hogy azok voltak elégedettebbek az életükkel a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint, akinek élt 3 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásukban. A gyermeküket egyedül nevelő anyák átlagértékei között bár szignifikáns a különbség e tényező szerint, azonban mégis nagyon csekélynek számít. Ezzel szemben a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében már jelentős eltérés figyelhető meg, hiszen azok, akik nem neveltek 3 évesnél fiatalabb gyermeket, átlagosan csaknem 1 ponttal elégedettebbek az életükkel azoknál, akiknek volt ilyen korú gyermeke.

15. ábra: Az élettel való elégedettség átlagértéke a 3 évesnél fiatalabb gyermek szempontjából, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Párokapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenkénti bontás független mintás t-próbával vizsgáltam meg azt, hogy az átlagok között szignifikáns különbség mutatkozik-e meg a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte/nem léte szempontjából. Az átlagértékek között a 3 éven aluli gyermek léte/nem léte szempontjából az alábbiak miatt 0,05 szignifikancia szinten szignifikáns különbség található: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $t=91,147$, szig.=0,000, b) nők: $t=124,001$, szig.=0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $t=36,910$, szig.=0,000, b) nők: $t=51,913$, szig.=0,000; 3) gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: $t=-15,211$, szig.=0,000, b) nők: $t=-2,094$, szig.=0,036). A statisztikai próbát csak azokra futtattam le, akik a cenzusok eszmei időpontjában gyermeket a vizsgált népességen belül gyermeket neveltek.

8. táblázat: Az étellel való elégedettség átlagértékei a háztartás havi nettó jövedelme szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

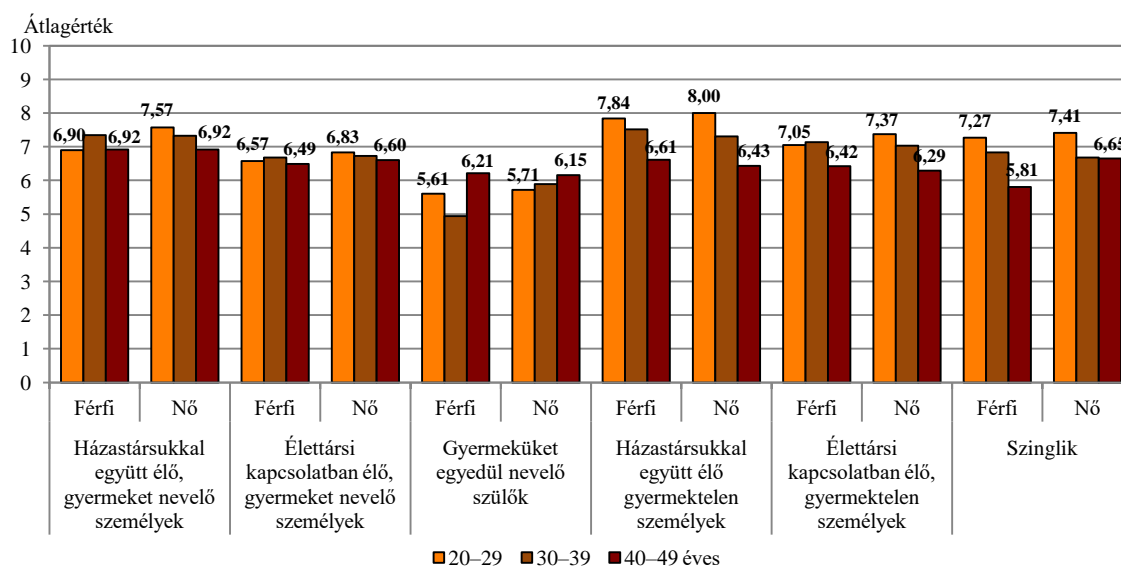
átlagérték						
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermekeiket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Gyermektelen szinglik
Férfi						
25 ezer forint vagy kevesebb	5,23	2,14	6,54	3,77	7,50	6,30
26–50 ezer forint	5,18	4,60	8,41	3,92	5,66	5,72
51–100 ezer forint	5,70	5,65	6,15	4,48	5,58	5,81
101–150 ezer forint	6,25	5,80	6,17	6,23	5,84	6,56
151–200 ezer forint	6,54	6,59	5,79	6,45	6,72	6,96
201–250 ezer forint	6,76	6,41	6,99	6,21	6,59	7,23
251–300 ezer forint	7,35	7,04	5,78	7,28	7,02	7,07
301–400 ezer forint	7,31	7,04	5,73	7,79	7,48	7,70
401–500 ezer forint	7,69	7,62	7,00	7,90	7,98	7,25
501–750 ezer forint	7,90	7,12	9,00	8,41	8,71	8,15
751–999 ezer forint	8,36	8,77	–	7,30	8,30	6,42
1 millió forint –	8,36	8,52	–	6,65	–	7,46
Nem kíván válaszolni	7,10	6,70	5,22	7,38	6,93	6,66
Nem tudja	6,90	7,05	4,47	6,69	6,97	7,26
Összesen	7,08	6,59	5,94	7,18	6,93	6,67
Nő						
25 ezer forint vagy kevesebb	5,92	6,45	4,84	6,52	7,09	5,99
26–50 ezer forint	5,99	6,04	5,41	6,36	10,00	7,14
51–100 ezer forint	6,14	5,93	5,15	5,79	5,93	6,43
101–150 ezer forint	6,38	5,87	5,95	6,03	6,38	6,65
151–200 ezer forint	6,78	7,16	6,05	6,80	7,05	7,23
201–250 ezer forint	6,80	6,93	6,20	7,21	6,90	7,28
251–300 ezer forint	7,44	7,09	6,29	7,35	7,14	7,52
301–400 ezer forint	7,45	6,97	7,35	8,28	7,90	6,87
401–500 ezer forint	7,75	7,03	6,80	8,16	7,39	6,40
501–750 ezer forint	8,10	8,11	7,81	8,43	8,39	6,06
751–999 ezer forint	8,03	8,00	6,99	7,77	8,12	–
1 millió forint –	7,78	9,73	5,43	5,26	9,00	–
Nem kíván válaszolni	7,14	6,67	6,21	7,07	7,07	7,14
Nem tudja	6,77	7,05	6,19	7,37	6,33	6,32
Összesen	7,14	6,72	6,02	7,14	7,05	6,92

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: Az átlagok összehasonlítására párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nem szerinti bontásban egy szempontú varianciaanalízist futtattam le 0,05 szignifikancia szint mellett. Az átlagértékek a háztartás havi nettó jövedelme szerint az alábbiak értelmében szignifikáns különbséget mutatnak: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=2433,880$, szig.=0,000, b) nők: $F=1241,534$, szig.=0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=774,134$, szig.=0,000, b) nők: $F=587,835$, szig.=0,000; 3) Gyermekeiket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: $F=199,994$, szig.=0,000, b) nők: $F=579,335$, szig.=0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=1257,713588,099$, szig.=0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=995,723$, szig.=0,000, b) nők: $F=553,982$, szig.=0,000; 6) szinglik: a) férfiak: $F=836,418$, szig.=0,000, b) nők: $F=382,290$, szig.=0,000).

Az étellel való elégedettség alakulására a háztartás havi nettó jövedelme is szignifikáns hatást gyakorolt. A magasabb jövedelmi kategóriákba tartozók ugyanis többnyire elégedettebbek voltak az életükkel, mint azok, akik alacsonyabb havi jövedelemmel rendelkező háztartásban éltek. A 8. táblázatból továbbá azt is megtudhatjuk, hogy hogyan értékelték az étellel való elégedettségüket azok, akik nem tudtak vagy nem akartak választ adni a háztartás jövedelmével kapcsolatos kérdésekre a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszt figyelembe véve. Többek között jól látható, hogy míg a gyermeküket egyedül nevelő apák közül azok, akik az előbb említett két jövedelmi kategóriába tartoztak, voltak a legkevésbé elégedettek az életükkel, addig a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státusz esetében se a legmagasabb, se a legalacsonyabb érték nem ezekben a kategóriákban fordult elő.

16. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei korcsoportonként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Az átlagok összehasonlítására párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nem szerinti bontásban egy szempontú varianciaanalízist futtattam le 0,05 szignifikancia szint mellett. Az átlagértékek a korcsoportok szerint az alábbiak értelmében szignifikáns különbséget mutatnak: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=3056,874$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=3973,644$, $szig.=0,000$; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=138,721$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=167,630$, $szig.=0,000$; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: $F=565,644$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=400,348$, $szig.=0,000$; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=3742,396$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=6288,448$, $szig.=0,000$; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=1615,891$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=3514,394$, $szig.=0,000$; 6) szinglik: a) férfiak: $F=6318,041$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1771,294$, $szig.=0,000$.

Korcsoportok szerint vizsgálva a különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozók átlagértékeinek alakulását megállapítható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők étellel való elégedettsége – szemben a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státusszal

– az életkor emelkedésével szinte folyamatosan nőtt. Bár az egyedül nevelő apák életelégedettségében a 30-as éveikben járóknál megfigyelhető egy visszaesés, mégis összességében emelkedő tendencia volt jellemző a körükben is.

9. táblázat: Az étellel való elégedettség átlagértékei a település igazgatási rangja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszokként, nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

						átlagérték
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermekeiket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
Budapest	7,47	6,75	6,50	7,31	7,17	6,71
Megyeszékhely	7,01	6,51	5,59	7,38	7,14	7,41
Megyei jogú város	7,05	7,14	–	7,19	6,97	5,85
Többi város	7,04	6,55	5,94	7,15	7,00	6,38
Nagyközség	6,85	7,42	6,70	7,16	6,55	6,40
Község	6,95	6,42	5,56	6,86	6,37	5,87
Összesen	7,08	6,59	5,94	7,18	6,93	6,67
Nő						
Budapest	7,43	7,07	6,55	7,41	7,33	7,01
Megyeszékhely	7,00	6,82	6,14	7,46	7,11	7,16
Megyei jogú város	7,30	7,22	7,36	7,09	7,36	6,39
Többi város	7,13	6,64	5,86	7,03	7,12	6,62
Nagyközség	7,14	6,83	5,35	7,39	6,70	6,83
Község	7,02	6,51	5,70	6,71	6,57	6,29
Összesen	7,14	6,72	6,02	7,14	7,05	6,92

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Az átlagok összehasonlítására párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nem szerinti bontásban egy szempontú varianciaanalízist futtattam le 0,05 szignifikancia szint mellett. Az átlagértékek a település igazgatási rangja szerint az alábbiak értelmében szignifikáns különbséget mutatnak: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: $F=973,116$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=665,756$, $szig.=0,000$; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: $F=444,907$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=377,986$, $szig.=0,000$; 3) gyermekeiket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: $F=161,505$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1036,321$, $szig.=0,000$; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=185,678$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=496,229$, $szig.=0,000$; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: $F=723,083$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=641,828$, $szig.=0,000$; 6) szinglik: a) férfiak: $F=1821,086$, $szig.=0,000$, b) nők: $F=1821,086$, $szig.=0,000$).

Az étellel való elégedettség átlagos megítélése a település igazgatási rangja szerint is jelentős eltérést mutat. Továbbá, ha párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint nemenkénti bontásban vizsgáljuk az átlagokat többek között az is jól látható, hogy szinte mindegyik vizsgált településtípus esetében a gyermekeiket egyedül nevelő szülők voltak a legkevésbé elégedettek az életükkel. A szülők előbb említett típusára jellemző átlagérték nemcsak a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozóétól különbözött, hanem az egyedül nevelő apák és anyák átlagos életelégedettség is jelentősen különbözött egymástól. A

gyermeküket egyedül nevelő apák közül – a gyermeket nevelő élettársakhoz hasonlóan – a nagyközségekben élők rendelkeztek a legmagasabb, a községek lakói pedig a legalacsonyabb átlagértékekkel. Az egyedül nevelő anyák esetében a megyei jogú városokban élők voltak a leginkább, a nagyközségek lakosai pedig a legkevésbé elégedettek az életükkel.

7.2.1.2. Regressziós modellek

A vizsgált tényezők étellel való elégedettségre gyakorolt hatása eddig külön-külön került bemutatásra. Azonban mivel a dolgozat célja, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők szubjektív életkörülményeiről minél részletesebb képet nyújtson, így a korábbi, leíró jellegű, statisztikai adatokat tartalmazó fejezetben az egyedül nevelő szülők mellett a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint is ismertetem az átlagértékeket nem szerinti bontásban.

Az elemzés további, életelégedettségre vonatkozó részében már az egyes befolyásoló tényezők együttes hatásának alakulását vizsgálok lineáris regresszió segítségével, a legkisebb négyzetek módszerével. Többek között arra keresem a választ, hogy a magyarázó változók közül melyik gyakorolta a legerősebb hatást az étellel való elégedettségre, illetve hogyan befolyásolták annak alakulását. Kezdetben a teljes, általam vizsgált 20–49 éves népesség vonatkozásában futtattam le lineáris regressziós modelleket, először a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatására fókuszálva, majd a többi független változót is bevontam az elemzésbe. A disszertáció céljából adódóan a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre, külön a férfiakra és a nőkre, is alakítottam ki modelleket, melyek a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz kivételével valamennyi magyarázó változót tartalmazták.

Az étellel való elégedettség megítélésére egy 0-tól 10-ig terjedő skála állt a kérdezettek rendelkezésére. Bár a Kolmogorov-Smirnov normalitás teszt alapján (teszt=0,158; szig.=0,000) a függő változó nem normális eloszlású, a ferdeség (-0,719) és a csúcosság (0,366) alapján egyes megközelítések szerint már tekinthető annak (George–Mallery 2010).⁴⁰ Fontos továbbá azt is megjegyezni, hogy az életkor kivételével a vizsgálatba bevont magyarázó változók alacsony mérési szintű kategoriális változók voltak. Ahhoz, hogy utóbbiak is részét képezhessék a modelleknek, kétértékű, dummy változókat⁴¹ hoztam létre.

---

⁴⁰ Az átlag 6,92, a medián 7,00, a szórás 2,142 volt a vizsgált népesség esetében.

⁴¹ A párkapcsolati, gyermeknevelési státuszra 6, a társadalmi státuszra 13, az iskolai végzettségre 4, a havi nettó háztartási jövedelemre 14, a település igazgatási rangjára pedig 6 darab 1 és 0 értéket tartalmazó dummy változót hoztam létre, ahol az 1 jelentette azt, hogy valaki adott kategóriába tartott, a 0 pedig azt, hogy nem. A dummy változók a 10–13. táblázatokban szereplnek.

Ezzel a megoldással lehetőség nyílik ugyanis arra, hogy összevonások nélkül, valamennyi, megfelelő elemszámmal rendelkező dummy változó hatását vizsgálni tudjuk.⁴²

A 10. táblázat többek között azt mutatja meg, hogyan befolyásolja a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz az étellel való elégedettséget a 20–49 éves népesség esetében. Az 1. modell adataiból ugyanis jól látható, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz bár alig több mint 2%-át magyarázza a függő változó varianciájának, a hatása a Cohen féle f^2 érték (0,02) alapján is alacsonynak tekinthető (Sellya et. al 2012), mégis szignifikáns volt. A házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelőkhöz képest csupán a házasságban élő, gyermektelenek elégedettsége volt némileg magasabb (0,049 ponttal), a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státusz, különösen a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében (1,096-del) alacsonyabb átlagértékek figyelhetők meg.⁴³

Ha valamennyi vizsgált tényezőt bevonunk a vizsgálatba, akkor elmondható, hogy javult a modellünk magyarázó ereje, hiszen a független változók együttesen csaknem 13%-át magyarázzák az étellel való elégedettség varianciájának. A Cohen féle f^2 érték 0,14-re emelkedett, amely már egy közepes magyarázó erővel bíró modellre utal (Sellya et. al 2012). Továbbá azt is megállapíthatjuk, hogy leginkább az általános iskolai és az érettségi nélküli középfokú végzettség, az egyedül nevelő státusz, az életkor, a munkanélküliségi, illetve az egyedül nevelő státusz gyakorolt a legerősebb hatást az étellel való elégedettségre a 20–49 éves népesség körében.

A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz a házasságban élő gyermektelenek kivételével szignifikáns hatást gyakorolt az étellel való elégedettség alakulására. Akárcsak az 1., úgy a 2. modellnél is az látható, hogy az átlagos étellel való elégedettség a házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a többi kategóriába tartozók körében alacsonyabb volt. Azonban míg a gyermektelen élettársak és a szinglik étellel való elégedettségre gyakorolt hatása nőtt, a gyermeket nevelő élettársak és a gyermeküket egyedül nevelő szülőké csökkent.

---

⁴² A független változók közötti összefüggést (multikollinearitást) mérő VIF teszt (variance inflation factor) értékei alacsonyabbak voltak 3-nál, ezért, ahogy számos módszertani tanulmány (Hair et. al 2019, Kock–Lynn 2012), úgy jelen disszertáció is csak a fő hatások bemutatására fókuszál.

⁴³ Az étellel való elégedettség párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti átlagértékeire az előző, leíró jellegű eredményeket tartalmazó részben történt már utalás. Az 1. sz. mellékletben megtalálható ezeket az adatokat szemléltető ábra is.

10. táblázat: Az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves népesség körében, 2016

Magyarázó változók	1. Modell			2. Modell		
	Standardizálatlan együttható B	Standard hiba	Standardizált együttható (Beta)	Standardizálatlan együttható B	Standard hiba	Standardizált együttható (Beta)
Konstans	7,110***	0,002		8,975***	0,010	
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz (ref.: házas gyermekkel)						
élettárs gyermekkel	-0,453***	0,004	-0,077	-0,230***	0,004	-0,039
gyermeküket egyedül nevelő szülők	-1,096***	0,005	-0,132	-0,690***	0,005	-0,083
házas, gyermektelen	0,049***	0,005	0,007	0,005	0,005	0,001
élettárs, gyermektelen	-0,122***	0,004	-0,019	-0,220***	0,004	-0,033
szinglik	-0,337***	0,005	-0,047	-0,364***	0,005	-0,051
Társadalmi státusz (ref.: szakmunkások)						
vállalkozók				0,173***	0,005	0,023
vezetők, menedzserek				0,311***	0,007	0,028
szakértők, értelmiségiek				-0,010*	0,005	-0,002
egyéb szellemiek				-0,063***	0,004	-0,011
betanított munkások				-0,178***	0,005	-0,025
segédmunkások				-0,338***	0,007	-0,033
közmunkások				-0,349***	0,007	-0,030
munkanélküliek				-1,060***	0,007	-0,088
öregségi nyugdíjasok				-0,632***	0,029	-0,013
rokkantsági ellátásban részesülők				-1,085***	0,013	-0,048
egyéb inaktívak				-0,188***	0,005	-0,029
gyermekek, tanulók				0,409***	0,012	0,021
Iskolai végzettség (ref.: egyetem, főiskola)						
általános iskola				-1,239***	0,005	-0,191
középfok, érettség nélkül				-0,772***	0,004	-0,153
érettségi				-0,417**	0,004	-0,092
3 éven aluli gyermek (nincs)				0,259***	0,004	0,046
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: nem kíván válaszolni)						
25 ezer forint vagy kevesebb				-0,901***	0,015	-0,035
26–50 ezer forint				-0,526***	0,015	-0,021
51–100 ezer forint				-0,655***	0,006	-0,062
101–150 ezer forint				-0,422***	0,005	-0,050
151–200 ezer forint				-0,125***	0,005	-0,016
201–250 ezer forint				-0,158***	0,005	-0,018
251–300 ezer forint				0,166***	0,005	0,019
301–400 ezer forint				0,214***	0,005	0,024
401–500 ezer forint				0,322***	0,007	0,026
501–750 ezer forint				0,626***	0,009	0,043
751–999 ezer forint				0,536***	0,014	0,022
1 millió forint – nem tudja				0,536***	0,018	0,017
				-0,153***	0,008	-0,011
Nem (ref.: férfi)				0,019***	0,003	0,004
Életkor (év)				-0,036***	0,000	-0,122
Igazgatási rang (ref.: többi város)						
megyeszékhely				-0,058***	0,004	-0,010
megyei jogú város				0,087***	0,007	0,007
nagyközség				0,167***	0,006	0,016
község				0,005	0,003	0,001
Budapest				-0,061***	0,004	-0,012
Szignifikancia	0,000			0,000		
N	2 704 732			2 704 732		
Adj. R ²	0,021			0,126		
F-statisztika	11380,607			9544,406		

Megjegyzés: * a p<0,05, a ** p<0,01, *** p<0,001

Valamennyi, társadalmi státuszt jelző kategória jelentősen befolyásolta a 20–49 éves népesség étellel való elégedettségének alakulását. A vállalkozók, a vezetők, menedzserek, valamint a gyermekek, tanulók magasabb, a többi kategóriába tartozók alacsonyabb átlagértékkel rendelkeztek, mint a szakmunkások. Az étellel való elégedettség megítélésére leginkább a munkanélküliek, illetve a rokkantsági ellátásban részesülők, legkevésbé pedig a szakértők, értelmiségiek voltak hatással.

A párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státuszhoz hasonlóan az iskolai végzettség is szignifikáns hatással volt az étellel való elégedettségre. A közölt adatokból jól látható, hogy az általános iskolai végzettségűek 1,239-del, az érettségivel nem rendelkező középfokú végzettségűek 0,772-del, az érettségizettek 0,417-del alacsonyabb átlagértékkel jellemezhetőek, mint a felsőfokú végzettségűek.

A 2. modellből az is kiderült, hogy azok, akiknek nevelkedett 3 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásában a censusok eszmei időpontjában, azoknak az étellel való elégedettsége 0,259 ponttal magasabb volt.

A háztartás havi nettó jövedelmére vonatkozó, valamennyi kategória szignifikáns befolyással bírt az életelégedettségre. Fontos azonban megjegyezni, hogy a nem kíván válaszolni jelenti ebben az esetben a referencia csoportot, ami valamelyest megnehezíti az eredmények interpretálását. Hiszen, mint már korábban utaltam rá, a 2016. évi mikrocensus szubjektív jóllét kiegészítő felvételére válaszadók egy jelentős esetében nem rendelkezünk jövedelmi adatokkal. Azonban azt is láthattuk, hogy míg a gyermeküket egyedül nevelő szülők (főként a férfiak) közül azok, akik nem akartak vagy nem tudtak válaszolni ezekre a kérdésekre, voltak a legkevésbé elégedettek az életükkel, addig a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státusz esetében az átlagosnál alacsonyabb és magasabb átlagértékek is előfordultak. Az előbb említettek miatt a táblázatban szereplő jövedelmi adatok hatásának értelmezésére csak korlátozottan nyílik lehetőségünk. A 10. táblázatban közölt adatokból az látható, hogy azok, akik a nem tudja kategóriába tartoztak, vagy legfeljebb 250 ezer forint havi nettó jövedelemmel rendelkező háztartásban éltek, alacsonyabb, a többi jövedelmi kategória esetében magasabb volt az étellel való elégedettség mértéke azoknál, akik nem kívántak válaszolni a jövedelemmel kapcsolatos kérdésre.

A nem és az életkor is jelentősen meghatározta az életelégedettség alakulását. A nők étellel való elégedettsége 0,019 ponttal magasabb volt a férfiakénál. Az életkor emelkedésével

csökken az étellel való elégedettség, hiszen, ha egy 1-gyel nő az életkor, akkor 0,036 ponttal mérséklődik az ételélégedettség.

A település igazgatási rangja a község kivételével szignifikáns hatást gyakorolt a 20–49 éves népesség étellel való elégedettségének szubjektív megítélésére. Míg a többi városokhoz képest a megyeszékhelyeken és a Budapesten élők valamelyest alacsonyabb, addig a megyei jogú városok és a nagyközségek lakói magasabb átlagértékkel rendelkeztek.

Az első hipotézisem, miszerint a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorol az étellel való elégedettség szubjektív megítélésére, helytállónak bizonyult. Ugyanis, amikor csak ennek a magyarázó változónak a hatását vizsgáltuk, akkor az mindegyik státusz esetében szignifikáns volt. A többi független változó bevonása után már azt tapasztalhattuk, hogy a házasságban élő, gyermektelen státusz nem, de a többi jelentősen befolyásolta az ételélégedettséget: a házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest alacsonyabb volt az elégedettség mértéke a 20–49 éves népesség körében. Az is látható volt, hogy a vizsgált tényezők közül az egyedül nevelő státusz bírt az egyik legnagyobb hatással az elégedettség alakulására. A dolgozat célja, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők szubjektív élethelyzetéről minél átfogóbb képet nyújtson, éppen ezért esetükben az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezők hatását (a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszt leszámítva) külön is megvizsgáltam.

A 11. táblázat tartalmazza a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre vonatkozó lineáris regressziós modellt. Az adatok alapján többek között megállapítható, hogy a független változók 11%-át magyarázzák az étellel való elégedettség varianciájának, a modell szignifikánsnak tekinthető. Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy a Cohen féle f^2 érték (0,13) alapján a modell magyarázó ereje alacsonyra tehető (Sellya et. al 2012).

A vizsgált tényezők közül az életkor és a 101–150 ezer forintra vonatkozó jövedelmi kategória kivételével valamennyi magyarázó változó jelentős hatást gyakorolt az ételélégedettség alakulására. Leginkább egyes társadalmi státuszok (rokkantsági ellátásban részesülők, munkanélküliek), legkevésbé pedig a kérdezettek neme befolyásolta az elégedettség mértékét.

A társadalmi státusz hatását vizsgálva elmondható, hogy az átlagos ételélégedettség az egyéb szellemiekhez képest a vállalkozók, a vezetők, menedzserek, valamint a szakértők, értelmiségiek körében magasabb, a többi esetében alacsonyabb volt.

11. táblázat: Az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők körében, 2016

Magyarázó változók	Standardizálatlan együttható B	Standard hiba	Standardizált együttható (Beta)
Konstans	6,004***	0,043	
Társadalmi státusz (ref.: egyéb szellemiek)			
vállalkozók	0,474***	0,023	0,051
vezetők, menedzserek	0,661***	0,031	0,050
szakértők, értelmiségiek	0,204***	0,022	0,029
szakmunkások	-0,094***	0,018	-0,016
betanított munkások	-0,359***	0,020	-0,051
segédmunkások	-0,760***	0,025	-0,078
közmunkások	-0,419***	0,026	-0,045
munkanélküliek	-1,086***	0,029	-0,094
öregségi nyugdíjasok	-2,249***	0,074	-0,066
rokkantsági ellátásban részesülők	-1,896***	0,044	-0,097
egyéb inaktívak	-0,566***	0,021	-0,086
gyermekük tanulók	1,601***	0,243	0,014
Iskolai végzettség (ref.: középfok, érettségi nélkül)			
általános iskola	-0,418***	0,017	-0,069
érettségi	0,178***	0,014	0,038
egyetem, főiskola	0,380***	0,020	0,070
3 éven aluli gyermek (nincs)			
	0,150***	0,020	0,020
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: nem kíván válaszolni)			
25 ezer forint vagy kevesebb	-0,534***	0,058	-0,020
26–50 ezer forint	0,112**	0,035	0,007
51–100 ezer forint	-0,438**	0,017	-0,066
101–150 ezer forint	0,001	0,015	0,000
151–200 ezer forint	-0,114***	0,016	-0,018
201–250 ezer forint	-0,098***	0,022	-0,010
251–300 ezer forint	-0,304***	0,024	-0,029
301–400 ezer forint	0,402***	0,030	0,030
401–500 ezer forint	0,277***	0,045	0,014
501–750 ezer forint	1,045***	0,056	0,042
751–999 ezer forint	0,793***	0,084	0,021
1 millió forint – nem tudja	-1,184***	0,098	-0,026
	0,144***	0,038	0,008
Nem (ref.: férfi)			
	0,061***	0,016	0,008
Életkor (év)			
	0,000	0,001	0,001
Település igazgatási rangja (ref.: többi város)			
megyeszékhely	0,112***	0,014	0,019
megyei jogú város	1,312***	0,034	0,084
nagyközség	-0,140***	0,025	-0,013
község	0,107***	0,014	0,019
Budapest	0,333***	0,014	0,058
Szignifikancia	0,000		
N	194 945		
Adj. R ²	0,111		
F-statisztika	679,964		

Megjegyzés: * a $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Az iskolai végzettség közül a felsőfokú és az általános iskolai végzettség gyakorolta a legerősebb hatást az étellel való elégedettség alakulására a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében. Azonban, míg azok, akik az előbbi csoportba tartoztak 0,380 ponttal magasabb, addig az utóbbiak esetében 0,418 ponttal alacsonyabb átlagértékkel rendelkeztek, mint az érettségi nélküli középfokú végzettségűek. Az érettségizettek étellelégedettsége a referenciához képest 0,178 ponttal alacsonyabbra tehető.

A 3 évesnél fiatalabb gyermek, a teljes, 20–49 éves népességhez hasonlóan, a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében is növelte az étellel való elégedettség alakulását.

Bár a 101–150 ezer forintra vonatkozó havi háztartási nettó jövedelem kivételével a jövedelmi helyzet is jelentősen befolyásolta az étellel való elégedettség megítélését, mégis mivel az erre vonatkozó kérdésre számukat, arányukat tekintve sokan nem válaszoltak, a hatások vizsgálatához pedig a nem kíván válaszolni kategória jelentette a viszonyítási pontot, így csak korlátozások mentén vonhatunk le e szempont alapján következtetéseket. A 11. táblázat alapján azonban azt tapasztalhatjuk, hogy a 26–50 ezer forint kivételével a legfeljebb 300 ezer, vagy a legalább 1 millió forint havi nettó háztartási jövedelemmel rendelkezők étellel való elégedettsége elmaradt, a többié meghaladta a referencia kategóriáét.

A nem is szignifikáns hatást gyakorolt a függő változó alakulására. A nők ételével való elégedettsége ugyanis 0,061 ponttal magasabb volt a férfiakénál. A település igazgatási rangja szerint megállapítható, hogy a nagyközségben élők átlagértéke elmaradt, a többi viszont meghaladta a referenciát jelentő többi város értékét.

A dolgozat korábbi, leíró statisztikai adatokat tartalmazó részében már láthattuk, hogy a gyermeküket egyedül nevelő apák és anyák étellel való elégedettsége az egyes szempontok szerint olykor különbözött. Ugyanis míg például azok, akiknek volt 3 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásában a nők esetében elégedettebbek voltak azoknál, akik nem neveltek ilyen korú gyermeket, addig a férfiaknál ez ellenkezőleg alakult. A gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében így lineáris regresszió segítségével nemenkénti bontásban is megvizsgáltam azoknak a tényezőknek az ételével való elégedettségre gyakorolt együttes hatását, melyet korábban külön elemeztem.

A 12. táblázat azt mutatja meg, hogyan befolyásolta a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte/nem léte a háztartásban, a háztartás havi nettó jövedelme, az életkor, valamint a település igazgatási rangja az étellel való elégedettség szubjektív megítélését a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében. A közölt adatok alapján többek között megállapíthatjuk, hogy a regressziós modell szignifikáns, a független változók 27%-át magyarázzák a függő változó varianciájának. A Cohen féle f^2 érték (0,37) is arra utal, hogy a vizsgált tényezők nagy hatást gyakoroltak a gyermeküket egyedül nevelő apák elégedettségére (Sellya et. al 2012). A magyarázó változók közül az, ha valaki a vállalkozók, a szakértők, értelmiségiek, az egyéb szellemiek és a közmunkások közé tartozott nem befolyásolta jelentősen az ételével való elégedettség alakulását, a többi hatása szignifikáns volt.

Az előbb említett, társadalmi státuszt jelző változók kivételével valamennyi szignifikáns hatást gyakorolt az egyedül nevelő apák élettel való elégedettségére. Különösen az öregségi nyugdíjas státusz hatása tekinthető nagynak. Ugyanis az elégedettség mértéke az előbb említett társadalmi státusz esetében 4,998 ponttal alacsonyabb volt a szakmunkásokéhoz viszonyítva. Csak a betanított munkások és a munkanélküliek rendelkeztek a szakmunkásokénál magasabb átlagértékekkel.

Az iskolai végzettség tekintetében elmondható, hogy a legnagyobb hatást az érettségi nélküli középfokú végzettség gyakorolta az élettel való elégedettség alakulására, hiszen, aki ide tartozott 1,227-del alacsonyabb átlagértékkel rendelkezett. Az általános iskolai végzettségűek elégedettségének mértéke 0,328-del, a középfokú, érettségivel nem rendelkezőké 1,227-del, a felsőfokú végzettségűeké pedig 0,392-del elmaradt az érettségizettektől. Figyelemreméltó, hogy a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében a 3 évesnél fiatalabb gyermeket nevelők életelégedettsége 0,727 ponttal alacsonyabb volt, mint azoké, akiknek a háztartásában nem élt ilyen korú gyermek.

A gyermeküket egyedül nevelő apák élettel való elégedettségét is jelentősen befolyásolta a háztartás havi nettó jövedelme. Érdeemes azonban arra is említést tenni, hogy akárcsak a korábban bemutatott modelleknél, úgy ebben az esetben is a nem kívánt válaszolni kategória volt a viszonyítási pont a hatások vizsgálata során. Bár a dolgozat a jövedelmi kérdésre érdemi választ nem adó személyekről, a vizsgált népesség általános jellemzőinek bemutatása során a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint közölt némi információt, mégis az abból csak korlátozások mentén vonhatunk le következtetéseket. Ugyanis olyan kategóriához viszonyítva teszünk megállapításokat a jövedelmi helyzet élettel való elégedettségre gyakorolt hatásáról, mely nehezen megragadható. A táblázatban közölt adatokból úgy tűnik, hogy azok, akiket be lehetett sorolni valamelyik konkrét összeget jelentő kategóriába, azok körében az élettel való elégedettség magasabb volt azoknál, akik nem kívántak válaszolni erre a kérdésre.

Míg a teljes, 20–49 éves népesség esetében az életkor emelkedésével az életelégedettség csökkent, addig a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében ez pont fordítva alakult. Ugyanis, ha egy évvel nőtt az életkor, akkor 0,054 ponttal emelkedett az elégedettség átlagértéke. A település igazgatási rangja is szignifikáns hatást gyakorolt az élettel való elégedettségre. A többi városhoz képest csak a nagyközségekben élők voltak elégedettebbek az életükkel, a többi annál alacsonyabb átlagértékkel jellemezhető.

12. táblázat: Az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő apák esetében, 2016

Magyarázó változók	Standardizálatlan együttható B	Standard hiba	Standardizált együttható (Beta)
Konstans	3,905***	0,135	
Társadalmi státusz (ref.: szakmunkások)			
vállalkozók	-0,058	0,054	-0,009
vezetők, menedzserek	-1,650***	0,132	-0,088
szakértők, értelmiségiek	0,097	0,083	0,014
egyéb szellemiek	-0,083	0,064	-0,011
betanított munkások	0,135**	0,049	0,021
segédmunkások	-0,946***	0,073	-0,104
közmunkások	-0,063	0,070	-0,007
munkanélküliek	1,736***	0,088	0,146
öregségi nyugdíjasok	-4,998***	0,140	-0,275
rokkantsági ellátásban részesülők	-0,922***	0,128	-0,045
egyéb inaktívak	-0,598***	0,074	-0,065
gyermek tanulók	–	–	–
Iskolai végzettség (ref.: érettségi)			
általános iskola	-0,328***	0,059	-0,058
középfok, érettségi nélkül	-1,227***	0,047	-0,274
egyetem, főiskola	-0,392***	0,080	-0,072
3 éven aluli gyermek (nincs)	-0,727***	0,068	-0,078
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: nem kíván válaszolni)			
25 ezer forint vagy kevesebb	2,612***	0,180	0,095
26–50 ezer forint	3,665***	0,142	0,174
51–100 ezer forint	1,869***	0,058	0,308
101–150 ezer forint	1,357***	0,044	0,257
151–200 ezer forint	0,959***	0,053	0,145
201–250 ezer forint	1,440***	0,070	0,146
251–300 ezer forint	0,629***	0,063	0,073
301–400 ezer forint	0,249***	0,070	0,032
401–500 ezer forint	0,699***	0,106	0,050
501–750 ezer forint	3,184***	0,137	0,171
751–999 ezer forint	–	–	–
1 millió forint –	–	–	–
nem tudja	-1,686***	0,140	-0,081
Életkor (év)	0,054***	0,003	0,151
Település igazgatási rangja (ref.: többi város)			
megyeszékhely	-0,788***	0,057	-0,129
megyei jogú város	–	–	–
nagyközség	0,413***	0,064	0,044
község	-1,085***	0,041	-0,215
Budapest	-0,164**	0,048	-0,029
Szignifikancia	0,000		
N	20 594		
Adj. R ²	0,267		
F-statisztika	242,528		

Megjegyzés: * a $p < 0,05$, a ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$; Alacsony elemszám miatt a társadalmi státusz kategóriái közül a gyermekek, tanulók, a háztartás havi jövedelme esetében a 751–999 ezer és az 1 millió és afölötti jövedelmi kategória, valamint a megyei jogú város kimaradt a modelltől.

A gyermeküket egyedül nevelő anyák étellel való elégedettségét a 26–50 ezer forintra vonatkozó jövedelmi kategória kivételével mindegyik változó jelentősen befolyásolta. Az étellelégedettségre az általános iskolai végzettség és a munkanélküli státusz gyakorolta a legnagyobb hatást. A 13. táblázatból jól látható, hogy a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte/nem léte a háztartásban, a havi nettó háztartási jövedelem, az életkor és a település igazgatási rangja együttesen a függő változó

varianciájának 13%-át magyarázták. Az egyedül nevelő anyák életelégedettségére vonatkozó modell is szignifikáns volt, melynek magyarázó ereje a Cohen féle f^2 érték (0,15) alapján közepesnek tekinthető (Sellya et. al 2012). A társadalmi státusz szerint megállapítható, hogy míg a gyermeküket egyedül nevelő anyák körében az egyéb szellemiekhez képest a vállalkozók, a vezetők, menedzserek, a szakértők, értelmiségiek, illetve a gyermekek, tanulók étellel való elégedettsége magasabb, addig a többi társadalmi státuszba tartozóké alacsonyabb volt.

Az iskolai végzettség is szignifikáns hatást gyakorolt a gyermeküket egyedül nevelő anyák étellel való elégedettségének alakulására. Ugyanis az általános iskolai végzettségűek 0,824-del, az érettségi nélküli középfokú végzettségűek 0,358-del, az érettségizettek pedig 0,223-del alacsonyabb átlagértékkel rendelkeztek, mint a felsőfokú végzettségűek. Az is jelentősen befolyásolta az egyedül nevelő anyák étellel való elégedettségét, hogy nevelnek-e 3 évesnél fiatalabb gyermeket. Azonban míg a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében azok voltak elégedettebbek, akiknek nem élt a háztartásában ilyen korú gyermek, addig az egyedül nevelő anyák elégedettségének mértékét 0,214 ponttal növelte az, ha nevelt 3 évesnél fiatalabb gyermeket.

A 26–50 ezer forint kivételével, valamennyi a háztartás havi nettó jövedelmére vonatkozó kategória szignifikánsan befolyásolta a gyermeküket egyedül nevelő anyák étellel való elégedettségének szubjektív megítélését. Azonban, mint már korábban említettem, a 2016. évi mikrocenzus szubjektív jóllét kiegészítő felvételének jövedelmi helyzetre vonatkozó kérdéseire a felmérésben részt vevő személyek egy jelentős része nem válaszolt. Ahhoz, hogy az elemzést a vizsgált személyek minél teljesebb körére vonatkozóan készíthessük el, a nem tudja, nem kívánt válaszolni kategóriába soroltuk azokat, akikről nem rendelkezünk jövedelmi adatokkal. Az előbb említett, hiányzó adatnak számító két kategória az említett okok miatt részét képezték a modellnek. A 13. táblázatból azonban az is jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő anyák esetében is a nem kíván válaszolni kategória lett a viszonyítási pont. A korábban említett okok miatt a jövedelem étellel való elégedettségre gyakorolt hatásának értelmezésére csak korlátozások mentén nyílik lehetőségünk. A táblázatban feltüntetett adatokból úgy tűnik, hogy azok, akik legfeljebb 300 ezer, vagy legalább 1 millió forint havi nettó jövedelemmel rendelkező háztartásban éltek, alacsonyabb, a nem tudja, illetve a 301 és a 999 ezer forint közötti kategóriába tartozók pedig magasabb átlagértékkel rendelkeztek azoknál, akik nem akartak válaszolni a jövedelemmel kapcsolatos kérdésre.

13. táblázat: Az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő anyák esetében, 2016

Magyarázó változók	Standardizálatlan együttható B	Standard hiba	Standardizált együttható (Beta)
Konstans	6,594***	0,042	
Társadalmi státusz (ref.: egyéb szellemiek)			
vállalkozók	0,746***	0,025	0,074
vezetők, menedzserek	0,759***	0,032	0,059
szakértők, értelmiségiek	0,188***	0,022	0,027
szakmunkások	-0,193***	0,019	-0,031
betanított munkások	-0,375***	0,020	-0,053
segédmunkások	-0,858***	0,026	-0,088
közmunkások	-0,530***	0,027	-0,056
munkanélküliek	-1,272***	0,030	-0,111
öregségi nyugdíjasok	-1,173***	0,090	-0,030
rokkantsági ellátásban részesülők	-2,004***	0,046	-0,103
egyéb inaktívak	-0,631***	0,022	-0,098
gyermekek tanulók	1,462***	0,241	0,014
Iskolai végzettség (ref.: egyetem, főiskola)			
általános iskola	-0,824***	0,023	-0,134
középfok, érettségi nélkül	-0,358***	0,021	-0,065
érettségi	-0,223***	0,018	-0,048
3 éven aluli gyermek (nincs)	0,214***	0,021	0,028
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: nem kíván válaszolni)			
25 ezer forint vagy kevesebb	-0,683***	0,061	-0,026
26–50 ezer forint	-0,058	0,035	-0,004
51–100 ezer forint	-0,600***	0,017	-0,089
101–150 ezer forint	-0,112***	0,015	-0,019
151–200 ezer forint	-0,182***	0,016	-0,028
201–250 ezer forint	-0,285***	0,023	-0,030
251–300 ezer forint	-0,368***	0,025	-0,035
301–400 ezer forint	0,954***	0,035	0,063
401–500 ezer forint	0,141**	0,050	0,007
501–750 ezer forint	0,680***	0,061	0,026
751–999 ezer forint	0,739***	0,084	0,020
1 millió forint –	-1,344***	0,098	-0,031
Nem tudja	0,121**	0,039	0,007
Életkor (év)	-0,002*	0,001	-0,006
Település igazgatási rangja (ref.: többi város)			
megyeszékhely	0,216***	0,015	0,037
megyei jogú város	1,349***	0,034	0,091
nagyközség	-0,217***	0,027	-0,019
község	0,157***	0,015	0,028
Budapest	0,371***	0,015	0,064
Szignifikancia	0,000		
N	174 351		
Adj. R ²	0,134		
F-statisztika	768,069		

Megjegyzés: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Az életkor hatását vizsgálva elmondható, ha egy évvel emelkedik, akkor 0,002 ponttal csökken a gyermeküket egyedül nevelő anyák étellel való átlagos elégedettsége. A település igazgatási rangja is jelentősen befolyásolta az egyedül nevelő anyák életelégedtségének alakulását. Míg a nagyközségekben élők a többi város lakosaihoz képest alacsonyabb átlagértékkel rendelkeztek, addig az elégedettség mértéke a fővárosban 0,371-del, a megyeszékhelyeken 0,216-del, a megyei jogú városokban 1,349-del, a községekben pedig 0,157-del haladta meg a többi városokra jellemző értéket.

7.2.1.3. Főbb megállapítások, hipotézisek értékelése

Az étellel való elégedettség alakulására, ahogyan utaltam már rá, a párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a háztartás havi nettó jövedelme, a település jellege, a kérdezettek neme, életkora, valamint az is szignifikáns hatást gyakorolt, hogy élt-e a háztartásukban 3 évesnél fiatalabb gyermek.

A leíró jellegű statisztikai adatok alapján többek között megállapíthattuk, hogy leginkább a házastársukkal élő, gyermektelen személyek voltak elégedettek az életükkel, őket a követték a rangsorban a gyermeket nevelő házastársak, a gyermektelen élettársak, a szinglik, az élettársi kapcsolatban élő gyermeket nevelők, majd végül a gyermeküket egyedül nevelő szülők.

Az első hipotézisem tehát csak részben igazolódott be, hiszen bár a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorolt az étellel való elégedettségre, az átlagértékek szerinti rangsor nem az általam előzetesen feltételezettek szerint alakult: nem a gyermeket nevelő házastársak, hanem a házasságban élő gyermektelenek voltak a leginkább elégedettek az életükkel, akiket a gyermektelen élettársak követtek, nem pedig az élettársi kapcsolatban élő gyermeket nevelő élettársak.

Az étellel való elégedettség alakulását az iskolai végzettség, valamint a társadalmi státusz is jelentősen befolyásolta. A leíró statisztikai adatokból többek között azt láthattuk, hogy az iskolázottság szintjével párhuzamosan az étellel való elégedettség mértéke is emelkedett, ez alól csak a gyermeküket egyedül nevelő apák jelentettek valamelyest kivételt. Az átlagértékekben megfigyelhető emelkedő tendencia körükben az érettségizetteket követően megtorpan, hiszen a felsőfokú végzettségükre jellemző érték elmaradt az érettségizettekéétől. Az étellel való elégedettség a társadalmi státusszal is összefüggést mutatott, ugyanakkor a gyermeküket egyedül nevelő apák és anyák szinte mindegyik társadalmi státusz esetén alacsonyabb átlagértékkel rendelkeztek, mint a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozók.

A második hipotézisem (a leíró statisztikai eredmények alapján) is csak részben állta meg a helyét, hiszen az egyedül nevelő apák esetében nem a felsőfokú végzettségűek rendelkeztek a legmagasabb átlagértékkel, hanem az érettségizettek. A többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak és nők esetében igazolódott az a feltételezésem, hogy az egyetemi, főiskolai diplomával rendelkezők étellel való elégedettsége magasabb, mint amit az alacsonyabb végzettségűeknél tapasztalhatunk. A társadalmi státusszal kapcsolatban megállapítható, hogy a feltételezésemnek megfelelően a magasabb (vállalkozók; vezetők, menedzserek; szakértők,

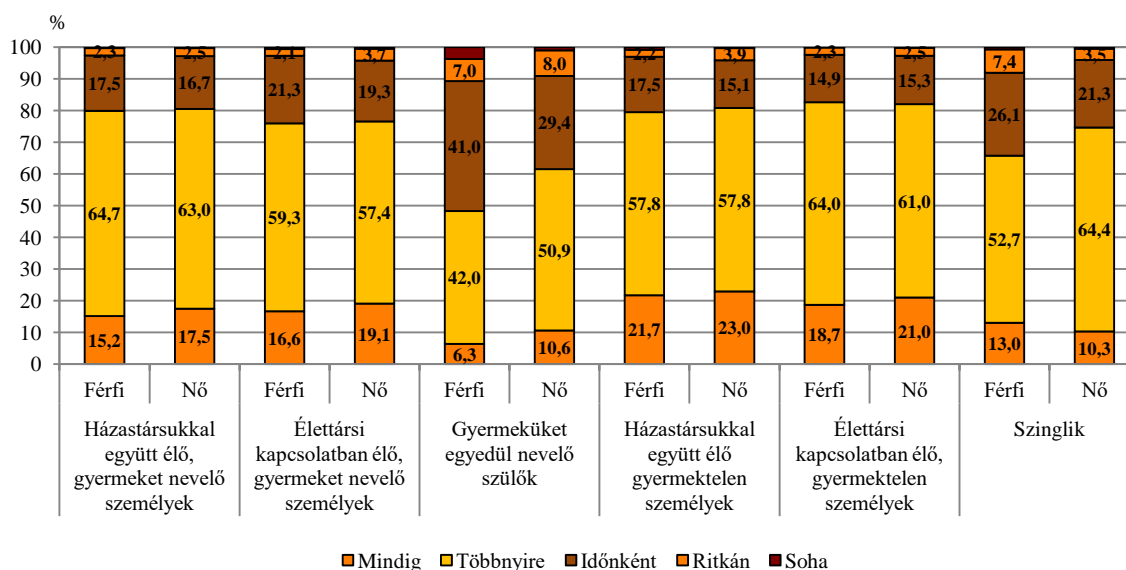
értelmiségiek; egyéb inaktívak) társadalmi státuszúak összességében többnyire elégedettebbek voltak, mint a többi csoport tagjai. A gyermeküket egyedül nevelő apák ebben az esetben is némi kivételt jelentenek, hiszen az egyik legalacsonyabb átlagérték (4,30) körükben a vezetőket, menzszereket jellemezte.

7.2.2. Boldogság

7.2.2.1. Leíró eredmények

A boldogság megélésének gyakorisága a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint szignifikáns különbséget mutatott. Arányaiban a legtöbben a gyermektelen élettársak (82%) közül érezték magukat mindig vagy többnyire boldognak, őket követték a házasságban élők, függetlenül attól, hogy található-e gyermek a háztartásukban (a gyermeket nevelő és nem nevelők esetében egyaránt 80%-ot tett ki). Az élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek 76, a szinglik 69, a gyermeküket egyedül nevelő szülők 60%-a válaszolta azt, hogy mindig vagy többnyire boldog volt a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint.

17. ábra: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és a nem közötti összefüggés vizsgálatához keresztábrát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: Pearson-féle KHI-négyzet = 1265,672, szig.=0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: Pearson-féle KHI-négyzet = 1597,305, szig.=0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: Pearson-féle KHI-négyzet = 2413,483, szig.=0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: Pearson-féle KHI-négyzet = 1240,172 szig.=0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: Pearson-féle KHI-négyzet = 396,110, szig.=0,000; 6) szinglik: Pearson-féle KHI-négyzet = 4156,134, szig.=0,000.

A 17. ábra a boldog érzelmek megélésének gyakoriságát szemlélteti párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenkénti bontásban. Többek között megállapíthatjuk, hogy a nők – az élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen státusz kivételével – nagyobb része érezte magukat mindig vagy többnyire boldognak, mint a férfiak esetében. A nemek között ebből a szempontból azonban csak a szinglik és a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében mutatható ki jelentősebb különbség. Míg a gyermeküket egyedül nevelő apák 48, addig az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó nők 62%-a volt mindig vagy többnyire boldog a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint.

A boldogság megélésének gyakorisága a társadalmi státusszal is összefüggött. Azonban mivel a dolgozat a mindig vagy többnyire boldog érzelmek megélésének vizsgálatára épül, ezért a továbbiakban ezeket az adatokat ismertetem különböző szempontok szerinti bontásban. A 14. táblázat a mindig vagy többnyire boldogok arányának alakulását mutatja párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, külön a férfiak és a nők vonatkozásában. Az adatokból többek között jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők közül arányaiban a legtöbben a közmunkások (77%), legkevesebben pedig az elenyésző létszámú és súlyú öregségi nyugdíjasok és rokkantsági ellátásban részesülők után az egyéb inaktívak (21,3%) érezték mindig vagy többnyire boldognak magukat. Érdeemes továbbá azt is megjegyezni, hogy a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiakhoz képest az egyedül nevelő apák szinte mindegyik társadalmi státuszt jelző kategóriában alacsonyabb értékkel rendelkeztek. Míg a párkapcsolatban (házasságban vagy élettársi kapcsolatban) élő, gyermeket nem nevelő férfiak esetében a mindig vagy többnyire boldogok aránya az öregségi nyugdíjasok és a gyermekek, tanulók mellett a szakértők, értelmiségiek esetében volt a legmagasabb, addig a legalacsonyabb értékek a rokkantsági ellátásban részesülők körében figyelhetők meg. Ha a mindig vagy többnyire boldogok arányát a szingli férfiak és nők esetében is megvizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy – a házasságban élőkhez hasonlóan – a gyermekek, tanulók érezték mindig vagy többnyire boldognak magukat. A gyermeküket egyedül nevelő anyák közül a csekély súllyal előforduló öregségi nyugdíjasok és gyermekek, tanulók után a vezetők, menedzserek (81%) és a vállalkozók (74%) érezték arányaiban a legtöbben, a rokkantsági ellátásban részesülők (38%) a legkevesebben mindig vagy többnyire boldognak magukat. Akárcsak az egyedül nevelő apák, úgy az anyák esetében is elmondható, hogy néhány kategóriától eltekintve szinte mindegyik társadalmi státusznál magasabb magasabb értékeket találunk a körükben, mint a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó nőtársaiknál.

14. táblázat: Mindig vagy többnyire boldogok aránya társadalmi státusz szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

%						
Párkapcsolati, gyermekvállalási státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermeküket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Gyermektelen szinglik
Férfi						
Vállalkozók	79,8	84,3	68,6	83,4	81,4	69,9
Vezetők, menedzserek	79,4	87,8	26,0	75,4	82,3	52,9
Szakértők, értelmiségiek	85,8	87,7	47,7	92,2	90,8	78,3
Egyéb szellemiek	81,3	81,9	65,2	81,4	83,3	68,8
Szaktanácsadók	80,5	80,5	42,7	79,4	83,2	66,0
Betanított munkások	78,3	82,1	45,2	67,6	81,8	62,3
Segédmunkások	75,1	66,5	25,9	73,3	78,3	42,6
Közmunkások	73,8	69,3	76,7	60,9	74,5	24,6
Munkanélküliek	57,6	60,3	58,3	56,7	63,3	27,7
Öregségi nyugdíjasok	73,1	100,0	0,0	100,0	100,0	12,6
Rokkantsági ellátásban részesülők	81,3	27,9	0,0	14,4	38,9	22,9
Egyéb inaktívak	74,3	60,4	21,3	71,8	87,5	55,8
Gyermekek, tanulók	100,0	–	–	100,0	92,5	88,4
Nő						
Vállalkozók	81,9	76,3	73,6	89,6	89,0	73,6
Vezetők, menedzserek	87,0	85,4	80,6	85,5	83,6	81,5
Szakértők, értelmiségiek	82,4	71,3	66,0	89,7	75,8	74,9
Egyéb szellemiek	76,5	80,3	63,4	84,2	85,1	80,9
Szaktanácsadók	83,1	81,6	61,5	78,9	86,4	65,7
Betanított munkások	73,6	68,3	65,8	71,8	80,5	69,6
Segédmunkások	70,3	62,3	51,5	64,8	77,1	67,8
Közmunkások	71,3	63,3	56,5	72,6	58,0	56,2
Munkanélküliek	65,0	60,6	46,2	57,2	80,7	57,4
Öregségi nyugdíjasok	100,0	100,0	100,0	100,0	–	21,1
Rokkantsági ellátásban részesülők	55,4	76,1	38,2	54,6	31,9	33,3
Egyéb inaktívak	86,6	81,4	55,0	76,0	84,1	74,4
Gyermekek, tanulók	0,0	–	100,0	100,0	100,0	88,7

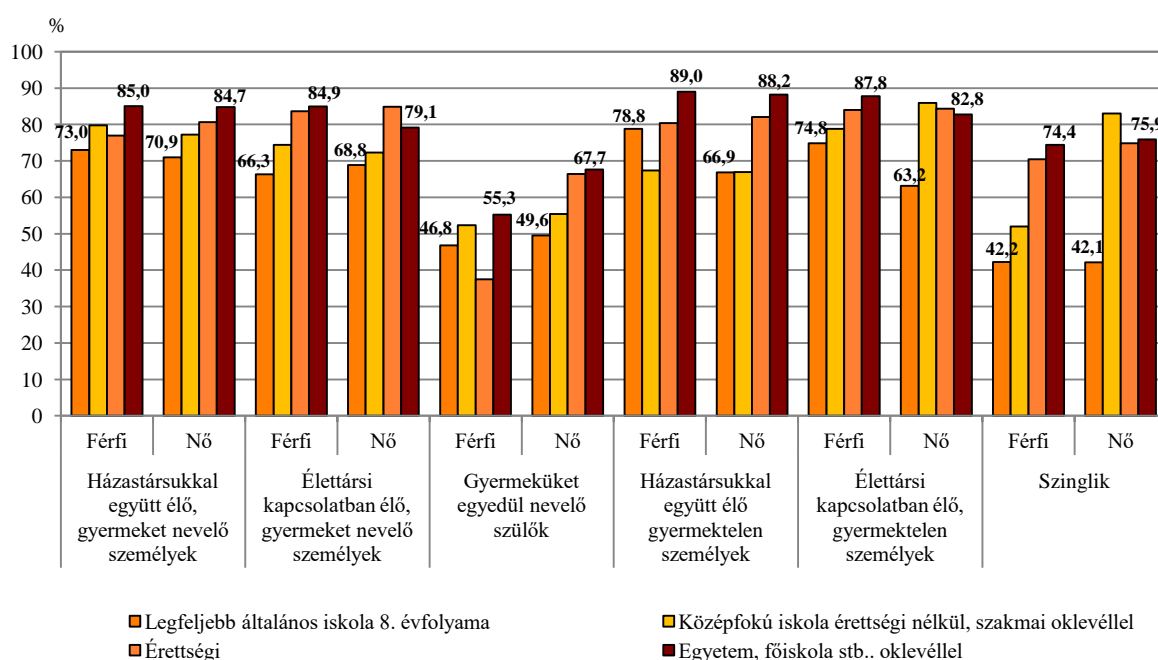
*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és a társadalmi státusz közötti összefüggés vizsgálatához kereszt táblát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 21355,157, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 31783,111, szig. = 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 18328,167, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 17502,793, szig. = 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 10274,919, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 10274,919, szig. = 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 20679,129, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 15283,359, szig. = 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 25089,651, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 19221,671, szig. = 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 37015,314, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle χ^2 -négyzet = 22244,051, szig. = 0,000).

A mindig vagy többnyire boldog érzelmek megélők aránya a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint is jelentősen különbözött. A vizsgált 20–49 éves népesség esetében megállapítható, hogy az iskolai végzettség szintjének emelkedésével párhuzamosan a mindig vagy többnyire boldogok aránya is nőtt a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Ugyanis míg a legfeljebb általános iskola 8. évfolyamát elvégzők 66, addig a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 83%-a válaszolta azt, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezte magát.

18. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya iskolai végzettség szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszoként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

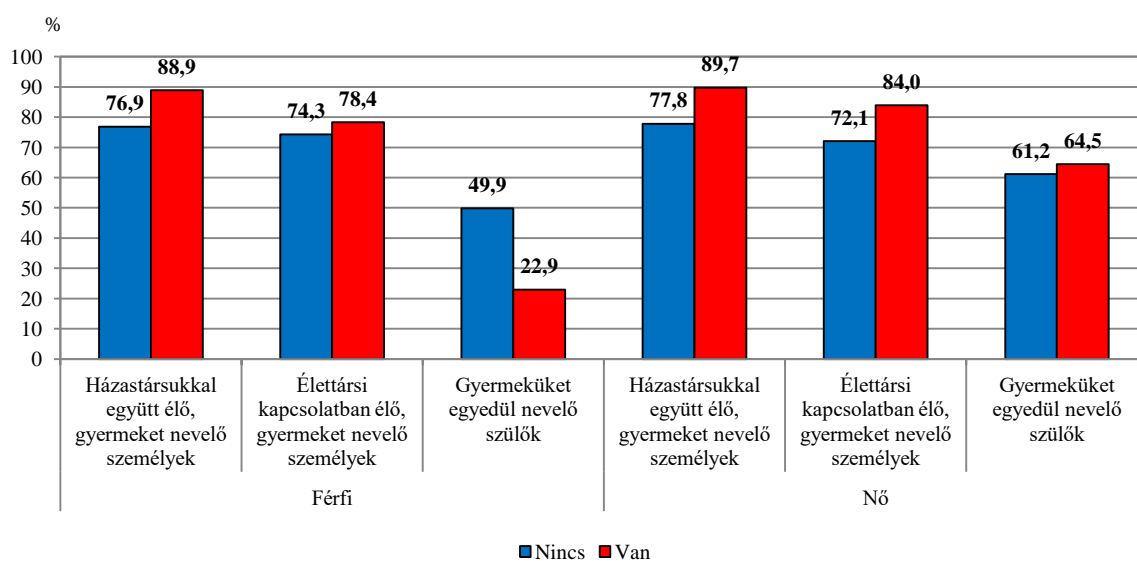
Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és az iskolai végzettség közötti összefüggés vizsgálatához keresztábrát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 10414,958, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 12065,795, szig. = 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 7667,260, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 10133,659, szig. = 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 2528,771, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 7607,946, szig. = 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 7494,251, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 12110,744, szig. = 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 4149,608, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 9930,195, szig. = 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 12053,062, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 7350,507, szig. = 0,000).

A 18. ábra a mindig vagy többnyire boldogok arányát a különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak és nők körében iskolai végzettség szerint. Az adatokból többek között jól látható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő anyák esetében – a házastársukkal élő, gyermeket nevelő nőkhöz hasonlóan – az iskolai végzettséggel párhuzamosan folyamatosan nőtt a magukat mindig vagy többnyire boldognak érzők aránya. Bár az egyedül nevelő apák esetében is megfigyelhető, hogy a felsőfokú végzettségűek (55%)

magasabb arányszámmal rendelkeztek, mint a legfeljebb általános iskola 8. évfolyamát elvégzők (47%), az emelkedés – a házasságban élő társaikhoz hasonlóan – mégsem tekinthető folyamatosnak.

A mindig vagy többnyire boldogok aránya abból a szempontból is jelentős eltérést mutatott, hogy élt-e a vizsgált személyek háztartásában 3 évesnél fiatalabb gyermek. A 19. ábra alapján többek között megállapíthatjuk, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők kivételével a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfi és nő közül, azok érezték arányaiban a legtöbben mindig vagy többnyire boldognak magukat, akik neveltek 3 évesnél fiatalabb gyermeket. Ezzel szemben, míg az egyedül nevelő anyák körében is az előbbi összefüggés mutatható ki, addig az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiaknál ennek ellenkezője figyelhető meg, hiszen a mindig vagy többnyire boldogok aránya a 3 évesnél fiatalabb gyermeket nem nevelők esetében volt a magasabb.

19. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a 3 évesnél fiatalabb gyermek szempontjából, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte/nem léte a háztartásban közötti összefüggés vizsgálatához keresztábrát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 11470,976, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 17686,364, szig. = 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 1026,286, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 8567,086, szig. = 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 1149,676, szig. = 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 1794,397, szig. = 0,000).

15. táblázat: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a háztartás havi nettó jövedelme szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

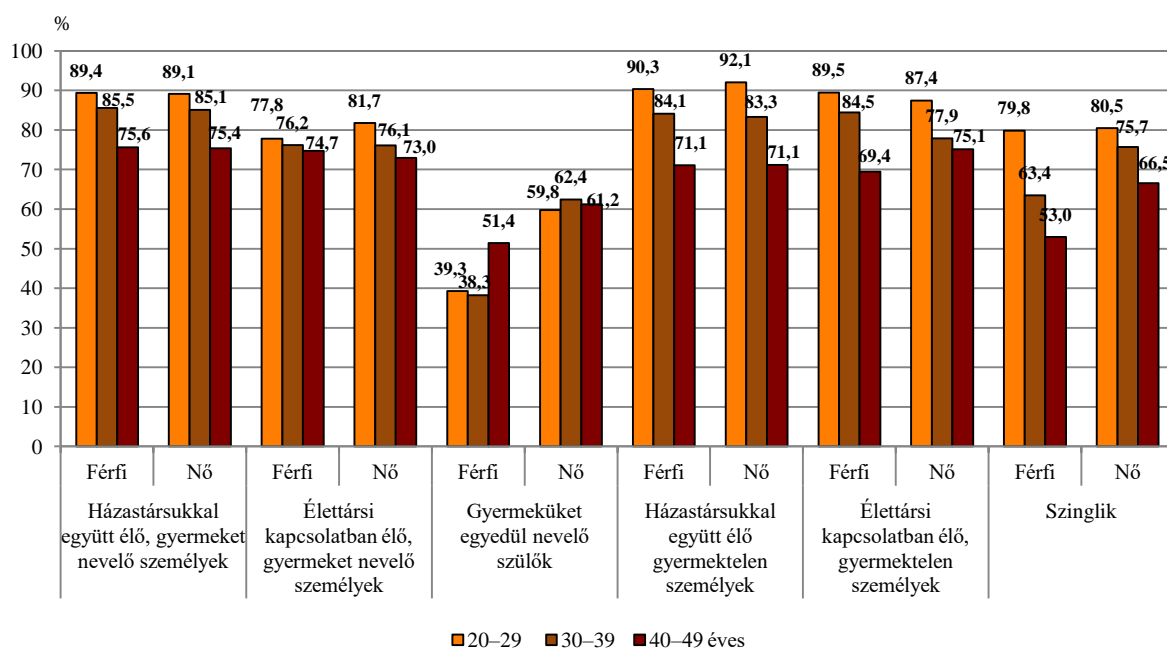
%						
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermeküket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
25 ezer forint vagy kevesebb	68,6	48,2	65,4	0,0	50,0	58,8
26–50 ezer forint	80,1	96,3	46,8	64,1	100,0	52,5
51–100 ezer forint	68,1	60,4	55,7	61,5	79,5	57,1
101–150 ezer forint	78,8	65,6	39,4	68,9	87,1	62,5
151–200 ezer forint	77,1	71,7	54,9	85,8	74,7	71,7
201–250 ezer forint	76,6	75,0	11,4	69,3	75,3	76,0
251–300 ezer forint	80,1	81,3	68,5	79,2	82,9	87,9
301–400 ezer forint	83,8	72,4	70,9	68,9	81,4	79,4
401–500 ezer forint	81,3	89,0	0,0	91,1	92,9	64,2
501–750 ezer forint	86,2	72,5	0,0	91,9	100,0	84,2
751–999 ezer forint	91,2	100,0	–	78,8	100,0	53,7
1 millió forint –	97,6	89,8	–	59,1	–	87,8
Nem kíván válaszolni	79,2	78,5	49,5	81,0	83,0	60,4
Nem tudja	87,5	88,9	49,6	100,0	77,2	78,3
Összesen	79,9	75,9	48,3	79,5	82,6	65,8
Nő						
25 ezer forint vagy kevesebb	74,4	70,8	69,9	16,1	54,9	70,7
26–50 ezer forint	59,6	70,3	45,7	100,0	85,0	56,6
51–100 ezer forint	70,2	66,0	49,5	61,5	52,3	76,4
101–150 ezer forint	75,6	68,3	66,0	67,9	79,0	72,4
151–200 ezer forint	71,7	72,4	57,3	71,2	83,2	64,5
201–250 ezer forint	75,8	79,1	59,1	67,7	84,9	71,2
251–300 ezer forint	79,8	84,7	72,1	72,0	79,9	86,9
301–400 ezer forint	80,5	69,1	75,4	95,5	84,5	71,0
401–500 ezer forint	80,4	69,5	64,7	76,2	82,9	74,6
501–750 ezer forint	91,1	81,8	82,6	88,2	86,1	41,2
751–999 ezer forint	79,9	100,0	64,0	100,0	100,0	–
1 millió forint –	75,4	100,0	27,8	37,1	10,0	–
Nem kíván válaszolni	82,0	78,4	65,0	83,6	83,5	83,6
Nem tudja	78,0	70,3	47,0	85,4	78,7	57,0
Összesen	80,5	76,5	61,5	80,8	82,0	74,7

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és a háztartás havi nettó jövedelme közötti összefüggés vizsgálatához keresztábrát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khi-négyzet = 20593,612, szig.=, b) nők: Pearson-féle Khi-négyzet = 15019,809, szig.=; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle Khi-négyzet = 14671,728, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khi-négyzet = 13235,008, szig.= 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khi-négyzet = 7321,237, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khi-négyzet = 14897,883, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khi-négyzet = 17877,506, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khi-négyzet = 20186,199, szig.= 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khi-négyzet = 10125,670, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khi-négyzet = 13861,452, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khi-négyzet = 17201,620, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khi-négyzet = 9563,443, szig.= 0,000).

A boldogság megélésének gyakorisága a háztartás havi nettó jövedelmével is összefüggött. A különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak és nők adatait szemügyre véve – melyet a 15. táblázat tartalmaz – többek között megállapíthatjuk, hogy a mindig vagy többnyire boldogok aránya nem emelkedik folyamatosan a jövedelemmel párhuzamosan. Azonban összességében mégis elmondható, hogy a magasabb jövedelmi kategóriákba tartozók nagyobb része érezte mindig vagy többnyire boldognak magát, mint azok, akik alacsonyabb nettó jövedelemmel rendelkező háztartásban éltek.

20. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya korcsoportonként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzenus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és a korcsoport közötti összefüggés vizsgálatához kereszt táblát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 15233,745, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 23911,565, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 944,061, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 3949,734, szig.= 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 2676,225, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 1061,611, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 5935,208, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 10252,800, szig.= 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 9226,413, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 6776,652, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 9207,854, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 2333,358, szig.= 0,000).

Amennyiben a mindig vagy többnyire boldog érzelmek megélők arányának alakulását korcsoportok szerinti bontásban is megvizsgáljuk, akkor többek között azt láthatjuk, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében a 40–49 évesek a legfiatalabb korcsoportba tartozóknál magasabb értékkel rendelkeztek. Bár nem figyelhető meg folyamatos emelkedő

tendencia a körükben, mégis összességében megállapítható, hogy az idősebb korcsoport tagjai közül arányaiban többen érezték magukat mindig vagy többnyire boldognak a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Szembetűnő továbbá, hogy a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozóknál nemtől függetlenül az életkorral fokozatosan csökkent a mindig vagy többnyire boldogok aránya.

16. táblázat: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a település igazgatási ragja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszoként, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*

	%					
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermeüket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
Budapest	80,0	81,8	47,4	80,8	84,1	67,3
Megyeszékhely	77,0	71,8	32,0	80,7	84,3	78,5
Megyei jogú város	79,5	87,6	–	59,4	84,3	53,7
Többi város	79,4	75,2	55,7	79,1	83,4	66,5
Nagyközség	84,9	76,1	26,0	74,9	77,0	43,7
Község	81,4	75,1	53,0	80,0	78,7	42,9
Nő						
Budapest	83,7	78,9	68,7	88,4	80,3	76,4
Megyeszékhely	78,9	83,2	67,9	77,1	80,8	70,8
Megyei jogú város	74,4	87,4	57,6	70,8	89,0	81,8
Többi város	80,1	73,7	58,1	77,6	84,5	75,2
Nagyközség	81,6	79,2	56,5	2,3	79,0	100,0
Község	80,6	73,5	56,2	78,7	81,0	64,5

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága és a település igazgatási rangja közötti összefüggés vizsgálatához keresztábrát készítettem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet= 4866,315, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 5307,893, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 6797,106, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 8700,932, szig.= 0,000; 3) Gyermeüket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 5600,604, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 5434,040, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 3862,471, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 4350,599, szig.: 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 3017,491, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 3860,370, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 11408,128, szig.= 0,000), b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 4468,702, szig.= 0,000).

A magukat mindig vagy többnyire boldognak érzők aránya a település igazgatási rangja szerint is szignifikáns különbséget mutatott. A 16. táblázat segítségével többek között megállapíthatjuk, hogy a település jellegétől függetlenül arányaiban a legkevesebben a gyermeüket egyedül nevelő anyák közül érezték mindig vagy többnyire boldognak magukat a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. A különböző párkapcsolati, gyermeknevelési

státuszba tartozó férfiak adatait megvizsgálva elmondható, hogy bár a mindig vagy többnyire boldogok aránya szinte mindegyik településtípusban az egyedül nevelők körében volt a legalacsonyabb, a községek esetében már a szinglik helyezkedtek el a rangsor végén. A gyermeküket egyedül nevelő szülők között nemenként is jelentős eltérést találhatunk, hiszen míg a férfiak közül a többi, kisebb lélekszámú városokban válaszolták arányaiban a legtöbben (56%) azt az adatfelvétel során, hogy mindig vagy többnyire boldognak érzeték magukat, addig ugyanez az arány a nőknél Budapesten (69%) és a megyeszékhelyeken (68%) volt a legmagasabb. Eltérés mutatható ki a gyermeküket egyedül nevelő szülők között akkor is, ha a két szélső érték közötti különbséget vizsgáljuk meg nemenkénti bontásban. Ugyanis az egyedül nevelő férfiak esetében a községekben élőknel találjuk a legalacsonyabb értéket, mely 30 százalékponttal maradt el a többi városra jellemzőtől. A gyermeküket egyedül nevelő anyák között a település jellegét tekintve bár szignifikáns, de az előbbinél kisebb eltérés figyelhető meg, hiszen arányaiban a legkevesebben a községekben (56%) válaszolták azt, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezték magukat.

7.2.2.2. Regressziós modellek

A boldogsággal kapcsolatos, eddig bemutatott kutatási eredmények párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenkénti bontásban ismertették a mindig, vagy többnyire boldogok arányát. A boldogság megélésének gyakoriságát vizsgálva az egyes tényezők szerint kimutatható különbségekre külön-külön tettem említést. A továbbiakban logisztikus regresszió segítségével többek között arra keresem a választ, hogyan befolyásolja a boldogság esélyét a párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státusz, a legmagasabb befejezett iskolai végzettség, a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte/nem léte a háztartásban, a háztartás havi nettó jövedelme, a kérdezettek neme, korcsoportja, valamint az, hogy milyen jellegű településen éltek.

Először a 20–49 éves népesség körében vizsgálom meg azt, hogyan befolyásolja a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz a boldogság esélyét, majd valamennyi független változót bevonva a modellbe azok együttes hatását is szemügyre vehetjük. Az étellel való elégedettséghez hasonlóan a boldogság esetében is külön regressziós modellt állítottam fel a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre fókuszálva. Továbbá mivel az egyedül nevelő apák és anyák között – miként korábban már utaltam rá – a mindig vagy többnyire boldogok arányát tekintve jelentős különbségek figyelhetőek meg, ezért nemenkénti bontásban is futtattam le regressziós modelleket.

A 17. táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy ha a többi változó hatását kontroll alatt tartjuk, és csak a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz boldogságra gyakorolt hatását vizsgáljuk, akkor bár az erre vonatkozó első modell szignifikáns, a magyarázó ereje alacsonynak tekinthető. A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz a házastársukkal együtt élő, gyermektelenek kivételével szignifikáns hatást gyakorolt a boldogságra. Ugyanis míg az élettársi kapcsolatban élő gyermekteleneknek 1,1-szer nagyobb az esélye a boldogságra, addig a többi kategóriába tartozóknak kisebb, mint a referenciának tekintett, házastársukkal élő, gyermeket nevelő személyeknek. Érdeemes megemlíteni, hogy a boldogság esélye a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében volt a legkisebb.

A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatásának vizsgálata után valamennyi változót bevontam egy egységes modellbe, melynek eredményeit is a 17. táblázat tartalmazza. A két modellt szemügyre véve elmondható, hogy a többi változó bevonásával a magyarázó erő 9,3%-ra nőtt, mely bár még mindig alacsonynak tekinthető, a modell szignifikáns volt.

A 17. táblázatban közölt, valamennyi tényezőt tartalmazó 2. modell alapján jól látható, hogy a házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelőkhöz képest – a gyermektelen élettársak kivételével – a többi csoportba tartozóknak kisebb volt az esélyük arra, hogy a boldogok közé tartozzanak. A boldogság esélye továbbra is a gyermeküket egyedül nevelő szülők, valamint a pár és gyermek nélkül élő szinglik esetében volt a legkisebb.

A társadalmi státusz csak a gyermekek, tanulók esetében növeli a boldogság esélyét a referenciának tekintett vállalkozókhöz képest, a többi esetében csökkentette azt.

Az iskolai végzettség szintjének párhuzamosan a boldogság esélye is nő, a felsőfokú végzettségűeknek kétszer akkora az esélye arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezzék magukat, mint a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknek.

A boldogság esélye azok esetében, akiknek nem élt 3 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásukban csaknem kétharmada volt azokénak, akik neveltek ilyen korú gyermeket.

17. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők szerint a 20–49 éves népesség esetében, 2016

Magyarázó változók	1. Modell			2. Modell		
	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba
Konstans	4,060***		0,002	4,352***		0,020
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz (ref.: házas gyermekkel)						
élettárs gyermekkel	0,791***	0,784–0,798	0,004	0,807***	0,799–0,814	0,005
gyermeküket egyedül nevelő szülők	0,371***	0,368–0,375	0,005	0,457***	0,452–0,462	0,006
házas, gyermektelen	0,998	0,987–1,009	0,005	0,980***	0,969–0,991	0,006
élettárs, gyermektelen	1,146***	1,135–1,158	0,005	1,028***	1,017–1,039	0,006
szinglik	0,556***	0,551–0,561	0,005	0,515***	0,510–0,521	0,006
Társadalmi státusz (ref.: vállalkozók)						
vezetők, menedzserek				0,904***	0,887–0,921	0,010
szakértők, értelmiségiek				0,906***	0,894–0,920	0,007
egyéb szellemiek				0,829***	0,819–0,840	0,007
szakmunkások				0,988*	0,975–1,000	0,006
betanított, munkások				0,788***	0,777–0,799	0,007
segédmunkások				0,648***	0,637–0,659	0,009
közmunkások				0,645***	0,633–0,657	0,010
munkanélküliek				0,421***	0,414–0,429	0,009
öregségi nyugdíjasok				0,728***	0,684–0,775	0,032
rokkantsági ellátásban részesülők				0,388***	0,377–0,399	0,015
egyéb inaktívak				0,782***	0,770–0,794	0,008
gyermekek tanulók				2,314***	2,224–2,409	0,020
Iskolai végzettség (ref.: általános iskola)						
középfok, érettségi nélkül				1,338***	1,324–1,351	0,005
érettségi				1,615***	1,598–1,632	0,005
egyetem, főiskola				1,970***	1,945–1,996	0,007
3 éven aluli gyermek (van)				0,654***	0,647–0,660	0,005
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: 25 ezer forint vagy kevesebb)						
26–50 ezer forint				1,142***	1,092–1,194	0,023
51–100 ezer forint				1,235***	1,193–1,278	0,018
101–150 ezer forint				1,496***	1,447–1,548	0,017
151–200 ezer forint				1,359***	1,314–1,405	0,017
201–250 ezer forint				1,413***	1,365–1,462	0,017
251–300 ezer forint				1,805***	1,743–1,868	0,018
301–400 ezer forint				1,641***	1,585–1,699	0,018
401–500 ezer forint				1,644***	1,585–1,706	0,019
501–750 ezer forint				2,529***	2,428–2,635	0,021
751–999 ezer forint				2,505***	2,378–2,639	0,027
1 millió forint –				2,187***	2,063–2,319	0,030
nem kíván válaszolni				1,780***	1,722–1,839	0,017
nem tudja				1,726***	1,662–1,793	0,019
Nem (ref.: férfi)				1,061***	1,054–1,069	0,003
Korcsoport (ref.:20–29 éves)						
30–39 éves				0,657***	0,651–0,664	0,005
40–49 éves				0,467***	0,462–0,471	0,005
Település igazgatási rangja (ref.: Budapest)						
megyeszékhely				0,976***	0,967–0,986	0,005
megyei jogú város				0,982*	0,964–1,000	0,009
többi város				1,039***	1,029–1,048	0,005
nagyközség				1,221***	1,201–1,242	0,008
község				1,109***	1,098–1,120	0,005
Szignifikancia	0,000			0,000		
N	2 661 691			2 661 691		
Nagelkerke R ²	0,028			0,093		
-2 Log likelihood	2800167,677			2681778,238		

Megjegyzés: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

A háztartás havi nettó jövedelme is szignifikáns hatást gyakorolt a boldogság esélyének alakulására, hiszen a referenciának tekintett, legalacsonyabb jövedelmi kategóriába tartozókhöz képest mindegyik, vizsgált személynek nagyobb esélye volt a boldogságra. Miként a 17. táblázat jól mutatja, a boldogság esélye a nők körében 1,1-szer nagyobb a férfiakhoz képest. Az életkor előrehaladtával csökken annak esélye, hogy valaki a boldogok közé tartozzon. Ugyanis míg a boldogság esélye a 30–39 évesek esetében kétharmada a referenciának tekintett 20–29 éveseknek, addig a 40–49 éveseké kevesebb mint a fele annak. A boldogság esélyére az is jelentős befolyással bírt, hogy milyen típusú településen éltek a vizsgált személyek. A 17. táblázatból ugyanis megállapítható, hogy míg a megyeszékhelyek és a megyei jogú városok lakóinak kisebb, addig a többi, alacsonyabb lélekszámú városban, a nagyközségekben és a községekben élőkének nagyobb az esélye a boldogságra, mint a fővárosiaknak.

Ahhoz, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében a boldogság esélyét befolyásoló tényezőket külön is vizsgálni tudjuk, a teljes 20–49 éves népességre felállított, előbb bemutatott modellt⁴⁴ az egyedül nevelőkre is elkészítettem. A 18. táblázatból az egyes magyarázó változók boldogságra gyakorolt hatása mellett azt is megtudhatjuk, hogy bár a modell magyarázó ereje alacsonynak mondható, mégis szignifikánsak tekinthető.

A társadalmi státusz esetében elmondható, hogy a vezetők, menedzserek, valamint az öregségi nyugdíjasok kivételével mindegyik kategória esetében⁴⁵ szignifikáns hatás tapasztalható. A 18. táblázat segítségével ugyanis megállapíthatjuk, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében a referenciának tekintett vállalkozókhöz képest a többi kategóriába tartozóknak kisebb volt az esélyük arra, hogy a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzanak.

Az iskolai végzettség szerint a legfeljebb általános iskola 8. évfolyamát elvégzőkhöz képest a középfokú végzettségű, de érettségivel nem rendelkezőknek 1,1, az érettségizetteknek és a felsőfokú végzettségűeknek pedig egyaránt 1,5-szer nagyobb volt az esélye a boldogságra a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében.

A dolgozatban vizsgált, teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan, a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében is elmondható, hogy a boldogság alakulására az is szignifikáns hatást

---

⁴⁴ A teljes, általam vizsgált, 20–49 éves népességre vonatkozó modellben a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz is szerepelt, amely értelemszerűen nem képezte részét a gyermeküket egyedül nevelő szülők felállított modellnek.

⁴⁵ Az alacsony elemszám miatt a gyermekek, tanulóakra vonatkozó kategória nem szerepelt a modellben.

gyakorolt, hogy élt-e a háztartásban 3 évesnél fiatalabb gyermek. Ugyanis azok, akik nem neveltek ilyen korú gyermeket, mintegy negyedével kisebb volt az esélyük arra, hogy a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzanak.

18. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők körében, 2016

Magyarázó változók	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba
Konstans	4,796***		0,073
Társadalmi státusz (ref.: vállalkozók)			
vezetők, menedzserek	1,069	0,990–1,154	0,039
szakértők, értelmiségiek	0,548***	0,519–0,580	0,028
egyéb szellemiek	0,527***	0,502–0,553	0,024
szakmunkások	0,514***	0,490–0,540	0,025
betanított, munkások	0,663***	0,630–0,698	0,026
segédmunkások	0,389***	0,366–0,412	0,030
közmunkások	0,695***	0,655–0,738	0,031
munkanélküliek	0,371***	0,348–0,396	0,033
öregségi nyugdíjasok	1,126	0,971–1,307	0,076
rokkantsági ellátásban részesülők	0,216***	0,197–0,238	0,048
egyéb inaktívak	0,352***	0,333–0,372	0,028
gyermekek tanulók	–	–	–
Iskolai végzettség (ref.: általános iskola)			
középfok, érettségi nélkül	1,138***	1,102–1,175	0,016
érettségi	1,516***	1,468–1,565	0,016
egyetem, főiskola	1,455***	1,393–1,520	0,022
3 éven aluli gyermek (van)	0,741***	0,713–0,771	0,020
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: 25 ezer forint vagy kevesebb)			
26–50 ezer forint	0,364***	0,319–0,415	0,067
51–100 ezer forint	0,343***	0,304–0,387	0,061
101–150 ezer forint	0,513***	0,454–0,578	0,061
151–200 ezer forint	0,357***	0,317–0,403	0,062
201–250 ezer forint	0,313***	0,276–0,354	0,063
251–300 ezer forint	0,629***	0,554–0,715	0,065
301–400 ezer forint	0,857*	0,751–0,979	0,068
401–500 ezer forint	0,293***	0,254–0,338	0,073
501–750 ezer forint	0,365***	0,310–0,429	0,083
751–999 ezer forint	0,510***	0,418–0,623	0,101
1 millió forint –	0,075***	0,059–0,095	0,120
nem kíván válaszolni	0,492***	0,437–0,554	0,061
nem tudja	0,281***	0,245–0,323	0,071
Nem (ref.: férfi)	1,828***	1,771–1,886	0,016
Korcsoport (ref.: 20–29 éves)			
30–39 éves	0,970	0,932–1,009	0,020
40–49 éves	0,891***	0,856–0,927	0,020
Települési igazgatási rangja (ref.: Budapest)			
megyeszékhely	1,044*	1,011–1,078	0,016
megyei jogú város	0,681***	0,636–0,728	0,035
többi város	0,802***	0,780–0,651	0,015
nagyközség	0,685***	0,651–0,721	0,026
község	0,765***	0,741–0,791	0,017
Szignifikancia	0,000		
N	191 834		
Nagelkerke R2	0,079		
-2 Log likelihood	246520,945		

Megjegyzés: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001; Az alacsony elemszám miatt a társadalmi státusz kategóriái közül a gyermekek, tanulóokra vonatkozó nem került be a modellbe.

A mindig vagy többnyire boldog érzelmek megélése akárcsak a teljes, 20–49 éves népesség, úgy az egyedül nevelő szülők esetében is a háztartás havi nettó jövedelmével is összefüggést mutatott. A referenciának tekintett, legalacsonyabb jövedelmi kategóriánál a többi esetében 1-nél kisebb esélyhányados található, vagyis az adatokból úgy tűnik, hogy az

egyedül nevelőknél a magasabb jövedelem nem növeli, hanem csökkenti a boldogság esélyét. A leíró eredmények ismertetése során már láthattuk, hogy a mindig vagy többnyire boldogok aránya a legalsó jövedelmi kategóriába tartozók körében (férfiaknál 65, nőknél 70%) különösen magas volt, hiszen nemcsak az egyedül nevelők egészére jellemző átlagot (férfiaknál a 48, nőknél a 62%-ot), hanem a legtöbb, annál magasabb jövedelemmel rendelkezőt is meghaladta. Talán részben ez is magyarázhatja azt, hogy miért volt kisebb a boldogság esélye a magasabb jövedelemű kategóriák tagjainak körében.

Miként a 18. táblázat jól mutatja a boldogság esélye a gyermeküket egyedül nevelő anyák körében közel kétszer nagyobb volt az egyedül nevelő apákhoz képest. A referenciának tekintett 20–29 évesekhez viszonyítva a 30–39 évesek nem különböztek jelentősen, a 40–49 éves korcsoportba tartozók viszont valamelyest kisebb eséllyel érezték mindig vagy többnyire boldognak magukat a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében. A település jellegét tekintve megállapítható, hogy a megyeszékhelyen élők kivételével a többi településtípus lakosainak Budapesthez viszonyítva kisebb volt az esélyük arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezzék magukat.

A gyermeküket egyedül nevelő apákra és anyákra külön modelleket futtattam le, melyek eredményeit a 19. és 20. táblázat tartalmazza. Először is érdemes röviden utalni arra, hogy mind a két nemre vonatkozó modell szignifikánsnak tekinthető, a magyarázó erő a férfiak esetében közepesen erősnek, a nőknél alacsonynak tekinthető.

Ha valamennyi független változót bevonunk egy modellbe, akkor a társadalmi státusz⁴⁶ szerint elmondható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében csak a szakmunkások, a betanított munkások, a segédmunkások, a közmunkások, a munkanélküliek, valamint az egyéb inaktívak mutattak jelentős eltérést a vállalkozókhöz viszonyítva. Az egyedül nevelő anyáknál az alacsony elemszám miatt kimaradó gyermekek, tanulók és az öregségi nyugdíjasok kivételével mindegyik kategória szignifikáns befolyással bírt a boldogság alakulására. A vállalkozókhöz képest a férfiak esetében minden kategóriánál 1-nél alacsonyabb esélyhányados található, ami arra utal, hogy kisebb volt az esélyük arra, hogy a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzanak. A nőknél csak a vezetők, menedzsereknek volt 1,1-szer nagyobb esélyük a boldogságra.

---

⁴⁶ Az alacsony elemszám miatt a férfiaknál a gyermekek, tanulók, a nőknél az öregségi nyugdíjasok és a gyermekek, tanulók nem kerültek be a modellbe.

A boldogság esélye az egyedül nevelő apák esetében a középfokú végzettségűek esetében alacsonyabb volt, mint a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek. Ezzel szemben az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó nőknél a referenciának számító legfeljebb általános iskolai végzettségűekhez képest a középfokú, érettségivel nem rendelkezőknek 1,1, az érettségizetteknek 1,7, a felsőfokú végzettségűeknek pedig 1,4-szer nagyobb volt az esélye a boldogságra.

A 19. táblázat alapján megállapítható, hogy a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében azok, akik nem neveltek 3 évesnél fiatalabb gyermeket, mintegy 4-szer nagyobb eséllyel érezték mindig vagy többnyire boldognak magukat. Az egyedül nevelő anyáknál épp ellenkező hatás figyelhető meg, hiszen – ahogyan a 20. táblázat is jelzi – azoknak, akiknek nem élt ilyen korú gyermek a háztartásukban, kisebb esélyük volt a boldogságra.

A boldogság a háztartás havi nettó jövedelmével is összefüggést mutatott. A gyermeküket egyedül nevelő apákra vonatkozó esélyhányadosokból ugyanis jól látható, hogy míg a 401 és a 750 ezer forint közötti jövedelmi kategóriákba tartozók boldogságra való esélye nem különbözött szignifikánsan a referenciának tekintett, legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezőkétől, addig a többi mellett 1-nél kisebb esélyhányados szerepelt (19. táblázat). Az egyedül nevelő anyák esetében a legalsó jövedelmi kategóriába tartozók és az 501 és a 750 ezer forint közöttiek között jelentős eltérést nem mutatható ki, az egyedül nevelő apákhoz hasonlóan a 25 ezer forintnál magasabb jövedelem csökkentette az esélyét annak, hogy valaki a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzon. A 19. és a 20. táblázat alapján tehát arra következtethetünk, hogy a legalacsonyabb jövedelműekhez képest a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek nemtől függetlenül kisebb esélyük volt a boldogságra.

Az életkor hatását vizsgálva a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében elmondható, hogy míg a boldogság esélye a referenciának számító 20–29 évesekhez viszonyítva csaknem harmada volt a 30–39 évesek körében, addig a 40–49 évesek körében nem tért el szignifikánsan. A korcsoportok szerinti esélyhányadosok az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó nőknél a 40–49 évesek esetében valamelyest alacsonyabb, a 30–39 évesek körében viszont nem különbözött jelentősen a 20–29 évesektől.

A település jellege szerint is jelentős hatások figyelhetőek meg: a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében a megyeszékhelyek lakóinak kisebb, a többi, alacsonyabb lélekszámú városban és a községekben élőkének pedig mintegy 2,5-szer nagyobb az esélye a boldogságra, mint a fővárosiaknak, a nagyközségek esetében azonban nem tapasztalható szignifikáns

eltérés. Az egyedül nevelő anyáknál csak a megyeszékhely esetében található 1-nél nagyobb esélyhányados, azaz volt nagyobb az esélyük a Budapesten élőkhez képest arra, hogy a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzanak.

19. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők szerint a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő apák körében nemenkénti bontásban, 2016

Magyarázó változók	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba
Konstans	5,997***		0,268
Társadalmi státusz (ref.: vállalkozók)			
vezetők, menedzserek	0,000	0,000	936,899
szakértők, értelmiségiek	0,000	0,000	1344,323
egyéb szellemiek	0,823	0,663–1,022	0,111
szakmunkások	0,217***	0,190–0,248	0,068
betanított munkások	0,290***	0,251–0,335	0,074
segédmunkások	0,089***	0,072–0,111	0,112
közmunkások	0,494***	0,401–0,609	0,106
munkanélküliek	0,230***	0,184–0,287	0,114
öregségi nyugdíjasok	0,000	0,000	2688,543
rokkantsági ellátásban részesülők	0,000	0,000	2523,299
egyéb inaktívak	0,043***	0,033–0,055	0,125
gyermekek, tanulók	–	–	–
Iskolai végzettség (ref.: általános iskola)			
középfok, érettségi nélkül	0,427***	0,374–0,488	0,068
érettségi	0,747***	0,640–0,871	0,079
egyetem, főiskola	–	–	–
3 éven aluli gyermek (van)	4,140***	3,452–4,965	0,093
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: 25 ezer forint vagy kevesebb)			
26–50 ezer forint	0,473***	0,286–0,784	0,258
51–100 ezer forint	0,324***	0,207–0,508	0,230
101–150 ezer forint	0,162***	0,105–0,249	0,220
151–200 ezer forint	0,263***	0,168–0,412	0,228
201–250 ezer forint	0,014***	0,008–0,022	0,247
251–300 ezer forint	0,192***	0,122–0,302	0,232
301–400 ezer forint	0,207***	0,130–0,331	0,239
401–500 ezer forint	0,000	0,000	1764,140
501–750 ezer forint	0,000	0,000	2734,143
751–999 ezer forint	–	–	–
1 millió forint – nem kíván válaszolni	0,136*	0,088–0,211	0,223
nem tudja	0,155*	0,093–0,258	0,259
Korcsoport (ref.: 20–29 éves)			
30–39 éves	0,326***	0,263–0,404	0,109
40–49 éves	0,998	0,822–1,211	0,099
Település igazgatási rangja (ref.: Budapest)			
megyeszékhely	0,619***	0,539–0,711	0,070
megyei jogú város	–	–	–
többi város	2,595***	2,275–2,961	0,067
nagyközség	0,893	0,725–1,099	0,106
község	2,454***	2,128–2,830	0,073
Szignifikancia	0,000		
N	20 428		
Nagelkerke R ²	0,441		
-2 Log likelihood	20094,063		

Megjegyzés: p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001; Az alacsony elemszám miatt a gyermekek, tanulókra, a felsőfokú végzettségűekre, a 751–999 ezer és a legalább 1 millió forintra, valamint a megyei jogú városra vonatkozó kategória nem került be a modellbe.

20. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők szerint a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő anyák körében nemenkénti bontásban, 2016*

Magyarázó változók	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba
Konstans	9,270***		0,076
Társadalmi státusz (ref.: vállalkozók)			
vezetők, menedzserek	1,123*	1,032–1,222	0,043
szakértők, értelmiségiek	0,606***	0,569–0,644	0,031
egyéb szellemiek	0,501***	0,475–0,528	0,027
szakmunkások	0,541***	0,512–0,571	0,028
betanított, munkások	0,749***	0,707–0,793	0,029
segédmunkások	0,442***	0,414–0,471	0,033
közmunkások	0,661***	0,619–0,705	0,033
munkanélküliek	0,370***	0,345–0,397	0,036
öregségi nyugdíjasok	–	–	–
rokkantsági ellátásban részesülők	0,250***	0,226–0,276	0,051
egyéb inaktívak	0,368***	0,347–0,391	0,031
gyermek, tanulók	–	–	–
Iskolai végzettség (ref.: általános iskola)			
középfok, érettségi nélkül	1,098***	1,061–1,136	0,018
érettségi	1,713***	1,656–1,772	0,017
egyetem, főiskola	1,433***	1,369–1,501	0,023
3 éven aluli gyermek (van)	0,664***	0,637–0,692	0,021
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: 25 ezer forint vagy kevesebb)			
26–50 ezer forint	0,374***	0,326–0,429	0,070
51–100 ezer forint	0,316***	0,279–0,359	0,064
101–150 ezer forint	0,546***	0,481–0,619	0,064
151–200 ezer forint	0,338***	0,297–0,383	0,065
201–250 ezer forint	0,346***	0,304–0,395	0,067
251–300 ezer forint	0,594***	0,520–0,679	0,068
301–400 ezer forint	0,855*	0,741–0,987	0,073
401–500 ezer forint	0,472***	0,404–0,552	0,080
501–750 ezer forint	0,911	0,750–1,107	0,099
751–999 ezer forint	0,483***	0,394–0,591	0,103
1 millió forint – nem kíván válaszolni	0,080***	0,063–0,102	0,121
nem tudja	0,499***	0,441–0,565	0,063
	0,269***	0,232–0,310	0,074
Korcsoport (ref.: 20–29 éves)			
30–39 éves	1,008	0,967–1,051	0,021
40–49 éves	0,881***	0,845–0,918	0,021
Település igazgatási rangja (ref.: Budapest)			
megyeszékhely	1,107***	1,069–1,146	0,018
megyei jogú város	0,635***	0,593–0,680	0,035
többi város	0,723***	0,701–0,745	0,016
nagyközség	0,687***	0,649–0,726	0,028
község	0,681***	0,658–0,705	0,018
Szignifikancia	0,000		
N	171 406		
Nagelkerke R ²	0,088		
-2 Log likelihood	216923,234		

Megjegyzés: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001; Az alacsony elemszám miatt a társadalmi státusz kategóriái közül az öregségi nyugdíjasokra és a gyermekek, tanulóokra vonatkozó nem került be a modellbe.

7.2.2.3. Főbb megállapítások, hipotézisek kiértékelése

A boldogság megélésének gyakorisága szignifikáns összefüggést mutatott a párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státusszal, az iskolai végzettséggel, a háztartás havi nettó jövedelmével, a kérdezettek nemével és korcsoportjával, valamint azzal is, hogy neveltek-e 3 évesnél fiatalabb gyermeket, illetve, hogy milyen jellegű településen éltek.

Összességében megállapítható, hogy a mindig vagy többnyire boldogok aránya a gyermektelen élettársak esetében volt a legmagasabb, a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében pedig a legalacsonyabb. Utóbbiak esetében a nemek között is jelentős különbség mutatható ki, hiszen az egyedül nevelő anyák nagyobb része volt mindig vagy többnyire boldog, mint az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak. Továbbá a dolgozat célcsoportjának számító, teljes 20–49 éves népességre vonatkozó logisztikus regressziós modell alapján többek között azt láthattuk, hogy ha a többi magyarázó változó hatását kontroll alatt tartjuk, és csak a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszát vizsgáljuk, akkor a házastársukkal élő, gyermektelenek kivételével mindegyik kategória jelentősen befolyásolta a boldogság esélyét. A házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermektelen élettársaknak nagyobb, a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozónak kisebb volt az esélye arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezze magát. A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz a végső, minden magyarázó változót tartalmazó modellben is jelentős hatást gyakorolt a boldogság esélyére a 20–49 éves népesség körében: a gyermektelen élettársakat leszámítva, mindegyik státuszba tartozónak kisebb esélye volt a boldogságra, mint a gyermeket nevelő házasoknak. A gyermeküket egyedül nevelő szülők tartoztak a legkisebb eséllyel a mindig vagy boldogok közé.

Az első hipotézisem, miszerint a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorol a boldogság megélésének gyakoriságára, helytállónak bizonyult, amit az is alátámaszt, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó személyhez képest kisebb esélyük volt a boldogságra.

A leíró jellegű statisztikai adatokból azt is megtudhattuk, hogy az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan a mindig vagy többnyire boldogok aránya is emelkedett a 20–49 éves népesség körében. Az iskolai végzettség és a boldogság gyakoriságának megélése közötti összefüggést párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint vizsgálva többek között azt tapasztalhattuk, hogy míg a gyermeküket egyedül nevelő anyákra is ez az emelkedő tendencia volt jellemző, addig az egyedül nevelő apáknál az érettségizettek rendelkeztek a

legalacsonyabb, a felsőfokú végzettségűek a legmagasabb arányszámokkal. A logisztikus regressziós modell alapján, minden tényező hatását figyelembe véve, megállapítottuk, hogy a teljes 20–49 éves népesség esetében az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan annak az esélye is emelkedik, hogy valaki mindig vagy többnyire boldognak érezze magát. Ezzel szemben az egyedül nevelő szülőknél bár a legfeljebb általános iskolai végzettségűekhez képest mindegyik esetben magasabb volt a boldogság esélye, ahogyan a hatások külön történő bemutatása során már megfigyelhettük, az érettségizettek esélye magasabb volt a felsőfokú végzettségűekénél. A mindig vagy többnyire boldogok aránya társadalmi státuszonként is különbséget mutatott: a magasabb státuszú (vállalkozók; vezetők, menedzserek; szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) személyek nagyobb része érezte magát ugyanis néhány kivételtől eltekintve mindig többnyire boldognak. Az egyedül nevelő apák ebben az esetben is kivételt jelentenek, hiszen a vezetők, menedzserek rendelkeztek az egyik legalacsonyabb arányszámmal a boldogság megélésének gyakorisága szempontjából. A logisztikus regressziós modell alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a társadalmi státusz esetében a referenciának tekintett vállalkozókhöz képest szinte mindegyik szignifikáns hatással bíró kategóriába tartozó személynek kisebb esélye volt a boldogságra mindkét népességcsoportnál.

A második hipotézisem az iskolai végzettség és a társadalmi státusz boldogság esélyére gyakorolt hatására vonatkozott. Előzetesen azt feltételeztem, hogy a boldogság esélye az iskolai végzettség szintjének emelkedésével folyamatosan nő, valamint a magasabb (ebben az esetben a vállalkozók) nagyobb eséllyel tartoznak a mindig vagy többnyire boldogok közé. Az előbb részletezettek értelmében ez a hipotézis nem nyert teljes mértékben igazolást. Ugyanis bár a teljes 20–49 éves népesség esetében az iskolázottsággal folyamatosan nőtt a boldogság esélye, addig a gyermeküket egyedül nevelőknél ez az emelkedő tendencia az érettségizetteknél megtorpant. Összességében az egyedül nevelő szülők esetében is arra következtethetünk azonban, hogy a felsőfokú végzettségűeknek nagyobb esélyük volt arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezzék magukat, mint a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknek. A társadalmi státuszra vonatkozó feltételezésem az egyedül nevelő szülők esetében beigazolódott, a teljes 20–49 éves népesség esetében nem, hiszen a gyermekek, tanulók esélye a boldogságra magasabb volt, mint a vállalkozóknak.

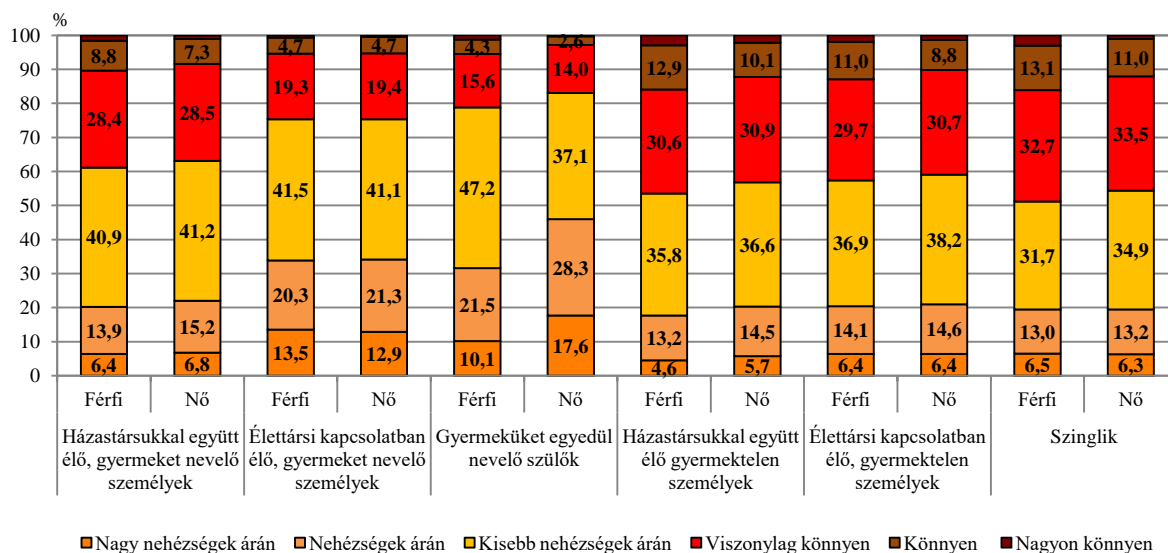

7.2.3. Anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélése

7.2.3.1. Leíró eredmények

Az étellel való elégedettséghez és a boldogsághoz hasonlóan a szokásos havi kiadások fedezésének megítélése is összefüggött a párkapcsolati, gyermeknevelési státusszal. A gyermeket nevelők nagyobb részének okozott ugyanis – talán részben a magasabb átlagos háztartáslétszám miatt (KSH 2018c, 2019b) – kisebb vagy nagyobb nehézséget ezeknek a havi rendszerességgel előforduló költségeknek a kifizetése, mint a gyermektelen házastársaknak, élettársaknak és a szingliknek. Míg a gyermeket egyedül nevelő szülők 83, a gyermeket nevelő élettársak 75, a házastársukkal élő, gyermeket nevelők 62%-ának jelentett kisebb vagy nagyobb nehézséget ezeknek a kiadásoknak a fedezése, addig a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státusz esetében az előbbieknél alacsonyabb értékeket találhatunk. Ahogyan a 21. ábra jelzi, a nemek között bár szignifikáns, de csekély mértékű eltérés figyelhető meg. A különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak, illetve nők adatait megvizsgálva, megállapítható, hogy mindkét nem esetében leginkább a gyermeket egyedül nevelő szülők számára jelentett problémát a szokásos havi kiadások fedezése a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint.

21. ábra: A szokásos havi kiadások fedezésének szubjektív megítélése nemenként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése összefügg-e a kérdezettek nemével keresztábrát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: Pearson-féle Khí-négyzet = 2065,383, szig.=0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: Pearson-féle Khí-négyzet = 129,352, szig.=0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: Pearson-féle Khí-négyzet = 1859,414, szig.=0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: Pearson-féle Khí-négyzet = 809,738, szig.=0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: Pearson-féle Khí-négyzet = 658,187, szig.=0,000; 6) szinglik: Pearson-féle Khí-négyzet = 1583,734, szig.=0,000).

A szokásos havi kiadások szubjektív megítélésére a társadalmi státusz is jelentős hatást gyakorolt. A 21. táblázat párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nem szerinti bontásban tartalmazza azoknak az arányát, akiknek az előbb említett költségek kifizetése nehézségekbe ütközött a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. A táblázat segítségével többek között megállapíthatjuk, hogy – a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelőkhöz és a szinglikhez hasonlóan – a gyermeküket egyedül nevelő apák esetében is a vezetők, menedzserek rendelkeztek a legalacsonyabb, a közmunkások, munkanélküliek, valamint a rokkantsági ellátásban részesülők pedig a legmagasabb arányszámmal. Az egyedül nevelő anyák közül az öregségi nyugdíjasok, a rokkantsági ellátásban részesülők, illetve a gyermekek, tanulók válaszolták arányaiban a legtöbben, a vállalkozók pedig a legkevésbé azt, hogy a szokásos havi rendszerességgel előforduló kiadások fedezése nehézséget jelent számukra. Az adatokból összességében az látszik, hogy a szellemi munkát végzők kisebb részének jelentett problémát az előbb említett kiadás rendezése, mint a rendszeres jövedelmet biztosító munkával nem rendelkezőknek és az inaktívak közé sorolható személyeknek.

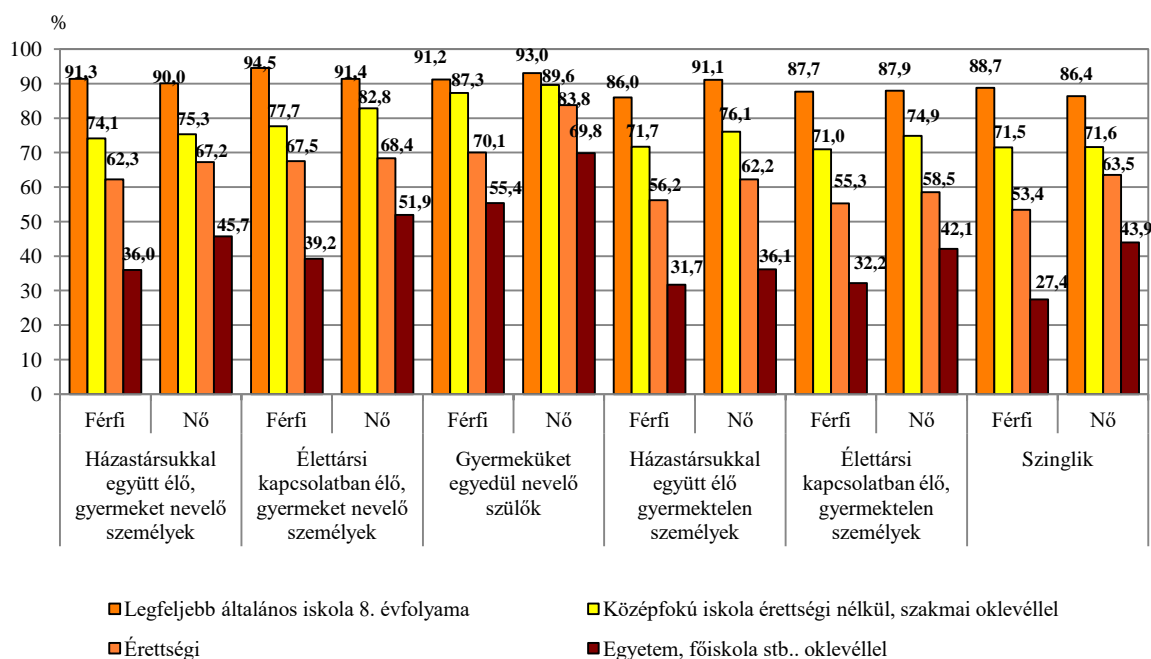
21. táblázat: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni társadalmi státusz szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

	%					
Párkapcsolati, gyermekvállalási státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermekeiket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
Vállalkozók	45,3	49,8	81,9	40,3	40,6	42,0
Vezetők, menedzserek	36,6	44,7	36,3	36,1	45,1	23,7
Szakértők, értelmiségiek	38,3	51,3	65,2	34,1	32,2	25,6
Egyéb szellemiek	58,7	66,6	67,2	46,5	46,4	41,6
Szaktanácsadók	69,4	73,1	76,9	58,3	62,1	60,2
Betanított munkások	78,5	85,4	84,9	80,4	73,0	66,7
Segédmunkások	84,4	89,9	95,5	86,5	82,1	81,0
Közmunkások	90,4	95,9	100,0	95,7	95,6	89,1
Munkanélküliek	93,9	93,7	100,0	80,4	84,6	86,4
Öregségi nyugdíjasok	82,3	100,0	51,6	49,6	100,0	69,8
Rokkantsági ellátásban részesülők	86,3	96,7	100,0	89,0	83,5	94,4
Egyéb inaktívak	83,3	93,5	93,7	80,9	79,4	73,8
Gyermekek, tanulók	100,0	100,0	–	–	46,3	48,3
Összesen	61,2	75,3	78,9	53,5	57,4	51,2
Nő						
Vállalkozók	49,0	59,5	64,0	41,7	49,9	39,7
Vezetők, menedzserek	45,5	56,8	67,5	40,1	37,6	40,7
Szakértők, értelmiségiek	50,2	52,8	70,3	39,2	42,7	43,7
Egyéb szellemiek	59,4	69,2	79,1	52,0	55,0	53,1
Szaktanácsadók	72,1	71,6	84,8	69,2	58,6	65,5
Betanított munkások	80,7	80,3	91,0	75,0	71,3	65,5
Segédmunkások	81,2	82,4	93,4	83,4	86,4	76,7
Közmunkások	86,5	91,2	95,0	84,0	97,1	94,3
Munkanélküliek	84,9	94,3	92,5	80,2	77,3	88,7
Öregségi nyugdíjasok	50,9	78,5	100,0	100,0	24,7	100,0
Rokkantsági ellátásban részesülők	87,2	100,0	100,0	98,1	91,0	65,2
Egyéb inaktívak	62,4	76,7	88,7	71,4	76,4	65,7
Gyermekek, tanulók	0,0	100,0	100,0	25,6	41,2	52,5
Összesen	63,1	75,3	83,1	56,8	59,1	54,4

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése összefügg-e a kérdezettek társadalmi státuszával keresztábrát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 130323,351, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 86042,713, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 49054,519, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 30919,549, szig.= 0,000; 3) Gyermekeiket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 10496,902, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 28690,641, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 27228,572, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 28213,010, szig.=, szig.: 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 47880,978, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 35040,058, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 45237,437, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 20192,649, szig.= 0,000).

22. ábra: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni iskolai végzettség szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

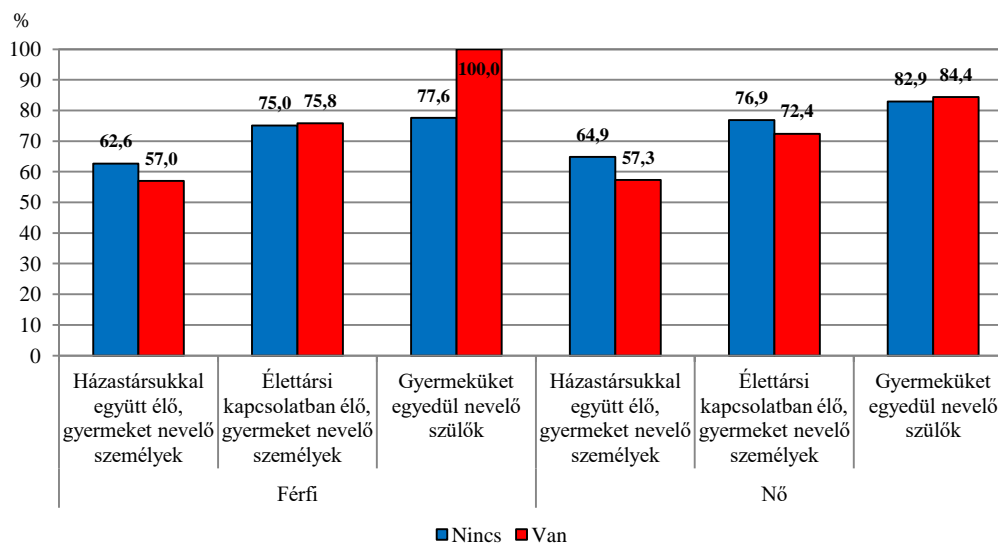

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése összefügg-e a kérdezettek iskolai végzettségével keresztábrát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 118547,763, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 101337,244, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 46281,830, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 46390,553, szig.= 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 4429,805, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 24951,057, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 23836,873, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 27142,659, szig.: 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 37020,619, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 34495,975, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 33857,230, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 17778,918, szig.= 0,000).

Párkapcsolati, gyermeknevelési státusztól és nemtől függetlenül elmondható, hogy iskolai végzettség szintjének emelkedésével fokozatosan csökkent azoknak az aránya, akik a szokásos havi kiadásukat nehézségek árán tudták fedezni a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint.

23. ábra: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni a 3 évesnél fiatalabb gyermek szempontjából, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése összefügg-e azzal, hogy él-e a háztartásban 3 évesnél fiatalabb gyermek, keresztábrát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házasújsakkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 3301,061, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 4889,907, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 376,803, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 929,186, szig.= 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 409,718, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 899,726, szig.= 0,000).

Míg a házasságban élő, gyermeket nevelők közül mindkét nem esetében azoknak okozott leginkább nehézséget a szokásos havi kiadások rendezése, akiknek nem élt 3 évesnél fiatalabb gyermek a háztartásukban, addig az élettársak esetében a férfiaknál nem található markáns különbség ebből a szempontból, a nőknél pedig a házasságban élő, gyermeket nevelőkéhez hasonló összefüggés figyelhető meg. A gyermeküket egyedül nevelők körében épp ellenkezőleg, azoknál találjuk a magasabb arányszámokat, akik neveltek ilyen korú gyermeket. Bár az egyedül nevelő anyák esetében statisztikailag szignifikáns, mégis elenyészőnek számító eltérés mutatható ki az előbbi szempont szerint, addig ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiaknál már jelentős volt a különbség.

22. táblázat: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni a háztartás havi nettó jövedelme szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

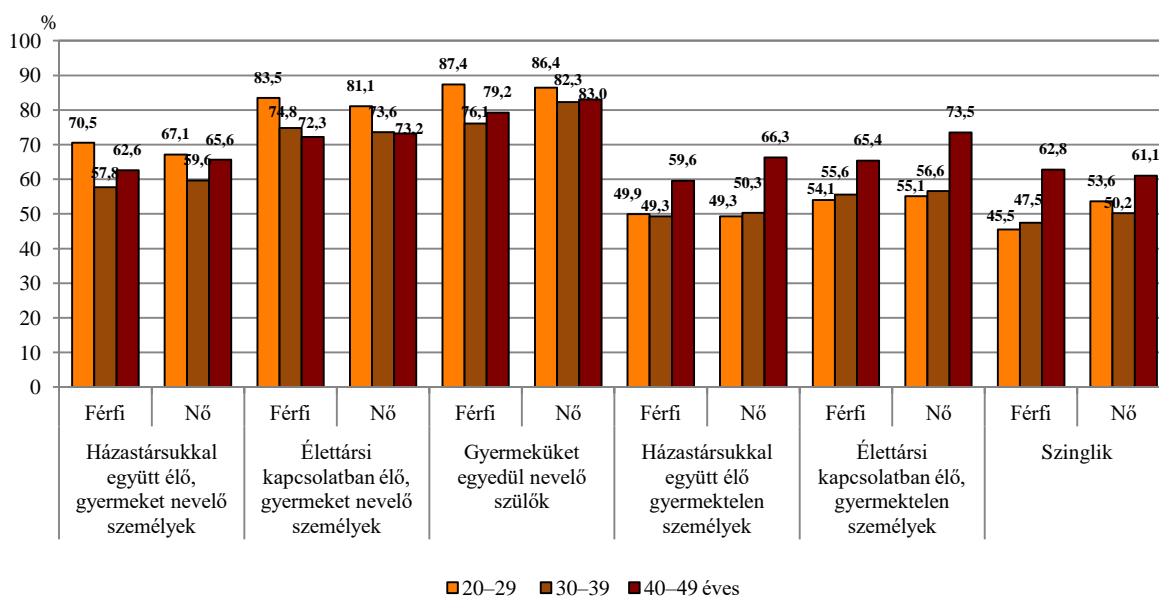
	%					
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermeküket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
25 ezer forint vagy kevesebb	58,4	85,3	100,0	49,7	67,8	73,9
26–50 ezer forint	92,3	92,8	100,0	90,4	91,3	77,0
51–100 ezer forint	85,5	91,2	91,2	85,0	82,1	80,0
101–150 ezer forint	82,4	90,6	84,8	86,2	80,1	70,3
151–200 ezer forint	80,3	83,7	90,0	71,6	71,6	47,4
201–250 ezer forint	79,8	77,3	81,8	61,2	64,6	31,6
251–300 ezer forint	64,2	70,8	67,9	45,8	51,8	25,7
301–400 ezer forint	53,0	57,2	32,3	40,1	42,4	11,2
401–500 ezer forint	38,2	40,1	34,0	39,8	21,4	3,0
501–750 ezer forint	22,7	21,9	26,3	16,3	14,8	5,9
751–999 ezer forint	15,3	0,0	100,0	13,4	7,2	51,1
1 millió forint – Nem tudja, nem kíván válaszolni	14,0	12,8	100,0	6,5	35,2	47,1
Összesen	61,2	75,3	78,9	53,5	57,4	51,2
Nő						
25 ezer forint vagy kevesebb	63,8	76,7	87,7	68,0	67,1	87,0
26–50 ezer forint	91,1	81,6	97,8	100,0	90,2	61,1
51–100 ezer forint	88,3	92,8	94,1	88,6	81,6	80,0
101–150 ezer forint	84,8	90,0	92,7	88,2	81,2	72,1
151–200 ezer forint	81,0	82,6	82,5	72,1	70,5	54,6
201–250 ezer forint	78,6	78,7	81,5	60,2	69,8	36,0
251–300 ezer forint	67,1	73,3	66,5	54,1	54,5	11,0
301–400 ezer forint	55,2	56,4	57,6	35,6	43,4	15,6
401–500 ezer forint	38,1	41,5	44,5	38,9	21,3	10,6
501–750 ezer forint	27,5	29,3	28,5	14,3	18,0	0,0
751–999 ezer forint	18,5	16,1	20,6	18,4	8,7	100,0
1 millió forint – Nem tudja, nem kíván válaszolni	10,9	31,5	0,0	12,0	40,0	24,5
Összesen	63,1	75,3	83,1	56,8	59,1	54,4

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése összefügg-e a jövedelmi helyzettel keresztábrát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 182416,075, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 199348,800, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 72485,715, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 73552,556, szig.= 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 8801,174, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 39267,719, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 38946,786, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 47122,591, szig.=, szig.: 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 63197,683, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 52067,477, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 72629,084, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 47382,973, szig.= 0,000).

A szokásos havi kiadások fedezésének megítélése a háztartás havi nettó jövedelmével is egyértelműen összefüggésbe hozható. Ugyanis, bár a jövedelem emelkedésével nem csökken folyamatosan azoknak az aránya, akik számára az előbb említett költségek kifizetése kisebb vagy nagyobb nehézséget jelent, mégis ahogyan a 22. táblázat is jelzi, a magasabb jövedelemmel rendelkező háztartásban élőket alacsonyabb értékek jellemzik, mint a legelső jövedelmi kategóriákba tartozókat.

24. ábra: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni korcsoportok szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése összefügg-e azzal, hogy a kérdezettek melyik korcsoportba tartoznak, kereszt táblát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 6366,520, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 5707,280, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 3744,002, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 3606,659, szig.= 0,000; 3) Gyermekeiket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 645,425, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 1626,663, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 1838,019, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 5519,690, szig.: 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 6158,355, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 6673,672, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle KHI-négyzet = 6136,792, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle KHI-négyzet = 4332,440, szig.= 0,000).

Korcsoportok szerint vizsgálva az arányszámokat úgy tűnik, hogy míg a párkapcsolatban (házasságban vagy élettársi kapcsolatban) élő, gyermeket nevelő, valamint a gyermekeiket egyedül nevelő szülők esetében az életkor emelkedésével alapvetően csökkenő, addig a gyermektelen házaspárok és élettársak, illetve a szinglik esetében emelkedő tendencia figyelhető meg.

23. táblázat: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni a település igazgatási ragja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*

	%					
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz	Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő személyek	Gyermeküket egyedül nevelő szülők	Házastársukkal együtt élő gyermektelen személyek	Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelen személyek	Szinglik
Férfi						
Budapest	46,0	66,7	84,3	39,5	41,8	40,0
Megyeszékhely	57,6	70,5	66,6	40,2	51,1	46,2
Megyei jogú város	52,7	58,8	26,4	66,6	72,1	54,0
Többi város	63,1	74,4	84,0	64,3	63,3	66,1
Nagyközség	67,4	89,8	93,0	63,0	75,9	63,0
Község	71,1	81,6	75,9	66,4	73,4	67,5
Nő						
Budapest	49,3	68,5	75,4	44,9	47,8	48,0
Megyeszékhely	60,7	71,9	80,7	50,4	54,4	55,1
Megyei jogú város	53,8	65,9	80,1	64,4	65,4	55,2
Többi város	64,8	73,5	86,6	62,8	64,1	67,1
Nagyközség	69,0	84,2	85,4	60,7	75,4	64,6
Község	71,4	81,7	87,7	67,5	69,7	69,3

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját számítás.

Megjegyzés: Annak eldöntéséhez, hogy a szokásos kiadások fedezésének szubjektív megítélése és a település igazgatási rangja között található-e összefüggés, kereszt táblát készítettem párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerinti bontásban 0,05 szignifikancia szint mellett. A két változó között szignifikáns összefüggés tapasztalható a következők miatt: 1) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 27416,603, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 24142,218, szig.= 0,000; 2) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 11576,899, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 8819,239, szig.= 0,000; 3) Gyermeküket egyedül nevelő szülők: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 4295,392, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 6017,325, szig.= 0,000; 4) Házastársukkal együtt élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 12898,547, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 7503,722, szig.=, szig.: 0,000; 5) Élettársi kapcsolatban élő, gyermektelenek: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 16683,697, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 10267,152, szig.= 0,000; 6) szinglik: a) férfiak: Pearson-féle Khí-négyzet = 14052,373, szig.= 0,000, b) nők: Pearson-féle Khí-négyzet = 4655,611, szig.= 0,000).

A településtípus is jelentősen meghatározta azt, hogyan ítéli meg valaki az anyagi, jövedelmi helyzetét. A 23. táblázat párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenkénti bontásban tartalmazza azoknak az arányát, akiknek bizonyosfokú nehézséget jelenett a szokásos, havi rendszerességgel előforduló kiadások rendezése a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. A gyermeküket egyedül nevelő apák közül a legmagasabb értékkel a nagyközségekben (93%), a legalacsonyabbal pedig a megyei jogú városokban élők (26%) rendelkeztek. Ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó nőknél a községek lakosai (88%) választották arányaiban a legtöbben, a fővárosban élők (75%) pedig a legkevesebben azt, hogy nehézséget okozott a számukra a szokásos havi költségek kifizetése. Érdekes azonban is megemlíteni, hogy az egyedül nevelő anyák esetében nem található akkora különbség a két szélső értékkel jellemezhető településtípus között, mint az egyedül

nevelő apáknál. A szokásos havi kiadásokat nehézségek árán teljesítők aránya az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő férfiak és nők, valamint a gyermeküket egyedül nevelő apák kivételével Budapesten volt a legalacsonyabb. Továbbá míg a gyermeket nevelő házastársak és a szinglik számára a községek lakóinak jelentett leginkább problémát a havi rendszerességű, szokásos költségek kifizetése, addig ugyanez az arány az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelőknél a községekben, a gyermektelen élettársaknál nagyközségekben volt a legmagasabb. A házasságban élő, gyermektelen férfiak és nők közül azoknak ütközött nehézségbe az előbb említett kiadásoknak a fedezése, akik nagyközségben, vagy községben éltek a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában.

7.2.3.2. Regressziós modellek

A leíró eredményeket tartalmazó fejezetben az egyes tényezők anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésére gyakorolt hatását külön-külön mutattam be, különös hangsúlyt fektetve a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és a nemek közötti különbségekre. A dolgozat további részében logisztikus regresszió segítségével arra keresem a választ, hogyan befolyásolják a korábban már egyesével megvizsgált tényezők (a párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a háztartás havi nettó jövedelme, a településtípus, a kérdezettek neme, korcsoportja, valamint a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte/nem léte a háztartásban) annak az esélyét, hogy valaki nehézségek árán tudják fedezni a szokásos havi kiadásaikat.

Két logisztikus regressziós modellt készítettem, melyek közül az első a teljes, általam vizsgált, 20–49 éves népességre, a második pedig a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre vonatkozik. Míg előbbi a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz, valamint a többi befolyásoló tényező szubjektív anyagi, jövedelmi helyzetre gyakorolt hatását vizsgálja a 20–49 éves népesség körében, addig utóbbi az egyedül nevelő státuszra összpontosít, rámutatva arra, mely tényezők növelik, vagy éppen csökkentik annak az esélyét, hogy valaki számára nehézséget jelentsen a havi rendszerességgel felmerülő költségek kifizetése.

A 20–49 éves népesség esetében, ahogyan a 24. táblázatból is jól látható, két modellt teszteltem, az elsőben csak azt vizsgáltam, hogyan befolyásolja a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését, a másodikban pedig valamennyi bevont tényezőt egy egységes modellben szerepeltettem, így azok együttes hatásáról is képet alkothatunk.

Amennyiben a többi tényező hatását kontroll alatt tartjuk, és csak a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatására fókuszálunk, akkor többek között megállapítható, hogy bár a modell magyarázó ereje alacsony volt (4,4%), mégis szignifikánsnak tekinthető (1. modell). Továbbá az is jól látható, hogy mindegyik kategória jelentősen befolyásolta az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését. Ugyanis míg a házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermeket nevelő élettársaknak, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek nagyobb, addig a többi párkapcsolati, gyereknevelési státuszba tartozóknak kisebb esélyük volt arra, hogy nehézségek árán tudják a szokásos kiadásaikat fedezni.

Bár már a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szubjektív anyagi, jövedelmi helyzetre gyakorolt hatását vizsgáló modell is szignifikáns volt, a többi magyarázó változó bevonásával javult a modell magyarázó ereje (28%) (2. modell). A 2. modellben tehát mindegyik magyarázó változó függő változóra gyakorolt hatását figyelembe véve többek között megállapíthatjuk, hogy az együtt élő, gyermeket nevelő házastársakhoz képest továbbra is a gyermeket nevelő élettársak és a gyermeküket egyedül nevelő szülők és a gyermeket nevelő élettársak tartoztak nagyobb eséllyel azok közé, akik a szokásos kiadásaikat nehézségek árán tudták fedezni.

A társadalmi státusz szerint elmondható, hogy a referenciának tekintett vállalkozókhöz képest valamennyi kategóriánál nagyobb esélyhányadosokat találhatunk a 20–49 éves népesség körében. Az adatokból úgy tűnik, hogy attól függetlenül, hogy melyik társadalmi státuszba tartozott valaki, a vállalkozókhöz viszonyítva nagyobb eséllyel került ki azok közül, akiknek a rendszeres havi kiadások rendezése problémát jelentett. Az egyes csoportok között jelentős különbségek figyelhetők meg: míg a munkanélkülieknek 4,7-szer, a rokkantsági ellátásban részesülőknek 4,2-szer, addig például a vezetőknek, menedzsereknek 1,3-szor nagyobb volt az esélyük arra, hogy nehézségbe ütközzenek a havi rendszerességgel felmerülő költségek kifizetése, mint a vállalkozóknak.

Az iskolai végzettség emelkedésével a 20–49 éves népesség esetében csökkent annak az esélye, hogy valaki nehézségek árán tudja a szokásos kiadásait fedezni: hiszen míg a középfokú végzettségű, de érettségivel nem rendelkezőknek mintegy fele, a felsőfokú végzettségűeknek nagyjából egyötöde az esélye, mint a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknek.

Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését az is meghatározta, hogy élt-e a vizsgált személyek háztartásában 3 évesnél fiatalabb gyermek. A 24. táblázatban közölt

adatokból az látható, azok, akik nem neveltek ilyen korú gyermeket a háztartásukban, 1,1-szer nagyobb volt az esélyük arra, hogy a szokásos havi kiadásait nehézsegek árán tudják rendezni.

A háztartás havi nettó jövedelme is jelentősen befolyásolja azt, hogyan ítéli meg valaki az anyagi, jövedelmi helyzetét. A referenciának tekintett, legalacsonyabb jövedelmmel rendelkező háztartásban élőkhez viszonyítva a 26 és 150 ezer forint közötti jövedelmi kategóriába tartozók nagyobb eséllyel tartoztak azok közt, akiknek nehézséget jelentett a szokásos havi kiadások fedezése. Az esélyhányados a 150 ezer feletti jövedelem esetében szinte fokozatosan csökkent, azaz minél magasabb jövedelmmel rendelkező háztartásban élt valaki, annál kisebb volt az esélye arra, hogy nehézséget okozzon a számára a szokásos kiadások rendezése.

A nők 1,2-szer nagyobb eséllyel tartoztak a 20–49 évesek esetében azok közé, akik számára a szokásos havi kiadások fedezése problémát jelent, mint a férfiak.

Az életkor előrehaladtával folyamatosan nő annak az esélye, hogy valakinek nehézséget okoz a havonta felmerülő költségek kifizetése: a 30–39 éveseknek 1,2, a 40–49 éveseknek 1,4-szer nagyobb volt erre az esélyük.

Budapesthez képest a megyei jogú város kivételével mindegyik településtípus esetében nagyobb volt az esély arra, hogy valaki nehézsegek árán tudja fedezni a szokásos havi kiadásokat.

24. táblázat: Annak az esélye, hogy a szokásos kiadásokat nehézségek árán tudja valaki fedezni a 20–49 éves népesség körében, 2016

Magyarázó változók	1. Modell			2. Modell		
	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba
Konstans	1,644***		0,002	3,129***		0,016
Párkapcsolati, gyermeknevelési státusz (ref.: házas gyermekkel)						
élettárs gyermekkel	1,855***	1,841–1,870	0,004	1,144***	1,134–1,155	0,005
gyermeküket egyedül nevelő szülők	2,904***	2,870–2,940	0,006	1,594***	1,573–1,615	0,007
házas, gyermektelen	0,753***	0,746–0,760	0,005	0,771***	0,763–0,779	0,005
élettárs, gyermektelen	0,848***	0,842–0,855	0,004	0,758***	0,751–0,766	0,005
szinglik	0,673***	0,668–0,679	0,004	0,496***	0,491–0,502	0,006
Társadalmi státusz (ref.: vállalkozók)						
vezetők, menedzserek				1,341***	1,319–1,363	0,008
szakértők, értelmiségiek				1,787***	1,766–1,809	0,006
egyéb szellemiek				1,826***	1,805–1,847	0,006
szakmunkások				1,861***	1,840–1,881	0,006
betanított, munkások				2,327***	2,296–2,359	0,007
segédmunkások				2,820***	2,767–2,875	0,010
közmunkások				3,673***	3,576–3,772	0,014
munkanélküliek				4,747***	4,636–4,862	0,012
öregségi nyugdíjasok				3,562***	3,320–3,821	0,036
rokkantsági ellátásban részesülők				4,193***	4,008–4,387	0,023
egyéb inaktívak				1,833***	1,808–1,858	0,007
gyermekek tanulók				1,469***	1,431–1,507	0,013
Iskolai végzettség (ref.: általános iskola)						
középfok, érettségi nélkül				0,490***	0,484–0,497	0,007
érettségi				0,366***	0,361–0,371	0,007
egyetem, főiskola				0,214***	0,211–0,217	0,008
3 éven aluli gyermek (van)				1,075***	1,066–1,085	0,005
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: 25 ezer forint vagy kevesebb)						
26–50 ezer forint				1,514***	1,452–1,580	0,022
51–100 ezer forint				1,658***	1,612–1,705	0,014
101–150 ezer forint				1,406***	1,369–1,444	0,013
151–200 ezer forint				0,915***	0,891–0,938	0,013
201–250 ezer forint				0,826***	0,805–0,847	0,013
251–300 ezer forint				0,532***	0,519–0,546	0,013
301–400 ezer forint				0,369***	0,359–0,378	0,013
401–500 ezer forint				0,233***	0,227–0,239	0,014
501–750 ezer forint				0,138***	0,134–0,142	0,015
751–999 ezer forint				0,098***	0,094–0,102	0,021
1 millió forint – nem tudja, nem kíván válaszolni				0,096***	0,092–0,101	0,023
				0,517***	0,504–0,530	0,013
Nem (ref.: férfi)				1,189***	1,182–1,197	0,003
Korcsoport (ref.:20–29 éves)						
30–39 éves				1,220***	1,210–1,231	0,004
40–49 éves				1,430***	1,416–1,443	0,005
Település igazgatási rangja (ref.: Budapest)						
megyeszékhely				1,009***	1,001–1,018	0,004
megyei jogú város				0,964***	0,948–0,981	0,009
többi város				1,142***	1,133–1,152	0,004
nagyközség				1,248***	1,228–1,268	0,008
község				1,165***	1,154–1,176	0,005
Szignifikancia	0,000			0,000		
N	2 699 194			2 699 194		
Nagelkerke R ²	0,044			0,282		
-2 Log likelihood	3448302,145			2914240,536		

Megjegyzés: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

A teljes, vizsgált 20–49 éves népességre vonatkozó modell alapján összességében megállapítható, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorolt az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésére. Továbbá, ahogyan előzetesen feltételeztem, a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek volt a legnagyobb esélye arra, hogy nehézséget okozzon a számukra a szokásos havi kiadások fedezése. A dolgozat célja többek között az, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők⁴⁷ szubjektív anyagi, jövedelmi helyzetéről átfogó képet adjon. Éppen ezért az előbb részletezett modellt külön az egyedül nevelők szülők esetében is lefuttattam, arra keresve a választ, hogy a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a háztartás havi nettó jövedelme, a településtípus, a kérdezettek neme, korcsoportja, valamint a 3 évesnél fiatalabb gyermekek léte/nem léte a háztartásban hogyan befolyásolja az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését.

A 25. táblázatból jól látható, hogy bár az egyedül nevelő szülőkre vonatkozó modell magyarázó ereje alacsony volt (20%), mégis szignifikánsnak tekinthető. Két, település igazgatási rangját jelző kategóriától leszámítva (megyeszékhely, község) mindegyik jelentős befolyással bírt annak esélyére, hogy valaki nehézségek árán tudja fedezni a szokásos havi kiadásokat.

Valamennyi, társadalmi státuszt jelző kategória szignifikáns hatást gyakorolt az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésére. A referenciának tekintett vállalkozókhöz képest mindegyik kategóriánál 1-nél nagyobb esélyhányados található, azaz nagyobb eséllyel okoz problémát a számukra a havi rendszerességgel felmerülő költségek kifizetése. Különösen nagy, több mint 4-szeres az esélye a segédmunkásoknak és a közmunkásoknak arra, hogy azok közé, akiknek nehézséget jelent a szokásos havi kiadások fedezése, mint a vállalkozóknak.

Az iskolai végzettség akárcsak a teljes, 20–49 évesek körében, úgy az ugyanebbe a korcsoportba tartozó, gyermeküket egyedül nevelő szülőknél is egyértelműen befolyásolta az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését. Ugyanis az iskolai végzettség szintjének emelkedésével folyamatosan csökken az esély arra, hogy a havonta felmerülő költségek kifizetése problémát jelentene valaki számára. Azok, akiknek nem neveltek 3 évesnél fiatalabb gyermeket, 1,2-szer nagyobb eséllyel tartoztak a szokásos kiadásokat nehézségek árán fedezők közé.

---

⁴⁷ A dolgozatban már vizsgált, két mutatóval (élettel való elégedettség, boldoság) szemben az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélése esetében a gyermeküket egyedül nevelő apákra és anyákra nem közlök logisztikus regressziós modelleket, mert a modellek nehezen interpretálható eredményekhez vezettek.

A háztartás havi nettó jövedelme szerinti hatás is jelentősnek tekinthető. Ugyanis a teljes, 20–49 éves népességhez hasonlóan, a legalsó jövedelmi csoportba tartozókhöz képest a 26 és a 150 ezer forint jövedelmi kategóriáig 1-nél nagyobb, ezt követően viszont annál kisebb esélyhányadosok szerepelnek. A 25. táblázatban közölt adatok alapján tehát arra következtethetünk, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők közül azok, akik 150 ezer forint feletti havi nettó jövedelemmel rendelkeztek, kisebb esélyük volt arra, hogy a szokásos havi kiadásukat nehézségek árán tudják fedezni, mint a legalsó jövedelmi kategória tagjainak.

25. táblázat: Annak az esélye, hogy a szokásos kiadásokat nehézségek árán tudja valaki fedezni a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők körében, 2016

Magyarázó változók	Esélyhányados	95%-os CI	Standard hiba
Konstans	2,414***		0,085
Társadalmi státusz (ref.: vállalkozók)			
vezetők, menedzserek	1,269***	1,186–1,358	0,035
szakértők, értelmiségiek	1,802***	1,708–1,901	0,027
egyéb szellemiek	1,816***	1,728–1,908	0,025
szakmunkások	1,983***	1,884–2,087	0,026
betanított, munkások	2,787***	2,612–2,973	0,033
segédmunkások	4,396***	4,049–4,772	0,042
közmunkások	4,306***	3,885–4,774	0,053
munkanélküliek	3,759***	3,430–4,119	0,047
öregségi nyugdíjasok	1,796***	1,471–2,193	0,102
rokkantsági ellátásban részesülők	–	–	–
egyéb inaktívak	2,857***	2,672–3,055	0,034
gyermekek tanulók	–	–	–
Iskolai végzettség (ref.: általános iskola)			
középfok, érettségi nélkül	0,887***	0,840–0,936	0,027
érettségi	0,632***	0,600–0,666	0,027
egyetem, főiskola	0,497***	0,469–0,527	0,030
3 éven aluli gyermek (van)	1,169***	1,103–1,239	0,030
Havi nettó háztartási jövedelem (ref.: 25 ezer forint vagy kevesebb)			
26–50 ezer forint	3,981***	3,130–5,062	0,123
51–100 ezer forint	1,495***	1,295–1,727	0,073
101–150 ezer forint	1,284**	1,116–1,479	0,072
151–200 ezer forint	0,709***	0,617–0,815	0,071
201–250 ezer forint	0,689***	0,598–0,794	0,072
251–300 ezer forint	0,331***	0,287–0,381	0,072
301–400 ezer forint	0,201***	0,174–0,232	0,073
401–500 ezer forint	0,121***	0,104–0,142	0,079
501–750 ezer forint	0,078***	0,065–0,094	0,096
751–999 ezer forint	0,325***	0,249–0,424	0,136
1 millió forint –	0,235***	0,181–0,306	0,133
nem tudja, nem kíván válaszolni	0,562***	0,490–0,645	0,070
Nem (ref.: férfi)	1,354***	1,297–1,413	0,022
Korcsoport (ref.: 20–29 éves)			
30–39 éves	1,111***	1,051–1,175	0,028
40–49 éves	1,479***	1,398–1,565	0,029
Település igazgatási rangja (ref.: Budapest)			
megyeszékhely	1,021	0,984–1,060	0,019
megyei jogú város	0,714***	0,667–0,765	0,035
többi város	1,293***	1,248–1,339	0,018
nagyközség	1,343***	1,253–1,440	0,036
község	0,975	0,935–1,016	0,021
Szignifikancia	0,000		
N	202 001		
Nagelkerke R ²	0,199		
-2 Log likelihood	160381,411		

Megjegyzés: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Annak az esélye, hogy valaki azok közé tartozzon, akiknek a havi rendszerességgel felmerülő költségek kifizetése problémába ütközik, – a teljes, 20–49 éves népességhez hasonlóan – a gyermeküket egyedül nevelő anyák körében 1,4-szer nagyobb volt, mint az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiaké.

Az életkor emelkedésével – éppúgy, mint a teljes 20–49 évesek esetében – az egyedül nevelő szülőknél is fokozatosan nő az esélye annak, hogy a havi rendszerességgel felmerülő kiadásait nehézségek árán tudják fedezni.

A referenciának tekintett Budapesthez képest a nagyközségek és a többi, kisebb lélekszámú városok lakosoknak 1,3-szer nagyobb, a megyei jogú városban élőknek pedig csaknem egyharmaddal kisebb esélyük volt arra, hogy a szokásos havi költségeket nehézségek árán tudták fedezni. A megyeszékhelyeken és a községekben élők esetében a nem található a fővároshoz képest más, szignifikánsnak tekinthető, a vizsgált jelenségre vonatkozó esély.

7.2.3.3. Főbb megállapítások, hipotézisek értékelése

Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélése a párkapcsolati, gyermeknevelési és a társadalmi státusszal, az iskolai végzettséggel, a háztartás havi nettó jövedelmével, a település jellegével, a kérdezettek nemével, életkorával, valamint azzal is összefüggésbe hozható, hogy élt-e a háztartásukban 3 évesnél fiatalabb gyermek.

A leíró jellegű kutatási eredményekből arra a következtetésre juthattunk, hogy a szokásos havi kiadások fedezése leginkább azoknak a személyeknek okozott problémát, akik gyermeket neveltek. Ugyanis a legmagasabb arányszám mind a két nem esetében a gyermeküket egyedül nevelő szülőknél, a legalacsonyabb pedig a párkapcsolatban élő, gyermeket nem nevelőknél, valamint a szingliknél figyelhető meg. A teljes 20–49 éves népességre vonatkozó logisztikus regressziós modellek alapján azt is megállapíthatjuk, hogy amennyiben csak a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatását vizsgáljuk, a többi magyarázó változóét kontroll alatt tartjuk, a gyermeket nevelő házastársakhoz képest az egyedül nevelő szülők és az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők 1-nél nagyobb, a többi kategóriába tartozóknak annál kisebb esélyhányadossal rendelkeztek. Valamennyi, dolgozatban vizsgált tényezőt bevonva a modellbe, azt tapasztalhattuk, hogy az egyedül nevelő szülőknél és a gyermeket nevelő élettársaknak továbbra is nagyobb esélyük volt arra, hogy a szokásos, havi rendszerességgel felmerülő kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni.

Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésével foglalkozó első hipotézisem a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatására fókuszált. A leíró statisztikai adatok, valamint a logisztikus regressziós modellek eredményeit figyelembe véve kijelenthetjük, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszra vonatkozó hipotézisem bizonyítást nyert. Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését jelentősen befolyásolta a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz: arányaiban leginkább a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek jelentett nehézséget a szokásos havi kiadások fedezése, legkevésbé pedig a gyermeket nem nevelő, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyeknek, illetve a szingliknek. A hipotézis helytállóságát jelzi az is, hogy a házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek volt a legnagyobb esélye arra, hogy a havonta felmerülő költségeket nehézségek árán tudják rendezni.

A hatások külön-külön történő vizsgálata során, a leíró jellegű kutatási eredmények szerint a párkapcsolati, gyermeknevelési státusztól és nemtől függetlenül az iskolai végzettség szintjének emelkedésével csökken azoknak az aránya, akik számára nehézséget jelent a havonta előforduló költségek rendezése. A dolgozat célcsoportjának tekintett, teljes 20–49 éves népesség, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében lefuttatott logisztikus regressziós modellek alapján is azt tapasztalhattuk, hogy az iskolai végzettség szintjének emelkedésével fokozatosan csökken annak az esélye, hogy valaki azok közé tartozzon, akiknek a szokásos havi kiadások fedezése nehézséget jelent. A különböző párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiakra és nőkre vonatkozó adatok alapján összességében megállapítható, hogy többnyire a magasabb (vállalkozók; vezetők, menedzserek; szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) társadalmi státuszúak kisebb részének jelentett problémát a szokásos havi kiadások rendezése, mint a rendszeres jövedelmet biztosító munkával nem rendelkezőknek, az inaktívak közé sorolható személyeknek. A logisztikus regressziós modell alapján a társadalmi státusz hatásával kapcsolatban azt is megállapíthattuk, hogy a referenciának tekintett vállalkozókhöz képest a többi kategóriába tartozóknak – a teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan – a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében is nagyobb volt az esélyük arra, hogy problémába ütközzön a havonta előforduló költségek kifizetése.

A második hipotézisem az előbb részletezettek értelmében csak részben állta meg a helyét: azt feltételeztem, hogy az iskolai végzettség szintjének emelkedésével csökkent annak az esélye, hogy valaki nehézségek árán tudja fedezni a szokásos havi kiadásokat, valamint, hogy a magasabb, szellemi munkavégzéssel összefüggő társadalmi státuszú személyek esetében (ebben az esetben a vállalkozóknak) kisebb esélyük van az előbbi bekövetkezésére. Ugyanis

míg az előbb részletesen is ismertetett kutatási eredmények alapján azt tapasztalhattuk, hogy annak az esélye, hogy valaki a havi rendszerességgel felmerülő kiadásokat nehézségek árán tudják rendezni, az iskolai végzettség emelkedésével mind a teljes 20–49 éves népesség, mind az egyedül nevelő szülők esetében fokozatosan csökkent. Ezzel szemben a társadalmi státusszal kapcsolatos előzetes megállapításom meglátásom szerint beigazolódott, hiszen a magasabb társadalmi státuszúak közül arányaiban kevesebben válaszolták azt, hogy problémát jelent a számukra a szokásos havi kiadások fedezése, valamint a vállalkozókhoz képest mindegyik kategóriánál 1-nél nagyobb esélyhányados található mind a teljes 20–49 éves népességnél, mind az egyedül nevelők esetében.

8. Összegzés, következtetések

A dolgozat a 20–49 éves, magánháztartásban élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeit vizsgálta objektív és szubjektív mutatók segítségével a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján. Az elméleti háttérét a második demográfiai átmenet elmélete, valamint a családformák pluralizációjának tétele jelentette. Célját tekintve sokrétűnek tekinthető. Elsősorban azon a feltételezésen alapult, hogy a párkapcsolat léte, formája vagy hiánya, illetve az, hogy a háztartásban nevelnek-e gyermeket jelentős hatást gyakorol a szubjektív életkörülményekre, melyet az étellel való elégedettségen, a boldogság megélésének gyakoriságán, valamint a szokásos havi kiadások fedezésének megítélésén (szubjektív anyagi, jövedelmi helyzet) keresztül vizsgáltam.

Ahhoz, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeiről minél átfogóbb képet alkothassunk, a párkapcsolatban élő gyermeket nevelők, a gyermektelenek, valamint a szinglik jellemzőire is kitértem a dolgozatban. Verbakel (2012: 206) nyomán létrehoztam egy párkapcsolati, gyermeknevelési státusz elnevezésű változót, amely a következő kategóriákat tartalmazta: 1) a házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők, 2) az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők, 3) a házas- és élettárs nélkül élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők, a 4) a házastársukkal élő, gyermektelenek, 5) az élettársi kapcsolatban élő gyermektelenek, 6) a szinglik.

A dolgozat empirikus részében elsősorban arra kerestem a választ, hogyan befolyásolja a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz az étellel való elégedettséget, a boldogság megélésének gyakoriságát, valamint az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését. Továbbá megvizsgáltam azt is, hogy a társadalmi státusz, az iskolai végzettség, a háztartás havi nettó jövedelme, a település jellege, a kérdezettek neme, korcsoportja, valamint a 3 évesnél fiatalabb gyermek léte, nem léte a háztartásban gyakorol-e szignifikáns hatást az előbb említett, szubjektív mutatók alakulására. A leíró jellegű, statisztikai adatokon túl az étellel való elégedettséget lineáris, a boldogságot, illetve a szokásos havi kiadások fedezésének megítélését pedig logisztikus regressziós modellek segítségével vettem szemügyre. A dolgozat célcsoportjának számító, teljes 20–49 éves népesség, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében is futtattam le regressziós modelleket, előbbit a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz vizsgálatához, utóbbit azért, hogy az egyedül nevelő szülők jóllétét befolyásoló tényezők elemzésére külön is lehetőségem adódjon.

A kutatás során többek között arra a következtetésre jutottam, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz nemcsak az élettel való elégedettség alakulására gyakorol szignifikáns hatást, hanem a boldogság, valamint annak esélyére is, hogy valakinek nehézséget okozzon a szokásos havi kiadások fedezése. Az elemzés során kiderült, hogy míg a házastársukkal élő gyermektelenek voltak a leginkább, addig a gyermeküket egyedül nevelő szülők pedig a legkevésbé elégedettek az életükkel. A házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermektelen élettársak kivételével, mindegyik párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozónak kisebb esélye volt arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezze magát. Az élettel való elégedettséghez hasonlóan a boldogság esélye is az egyedül nevelő szülők esetében volt a legkisebb. Továbbá az is látható volt, hogy a havi rendszerességgel felmerülő kiadásokat is nagyobb eséllyel tudták nehézségek árán fedezni azok, akik egyedül nevelték a gyermeküket (gyermeküket), mint a párkapcsolatban élő, gyermeket nevelők, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a szinglik.

A kutatási eredmények alapján összességében megállapítható, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz az élettel való elégedettségre, a boldogságra, valamint az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésére is szignifikáns hatást gyakorolt. Azonban a többi magyarázó változó hatása is jelentős volt, így a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz mellett érdemes más tényezőket is figyelembe venni a szubjektív jóllét vizsgálata során. Ugyanakkor a disszertációban közölt kutatási eredmények alapján arra következtethetünk, hogy nemcsak a párkapcsolat léte vagy hiánya, hanem annak formája is meghatározza mind a három szubjektív mutató alakulását, illetve a gyermeknevelés hatása is szignifikánsnak tekinthető. A párkapcsolat és a gyermeknevelés együttes hatását tükröző párkapcsolati, gyermeknevelési státusz elnevezésű változó hasznos viszonyítási pontot jelenthet a témában zajló, további kutatások számára.

9. Ábrák és táblák jegyzéke

9.1. Ábrák

1. ábra: A gyermeküket egyedül nevelő szülők számának alakulása nemenként*	22
2. ábra: A 15 éven aluli gyermekét egyedül nevelő szülők számának alakulása nemenkénti bontásban*	23
3. ábra: Az egyedülállók számának alakulása nemenkénti bontásban*	24
4. ábra: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya egyes háztartástípusok szerint Magyarországon*	33
5. ábra: Jövedelmi szegénységi arány egyes háztartástípusok szerint Magyarországon, 2017*	35
6. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei a családban betöltött szerep (családi állás) szerint Magyarországon*	40
7. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a családban betöltött szerep (családi állás) szerint Magyarországon*	41
8. ábra: A 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők családi állapot szerinti megoszlása nemenként*	82
9. ábra: A 20–49 éves népesség korcsoport szerinti megoszlása nemenként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, 2016*	83
10. ábra: A 20–49 éves férfiak legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, 2016*	86
11. ábra: A 20–49 éves nők legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, 2016*	87
12. ábra: A 20–49 éves népesség megoszlása a település igazgatási rangja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban, 2016*	89
13. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*	90
14. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei iskolai végzettség szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	92
15. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértéke a 3 évesnél fiatalabb gyermek szempontjából, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016* ...	93
16. ábra: Az étellel való elégedettség átlagértékei korcsoportonként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	95
17. ábra: A boldog érzelmek megélésének gyakorisága párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*	109
18. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya iskolai végzettség szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016* ...	112
19. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a 3 évesnél fiatalabb gyermek szempontjából, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*.	113
20. ábra: A mindig vagy többnyire boldogok aránya korcsoportonként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint a 20–49 éves népesség körében, 2016*	115
21. ábra: A szokásos havi kiadások fedezésének szubjektív megítélése nemenként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint a 20–49 éves népesség körében, 2016*	128
22. ábra: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni iskolai végzettség szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	131

23. ábra: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni a 3 évesnél fiatalabb gyermek szempontjából, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	132
24. ábra: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni korcsoportok szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	134

9.2. Táblák

1. táblázat: A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz nevű változó kategóriái az együttélési forma és a gyermeknevelés szempontjából.....	66
2. táblázat: A minta elemszáma párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként a 2016. évi mikrocenzus egyes, kutatáshoz használt állományai alapján	69
3. táblázat: A 20–49 éves általam vizsgált népesség számának, arányának alakulása párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként*	81
4. táblázat: A 20–49 éves gyermeket nevelők aránya a gyermekek száma szerint párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként*	84
5. táblázat: A 20–49 éves népesség normatív- funkcionista osztálymodell szerinti megoszlása nemenként, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, 2016*	85
6. táblázat: A 20–49 éves népesség havi nettó háztartási jövedelme párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, nemenként, 2016*	88
7. táblázat: Az élettal való elégedettség átlagértékei társadalmi státusz szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	91
8. táblázat: Az élettal való elégedettség átlagértékei a háztartás havi nettó jövedelme szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	94
9. táblázat: Az élettal való elégedettség átlagértékei a település igazgatási rangja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	96
10. táblázat: Az élettal való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves népesség körében, 2016	99
11. táblázat: Az élettal való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők körében, 2016	102
12. táblázat: Az élettal való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő apák esetében, 2016	105
13. táblázat: Az élettal való elégedettséget befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő anyák esetében, 2016	107
14. táblázat: Mindig vagy többnyire boldogok aránya társadalmi státusz szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016* ...	111
15. táblázat: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a háztartás havi nettó jövedelme szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	114
16. táblázat: A mindig vagy többnyire boldogok aránya a település igazgatási ragja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016* .	116
17. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők szerint a 20–49 éves népesség esetében, 2016	119
18. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők körében, 2016.....	121

19. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők szerint a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő apák körében nemenkénti bontásban, 2016	124
20. táblázat: A boldogság esélye befolyásoló tényezők szerint a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő anyák körében nemenkénti bontásban, 2016*	125
21. táblázat: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni társadalmi státusz szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	130
22. táblázat: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni a háztartás havi nettó jövedelme szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státusz és nemenkénti bontásban a 20–49 éves népesség körében, 2016*	133
23. táblázat: Azok aránya, akik a szokásos havi kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni a település igazgatási ragja szerint, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemenként a 20–49 éves népesség körében, 2016*	135
24. táblázat: Annak az esélye, hogy a szokásos kiadásokat nehézségek árán tudja valaki fedezni a 20–49 éves népesség körében, 2016.....	139
25. táblázat: Annak az esélye, hogy a szokásos kiadásokat nehézségek árán tudja valaki fedezni a 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők körében, 2016	141

9.3. Térképek

1. térkép: A gyermeküket egyedül nevelő anyák aránya a 20–44 éves gyermeket nevelőkön belül az Európai Unió tagállamaiban, 2000–2001*	18
2. térkép: A gyermektelen szinglik aránya a 20–34 éves népességen belül az Európai Unió tagállamaiban, a férfiak körében, 2000–2001*	19
3. térkép: A gyermektelen szinglik aránya a 20–34 éves népességen belül az Európai Unió tagállamaiban, a nők körében, 2000–2001*	19
4. térkép: A gyermeküket egyedül nevelő szülők népességen belüli aránya az Európai Unió tagállamaiban, 2011*	20
5. térkép: Az egyedülálló népességen belüli aránya az Európai Unió tagállamaiban, 2011*	21
6. térkép: A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében az Európai Unió tagállamaiban, 2017*	34
7. térkép: Jövedelmi szegénységi arány a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében az Európai Unió tagállamaiban, 2017*	36

10. Melléklet

1. **sz. melléklet:** A kutatás során használt adatállományok kérdőívei
A 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus személyi és lakáskérdőívei a KSH oldalán érhetőek el a népszámlálások és a mikrocenzusok adatait, kiadványait tartalmazó aloldalon. Utóbbihoz készítő felvételek is csatlakoztak, melyek közül a szubjektív jóllét kiegészítő felvétel adatai is a disszertáció fontos részét képezték.

A 2001. évi népszámlálás

- Személyi kérdőív: http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kerdoiv/hun_1.html
- Lakáskérdőív: http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kerdoiv/dw_hun_1.html

A 2011. évi népszámlálás

- Személyi kérdőív: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/kerdoivek/szemely.pdf>
- Lakáskérdőív: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/kerdoivek/lakas.pdf>

A 2016. évi mikrocenzus

- Személyi kérdőív:
http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kerdoivek/kerdoiv_szemelyikerdoiv.pdf
- Lakáskérdőív:
http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kerdoivek/kerdoiv_lakaskerdoiv.pdf
- Szubjektív jóllét kiegészítő felvétel:
http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kerdoivek/kerdoiv_szubjektiv_jollet.pdf

2. sz. melléklet: A felhasznált adatokhoz tartozó módszertani leírás

Népszámlálások

- A 2001. évi népszámláláshoz tartozó főbb fogalmak bemutatása a következő linken érhetőek el: <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/fogalmak.html>
- A 2011. évi népszámlálás módszertani leírásának internetes elérhetősége: <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>

2016. évi mikrocenzus

A 2016. évi mikrocenzus adatainak elemzése során érdemes a következő linken elérhető módszertani információkat alapul venni:

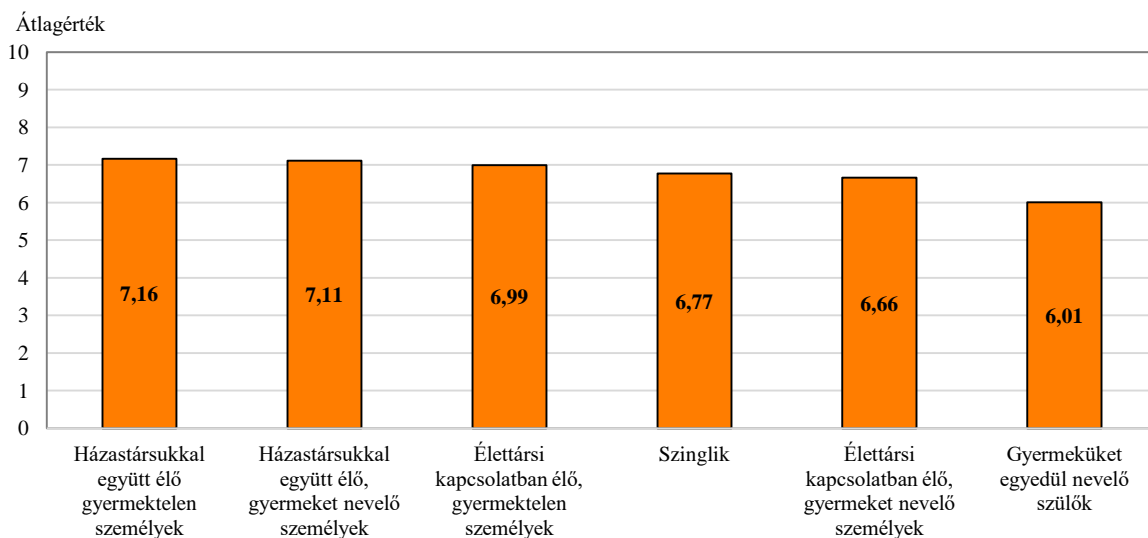
http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/docs/mikrocenzus_2016_modszertan_fogalmak.pdf

3. sz. melléklet: Az EU-SILC kiegészítő moduljai*

Felvétel éve	Kiegészítő modul címe		
	1. modul	2. modul	3. modul
2005	A szegénység generációk közötti átörökítése		
2006	Társadalmi részvétel		
2007	A lakáskörülmények és a lakhatás vizsgálata		
2008	Pénzügyi kirekesztődés		
2009	Anyagi nélkülözés		
2010	Az erőforrások háztartáson belüli megosztása		
2011	Hátrányos helyzet generációk közötti átörökítése		
2012	Lakáskörülmények		
2013	Szubjektív jólét		
2014	Anyagi (tárgyi) depriváció		
2015	Társadalmi/kulturális részvétel	Anyagi (tárgyi) depriváció	
2016	A szolgáltatásokhoz való hozzáférés		
2017	Egészségügyi helyzet, a gyermekek egészsége		
2018	Anyagi (tárgyi) depriváció	Szubjektív jólét	Lakáskörülmények
2019	A generációk közötti hátrányok átörökítése	Háztartások összetétele	Háztartások jövedelmének alakulása

*Forrás: Az Eurostat honlapja.

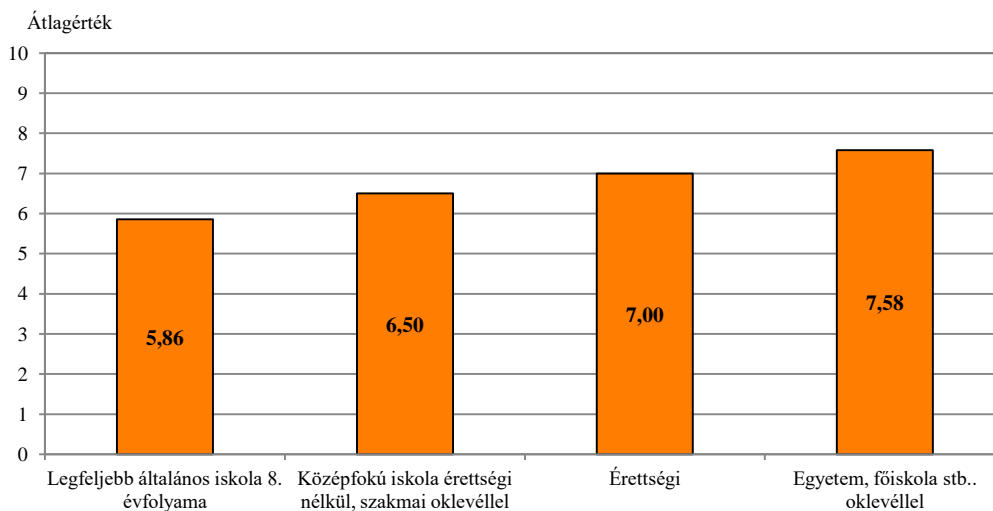
4. sz. melléklet: Az élettel való elégedettség átlagértékei párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szerint, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A 0 jelentette azt, hogy valaki egyáltalán nem, a 10 pedig, hogy teljes mértékig elégedett az életével.

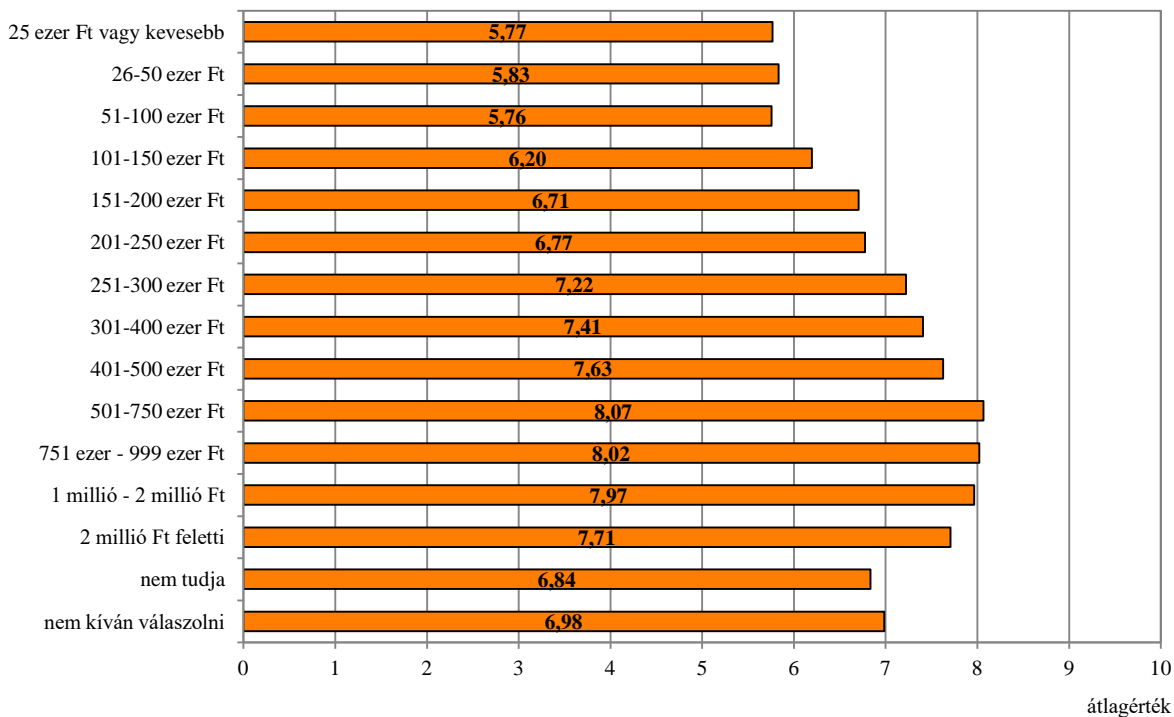
5. sz. melléklet: Az élettel való elégedettség alakulása iskolai végzettség szerint, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A 0 jelentette azt, hogy valaki egyáltalán nem, a 10 pedig, hogy teljes mértékig elégedett az életével.

6. sz. melléklet: Az étellel való elégedettség átlagértékei a háztartás havi nettó jövedelme szerint, 2016*

*Forrás: A 2016. évi mikrocenzus adatai alapján saját szerkesztés.

Megjegyzés: A 0 jelentette azt, hogy valaki egyáltalán nem, a 10 pedig, hogy teljes mértékig elégedett az ételével.

11. Szakirodalmi jegyzékek

11.1. Felhasznált irodalmak jegyzéke

- Allardt, E. (1973): *About Dimensions of Welfare – An Exploratory Analysis of a Comparative Scandinavian Suvey* Research Reports 1. Research Group for Comparative Sociology University of Helsinki, Helsinki.
- Allardt, E. (1993): Having, loving, being: an alternative to the Swedish model of welfare research In: Nussbaum, M. – Sen, A. (eds.): *The Quality of Life* pp. 88–94., Clarendon Press., Oxford.
- Andersson, G. (2002): Children’s Experience of Family Disruption and Family Formation: Evidence from 16 FFS Countries *Demographic Research* 7 (7): 341-364.
- Andorka, R. – Spéder, Zs. (1996): A szegénység Magyarországon, 1992–1995 *Esély* 8 (4): 25–52.
- Amato, P. R. (1987): „Family Processes in One-Parent, Stepparent, and Intact Families: The Child’s Point of View.” *Journal of Marriage and the Family* 49: 327-337.
- Andor, M. (2001): Társadalmi egyenlőtlenség és iskola *Educatio* 2001/1: 15–30.
- Andorka, R. (2006): *Bevezetés a szociológiába* Osiris Kiadó, Budapest.
- Andorka, R. – Buda B. – Cseh-Szombathy, L. (1974): *A deviáns viselkedés szociológiája* Gondolat, Budapest.
- Aassve, A. – Arpino, B. – Balbo, N. (2016): It takes two to tango: Couples’ happiness and childbearing *European Journal of Population* 32: 339–354.
- Astone, N. M. – McLanahan, S. S. (1991): Family Structure, Parental Practices and High School Completion *American Sociological Review* 56 (3): 309-320.
- Biachi, S.M. – Robinson, J. (1997): What Did You Do Today? Children’s Use of Time, Family Composition, and the Acquisition of Social Capital *Journal of Marriage and Family* Vol. 59. (2): 332–344.
- Balbo, N. – Arpino, B. (2016): The Role of Family orientations in shaping the effect of fertility on subjective well-being: A propensity score matching approach *Demography* 53: 955–978.
- Bojer, A. – Kovács M. – Simor, É. – Vörös Cs. – Waffenschmidt J. (2013): *2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok* Központi Statisztikai Hivatal Budapest.
- Bourdieu, P. (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése* Gondolat, Budapest.
- Bourdieu, P. (2003): Az oktatási rendszer ideológikus funkciója In: Meleg, Csilla (szerk.): *Iskola és társadalom* pp. 23–40., Osiris Kiadó, Budapest.

- Bowles, S. (1974): Egyenlőtlen iskolázás vagy a társadalmi munkamegosztás újratermelése In: Ferge, Zs. – Háber, J. (szerk.): *Az iskola szociológiai problémái* 93–107., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Bukodi, E. (2002): Ki, mikor, kivel (nem) házasodik? A párkapcsolat-formálódás és a partnerszelekció változása az egyéni életútban és a történeti időben *Szociológiai Szemle* 2002/2: 28-58.
- Cargan, L. (1981): Singles: An Examination of Two Stereotypes *Family Relations*, 30 (3): 377–385.
- Chzhen, Y. –Bradshaw, J. (2012): Lone parents, poverty and policy in the European Union *Journal of European Social Policy*.
- Cockrum, J. – White, P. (1985): Influences on the Life Satisfaction of Never-Married Men and Women *Family Relations* 34 (4): 551–556.
- Coleman, J. S. (1998): Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája* pp. 11–45., Aula, Budapest.
- Coleman, J. S. (2005): Társadalmi tőke In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.): *A gazdasági élet szociológiája* 99–129. Aula, Budapest.
- Cseh-Szombathy, L. (1979): *Családszociológiai problémák és módszerek* Gondolat, Budapest.
- Csiszérné Palkó, R. – Csöszné Seres, I. – Fejes, L. – Kása, K. – László, D. – Nagyné Takács, T. – Restyánszkiné Jaczkó, V. – Rövid, I. – Szekeres, J. – Varsányi, T. – Vigné Cseh, M. – Vörös, Cs. (2015): *2011. évi népszámlálás. A családtípusok jellemzői* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- DeJean, S.L. – McGeorge, C.R. – Carlson, T.S. (2012): Attitudes Toward Never-Married Mothers and Fathers: Does Gender Matter? *Journal of Feminist Family Therapy* 24 (2): 121–138.
- DePaulo, B.M. – Morris, W.L. (2005): Singles in Society and in Science *Psychological Inquiry* 16 (2-3): 57–83.
- Diener, E. (1994): Assessing subjective well-being: progress and opportunities *Social Indicators Research* 31 (2): 103–157.
- Diener, E. – Suh, E.M. – Lukas, R.E – Smith, H.L. (1999): Subjective Well-Being: Three Decades of Progress *Psychological Bulletin* 125 (2): 276–302.
- Douglas, J.W.B. (1974): A tanulók képességek szerinti elosztása In: Ferge, Zs. – Háber, J. (szerk.): *Az iskola szociológiai problémái* 249-265., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Elekes, Zs. (2005): A drogfogyasztás elterjedtsége és a fogyasztásra ható társadalmi tényezők iskolában tanuló fiatalok körében *Demográfia* 48 (4): 345–374.

Elekes, Zs. – Paksi, B. (2000): Anómia, lelki problémák, elégedettség – az ezredév végén In: Spéder, Zs. (szerk.): *Európa – Kutatási Gyorsjelentés* pp. 55–68., Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet Budapest.

Erát, D. (2019): Összefüggések a párkapcsolat szerkezete és felbomlása között a nemzetközi szakirodalom tükrében *Szociológiai Szemle* 29(3): 23–39.

ESS (2011): *Report of the Sponsorship Group on Measuring Progress, Well-Being and Sustainable Development* European Social System.

Eurobarometer (2010): *Armut und soziale Ausgrenzung* Spezial 321.

Europäische Kommission (2007): *Armut und Soziale Ausgrenzung von alleinerziehenden Eltern* Der EU Sozialschutz und soziale Eingliederung Prozess Ergebnisse strategischer Studien 1–9.

Eurostat (2015): *Quality of life. Facts and views* Luxembourg.

Eurostat (2016): Analytical report on subjective well-being. Luxembourg.

Ferge, Zs. (1980): A társadalmi struktúra és az iskolarendszer közötti néhány összefüggés In: Ferge, Zs.: *Társadalompolitikai tanulmányok* pp. 97–136., Gondolat, Budapest.

Fodor, É. (2001): A szegénység elnőiesedése hat volt államszocialista országban *Szociológiai Szemle* 4: 96–113.

Földházi, E. (2008): *Az első házasságkötés után. A párkapcsolatok dinamikája, egyszülős családok kialakulása és megszűnése Magyarországon a 20. század második felében* Ph.D. értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és Társadalompolitikai Intézet, Budapest.

Gazsó, F. (1988): Az egyenlőtlen esélyek és az iskola In: Gazsó, F.: *Megújuló egyenlőtlenségek* 5–23., Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

George, D. – Mallery, P. (2010): *SPSS for Windows step by step: a simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.)* Pearson, Boston.

Gyarmati, A. – Vályi, R. (2015): Egyszülős családok és túlzott eladósodás *Metszetek* 4 (4): 69–83.

Hair, F. J. – Risher, J. – Sarsted, M. – Ringle, M. C. (2019): When to use and how to report the results of PLS-SEM *European Business Review* 31 (1): 2–24.

Haller, M. – Hadler, M. (2006): How Social Relations and Structures Can Produce Happiness and Unhappiness: An International Comparative Analysis *Social Indicators Research* 75 (2): 169–216.

- Harcza, I. – Monostori, J. (2014): Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon In: Kolosi, T. – Tóth, I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2014* pp. 83–109. TÁRKI, Budapest.
- Harcza, I. – Monostori, J. (2017): A háztartás- és családszerkezeti változások hosszú távú trendjei Magyarországon európai kontextusban *Demográfia* 60 (4): 299–332.
- Harcza, I. – Monostori, J. (2018): A háztartásszerkezet és az iskolai végzettség összefüggései In: Kolosi, T. – Tóth, I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2018*. 1–16. Budapest.
- Hertel, J. – Schütz, A. – DePaulo, B.M. – Morris, W.L. – Stucke, T.S. (2007): She's single, so what? *Zeitschrift für Familienforschung* 19 (2): 139–158.
- Ho, J-H. (2015): The problem group? Psychological wellbeing of unmarried people living alone in the Republic of Korea *Demographic Research* 32 (47): 1299–1328.
- Hradil, S. (1995): *Die „Single-Gesellschaft“* Verlag C.H. Beck, München.
- Hradil, S. (2003): Vom Leitbild zum "Leidbild": Singles, ihre veränderte Wahrnehmung und der "Wandel des Wertewandels" *Zeitschrift für Familienforschung* 15 (1): 38–54.
- Huszár, Á. (2013a): Foglalkozási osztályszerkezet (I.) – Elméletek, modellek *Statisztikai Szemle* 91 (1): 31–56.
- Huszár, Á. (2013b): Foglalkozási osztályszerkezet (II.) – Az osztályozás problémái *Statisztikai Szemle* 91 (2): 117–131.
- Huszár, Á. (2013c): Foglalkozási osztályszerkezet (III.) – Egy normatív-funkcionalista osztálymodell vázlata *Statisztikai Szemle* 91 (7): 117–131.
- Huszár, Á. (2013d): Class and the Social Embeddedness of the Economy: Outline of a Normative-functionalist Model of Social Class *Review of Sociology of the Hungarian Sociological Association* 23 (4): 29–49.
- Huszár, Á. – Lakatos, M. – Vastagh, Z. – Záhonyi, M. – Hunyadi, Zs. – Székely, G. – Kincses, Á. – Zsom, B. (2015): 2011. évi népszámlálás. 15. A társadalom rétegződése KSH, Budapest.
- Ivony, É. (2017): Szubjektív életminőség és érzelmi jóllét Magyarországon a válság előtt és azt követően, európai kitekintéssel *Statisztikai Szemle* 95 (10): 997–1022.
- Kamarás, F. (1986): Egyszülős családok *Demográfia* 29. (2-3): 253–266.
- Keith, P. PhD (2008): Resources, Family Ties, and Well-Being of Never-Married Men and Women *Journal of Gerontological Social Work* 42 (2): 51–75.
- Kelemen, R. – Schwartz, An (2016): A szubjektív jóllét mérése a hivatalos statisztikában In: Németh, Zs. (szerk.): 1. *A 2016. évi mikrocenzus témakörei. Háttér tanulmányok a mikrocenzus programjáról és témaköreiről* pp. 97–116., KSH, Budapest.

- Kock, N. – Lynn S. G. (2012): Lateral collinearity and Misleading Results in Variance-Based SEM: An Illustration and Recommendations *Journal of the Association for Information Systems* 13 (7): 546–580.
- KSH (2014): *A jóllét magyarországi indikátorrendszere, 2013* Budapest.
- KSH (2015): *A háztartások életszínvonala, 2014* Budapest.
- KSH (2016): *A háztartások életszínvonala, 2015* Budapest.
- KSH (2017): *A háztartások életszínvonala, 2016* Budapest.
- KSH (2018a): *Mikrocenzus 2016. 6. A háztartások és a családok adatai* Budapest.
- KSH (2018b): *Mikrocenzus 2016. 11. Szubjektív jóllét* Budapest.
- KSH (2018c): *A háztartások életszínvonala, 2017* Budapest.
- KSH (2019a): *Demográfiai évkönyv, 2018* Budapest.
- KSH (2019b): *Magyarország, 2018* Budapest.
- Laslett, P. (1972): *Household and Family in Past Time* Harvard University Press, Cambridge.
- Lesthaeghe, R. (2010): *The Unfolding Story of the Second Demographic Transition* Royal Belgian Academy of Sciences. Paper to be presented at the Conference on “Fertility in the History of the 20th Century – Trends, Theories, Public Discourses, and Policies.” Akademia Leopoldina & Berlin-Brandenburgische Akademie. Januari 21–23.
- Lesthaeghe, R. –Surkyn, J. (2012): When History moves on: Foundations and Diffusion of a Second Demographic Transition In: Jayakody, R. – Thorton, A. – Axinn, W. (szerk.): *International Family Change: Ideational Perspectives* pp. 81–118., Routledge, New York.
- Lőcsei, P. (1978): A házasságomlás problémái Magyarországon In: Cseh-Szombathy, L. (szerk.): *A változó család* 85-125. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Mächler, R. (1995): Alleinleben – eine individualisierte Lebensform? *Zeitschrift für Familienforschung* 7(2): 149–178.
- Mollenhauer, K. (1974): Szocializáció és iskolai eredmény In: Ferge, Zs. – Háber, J. (szerk.): *Az iskola szociológiai problémái* pp. 189–216., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Molnár, Gy. –Kapitány, Zs. (2006): Mobilitás, bizonytalanság és szubjektív jóllét Magyarországon *Közgazdasági Szemle* 53 (10): 845–872.
- Molnár, Gy. –Kapitány, Zs. (2014): Miért elégedetlenek annyira a magyarok az életükkel? Magyarországon *Közgazdasági Szemle* LXI 637–671.
- Monostori, J. (2013): Az egyszülős családdá válás társadalmi meghatározottsága. *socio.hu*, 22–44.

- Monostori, J. (2015): Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói *Demográfia* 58 (1): 27–56.
- Monostori, J. (2019): Egyszülős családok és politikák Magyarországon és Európában *Demográfia* 62 (1): 5–41.
- Monostori, J.– Murinkó, L. (2018): 9. Háztartás- és családszerkezet In: Monostori, J.–Őri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 177–197. Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet Budapest.
- Murinkó, L. (2010): Mitől lesz valaki felnőtt? A családi szerepátmenetek és az önállóvá válás szerepe a felnőtté válásban *Demográfia* 53 (1): 7–37.
- Murinkó, L. (2012): A gyermekkori család összetételének szerepe a szülői ház partnerrel vagy partner nélkül történő elhagyásában Magyarországon *Demográfia* 55 (2-3): 196–229.
- Murinkó, L. (2013): *Első elköltözés a szülői házból Magyarországon. A szülői ház elhagyásának időzítése, párkapcsolati környezete és családi háttér szerinti különbségei* Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási jelentései 94. Budapest.
- Murinkó, L.–Spéder, Zs. (2015): Párkapcsolatok In: Monostori, J.– Őri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 9–26., KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Nelson, S. K. – Kushlev, K. – English, T. – Dunn, E.W. – Lyubomirsky, S. (2013): In Defense of parenthood: Children are associated with more joy than misery *Psychological Science* 24: 3–10.
- Nelson-Coffey, S. Katherine – Killingsworth, M. – Layous, K. – Cole, S.W. – Lyubomirsky, S. (2019): Parenthood Is Associated With Greater Well-Being for Fathers Than Mothers *Society for Personality and Social Psychology Inc*, 1–13.
- Nemati, S. – Maralani, F.M. (2016): The Relationship between Life Satisfaction and Happiness: The Mediating Role of Resiliency *International Journal of Psychological Studies* 8 (3): 194–201.
- Nichols-Casebolt, A. – Krysik, J. (1997): The Economic Well-Being of Never- and Ever-Married Single Mother Families *Journal of Social Service Research* 23 (1): 19–40.
- OECD (2008): Handbook on Constructing composite indicators. Methodology And user guide OECD Publishing, Paris.
- OECD (2011): *Families are changing Doing Better for Families*.
- OECD (2013): *Guidelines On Measuring Subjective Well-Being* OECD Publishing, Paris.
- Office for National Statistics (2013): *Families and Housholds in England and Wales 2011* Office for National Statistics.

- Phillips, R. (2004): *Amit Isten összekötött ... A válás rövid története*. Osiris Könyvkiadó, Budapest.
- Róbert, P. (2004): Iskolai teljesítmény és társadalmi háttér nemzetközi összehasonlításban In: Kolosi, T. – Tóth, I.Gy. – Vukovich, Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2004* pp. 193–205. TÁRKI, Budapest.
- Raboteg-Saric, Z. – Sakic, M. (2013): Relations of Parenting Styles and Friendship Quality to Self-Esteem, Life Satisfaction and Happiness in Adolescents *Applied Research in Quality of Life* 9: 749–765.
- Radó, M.K. (2019): Tracking the Effects of Parenthood on Subjective Well-Being: Evidence from Hungary *Journal of Happiness Studies*.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10902-019-00166-y#citeas>
- Rojas, M. (2004): Well-being and the complexity of poverty: A subjective wellbeing approach *WIDER Research Paper* 29. pp. 1–23.
- Rövid, I. (2018): Pillanatfelvétel a szinglikről – A szinglik általános és területi jellemzői a népszámlálási adatok alapján *Területi Statisztika* 2018 58 (3): 302–318.
- S. Molnár, E. – Pongrácz, T. (1996): *Változások a gyermeknevelési támogatások rendszerében és azok megítélése a közgondolkodásban Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási jelentései* 57. Budapest.
- S. Molnár, E. (2011): A házasság tekintélye In: Pongrácz, T. (szerk.): *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai* pp. 41–47., Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási jelentései 91. Budapest.
- Schad-Seifert, A. (2019): Japans Single-Gesellschaft – Der Trend zu Partnerlosigkeit in Umfragen des National Institute of Population and Social Security Research In: Schad-Seifert, A. – Kottmann, N. (eds) *Japan in der Krise* pp. 75-97., Springer VS, Wiesbaden.
- Schadt, M. – Pótó, Zs. (2014): A strukturális változások hatása a nők társadalmi szerepeire és a családszerkezet átalakulására In: Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfus Könyvtár* 2. pp. 217–243. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Selly, A. S. – Rose, J. S. – Dierker, L. C. – Hedeker, D. – Mermelstein, R. J. (2012): A Practical Guide to Calculating Cohen's f^2 , a Measure of Local Effect Size, from PROC MIXED *Frontiers in psychology* 3: 111.
- Sen, A. (1993): Capability and well-being. In: Nussbaum, M. – Sen, A. (eds.): *The Quality of Life* pp. 30–53. Clarendon Press, Oxford.
- Shapiro, A. –Keyes, C.L.M. (2008): Marital Status and Social Well-Being: Are the Married Always Better Off? *Social Indicators Research* 88 (2): 329–346.
- Sobotka, T. (2008): The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe *Demographic Research* 19 (8): 171–224.

Sobotka, T. – Toulemon, L. (2008): Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe *Demographic research* 19 (6): 85–138.

Somlai, P. (1997): *Szocializáció. A kulturális átörökítés és a társadalmi beilleszkedés folyamata* Corvina, Budapest.

Somlai, P. (1999): A sokféleség zavara: A családi életformák pluralizációja Magyarországon *Demográfia* 42 (1-2): 38–47.

Somlai, P. (2002): *Húsz év: családi kapcsolatok változásai a 20. század végi Magyarországon* Új Mandátum, Budapest.

Spéder, Zs. (2004): Gyermekvállalás és a párkapcsolatok átalakulása In Kolosi, T. – Tóth, I. Gy. – Vukovich, Gy. (szerk.): *Társadalmi Ríport 2004* pp. 137–151., TÁRKI, Budapest.

Spéder, Zs. (2005a): Az európai családformák változatossága: párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón *Századvég* 10 (37): 3–47.

Spéder, Zs. (2005b): Az élettársi kapcsolatok térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez *Demográfia* 48 (3-4): 187–217.

Spéder, Zs. (2007): The Diversity of Family Structure in Europe *Demográfia* 50 (5) English Edition: 105–134.

Spéder, Zs. – Kamarás, F. (2008): Hungary: Secular Fertility Decline with Distinct Period Fluctuations *Demographic Research* 19 (18): 599–664.

Spéder, Zs. – Kapitány, B. (2007): *Gyermekek: Vágyak és tények. Dinamikus termékenységi elemzések* Központi Statisztikai Hivatal – Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.

Stiglitz, J. E. – Sen, A. – Fitoussi, J. P. (2009): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.

Supermom (2010): *Research report on the situation of lone parents in supermom partner countries: Italy, Germany, Poland, France, and the United Kingdom (Northern Ireland)* EU Lifelong Learning Program Leonardo da Vinci Transfer of Innovation.

Szabó, K. (1984): Családok és háztartások néhány jellemzőjének alakulása, 1981-2001 (Előzetes változat). Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási jelentései 16. Budapest.

Szelényi, I. (2001): Szegénység, etnicitás és a szegénység „feminizációja” az átmeneti társadalmakban-bevezetés *Szociológiai Szemle* 4: 5–12.

Szukicsné, Serfőző K. (1996): *Az egyszülős családok az állandó, és a lakónéesség alapján* Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézet Kutatási jelentései 59. Budapest.

- Tárkányi, Á. (2008): A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon *Demográfia* 51 (4): 406–440.
- Teachman, J. D. – Paasch, K. – Carver, K. (1996): Social Capital and Dropping Out of School *Early Journal of Marriage and Family* 58 (3): 773–783.
- Tomka, B. (2000): *Családfejlődés a 21. századi Magyarországon és Nyugat-Európában: konvergencia vagy divergencia?* Osiris, Budapest.
- Tóth, O. (2006): *Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban* TÁRKI, Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest.
- Träger, Jutta (2009): Familienarmut: Ursachen und Gegenstrategien. *Familienforschung* 2009 (2): 9–16.
- Tringer, L. (2011): *A család, mint a szocializáció elsődleges műhelye* Elhangzott a Magyar Bioetikai Társaság 21. nemzetközi konferenciáján, Budapest, 2011.
- Utasi Á. (2002): *A bizalom hálója. Mikrotársadalmi kapcsolatok, szolidaritás.* Új Mandátum Kiadó, Budapest.
- Utasi, Á. (2003): Independent, never married people in their thirties: remaining single *Demográfia* 48 (5): 122–143.
- Utasi, Á. (2004): *Feláldozott kapcsolatok* A magyar szingli. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest.
- Utasi, Á. (2008): *Éltető kapcsolatok* Új Mandátum, Budapest.
- Van de Kaa D. J. (2002): The idea of the Second Demographic Transition in Industrialized Countries Paper presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January 2002.
- Vaskovics, L. – Rost, H. – Engel, S. – Mattstedt, S. – Smolka, A. (2000): *Älterwerden als Single.* Staatsinstitut für Familienforschung an der Universität Bamberg (ifb), Bamberg.
- Vakovics L. (2002): A család fejlődése Európában *Educatio* 14 (3): 349–364.
- Vaskovics L. (2014): Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben *Szociológiai Szemle* 24 (1): 5–39.
- Verbakel, E. (2012): Subjective Well-Being by Partnership Status and Its Dependence on the Normative Climate. *European Journal of Population* 28 (2): 205–232.
- Vörös Cs. – Kovács M. (2013): A változó család a népszámlálási adatok tükrében *Statisztikai Szemle* 9 (12): 1213–1227.

Vukovich, G. (1999): Egyedülálló szülők és gyermeküket egyedül nevelő szülők In: Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről, 1999* pp. 63–73., Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviselési Titkársága, TÁRKI, Budapest.

Weinraub, M. – Horvath, D.L. – Gringlas, M.B. (2002): Single parenthood In: Borstein, M.H. (Ed.), *Handbook of Parenting* (4nd ed., 109–140.) Mahwan, N. J: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

11.2. Felhasznált internetes adatforrások jegyzéke

GDP and Beyond - Measuring progress in a changing world” (COM(2009) 433), August 2009. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond>

Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya háztartástípusonként az EU-28 tagállamaiban, Eurostat adatbázisa:

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps03&lang=en.

A jövedelmi szegénységi arány háztartástípusonként az EU-28 tagállamaiban, Eurostat adatbázisa: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Súlyos anyagi deprivációban élők aránya háztartástípusonként az EU-28 tagállamaiban, Eurostat adatbázisa:

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya háztartástípusonként az EU-28 tagállamaiban, Eurostat adatbázisa: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Élettel való elégedettség átlagértékei az EU-28 tagállamaiban, Eurostat adatbázisa: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Boldogság megélésének gyakorisága az EU-28 tagállamaiban, Eurostat adatbázisa: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

A szülői ház elhagyásának átlagos életkora, Eurostat adatbázisa:

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_030&lang=en

11.3. A témával kapcsolatos publikációk jegyzéke

Rövid, I. (2020, megjelenés alatt): Olyan jó egyedül? – A szinglik érzelmi állapota, életteli való elégedettsége a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján *Területi Statisztika* 60 (2)

Rövid, I. (2019): „Hát én immár kit válasszak?” – Pillanatkép a magyarországi szinglikről a népszámlálás adatok alapján In: Kovács, T. – Molnár G. (szerk.): *Fiatalok a Kárpát-medencében a 21. század elején* 50–63., Nemzetstratégiai Kutató Intézet, Budapest.

Rövid, I. (2018): Pillanatfelvétel a szinglikről – A szinglik általános és területi jellemzői a népszámlálási adatok alapján *Területi Statisztika* 58 (3): 302–318.

Csiszérné Palkó, R. – Csőszné Seres, I. – Fejes, L. – Kása, K. – László, D. – Nagyné Takács, T. – Restyánszkiné Jaczkó, V. – Rövid, I. – Szekeres, J. – Varsányi, T. – Vigné Cseh, M. – Vörös, Cs. (2015): *2011. évi népszámlálás. A családtípusok jellemzői*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

12. Absztrakt

A doktori disszertáció a magánháztartásban élő, 20–49 éves gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeit vizsgálja objektív és szubjektív mutatók segítségével. A dolgozat elméleti keretét a második demográfiai átmenet elmélete, valamint a családformák pluralizációs tétele adja. A 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatait felhasználva mutatja be a gyermeküket egyedül nevelő szülők főbb társadalmi, területi jellemzőit, melyet a házasságban, vagy élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a pár és a gyermek nélkül élő szinglik adataival is összehasonlít. Részletesen elemzi három szubjektív jóllétre vonatkozó mutató alakulását a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján: az étellel való elégedettséget, a boldogság megélésének gyakoriságát, valamint a szokásos havi kiadások fedezésének megítélését, utóbbira az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítéléséeként tekint. A disszertáció abból a feltételezésből indul ki, hogy a párkapcsolat léte, hiánya, formája, valamint az, hogy nevelnek-e a háztartásban gyermeket jelentősen befolyásolja az életminőséget. A kutatási eredményekből többek között arra következtethetünk, hogy a korábbi kutatások tapasztalatai alapján létrehozott párkapcsolati, gyermeknevelési státusz, szignifikáns hatást gyakorol mind a három szubjektív mutatóra. Bár a keresztmetszeti adatok, melyre a disszertáció is épül, ok-okozati összefüggések feltárását nem teszik lehetővé, segítségükkel a szubjektív jóllét és az egyes tényezők közötti összefüggések kimutathatóak.

Kulcsszavak: párkapcsolat, gyermeknevelés, étellel való elégedettség, boldogság, szubjektív jövedelmi helyzet, mikrocenzus, népszámlálás

13. Abstract

Using objective and subjective indicators, the dissertation examines the life conditions of 20-49 year-old single parents living in private households. The theoretical framework of the study is the second demographic transition and the pluralization of family forms. Data from the censuses of 2001 and 2011, as well as the microcensus of 2016 is analyzed to determine the chief social characteristics of single parents and compare them with the attributes of those who are married or have a partner and raise one or more children, as well as to those partnered who do not raise children, and finally to those singles who are neither partnered nor raise children. The focus of the dissertation is on three subjective wellbeing indicators available in the 2016 microcensus: satisfaction with life, frequency of happiness and the subjective assessment of income position reflected in how easy or difficult respondents find it to cover regular monthly expenses. The central hypothesis is that there is a significant connection between life quality, form of partnership and the factor of raising a child. Results indicate that the so called partnership-child raising status, constructed along the lines of earlier research results, has a significant effect for all three subjective indicators. Although the cross-sectional dataset used in the dissertation does not allow for the formulation of causal effects, the relationship between subjective wellbeing and several other factors were successfully determined among the research results.

Keywords: partnership, child raising, life satisfaction, happiness, subjective income status, microcensus, census

14. Témavezetői nyilatkozat a dolgozat benyújtásához

Alulírott Dr. habil. Füzér Katalin nyilatkozom, hogy Rövid Irén doktorjelölt A gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeinek vizsgálata objektív és szubjektív mutatók segítségével a magyar censusok adatai alapján című doktori értekezését megismertem, nyilvános vitára bocsátását támogatom.

Dátum: Pécs, 2020.01.27.

.....

témavezető aláírása